

Донна Джей Хабеніхт,
доктор педагогічних наук

ЯК ДОПОМОГТИ ДИТИНІ
ПО-СПРАВЖНЬОМУ
ПОЛЮБИТИ
ІСУСА?

Київ 2021
Християнське видавництво

ББК 86.376

К 52

Донна Джей Хабеніхт

Як допомогти дитині по-справжньому полюбити Ісуса? — Київ:

Джерело життя, 2021. — 400 с.

Ця книга присвячена питанням духовного виховання дітей. У ній містяться практичні поради та ідеї, як наблизити дитину до Ісуса з перших років життя, щоб вона залишилася з Ним навіть після кризи підліткових років. Як поєднати любов і дисципліну? Як зробити сімейні служіння цікавими? Як підготувати дитину до хрещення? Як навчити її протистояти згубному впливу світу? На ці та інші запитання відповідає доктор педагогічних наук Донна Хабеніхт.

Для батьків, учителів та всіх небайдужих до дітей.

ББК 86.376

© 2021, видавництво «Джерело життя»

ЗМІСТ

Слово до читача	7
Розділ 1. Перші кроки: любов	9
Розділ 2. Перші кроки: довіра	25
Розділ 3. Подальші кроки: дисципліна	35
Розділ 4. Дорослішаючи, як Ісус	60
Розділ 5. Розвиток духовності в ранньому дитинстві	83
Розділ 6. Сумління –внутрішній голос	97
Розділ 7. Бог і дитина	115
Розділ 8. Бог і Його Слово	133
Розділ 9. Доктрини для дітей	163
Розділ 10. Спілкуючись із Богом	179
Розділ 11. Духовний розвиток	202
Розділ 12. Ісус – Спаситель дітей	226
Розділ 13. Зростаючи в Ісусі	246
Розділ 14. Духовність родини	275
Розділ 15. Служіння – любов у дії	299
Розділ 16. Субота – день сім’ї	313
Розділ 17. Дитина і церква	335
Розділ 18. Як навчити дитину протистояти згубному впливу світу?	365
Додаток. Дитина і Отець	396

СЛОВА ПОДЯКИ

Коли мені було 11 років, я почала проводити уроки Суботньої школи для наймолодших дітей у церковній громаді містечка Монтеррей, що в Мексиці. Відтоді духовне виховання дітей стало не лише моєю професією, а й справою всього життя. Книга, яку ви тримаєте в руках, – кульмінація десятиліть роботи, присвячених дослідженню методів, що сприяють духовному розвитку дітей.

Своїм існуванням ця книга завдячує багатьом людям. Вона могла б так і не побачити світ, якби я не отримала підтримки з боку працівників педагогічного факультету Університету Сент-Ендрюса. Особливо хочу подякувати його деканові Уорену Міндеру, а також Елсі Мерцент та іншим моїм колегам – співробітникам кафедри педагогіки та консультативної психології. Ваша підтримка була вкрай важливою для мене.

Ейлін Сокс, завдяки якій я отримала нагоду писати статті до журналу *Our Little Friends* («Наші маленькі друзі»), була першою, хто дав мені змогу звернутися до батьків зі сто-

рінок друкованого видання. Окремі уривки цієї книги вперше були опубліковані в рубриці “Parent’s Place” («Сторінка для батьків»). Ейлін надихала мене й далі працювати над книгою. Якби не вона, напевно, я облишила б цю справу.

Схвальний відгук Пенні Уїллер, яка підтримала саму ідею створення цієї книги, додав мені мужності продовжувати писати. Завдяки досвідченому Джеральду Уїллеру мій рукопис перетворився на справжню книгу.

Я хочу подякувати батькам і вчителям, які впродовж багатьох років були слухачами моїх семінарів. Вони й гадки не мають про те, що теж посприяли створенню цієї книги. Чимало років я навчала дітей, молодь, дорослих як у школі, так і в Церкві. Їхній досвід став мені у пригоді. Хоч наведені в книзі життєві ситуації є реальними, з етичних міркувань усі імена змінено.

Та найбільше я хочу подякувати за допомогу своїй родині. Насамперед моїм батькам, Едвардові та Корі Лагенбель, яким я завдячую власним духовним вихованням. Хоч вони обоє вже спочили в Господі, їхній духовний спадок і далі живе на сторінках цієї книги. Мій чоловік, якому я присвятила цю книгу, став для мене найбільшою підтримкою під час її створення. Він підготував для мене окреме місце, де я могла зосередитися, підлаштовувався під мій незручний графік, готував їжу, прибирав оселю, сплачував рахунки, виконував різноманітні доручення. Словом, робив решту справ, доки я писала.

Наші діти та онуки теж заслуговують окремої подяки. Завдяки їм упродовж багатьох років я могла спостерігати за тим, як діти зростають духовно. Ларрі та Деббі люб’язно надали мені кімнату, вікна якої виходили на узбережжя Карибського моря. Саме там була написана більша частина

книги, яку ви зараз тримаєте в руках. Ненсі та Брюс, прочитавши деякі сторінки мого рукопису, надихнули мене працювати далі. Наші внуки – Ліза, Джефф, Джонатан і Девід – стали героями деяких історій, наведених у цій книзі. Саме заради них вона й була написана. Я мрію побачити, як вони разом з дітьми всього світу радісно стрибатимуть, спостерігаючи за тим, як їхній найкращий Друг Ісус у супроводі Своїх ангелів повертається, щоб забрати їх додому!

ПОСВЯТА

Цю книгу присвячую моєму чоловікові Геральду.
Його любов була для мене джерелом
наснаги для її написання.

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

**Шановні батьки, бабусі, дідусі, учителі
та всі, кому не байдужі діти!**

Коли мої син і донька були малими, я не раз перечитувала книгу Еллен Уайт «Виховання дітей». Мені так хотілося допомогти їм духовно зростати. Однак часто я ладна була опустити руки. Стандарти були такими високими. Мені важко було зрозуміти, як можна заволодіти їхніми серцями з огляду на реалії буденного життя. Урешті я дійшла висновку, що практичні поради – саме те, чого мені бракує.

Книга, яку ви тримаєте в руках, – моя спроба надати вам ці поради. Пам'ятайте: жодна родина не зможе втілити в життя їх усі. Цю книгу слід розглядати як джерело ідей або довідник, у якому можна знайти рекомендації, як сприяти духовному розвитку дитини. У вас буде менше причин для занепокоєння, якщо ви зрозумієте, як змінюється внутрішній світ дитини з плином часу. З наведених порад оберіть ті, що якнайкраще відповідають потребам вашої сім'ї.

Озираючись у минуле, я багато хотіла б змінити у вихованні власних дітей. Утім, попри мою недосвідченість, Бог благословив. Тепер я з упевненістю можу сказати, що Він

любить наших дітей більше, аніж ми самі. Дух Святий постійно перебуває поруч із ними. Господь прагне пригорнути наших дітей до Себе та, благословивши, подарувати їм вічність. Він обіцяв не залишати нас. І Бог вірний Своїм обітницям.

Нехай Дух Святий провадить вас під час прочитання цієї книги.

Донна Джей Хабеніхт

РОЗДІЛ 1

ПЕРШІ КРОКИ: ЛЮБОВ

***«Здалека Господь з'явився мені та й промовив:
Я вічним коханням тебе покохав, тому милість
тобі виявляю!» (Єрем. 31:3).***

Згадайте ту мить, коли ви, сповнені найсвітліших почуттів, переступили поріг своєї оселі, ніжно пригортаючи до серця дорогоцінний конверт із вашою новонародженою крихіткою. Вам необхідно було тримати в пам'яті десятки моментів: як правильно годувати, давати зригувати, купати, міняти підгузки, робити гімнастику для немовляти та інші рекомендації, надані медперсоналом у пологовому будинку. Напевно, останнє, про що ви тоді думали, – це духовний розвиток вашого немовляти.

Безумовно, у період радісного очікування зустрічі з майбутнім спадкоємцем ви про це багато читали й роздумували. Можливо, образ ідеальних батьків, який сформувався у вас під впливом такої літератури, здався вам практично

недосяжним. У перші тижні, а то й місяці життя дитини вас найбільше цікавило те, як правильно нагодувати її, викупати, зрізати нігтики, сповити і, звісно ж, вкласти спати. «Духовний розвиток, звичайно, важливий, – розмірковували ви, – але про це можна подбати згодом, зараз ще не час...»

Насправді ж тоді, коли ви годували, купали й переповивали свого малюка, він уже пізнавав перші духовні уроки – любові та довіри. Колись давно Еллен Уайт, перебуваючи

«Материнська любов для дитини символізує любов Христа, і діти, довіряючи своїй матері, слухаючи її, навчаються слухати Спасителя і довіряти Йому» (Е. Уайт).

під впливом Духа Святого, написала: «Коли матір навчає своїх дітей послухові з любові до неї, вона викладає їм перший урок християнського життя. Материнська любов для дитини символізує любов Христа, і діти, довіряючи своїй матері, слухаючи її, навчаються слухати Спасителя і довіряти Йому» (Е. Уайт. Бажання віків. С. 488).

У цьому короткому вислові Господь розкриває основи духовного розвитку особистості в період раннього дитинства. Любов, довіра та послух – чи не найважливіші духовні уроки, котрих необхідно навчити дитину в ранньому віці. І ці навички малюк опановує через взаємодію із членами своєї земної родини.

Боже звернення до батьків

У питанні духовного розвитку Господь, як і завжди, дивиться в корінь, указуючи на основоположні принципи, на яких, зрештою, і будуються наші з Ним взаємини, – любов, довіра та послух. «Ось чого ви повинні навчи-

ти своїх дітей, – підсумовує Бог. – Вони мають знати, що Я люблю їх незалежно від обставин, і це не описати словами. Я люблю їх незалежно від того, добре вони поведуться чи погано. Я люблю їх попри те, відповідають вони Мені взаємністю чи ні. Я прагну встановити з ними довірливі, дружні взаємини. З любові до них Я віддав Власного Сина на смерть! Я послав Його у світ, щоб зруйнувати тенета сатанинського обману, і ми знову могли вічно насолоджуватися спілкуванням одне з одним. Моя любов знаходить їх у цьому грішному світі, ніжно кличе відгукнутися, благає, щоб вони поділилися нею з іншими.

Ваші діти мають знати, що Мені можна довіряти. Саме через Свою безмежну любов до них Я завжди діятиму задля їхнього щастя. Так само, як вони можуть покласти на Мене в питаннях задоволення своїх щоденних потреб, вони можуть довірити Мені своє життя в усіх його аспектах: печалях і радощах, сподіваннях і мріях, навіть у сумнівах. У питаннях вдосконалення характеру, спасіння та вічного життя вони також можуть покласти на Мене. Я ніколи не підведу їх, оскільки хочу для них лише найкращого.

Полюбивши Мене й навчившись довіряти Мені, ваші діти зрозуміють, що коритися Богові легше, ніж їм здавалося на початку. Вони збагнуть, що навіть у ті моменти, коли виявляти послух непросто, це однаково найкращий шлях для них, адже Я завжди буду поруч, щоб допомогти. Виявляючи покору, ваші діти дозволяють Мені відновити в них Мій образ.

Як бачите, вивчаючи в ранньому дитинстві духовні уроки любові, довіри та послуху, ваші діти пізнаватимуть Мій

характер. Глибоко в душі в них міцнітиме переконання в тому, що Богові можна довіряти, а всі сатанинські хитрощі – не що інше, як його спроба підірвати їхню довіру до Мене».

Перші уроки

Ці основоположні уроки любові, довіри та послуху закладають фундамент для всього подальшого духовного досвіду людини з Богом. Вони вкрай необхідні для розуміння Творця, Його характеру, який являє собою досконале поєднання милості та справедливості. Оскільки Бог не змінюється, Він Той Самий учора, сьогодні й завтра, то Йому можна довіряти.

Однак діти здатні засвоїти уроки любові, довіри та послуху лише в один спосіб – відчувши їх на власному досвіді. Оскільки це не суха теорія, дитина може пережити такий досвід лише через наповнені любов'ю, довірою та послухом взаємини з батьками (або іншими опікунами). Діти вчаться цього від народження.

Уміння довіряти – це перша сходинка в розвитку особистості. Саме на цьому ґрунтується весь подальший особистісний ріст. Дитина, яка нормально розвивається, засвоює урок довіри вже протягом першого року життя, коли люблячі дорослі дбають про задоволення її потреб, ніби запевняючи, що світ, у який вона прийшла, не є вороже налаштованим до неї середовищем. Тут дитина може довіряти іншим. Зрозуміло, що в майбутньому вона може втратити здатність довіряти, переживши негативний досвід або ж потрапивши в обставини, за яких недовіра й підозрілість необхідні для виживання.

Щоб засвоїти духовні уроки любові та довіри, дитині потрібно значно більше, ніж поцілунки та обійми, хоч і вони

важливі. Малюк відчуває прояв любові щодо себе, якщо його годують, коли він голодний, заспокоюють, коли йому страшно, і зігрівають, коли холодно. Любов для немовляти – це бачити поруч із собою усміхнені обличчя дорослих. Це відчуття безпеки, тепла й затишку, яке незмінно асоціюється з обіймами мами й тата. Лагідне ставлення та щось смачненьке – як мало потрібно дитині для щастя!

Налаштовані на хвилю потреб дитини

Для дітей молодшого віку найважливішим чинником успішного засвоєння уроків любові є присутність поруч батьків, налаштованих на хвилю потреб свого малюка. Навчившись уловлювати невидимі сторонньому оку емоційні сигнали, які подає їм дитина, батьки практично безпомилково розпізнають її потреби й можуть відповідно на них реагувати.

Уміння розпізнавати потреби дитини та правильно на них реагувати – ось індикатор батьківської «профпридатності».

Відчуваючи, коли містер «Два рочки» наляканий, батьки охоче розкривають обійми, щоб у них малюк міг знайти укриття від усіх життєвих негараздів. Водночас батьки ніколи не дозволять собі висміювати дитину. Знаючи, що деякі з дитячих страхів необґрунтовані, вони розуміють: щоб подолати їх у майбутньому, зараз їхній малюк потребує підтримки та відчуття захищеності, які вони можуть йому забезпечити. Такий підхід допоможе дитині засвоїти духовні уроки любові та довіри.

Налаштовані на хвилю потреб дитини батьки розпізнають, що причиною вередування міс «Три рочки» є те, що дитина передчасно зголодніла. Розуміючи це, вони

можуть відволікти малечу якимось цікавим заняттям, щоб час до обіду минув швидше. Погратися замість насварити за погану поведінку! А надалі внести відповідні корективи до режиму харчування донечки.

Такі батьки відчувають, коли містер «Чотири рочки» вкотре перевіряє межі дозволеного та потребує нагадування про те, хто все ж таки головний у родині. Будьте певні: вони знайдуть спосіб, як делікатно нагадати про це малому дослідникові. Помічаючи, що міс «П'ять рочків» нудьгує, вони можуть вчасно запропонувати малечі якесь корисне заняття, попередивши сварку з молодшим братиком, яка могла б спалахнути, якби дорослі проігнорували поведінку доньки.

Уважні до дитячих потреб батьки розуміють, як складно буває дитині адаптуватися в новій школі, а отже, докладуть максимум зусиль, щоб у сімейному колі вона не почувалася самотньою (є безліч цікавих спільних видів діяльності). Таке ставлення допоможе дитині подолати дискомфорт, пов'язаний з переїздом. Відчуваючи, що самооцінка їхнього підлітка занижена, батьки завжди знайдуть слова, щоб допомогти дитині відчутти, що з нею «все гаразд»!

Уміння розпізнавати потреби дитини та правильно на них реагувати – ось індикатор батьківської «профпридатності». Часто для того, щоб задовольнити потреби малечі, потрібно пожертвувати особистим часом, забути про те, що втомився, упоратися з власним роздратуванням. Проте за все це ви будете сповна винагороджені!

Батьки, налаштовані на хвилю потреб дитини, передають їй дивовижне послання любові. Їхня крихітка знає, що мама з татом завжди на її боці. Саме в цьому полягає основна сутність Божої любові: Господь завжди на нашому боці,

завжди поруч, підтримує й надихає нас. У моменти розпачу Він готовий огорнути нас Своїми люблячими обіймами. Відчуваючи на собі вашу любов, діти відкривають для себе природу та реальність Божої любові.

Уявіть, що ваша дитина тримає в руках кухоль, на якому великими літерами написане слово «Любов». Замість того щоб попросити пити, ваш малюк просить вас наповнити його любов'ю. Чи зробите ви це? Потреба дітей у любові практично не має меж. Для емоційного та духовного розвитку дитини любов є такою ж важливою, як чиста питна вода для її фізичного зростання. Чи залишите ви цю потребу малечі без уваги? Або ж ще гірше, чи розіб'єте цю крихку посудину, безжалісно розплескавши залишки її вмісту на підлогу? Ні, звісно, ви не зробите цього умисно, оскільки більшість батьків стверджує, що любить власних дітей. Утім, недооцінюючи потребу дитини в любові, ви не зможете задовольнити її.

Якщо з перших років потреба вашого малюка в любові задоволена лише наполовину, найімовірніше, усе подальше життя він підсвідомо намагатиметься надолужити недоотримане в дитинстві. У разі ж, коли з ранніх років дитини її «посудина любові» наповнена по вінця, вона відчуватиме себе емоційно захищеною, навіть покинувши рідну домівку й почавши самостійне життя. Їй не доведеться марнувати емоційну енергію на те, щоб заповнити внутрішню порожнечу. Така особистість здатна зрозуміти любов Бога щодо себе й стати її провідником для інших.

Уміння слухати

Щоб показати дітям Божу любов, знадобляться щоденні зусилля з боку батьків, оскільки ця любов відкривається

в дрібницях, які ми, дорослі, часто легковажимо. Один з найдієвіших способів виявити любов – це вислухати дитину. Усі ми звикли до того, що діти говорять практично без упину. Тож ми часто не чуємо, про що саме вони говорять, сприймаючи їхні балачки у «фоновому» режимі. Багато дітей відчуває гостру нестачу уваги з боку дорослих. Коли за родом діяльності мені доводиться спілкуватися з дітьми, у яких є порушення емоційного розвитку, одним з най-

Один з найдієвіших способів виявити любов – це вислухати дитину.

ефективніших інструментів допомоги стає неподільна увага до них. Я слухаю їх так, як раніше, можливо, не слухав ніхто. Завдяки цьому діти відчувають мою щирі зацікавленість у них, яку вони розцінюють

як прояв любові. Ви можете й повинні зробити для своїх дітей те саме.

Томмі було дев'ять років. Крім нього, у родині зростали ще дві старші дівчинки. Мама виховувала дітей самотужки. Вона звернулася до мене по допомогу через те, що хлопчик був украй вороже налаштований до рідних. Нам потрібно було з'ясувати причину такої його поведінки.

Під час однієї із зустрічей я вдалася до прийому, який часто використовую, консультуючи дітей: «Томмі, уявімо, що я можу змінити те, що тебе не задовольняє. Звісно, ми обоє знаємо, що насправді мені це не до снаги, але припустимо. Отже, що б ти хотів, щоб я змінила у твоїй родині?»

«Ну, ви могли б змусити моїх сестер перестати дратувати мене, – не замислюючись, відповів він, а після паузи додав: – Але чого б мені насправді хотілося, так це того, щоб ви навчили мою маму слухати мене! Вона взагалі не чує, про що я говорю!»

«Чому ти так вважаєш?» – запитала я. «А ось чому. Єдиний час за день, коли нам з нею випадає нагода поговорити, – це після вечері, коли ми разом миємо посуд. Після того як ми повертаємося додому зі школи, мама відразу поринає у свої справи: вона готує й порається по господарству. За вечерею без угаву говорять мої сестри. Тому єдина можливість, коли я можу їй щось розповісти, – це поки ми з нею миємо посуд. Однак мама навіть не дивиться на мене! Упевнений, вона не чує нічого з того, про що я їй розповідаю».

Звісно ж, мама хлопчика була зовсім іншої думки. Однак між такими поняттями, як «чути» і «слухати», є величезна різниця. У першому випадку це фізіологічна здатність, у другому – емоційна. Так, жінка чула сина, але Томмі вважав, що мама не слухала його. Як наслідок, хлопчик дійшов висновку, що матері до нього байдуже.

У Біблії сказано: «Люблю я Господа, бо Він почув голос мій у благаннях моїх, бо Він нахилив Своє ухо до мене, і я кликатиму в свої дні!» (Псал. 116:1, 2).

У вирі щоденних турбот нам необхідно навчитися слухати свою дитину. Як це зробити?

По-перше, чим би ви не були заклопотані, знайдіть змогу перерватися. Продовжувати читати газету, невиразно пробурмотівши щось на кшталт «угу», не означає слухати дитину. Відкласти свої справи на період розмови з дитиною – це дати їй зрозуміти: «Ти для мене важливіша/-ий за все інше».

По-друге, присядьте поруч або нахиліться так, щоб ваші очі були на рівні очей дитини. Зоровий контакт і ваша щира усмішка передають їй емоційний сигнал: «Я хочу брати безпосередню участь у твоєму житті».

По-третє, коментуйте почуте. Ваші відповіді дають дитині зрозуміти: «Твої погляди та почуття важливі для мене».

Якби на початку розмови мама Томмі буквально на мить відволіклася від миття брудного посуду, поглянула синові в очі й висловила зацікавленість у тому, про що розповідає її син, потім вона змогла б і далі спокійно мити посуд, час від часу коментуючи почуте. Така, здавалося, проста дія запевнила б хлопчика в тому, що мама справді його слухає. Він відчув би, що їй не байдуже.

Насправді, щоб вислухати дитину, потрібно не так багато часу. Принаймні менше, ніж згодом доведеться витратити на те, щоб повернути прихильність ображеного малюка й налагодити емоційний клімат у родині. Уявіть собі, як Бог «нахилив Своє ухо», щоб почути дитину, а тепер уявіть, що ви є каналом, через який Його любов зливається на вашого малюка. Вислухати дитину не так і складно, не нехтуйте цим — і тоді ваше дитя буде впевнене в батьківській любові.

Як наповнити «посудину любові»?

Що відбувається, якщо вже з перших років життя дитина не відчуває батьківської любові? Маленька донька Анни Керол від народження перебувала під медичним наглядом мого чоловіка. Коли дівчинці виповнилося чотири роки, батьки вирішили віддати її в дитячий садок неповного дня в студентському містечку при Університеті Сент-Ендрюса (Шотландія). Перебуваючи в дитячому колективі й чуючи розповіді інших дітей про Суботню школу, Керол теж захотіла її відвідувати. Анна запитала мого чоловіка, чи може дівчинка приходити на дитячий урок Суботньої школи в церкву при студмістечку. Звичайно ж, він охоче запросив усю їхню родину відвідати богослужіння найближчої

суботи. Я зустріла їх біля входу й познайомила з дитячим керівником.

Протягом наступних кількох тижнів я спостерігала за Анною й помітила, що вона цілий ранок проводить у залі для відпочинку учнів, очікуючи, доки в Керол закінчаться заняття в дитячому садку. Річ у тім, що їхня родина мешкала на іншому кінці міста й долати таку велику відстань двічі за ранок жінка вважала недоцільним. Оскільки зала для відпочинку учнів – досить гамірне місце, я запропонувала Анні зачекати на доньку в нас удома.

*Пам'ятайте, що людина
пізнає любов тільки крізь
призму власного досвіду.
Уже сьогодні ви можете
почати ділитися своєю
любов'ю.*

«Будь ласка, почувайтеся вільно. Першу половину дня я зазвичай проводжу в студмістечку, бо викладаю в університеті», – сказала я, простягнувши їй ключ. Анна вдячно кивнула, хоч у її погляді простежувалися розгубленість і нерозуміння. Ключ вона все ж таки не взяла. Проте я й не наполягала, просто сказала, що двері нашого будинку завжди для неї відчинені.

Минали місяці, і поступово я дізнавалася про Анну дедалі більше. Вона почала відвідувати пасторський клас Суботньої школи, і наша з нею дружба міцніла. Коли розпочався весняний тиждень відродження, я запропонувала їй ходити на зустрічі разом, оскільки вона, як і раніше, проводила весь ранок у залі відпочинку для учнів. Анна погодилася.

У четвер предметом вивчення пастор Річардс обрав 17-й розділ Євангелія від Івана. Він говорив про безумовну Божу любов. Коли ми вже виходили із церкви, Анна раптово повернулася до мене й сказала: «Нарешті я все про вас

зрозуміла!» Зніжковівши, я розмірковувала, що саме вона має на увазі.

«Пам'ятаєте, ви запропонували мені ключі від свого будинку, щоб я очікувала там доньку?» Я кивнула на знак згоди. «Я не могла збагнути, як ви могли довірити свій дім майже незнайомій людині. Це ж не логічно! Але тепер я зрозуміла. Любов – ось що є вашою рушійною силою! У ваших діях я бачу Божу любов!»

Спілкуючись із Анною протягом наступних років, я дізналася, що вона зростала в родині, у якій любов виявляли вкрай рідко. Її так часто сварили, що спогади про дитинство в неї мали негативне забарвлення. Єдиний спосіб, як жінці вдавалося заглушити душевний біль тих років, – це викреслити їх з пам'яті. Тому, коли я, стороння для неї людина, виявила до неї любов і довіру, моя поведінка залишилася поза межами її розуміння.

Упевнена, ви зустрічали людей з такою життєвою історією. Вони зростали з порожніми «посудинами любові». Можливо, ви раптово усвідомили, що ненавмисне недодавали любові власній дитині. Що ж робити тепер? Любити її! Пам'ятайте, що людина пізнає любов тільки крізь призму власного досвіду. Уже сьогодні ви можете почати ділитися своєю любов'ю.

Та як бути, якщо ви щойно зрозуміли, що в дитячі роки ваша власна «посудина любові» майже постійно залишалася порожньою й поділитися зі своїм малям вам просто нічим? Почніть купатися в Божій любові. Досліджуйте Біблію, звертаючи особливу увагу на тексти, які свідчать про Господню любов, роздумуйте над ними. Запишіть їх на стікерах і розклейте по будинку, щоб вони постійно були у вас перед очима. Моліться про те, щоб Господь наповнив ваше життя Своєю любов'ю.

Якщо в дитячі роки ви пережили глибоку психологічну травму, насильство або ж батьки залишили вас під опіку держави, раджу вам звернутися до психолога-християнина, котрий допоможе вам віднайти душевний спокій і мир з Богом. Тільки після цього ви знову зможете дарувати своїм рідним любов.

Розпочинаючи день, складіть список дій, завдяки яким ви допоможете своїм рідним відчувати на собі Божу любов. Доповнюйте його в міру того, як виявляти почуття для вас ставатиме дедалі природніше. Навички спілкування можна опанувати. Ви в змозі допомогти своїй дитині заповнити емоційну прогалину тих років, коли відкриті прояви любові з вашого боку були рідкістю. Одним з моїх улюблених висловів є: «Якщо не зараз, то коли? Якщо не ти, то хто?» З Богом ніколи не пізно почати наповнювати «посудину любові» – чи то власну, чи то дитячу. Він, як і раніше, здатен творити дива!

Як відкрити дитині Божу любов?

- Будьте щедрими на обійми та поцілунки.
- Зауважайте фізичні потреби дитини. Можливо, вона голодна, втомилася або ж захворіла. Негайно реагуйте на них.
- Налаштуйтеся на хвилю емоційних потреб свого малюка. У моменти хвилювань він потребує ще більше вашої любові. Подбайте про те, щоб дитина її отримала.

- Виокремлюйте особливий час для кожної дитини хоча б раз на тиждень. Надайте їй змогу самостійно вирішувати, як ви проводитимете це дозвілля.
- Відкладіть свої справи, щоб вислухати дитину.
- Під час розмови не забувайте про зоровий контакт, але просвічувати очима теж не слід. Усміхайтесь, усім виглядом показуючи свою зацікавленість.
- У спілкуванні з дитиною коментуйте її репліки.

- Робіть своїй дитині щирі компліменти. Протягом дня кілька разів знайдіть привід її похвалити.

- Нехай ваша любов до дитини ґрунтується на тому факті, що вона є неповторною особистістю, створеною за образом і подобою Бога, а не залежить від її вчинків (саме так Бог ставиться до кожного з нас). Ніколи не погрожуєте дитині, що припините її любити, якщо вона погано поводитиметься. У моменти невдач вона, як ніколи, потребує вашої уваги та підтримки.

- Як би ви не були засмучені вчинком дитини, ніколи не залишайте її наодинці із самою собою, грюкнувши дверима.

- Прощайте й забувайте. Не згадуйте колишніх помилок.

- Знайдіть у помешканні окремий куточок, де можна було б розмістити поробки дитини. Нехай малюк відчує, що батьки ним пишаються.

- Наскільки це можливо, надайте дитині максимальну свободу вибору протягом дня. Не слід регламентувати кожен її крок.

- Коли дитина не може впоратися із завданням, запропонуйте їй свою допомогу, а коли найважче позаду, дозвольте самостійно довести розпочате до кінця.

- Учіться «читати між рядками». Якщо вам здається, що дитині самотньо, обійміть її.

- Завжди давайте дитині другий шанс, а в разі необхідності – третій і четвертий. Ви знаєте, що їй це до снаги? Передайте цю впевненість малечі!

- Відзначайте особливі досягнення дитини (високі оцінки, спортивні перемоги тощо), зібравшись усією родиною під час вечері. Дістаньте із шафи святковий сервіз і приготуйте її улюблену страву.

- Читайте дитині біблійні історії про Божу любов. Разом з нею аналізуйте конкретні ситуації. Як саме Бог виявив людям Свою любов цього разу?

- Частіше говоріть про те, як Господь благословляє вашу сім'ю: відповідає на молитви, задовольняє нагальні потреби тощо.

- Ніжно обіймаючи малюка, частіше повторюйте: «Мама з татом люблять тебе, і Христос теж тебе любить». Проводьте паралелі між власною любов'ю до дитини та любов'ю Бога до неї. Нехай у свідомості малюка вона асоціюється з вашими обіймами та душевним теплом.

- Старшим дітям пояснюйте, що Божа любов може проявлятися по-різному. Навчайте їх, що покарання – це невід'ємна частина любові, наприклад, коли ми погано вчинили й потребуємо виправлення.

- Розмістіть удома кілька плакатів про Божу любов («БОГ ЛЮБИТЬ ТЕБЕ!») або ж картин, на яких Ісус зображений в оточенні дітей (благословляє їх або ж просто бавиться з ними).
-

Ключові прояви любові

1. Будьте уважними до потреб дітей.
 2. Умійте вислухати дитину:
 - Чим би ви не були заклопотані, перервітьися.
 - Установіть зоровий контакт і усміхніться.
 - Коментуйте почуте.
 3. Будьте щедрими на обійми та поцілунки.
 4. Хваліть від щирого серця.
 5. Прощайте й забувайте.
 6. Разом читайте історії про Божу любов.
 7. У свідомості дитини асоціюйте свою любов з Божою.
-

РОЗДІЛ 2

ПЕРШІ КРОКИ: ДОВІРА

*«Надійтеся завжди на Господа, бо в Господі,
в Господі вічна твердиня!»
(Ісаї 26:4).*

«Завтра кожен повинен принести до школи своє фото в родинному колі. Учителька обіцяла розмістити всі світлини учнів на інформаційному стенді. Мені потрібна наша сімейна фотографія! Мамо, ти ж допоможеш мені її вибрати?» – збентежено вигукнула Крістін, кинувши шкільний портфель на найближчий стілець. Слова сипалися з її вуст, як із рога достатку. «Ти допоможеш мені, чи не так, матусю?» «Ну, звісно, – відповіла мама, заклопотано вивчаючи вміст холодильника в роздумах, що приготувати на вечерю, – тільки не зараз. Ми знайдемо для цього час після того, як повечереємо».

Однак після вечері мама довго розмовляла по телефону, потім у гості зайшла сусідка, а далі настав час лягати

спати. Крістін розхвилювалася: «А як же фотографія?» Мама пообіцяла допомогти обрати знімок зранку перед шкільними заняттями. Ніч минула неспокійно: новонароджений братик дівчинки довго вередував, і вранці мама, почуваячись украй утомленою й виснаженою, була не в змозі приділи-

Слова нічого не варті, якщо не підкріплені діями.

ти увагу доньці. «Нічого страшного, доню. Просто скажи вчительці, що принесеш фотографію завтра». «Але ж, матусю, ти обіцяла допомогти мені... І вчителька просила принести світлинку сьогодні!» – зі

сльозами на очах схлипувала дівчинка. У школу дитина пішла без настрою й обіцяної фотографії.

У свої чотири роки Майк – типовий вертун. Це невгамований потік енергії, який засипає інших запитаннями про все на світі. У неділю по обіді родина Майка вирішила поїхати до моря, щоб разом відпочити на узбережжі. Дорогою Майк із сестрою влаштували штурханину на задньому сидінні автомобіля.

«Якщо ви негайно не заспокоїтеся, то сьогодні не отримаєте жодних солодоців!» – гримнув на дітей батько. Зрештою мама була змушена розвернутися, щоб утихомирити невгамовних дітей. «Годі вже, ви покарані – залишитесь без частування!» – суворо промовила вона.

Однак, удосталь насолодившись свіжим повітрям та чудовими краєвидами, батьки пом'якшили рішення: узяли з дітей обіцянку добре поводитися на зворотному шляху й купили їм морозиво.

Як Крісті в першій історії, так і Майк із сестрою засвоїли урок: мамі з татом не можна вірити. Діти зрозуміли, що батьки не завжди роблять те, що говорять, тож

не слід сподіватися, що вони виконають свою обіцянку. Слова нічого не варті, якщо не підкріплені діями. Надалі в Крісті та Майка із сестрою, найімовірніше, виникнуть проблеми з довірою Богів. Причиною стане засвоєний з особистого досвіду урок: якщо мамі з татом (найважливішим людям у житті дитини) не можна вірити, то Богів, напевно, теж.

Безумовно, батьки – лише люди, тому вони не можуть претендувати на цілковиту безгрішність. Іноді всі ми про щось забуваємо, а обставини не завжди складаються так, як би нам того хотілося. Діти готові пробачити нам випадкові помилки. Визначальним моментом тут є загальна тенденція. Чи можуть діти на нас розраховувати? Чи не розходяться наші слова з учинками? Чи справді обіцяне покарання настане? Чи є дані дитині обіцянки пріоритетними для нас? Якщо так, то ми культивуємо в дітях довіру не лише до себе, а й до Бога, Котрий справді ніколи не підведе. У такий спосіб ми викладаємо малюкам один з найважливіших духовних уроків раннього дитинства.

Наскільки важливим є духовний урок довіри? Любов і довіра крокують пліч-о-пліч. Без одного не буває іншого. Божа любов послала Спасителя в наш світ. Довіра спонукає нас прийняти Його жертву. Любов Божа розробила план визволення людства з тенет гріха. Довіра до Бога дає змогу нам прийняти білосніжні шати Його праведності. Божа любов указує нам шлях до кращого життя. Довіряючи Йому, ми ніколи не втратимо правильний напрямок. Урок довіри

*Урок довіри батькам,
засвоєний у дитячі роки,
з плином часу переростає
у вміння вірити
й довіряти Богів.*

батькам, засвоєний у дитячі роки, з плином часу переростає у вміння вірити й довіряти Богові.

Чотирирічна Стефані поводитися зухвало та агресивно, прагнучи робити все по-своєму й відмовляючись іти будь з ким на контакт. Дівчинка нікому не довіряла. Її названі батьки готові були опустити руки, визнавши власну поразку. Вони не могли вірити жодному слову доньки. Дитина обманювала їх за першої-ліпшої нагоди, після чого все заперечувала. Здавалося, дівчинка сама не бачила різниці між правдою і неправдою.

Новим батькам Стефані було далеко за тридцять. Вони дуже хотіли мати дитину, повноцінну родину, і Стефані, здавалося, була Божою відповіддю на їхні молитви. Однак на той час, коли відбулася наша з ними розмова, ці люди справді замислювалися над тим, щоб повернути дівчинку назад до дитячого будинку.

*Що ви можете зробити,
щоб показати дитині:
Богові можна довіряти?
Передусім поводитися так,
щоб ви самі були гідними
довіри.*

Що більше я дізнавалася про минуле Стефані, то глибше розуміла причини такої поведінки. Біологічна мати дівчинки була розумово неповноцінною й часто залишала її без нагляду. У півтора року Стефані була змушена навчитися самостійно дбати про себе. Щоб не померти від голоду, дитина прилаштувалася

самотужки відкривати холодильник і досліджувати його вміст у пошуках якоїсь поживи. Коли сусіди дізналися, у яких умовах зростає маля, Стефані виповнилося майже два.

У перші місяці та роки свого життя, коли дитина мала вчитися довіряти дорослим, дівчинка була позбавлена еле-

ментарної опіки з боку найріднішої для неї людини – матері. Дитина зростала зі стійким переконанням у тому, що навколишній світ – вороже й агресивне середовище, де кожен виживає, як може, і де марно розраховувати на чиюсь допомогу. Тепер Стефані чотири роки. І вона, як і раніше, нікому не довіряє. До матері дівчинка ніколи не відчувала любові чи навіть прихильності. Через емоційну травму, пережиту в такому ранньому віці, у Стефані є реальні передумови для виникнення труднощів з адаптацією.

У поведінці Стефані простежувалися різноманітні сигнали, які свідчили про недовіру. Попри те, що її нові батьки докладали чимало зусиль, щоб дівчинка мала все необхідне для повноцінного життя, вона все одно вважала, що про неї нікому подбати. Дитина звикла вважати дорослих

поганими, а тому замість того, щоб зауважити чуйне ставлення до себе з боку нових батьків, дівчинка помічала лише моменти, які їй не подобалися. Постійно перебуваючи насторожі, Стефані відмовлялася пізнавати їх ближче, а тому залишалася до них вороже налаштованою. Ховаючи нові іграшки та одяг, вона пручалася, немов дикий звір, коли названа мама намагалася взяти брудний одяг, просто щоб випрати його. Дівчинка боялася, що ці речі зникнуть назавжди. Щоб завоювати довіру Стефані, знадобиться час, а також безумовна любов і невсипуща увага до її фізичних потреб.

Багато дітей відчуває недовіру до дорослих, навіть якщо в дитинстві про них дбали як слід. Таке трапляється, коли батьки раз у раз не виправдовують очікування малюка в старшому віці. Згодом у дитини формується впевненість у тому, що мами й тата немає поруч саме тоді, коли вона їх найбільше потребує. На жаль, нерідко трапляються випадки, коли дитина втрачає довіру до дорослих через пережите в сім'ї сексуальне насильство. Зрозуміло, що за таких обставин паростки довіри, зароджені в ранньому дитинстві, сходять нанівець.

Що ви можете зробити, щоб показати дитині: Богові можна довіряти? Передусім поводитися так, щоб ви самі були гідними довіри.

1. Завжди говоріть дитині правду, ніколи не обманюйте її.

Не намагайтеся переконати малюка в тому, що уколи – це не боляче, адже ви знаєте, що це не так. Натомість скажіть приблизно таке: «Я знаю, що ти відчуватимеш біль, але ж завдяки лікуванню ти швидко одужаєш. Тат-

ко триматиме тебе за руку. Ти сильний і впораєшся, я знаю!» Якщо вам необхідно піти з дому, на деякий час залишивши дитину без нагляду, ніколи не робіть цього потай. Краще поясніть їй, куди й навіщо ви йдете та коли повернетесь.

2. Завжди виконуйте дані дитині обіцянки.

Кейті – темноволоса, кучерява дівчинка з пухкенькими щічками. У неї злегка кирпатий носик і ямочка на підборідді. У новій блакитній сукні вона схожа на принцесу. Однак мама дівчинки зіткнулася з проблемою: хоч Кейті вже майже три роки, вона нізащо не погоджується залишатися на дитячому уроці Суботньої школи сама. Варто матері зробити хоча б крок у напрямку до дверей, як дитина починає плакати, чіпляючись за її спідницю. Однієї суботи жінка вирішила непомітно вийти з кімнати, доки Кейті відволіклася, прикріплюючи до фланелеграфа зображення слона. Мама пішла, хоч наперед обіцяла дочечці цього не робити.

*Щоб навчити дитину до-
віряти, життєво важливо
виконувати свої обіцянки.*

Звісно, щойно дівчинка помітила відсутність матері, у неї почалася істерика. Ніхто з дорослих не міг її заспокоїти. Урешті-решт один з учителів Суботньої школи змушений був забрати Кейті й разом з нею вирушити на пошуки мами. Наступної суботи дитина не хотіла навіть переступати поріг класу дитячої Суботньої школи. Щоб навчити дитину довіряти, життєво важливо виконувати свої обіцянки. Даючи слово, будьте обережні, щоб не уславитися в її очах як неправдомовець.

3. Стежте за тим, щоб ваші слова не розходилися з діями.

Якщо ви сказали дитині, що не дасте їй десерту, доки вона не доїсть овочеве рагу, дотримайте свого слова. Якщо ви наказали семирічному бешкетникові гратися на вашому подвір'ї, а він натомість утік до сусідського, зробіть усе, щоб дитина засвоїла причинно-наслідковий зв'язок між непослухом і покаранням. Якщо ви пообіцяли повести дітей у парк на знак винагороди за те, що вони три дні поспіль прибиратимуть за собою іграшки, дотримайте слова.

4. Завжди будьте готові підтримати дитину.

Поважайте її почуття, допомагайте з виконанням домашніх завдань, цікавтеся, як її справи з однокласниками. Ніколи не дражніть дитину. Не дозволяйте собі сварити її в присутності інших. Не пускайте шпильки на адресу сина чи доньки, навіть якщо вони припустилися помилки. Прощайте й забувайте. Поважайте думку дитини. Якщо вона довірилася вам, розповівши про те, що хтось її ображає, поставтеся до цього серйозно, ретельно з'ясуйте всі обставини. Такі ваші дії дають змогу дитині відчувати, що в особі батьків поряд із нею перебувають добрі й сильні друзі, яким можна вірити і які завжди на її боці.

Допомагаючи дитині вчитися довіряти, ви закладаєте наріжний камінь для її подальшого духовного зростання.

5. Дайте дитині зрозуміти, що довіряєте їй.

Довірчі взаємини завжди обоюдокорисні. Даючи дитині зрозуміти, що вона може вам довіряти, ви цим ніби говорите:

«Я очікую від тебе того ж самого». І дитина вчиться цього, намагаючись виправдати ваші сподівання.

6. Пояснійте малюкові, що вірити можна не всім.

Коли дитина ще зовсім мала, батьки повинні навчити її правил поведінки з незнайомими людьми. За своєю природою діти наївні й довірливі, а тому готові легко йти на контакт із чужими. На жаль, часто це може бути небезпечно, а особливо в наш час. Однак і тут треба знати міру. Дитина не повинна сприймати навколишній світ як місце, де взагалі нікому не можна вірити. Інакше існує небезпека появи проблем з довірою навіть до близьких і до Бога. Уміння довіряти – необхідна складова особистісного й духовного розвитку. Прагнучи захистити дитину від зла, простежте за тим, щоб не пошкодити в її серці ніжний паросток довіри. Без нього дитина не зможе будувати здорові стосунки з іншими людьми, а потім – і з Богом. Без навичок довіри прийняти Спасителя просто неможливо.

Якщо здатність вашої дитини довіряти зруйнована через сексуальне насильство, скоєне над нею кимось із членів сім'ї, терміново зверніться до християнського психолога. Ви й ваша дитина потребуєте допомоги професіонала. Знайдіть можливість хоча б тимчасово вивезти дитину з дому. Не зволікайте, оскільки йдеться про її майбутнє. Пам'ятайте: навіть у такій ситуації Бог має силу цілитися психологічну травму дитини, знову наділивши її здатністю довіряти.

Як уже було сказано, довіра – украй важлива складова духовного розвитку. Без неї ми не можемо прийняти дар спасіння. Ісус пропонує нам викуплення, звільнення від тиранії гріха, але нам необхідно довіритися Йому, інакше

ми не зможемо скористатися перевагами Божественного подарунка. Допомагаючи дитині вчитися довіряти, ви закладаєте наріжний камінь для її подальшого духовного зростання.

Як навчити дитину довіряти?

1. Завжди говоріть дитині правду, ніколи не обманюйте.
 2. Виконуйте дані їй обіцянки.
 3. Стежте за тим, щоб ваші слова не розходилися з діями.
 4. Завжди будьте готові підтримати.
 5. Дайте дитині зрозуміти, що довіряєте їй.
 6. Пояснюйте малюкові, що вірити можна не всім.
-

РОЗДІЛ 3

ПОДАЛЬШІ КРОКИ: ДИСЦИПЛІНА

«З того дізнаємося, що ми Його пізнали, якщо дотримуємо Його заповіді. Хто каже, що в Ньому перебуває, той має жити так само, як жив Він» (1 Івана 2:3, 6).

«Бух, бух», – без угаву белькотів мій півторарічний синочок Джонатан, намагаючись улучити іграшковою ключкою для гри в гольф по невеличкому м'ячику. Це заняття так захопило його, що малюк практично забув про мене. Я ж, працюючи за письмовим столом, наглядала за ним. Раптом у кімнаті запанувала тиша. Материнський досвід підказував мені, що коли маля починає тихо поводитися, то краще облишити все й з'ясувати, у чому річ.

«Джонатане», – поклікала я сина, вчасно повернувши голову й помітивши, як він відсмикує рученята від стелажа, на

*Послух є важливим
духовним уроком, який
зкладає фундамент
для подальших взаємин
з Богом протягом усього
життя.*

якому зберігалися улюблені CD-диски чоловіка із записами класичної музики. Спокійно, але чітко я пояснила, що «це татове» і йому це чіпати не можна. «Татко, татко», – повторив Джонатан, указуючи пальчиком на CD-диски. Протя-

гом дня він кілька разів повертався до стелажа, тягнувся до нього ручкою, повсякчас спостерігаючи за моєю реакцією, яка залишалася незмінною: «Це таткове, Джонатан не повинен чіпати татові речі». Завдяки виявленій мною послідовності малюк зрозумів, що є встановлені батьками межі, а тому часом йому доведеться контролювати свої бажання. Це нелегкі, але вкрай важливі уроки, які доведеться засвоїти кожному малюкові, котрий нещодавно навчився ходити й активно досліджує довколишній світ.

Оволодіння практичними навичками самоконтролю – це запорука того, що дитина виросте слухняною. Послух є важливим духовним уроком, який закладає фундамент для подальших взаємин з Богом протягом усього життя. Біблія однозначно говорить: якщо ми любимо Бога, то дотримуватимемося Його Заповідей. Плоди Духа Святого рясно виявляться в нашому житті, якщо основою взаємин з Богом стане наша до Нього любов. Вона дозволить Господеві здійснити в нашому житті зміни, які наблизять нас до Нього. Тож послух – не що інше, як прояв любові з нашого боку.

Якщо з ранніх років діти не опанують навички самоконтролю та послуху, надалі життя, засноване на християнських принципах, з високою ймовірністю може здатися їм надто «обмеженим». Їм буде складно сказати «ні» наркотикам та навчитися діяти всупереч думці однолітків. Вони

віддаватимуть перевагу миттєвим насолодам, прагнути-муть задовольнити будь-які свої примхи, а отже, житимуть за принципом «бери від життя все й ні про що не шкодуй».

Послух не є чимось поганим попри те, що деякі позиціонують його саме так. Це не відмова від самостійного мислення, він не перетворює людину на позбавленого власної волі, слабкодухого виконавця чужих примх. У площині наших взаємин з Богом бути слухняним не означає намагатися «заробити» спасіння добрими ділами. Методи, які ви використовуєте, щоб навчити дітей послуху та прищепити їм християнські цінності, багато в чому визначатимуть їхнє ставлення до релігії, коли вони подорослішають. На щастя, сьогодні до наших послуг численні рекомендації, сформовані на підставі багаторічних досліджень у галузі дитячої психології та релігії. Узявши їх за основу, ми досягнемо бажаної мети.

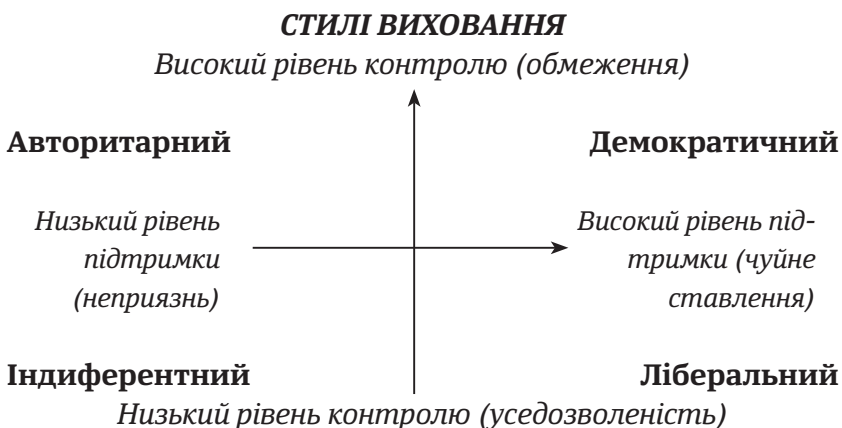
*Методи, які ви використо-
вуєте, щоб навчити дітей
послуху та прищепити
їм християнські цінності,
багато в чому визнача-
тимуть їхнє ставлення
до релігії, коли вони
подорослішають.*

Чотири стилі виховання

У підсумку наукових досліджень у сфері дитячого розвитку було виділено чотири основні стилі виховання, а також описано вплив кожного з них на формування дитини як особистості. Цікаво, що ще за пів століття до того, як науковці розпочали дослідження в цій царині, Еллен Уайт уже описала стилі виховання. У її працях чітко сформульований перелік обов'язків батьків, а також описано, як вони впливають на розвиток характеру дітей. Бог від початку знав, що найкраще для дитини!

Контроль і підтримка – дві основні підвалини, на яких будуються взаємини між батьками та дітьми. Саме така комбінація здебільшого обумовлює рівень взаємної довіри обох сторін, а також прийняття дитиною моральних цінностей, які батьки намагаються їй прищепити. Те, наскільки глибоко ви контролюєте життя своєї дитини та підтримуєте її, визначає стиль виховання, що переважає у вашій родині.

Розглянувши схему стилів виховання, ви побачите, що вертикальна лінія позначає рівень контролю. Він може варіюватися від низького (уседозволеність) до високого (обмеження). Між двома крайніми точками вектора лежить безліч ступенів контролю. Під контролем мається на увазі міра впливу, який ви прагнете справляти на дитину. Чи вважаєте ви, що вона потребує суворого керівництва й сама не в змозі побачити різницю між тим, що добре, а що погано? Чи думаєте, що здебільшого діти самотужки здатні прийняти правильне рішення? Яку роль у взаєминах з дитиною ви відводите собі? Порадника чи суворого наглядача? Контроль слугує індикатором того, хто в родині «головний» – батьки чи дитина.

Авторитарний

- Непослідовні (суперечливі) вимоги.
- Надмірний прояв сили та зловживання покараннями.
- Відсутність уваги до потреб дитини.
- Грубість і диктатура.
- Черствість, відсутність чуйності в ставленні до дитини.
- Відсутність у дорослих елементарних навичок самоконтролю.

Демократичний

- Чітке визначення меж дозволеного.
- Емоційна підтримка, терпіння, любов, увага до потреб дитини.
- Помірковані дорослі навчають дітей помічати зв'язок між діями та їхніми наслідками, а отже, робити правильний вибір.

Індиферентний

- Непослідовні (суперечливі) вимоги.
- У батьків відсутнє прагнення скерувати дитину в правильному напрямку.
- Ігнорування дитини.
- Схильність виявляти жорстокість до дитини.
- Відсутність уваги до її потреб.
- Батьки не знаходять спільної мови з дитиною.

Ліберальний

- Відсутність чітких меж дозволеного.
- Слабка дисципліна.
- Цінності чітко не визначені.
- Контроль з боку батьків практично відсутній.
- Тепле ставлення батьків до дитини. Систему цінностей дитина формує на власний розсуд. Батьки цьому не перешкоджають.

Горизонтальна лінія позначає рівень підтримки. Він так само може варіюватися від низького (неприятнь у ставленні до дитини) до високого (чуйне ставлення). Ліву частину вертикального вектора можна сміливо вважати зоною антагонізму (форма конфлікту, що характеризується ворожістю, суперечливістю та протидією у взаєминах). Коли діти не відчують підтримки з боку дорослих, стосунки в родині найчастіше пронизані неприємністю.

Батьків, які готові забезпечити високий рівень підтримки, вважають орієнтованими на дитину. Вони розуміють, що в дітей є особливі потреби, які відрізняються від потреб дорослих. Водночас вони усвідомлюють, що дитина аж до цілковитого її становлення як особистості потребує керівництва з боку люблячих, досвідчених дорослих. Такі батьки всіляко заохочують формування в дітей індивідуальності та незалежності. Завдяки тісному спілкуванню вони добре розуміють почуття та потреби одне одного.

Рівень взаєморозуміння між батьками, а також обраний ними стиль виховання визначають емоційний клімат у родині.

При цьому діти визнають обґрунтованість сімейних правил та батьківських заборон. У родині панує атмосфера взаємоповаги. Дорослі ставляться до дітей з теплотою та турботою.

Батьки, які не надають дітям належної підтримки, культивують у них вороже до себе ставлення. Причина в тому, що дорослі орієнтовані на себе. Потреби дитини їх мало цікавлять. Діалог між батьками та дітьми практично відсутній. Спілкування відбувається у форматі коротких реп-

лік або ж і зовсім сходить нанівець. Дорослі очікують від дітей послуху, водночас ніяк не обґрунтовуючи власні вимоги. Вони відчайдушно намагаються зберегти батьківський авторитет і, боячись остаточно втратити контроль, забороняють дітям мати власну думку та нерідко вдаються до жорстких фізичних покарань. Незалежність та індивідуальність у сім'ях з авторитарним та індиферентним стилями виховання – табу.

Рівень взаєморозуміння між батьками, а також обраний ними стиль виховання визначають емоційний клімат у родині. Він може бути як емоційно теплим, дружнім, так і емоційно холодним, ворожим. Емоційний клімат відіграє вкрай важливу роль, оскільки від нього залежить, приймуть діти релігію та цінності своїх батьків чи відкинуть їх. Він надає всім подіям у домі неповторного емоційного «забарвлення», насичуючи сімейне життя атмосферою радощів та щастя або ж пригніченості й смутку.

Різне поєднання рівнів контролю та підтримки, які батьки виявляють у ставленні до дітей, дають змогу виділити чотири різні стилі виховання:

- 1) авторитарний (низький рівень підтримки в поєднанні з високим рівнем контролю);
- 2) індиферентний (низький рівень підтримки та контролю);
- 3) ліберальний (високий рівень підтримки в поєднанні з низьким рівнем контролю);
- 4) демократичний (високий рівень підтримки та контролю).

Авторитарний стиль виховання

Сімнадцятирічний Карл після побачення повернувся додому на пів години пізніше, ніж попередньо було домовлено з батьками. На зворотному шляху в автомобіля спустило колесо. На жаль, виявилося, що запасна шина теж пошкоджена. Юнакові довелося двічі підкачувати колесо, перш ніж він нарешті дістався додому. Коли син спробував пояснити причину свого запізнення, батько грубо перервав його, вигукнувши: «Мене це не цікавить! Ти завжди знаходиш собі виправдання! Протягом наступних трьох тижнів я забороняю тобі користуватися машиною! Сам винен: ти вкрай безвідповідальний!»

Карл стояв мовчки, похнюпивши голову. Він знав, що спроби довести власну правоту призведуть до ще суворішого покарання. Але ж це несправедливо! Він доклав стільки зусиль, щоб вчасно повернутися додому... Наступного тижня в школі випускний, і тепер їм з подругою доведеться їхати на свято автобусом. Глибоко в душі міцніло почуття образи. «Я не витримаю в цьому домі ще три місяці! Я маю вибратися звідси... Стривайте, адже за кілька тижнів у мене День народження... Можливо, варто було б...»

Еллен Уайт порівнює авторитарний стиль виховання зі сталевую різкою. На мій погляд, дуже вдала ілюстрація. Такі батьки настільки захоплені власною необмеженою владою, що практично не помічають потреб своїх дітей. Нерідко вони деспотичні й занадто суворі. Найменша помилка дитини в їхніх очах перетворюється на величезну. У взаєминах з дітьми такі дорослі схильні до проявів жорстокості та диктатури. Вони черстві й емоційно холодні. Фізичні покарання – не рідкість у таких сім'ях. Діти зрос-

тають із переконанням у тому, що правда завжди на боці сильнішого. Батьки вважають за краще завжди тримати дітей «у полі зору», але при цьому вимагають, щоб ті не дошкуляли їм своїми проханнями та запитаннями. Тому спілкування між батьками й дитиною має чіткий «одно-сторонній» характер (від батьків до дитини). Як правило, це виголошені командним тоном вказівки, які діти повинні неухильно виконувати.

Авторитарні батьки рідко пояснюють дітям причини тих чи інших своїх вимог. Дітей не заохочують розвивати навички самостійного мислення та ухвалення правильних рішень. Батьки не виявляють до дитини чуйності, адже вони орієнтовані на себе. Їхнє прагнення до влади та самоствердження за рахунок інших отруюють взаємини в сім'ї. На жаль, авторитарний стиль виховання сьогодні доволі поширений у родинах, які сповідують консервативні релігійні цінності. Це обумовлено помилковими уявленнями дорослих про Бога та Його методи впливу на особистість.

У дітей, які виховувалися в сім'ях з авторитарним стилем виховання, зазвичай є два шляхи. Вони або повстають проти диктатури батьків, залишаючи рідну домівку за першої-ліпшої нагоди (саме так збирався вчинити Карл), або ж виростають слабкодушкими, нерішучими особистостями, не здатними самостійно приймати рішення.

У дітей, які виховувалися в сім'ях з авторитарним стилем виховання, зазвичай є два шляхи. Вони або повстають проти диктатури батьків, залишаючи рідну домівку за першої-ліпшої нагоди, або ж виростають слабкодушкими, нерішучими особистостями, не здатними самостійно приймати рішення.

У таких дітей, як правило, занижена самооцінка. Вони не вирізняються високою самосвідомістю й схильні всупереч батьківським цінностям переймати найгірше з того, що сьогодні готовий запропонувати їм соціум. Зазвичай такі діти виростають атеїстами. Ті ж одиниці, хто все-таки вважає себе віруючим, у своєму християнському житті часто прагнуть стати «досконалыми», намагаючись у такий спосіб заслужити прихильність Бога й уникнути покарання завдяки власним добрим учинкам. Бог, Котрому вони служать, здається їм розгніваним, мстивим Суддею, готовим стерти в порошок кожного, чия поведінка не відповідає Його стандартам.

Індиферентний стиль виховання

Кароліна – симпатична кароока дівчина-підліток. У свої 14 років вона має авторитет як серед дівчат, так і серед хлопців. Вона завжди одягнена за останньою модою й ніколи не відчуває нестачі в кишенькових грошах. Її бать-

Найнегативнішими аспектами авторитарного та індиферентного стилів виховання є притаманна їм емоційна холодність та відсутність підтримки з боку батьків.

ки – юристи, добре заробляють, а тому звикли задовольняти будь-яку примху доньки. Кароліна ні в чому не знає відмови, за винятком хіба що любові й уваги з боку вічно заклопотаних батьків. Вони не вимагають, щоб донька поверталася додому у визначений час. Іноді дівчинка приходиться після опівночі, а одного разу повернулася лише

над ранок. Реакція з боку батьків на таку її поведінку була відсутня. Здавалося, цього ніхто навіть не помітив. Будь-який хлопець, з яким зустрічається їхня донька, нібито

влаштовує батьків. У них просто немає часу, щоб перейматися такими дрібницями. Кароліна часто плаче у своїй кімнаті, аж доки не засне. Дівчина почувається вкрай самотньою. Вона відчуває гостру потребу в дружніх стосунках з однокласниками, бо саме вони, власне, і є її сім'єю. Коли того вечора друзі запропонували їй затриматися, Кароліна сподівалася, що батьки насварять її, позбавлять кишенькових грошей, словом, бодай якось відреагують, давши зрозуміти, що їм не байдуже, що з нею відбувається. Повернувшись додому аж уранці, дівчинка проплакала кілька годин у себе в кімнаті. Здавалося, це нікого не бентежить.

Немає потреби детально описувати індіферентний стиль виховання. Його назва говорить сама за себе. Батьки схильні ігнорувати дитину. Її потреби найчастіше залишаються поза їхньою увагою, вона живе власним життям. Дорослі вважають за краще триматися осторонь, не бажаючи заради дитини поступатися власними інтересами. Як правило, вони не докладають особливих зусиль, щоб скерувати її в правильному напрямку.

Індиферентні батьки можуть погано поводитися з дітьми, не задовольняючи навіть їхніх нагальних потреб, якот: їжа, одяг, дах над головою. З іншого боку, часом такий стиль виховання можна помітити й у цілком щасливих, на перший погляд, сім'ях, де обоє батьків мають вищу освіту й успішно просуваються вгору кар'єрними сходами. Саме в такій родині зростала Кароліна. Батьки дівчинки були настільки заклопотані власним життям, що в них не залишалося ані часу, ані сил на те, щоб приділяти увагу доньці. Виховання дітей – не для них, цю роль вони довіряють няням і гувернанткам. Такі батьки часом прекрасно

забезпечують дітей у матеріальному плані, проте не в змозі приділити їм елементарної уваги, щоб поцікавитися життям доньки чи сина. На жаль, діти швидко розуміють, що в житті батьків вони не посідають найважливіше місце, а отже, марно очікувати належної підтримки з їхнього боку.

Подорослішавши, діти із сімей з індіферентним стилем виховання часто реагують на батьків так само, як діти з авторитарних сімей: рано чи пізно вони повстають і відкидають батьківські цінності. Зазвичай вони не вирізняються особливою побожністю. Зважаючи на особливості виховання, їхні цінності розмиті. Діти з таких сімей навіть у дорослому віці нерідко мають глибокі емоційні проблеми, причиною яких є набутий у дитинстві негативний досвід, коли вони відчули байдужість із боку найдорожчих для себе людей. У їхній уяві Бог є відстороненим правителем Усесвіту, Котрого не бентежать повсякденні клопоти окремої людини. Такому Богові байдуже до того, що коїть-ся на Землі.

Найнегативнішими аспектами авторитарного та індіферентного стилів виховання є притаманна їм емоційна холодність та відсутність підтримки з боку батьків. Часто така практика призводить до того, що діти виростають з підсвідомою позицією «мені байдуже». Бог для них не є авторитетом, як і дорослі. Авторитарні батьки зазвичай силоміць нав'язують дітям релігійні цінності, індіферентні ж – зовсім не цікавляться духовним аспектом виховання. Зневажливе ставлення в стосунках між батьками та дітьми, як правило, призводить до протесту дитини проти того, що для дорослих найважливіше, – проти їхніх релігійних переконань.

Ліберальний стиль виховання

Трирічна Сьюзі капризує в магазині, вимагаючи купити їй шоколадний батончик. Її мама спочатку відмовляє доньці, утім, урешті-решт, стомившись від лементу малечі, задовольняє прохання. Ця ситуація повторюється щоразу, коли вони вирушають за покупками.

П'ятирічний Майк – великий бешкетник. Цей факт визнають усі довкола. Він вривається до будинку, наче буревій, носиться по кімнатах, без дозволу хапаючи речі, які впали йому в око. При цьому батьки не роблять синові зауважень і не докладають жодних зусиль,

Не приділяючи належної уваги дисципліні, батьки нівелюють контроль, обмеження та... власний авторитет в очах дитини.

щоб хоч трохи вгамувати бешкетника. Натомість вони зазвичай говорять: «Ой, ви ж знаєте, які зараз діти...» У свої п'ять років Майк лягає спати, коли сам вважає за потрібне. Режим харчування теж відсутній, а за столом він поводить себе так, що батьки, червоніючи, зітхають: «Та він ще дитина...»

Ліберальні батьки, як у Майка та Сьюзі, толерантні й чуйні до будь-яких бажань дитини, навіть імпульсивних. У будинку панує тепла емоційна атмосфера, водночас батьки не є вимогливими, а отже, не заохочують дітей дорослішати. Діти ж занурені у власні справи, у які дорослі практично не втручаються. У таких сім'ях зазвичай мало обмежень. Члени родини не схильні підпорядковувати своє життя певному розпорядку. Дитина лягає спати та їсть, коли їй заманеться. Не приділяючи належної уваги дисципліні, батьки нівелюють контроль, обмеження та... власний авторитет в очах дитини.

Унаслідок обраної дорослими позиції «невтручання» діти зростають, не маючи чіткої системи цінностей. Вони схильні приймати імпульсивні рішення, прагнучи отримувати задоволення від життя «тут і тепер». Праця заради майбутньої винагороди – не для них. Оскільки їх ніколи не вчили контролювати свої бажання, такі діти можуть мати схильність до проявів агресії та безвідповідальної поведінки. Моральні цінності в них практично відсутні. Бог у їхніх очах лише люблячий: Він охоче пробачить будь-яку їхню витівку. Проблеми гріха насправді для них не існує.

Демократичний стиль виховання

Рудоволосий, веснянкуватий восьмирічний Джеймі, повернувшись додому після занять, з порога вигукує:

– Мамо! Хлопці збираються пограти у футбол. Можна я піду з ними на стадіон?

– Любий, а хіба ти вже впорався з роботою по господарству? – м'яко запитує мама.

Джеймі похнюпив голову. Він зовсім забув про свої домашні обов'язки.

– Ти ж пам'ятаєш про нашу домовленість? – продовжує мама. – «Іди в гості сміло, як не жде дома діло».

– Ну, мамо, тільки цього разу! Я все зроблю, коли повернуся.

– Мені дуже шкода, Джеймі, – мама обіймає сина за плечі, – але сьогодні ти не зможеш пограти з хлопцями. Розумію, ти дуже засмучений. Обіцяй, що надалі виконуватимеш домашню роботу вчасно.

Джеймі повільно киває на знак згоди, з усього видно: він засмучений.

– Нумо, синку, удвох ми швидше впораємося! – підбадьорює мама хлопчика, ніжно скуйовдивши рукою його

рудю чуприну. Якщо поквапимосся, у нас ще залишиться час, щоб пограти в баскетбол на задньому подвір'ї, перш ніж настане пора готувати вечерю.

Демократичний стиль виховання орієнтований на дитину. Батьки встановлюють чіткі межі, очікуючи від неї зрілих вчинків. Водночас дорослі завжди зважають на потреби дітей. Такий підхід стимулює в дитини прагнення до незалежності та вчить помічати зв'язок між власними діями та їхніми наслідками. У сім'ях, котрі обрали цей стиль виховання, є чітко встановлені правила. У разі необхідності батьки можуть вдаватися до покарання, проте це буде зроблено не зопалу, а зважаючи на емоційні потреби та особливості конкретної дитини. Це дає змогу зберегти в родині теплу емоційну атмосферу та довірливі взаємини між її членами.

Батьки в таких сім'ях не прагнуть самостверджуватися за рахунок дитини. Вони роблять усе, щоб скерувати її в правильному напрямку. Потреби дітей ніколи не залишаються поза увагою, водночас дорослі поважають і їхні почуття. Такі батьки завжди пояснюють дітям причини своїх вимог і завжди готові вислухати їхню думку. Завдяки такому підходу діти переважно розуміють, що покарання, якщо воно все ж таки настає, є справедливим. А головне – дитина відчуває: що б не сталося, батьки й далі любитимуть її та завжди підтримають.

Діти, чий батьки обрали демократичний стиль виховання, зазвичай упевнені в собі й досить здібні. У них сформована чітка система цінностей, які в разі потреби вони готові відстоювати. Такі діти здатні приймати зважені рішення та тверезо оцінювати перспективи.

Еллен Уайт описує таких батьків як людей поміркованих, котрі добре володіють собою та підкоряються авторитетові Христа. Вони випромінюють любов і доброту та вміють налагоджувати з дітьми дружні взаємини. Достатньою мірою підтримуючи дитину та виявляючи розуміння, вони за потреби можуть бути водночас доволі рішучими та твердими, тримаючи дисципліну на належному рівні.

Батьківський дім – це місце, де дитина повинна дізнатися про те, як личить поводитися християнинові.

Діти, чий батьки обрали демократичний стиль виховання, зазвичай упевнені в собі й досить здібні. У них сформована чітка система цінностей, які в разі потреби вони готові відстоювати. Такі діти здатні приймати зважені рішення та тверезо оцінювати перспективи. У них міцна духовна основа, що спонукає їх ставитися до інших з теплотою та повагою, допомагати нужденним.

Зазвичай такі діти позитивно сприймають релігійні цінності, прищеплені їм батьками. До того ж вони володіють достатньою моральною силою, щоб протистояти тиску з боку однолітків і чинити так, як підказує їм здоровий глузд та сумління, що перебуває під впливом Духа Святого. Бог у їхньому розумінні добрий і люблячий, готовий прощати їхні помилки, водночас допомагаючи їм духовно зростати. Такий Бог гармонійно поєднує в Собі милість зі справедливістю. Він крок за кроком наближує їх до Себе.

Демократичний стиль виховання – єдиний, здатний повною мірою проілюструвати Боже ставлення до нас. Він любить нас, завжди готовий підтримати та водночас зацікавлений у тому, щоб ми постійно зростали духовно. Обираючи цей стиль виховання, ми допомагаємо

дітям сформувати правильне уявлення про Бога. Інші стилі спотворюють образ Божий у свідомості дитини. Його доброту, любов і святість вони представляють викривлено.

У 1989 році Відділ освіти Генеральної Конференції Церкви адвентистів сьомого дня ініціював проведення масштабного дослідження, спрямованого на вивчення системи цінностей адвентистської молоді. Приблизно 11 тисяч юнаків та дівчат віком від 12 до 18 років заповнили інформаційні анкети, які дали змогу ідентифікувати їхні цінності. Відповіді респондентів сформували робочий масив даних для наймасштабнішого наукового дослідження проблем християнської молоді серед усіх раніше проведених теологами. Хоч ця книга здебільшого орієнтована на виховання дітей молодшого віку, результати згаданого дослідження цінностей підлітків та молоді дають нам змогу уявити, із чим ми можемо зіткнутися в майбутньому, коли наші діти подорослішають. Отож цією інформацією хочу поділитися з вами, щиро сподіваючись, що вона допоможе вам навчити своїх дітей ходити шляхами Господніми.

Одним з найразючіших відкриттів стало те, що молодь, яка продемонструвала незламність власних моральних принципів та зрілість віри, зростала в сім'ях, де батьки не лише були люблячими й турботливими, а й сповідували віру адвентистів сьомого дня. Батьківський дім – це місце, де дитина повинна дізнатися про те, як личить поводитися християнинові. Коли люблячі та дбайливі батьки намагаються прищепити дитині певні моральні принципи, вона охоче прийме їх, зробивши їх частиною власного життя. Дослідження засвідчили, що молодь краще засвоює принципи християнської поведінки, якщо бачить перед очима

гідний життєвий приклад батьків. Якими б привітними та посвяченими не були вчителі Суботньої школи, їхній вплив на формування дитини як особистості ніколи не зрівняється з батьківським. Демократичний стиль виховання, безперечно, найкращий, оскільки в ньому гармонійно поєднуються любов, турбота й високі моральні стандарти християнської поведінки.

Можливо, переглянувши характерні риси чотирьох стилів виховання, ви зрозуміли, що зростали в сім'ї, де практикували авторитарний, ліберальний або ж індіферентний стиль. Отже, ви й гадки не маєте, як утілити в життя принципи демократичного стилю виховання. Кожен з нас підсвідомо схильний наслідувати стиль виховання, який використовували його батьки. Це так чи інакше закладено в нас, особливо коли ми стикаємося зі складнощами виховного процесу. Проте це можна змінити. Переваги демократичного стилю виховання у разі перевершують усі складнощі, з якими вам, можливо, доведеться зіткнутися під час його запровадження у вашій родині. Як утілити необхідні зміни?

План дій

По-перше, **потрібно чітко усвідомити, як діє демократичний стиль виховання. Для цього поміркуйте, у який спосіб з нами взаємодіє Господь.** Подумайте про особистісні характеристики Бога, Його вимоги до нас, методи, які Він використовує, щоб нас чогось навчити. Не забудьте проаналізувати, як Бог поводить себе з нами, коли ми припускаємося помилок. Вочевидь, ми не маємо права претендувати на цілковиту безгрішність або ж досконалість Бога, однак можемо прагнути бути схожими на Нього, наслідуючи Його методи роботи.

БОГ – НАШ НЕБЕСНИЙ ОТЕЦЬ

Особистісні характеристики

- Бог незмінний, як і Його очікування щодо нас. Оскільки Господь уособлює Свій Закон, Він є Взірцем для наслідування (Чис. 23:19; Івана 13:15).
- Бог має на увазі саме те, про що говорить. Він навіки Той Самий. Ми можемо покласти на Нього, оскільки Він завжди виконує Свої обіцянки. Бог не приймає подвійні стандарти (Євр. 13:8; 1 Цар. 8:56; 1 Цар. 18:21).
- Бог завжди готовий допомогти, коли ми цього потребуємо. До того ж Він не тисне на нас, не нав'язує Свою волю всупереч нашому бажанню (Об'явл. 3:20; 2 Петра 3:9).

Вимоги

- У Своєму Слові Бог чітко окреслює стандарти поведінки (Матв. 5:48; 2 Тим. 3:17; Вих. 20).
- Бог гармонійно поєднує в Собі справедливість і милість (Псал. 85:11; 89:15).
- Божі вимоги цілком можливо задовольнити (Псал. 19:8).
- Бог практикує індивідуальний підхід до людини. Він бере до уваги її минуле, а також її можливості (Івана 3:1-21; 4:5-26).
- Божі вимоги щодо нас є незмінними. Вони однакові вчора, сьогодні й завтра (Псал. 119:89, 142, 144, Матв. 5:17).
- Бог очікує від нас досягнення духовних висот і доброчесної поведінки. Він засвідчує впевненість у тому, що людина спроможна виконати Його постанови (П. Зак. 10:12-14; Матв. 18:14).

Методи

- Бог поважає наш вибір людини. Він не пригнічує нашу силу волі й не змушує нас діяти всупереч нашим бажанням (І. Нав. 24:15).
- Господь підтримує, відкриває можливості та веде нас по життю (Бут. 28:15).
- Бог оцінює мотиви наших учинків. Він знає, що зовнішність часом оманлива (1 Сам. 16:7).
- Бог зважає на наші потреби, наділяючи всім необхідним (Ісаї 65:24).
- Господь запевняє: Він на нашому боці (І. Нав. 1:9).
- Бог послідовний у Своїх вимогах, викладених у Його Слові. Боже покарання слугує на добро (Йова 5:17-18; Єрем. 30:11).
- Боже покарання має чітку мету. Воно покликане спонукати нас до подальшого духовного зростання, а не залишити в пригніченому стані, обумовленому усвідомленням власної провини в Божих очах (Євр. 12:6, 7).
- Бог часто вказує нам очевидні наслідки нашого вибору, бажаючи навчити нас (Осії 14:1).
- Він прагне мотивувати нас, нагадуючи про майбутню винагороду (Ефес. 6:8).
- Бог послав у світ Свого Сина, щоб показати Свою любов і дати нам можливість отримати спасіння (Івана 3:16; 1 Івана 4:9, 10).

Як Бог поводить, якщо ми не виправдовуємо Його очікувань

- Бог завжди готовий пробачити й забути гріхи, у яких ми розкаялися (Псал. 103:3; 12; Ісаї 1:18; Дан. 9:9).

- Бог любить людину, незважаючи на її вчинки. Він ненавидить гріх, але щиро любить грішника (Прип. 6:16-19; Івана 8:3-11; Римл. 5:8).
- Господь завжди дає нам другий шанс, знову допускаючи в нашому житті схожі ситуації. У такий спосіб Він бажає зробити нас переможцями (Йоїла 2:12-14; Зах. 1:3; Филп. 4:13).
- Божа любов безумовна. Приймаючи нас такими, якими ми є, Він не вимагає від нас доказів того, що ми змінюємося, але продовжує любити «і в горі, і в radoщах» (Єрем. 31:3; 1 Івана 4:10, 19).
- Бог оптимістично налаштований щодо нашого майбутнього. Він зосереджується на тому, якими ми можемо стати в Христі (Єрем. 31:17; Ефес. 2:4-7).
- Господь наполегливий. Не готовий відступити, Він активно шукає грішників. Його терпіння практично невичерпне (Осії 11:8, 9; 1 Тим. 1:19).
- Бог завжди дає перепочити, коли ми маємо в цьому потребу. Це може виявлятися в можливості зміни роду діяльності або ж у чийсь підтримці (Матв. 11:28; Марка 6:31).

Бог ніколи не здається!

По-друге, **визначте рівень своїх знань щодо стилів виховання**, пройшовши тест, запропонований наприкінці цього розділу. Це розширить ваше уявлення про те, як різні стилі виховання діють у повсякденному житті.

По-третє, **скажіть своїм дітям, що прагнете змінитися**. Знаючи, як ви зазвичай поведетеся, вони зможуть оцінити ступінь реальних змін. Перш ніж ви звикнете до нового стилю поведінки, якоїсь миті вам може здатися, що справи

йдуть гірше, ніж раніше. Утім, зрештою ваші з дітьми взаємини істотно поліпшаться. Повірте: зусилля з вашого боку варті того!

По-четверте, **щодня моліться про те, щоб Бог наділив вас мудрістю згори**. Щодня прохайте, щоб Господь наповнив ваше серце любов'ю та теплотою, яких так потребують ваші діти. Також моліться про те, щоб Він наділив вас силою виховувати дітей у дисципліні, проте водночас у стосунках з ними відводити належне місце любові.

Тест

Прочитавши нижченаведені стислі описи побутових ситуацій, визначте стиль виховання, який переважає в сім'ях. Поставте відповідну нумерацію, де цифра 1 позначає авторитарний стиль виховання, 2 – індиферентний, 3 – ліберальний, 4 – демократичний.

<i>Побутова ситуація</i>	<i>Відповідний номер</i>
Почувши крики з вітальні, мама квапиться, щоб з'ясувати, у чому річ. Вона бачить, як дворічна Меліса б'є свою меншу сестричку. Жінка швидко схиляється поруч із Мелісою на коліна, ніжно, але впевнено відводячи її рученята від крихітки. Потім, не випускаючи ручок доньки, чітко промовляє: «Ні, Мелісо. Ти робиш сестричці боляче. Краще пошукаймо для малечі іграшку, ти ж не хочеш кривдити сестричку?» Після того як спільними зусиллями іграшка обрана, мама пропонує старшій доньці допомогти їй на кухні.	
«Джонні, будь ласка, прибери свої іграшки, перш ніж тато повернеться з роботи», – просить мама сина вчетверте за останні 15 хвилин. Джонні ж і далі грається. Після тривалих умовлянь жінка в розпачі пропонує йому цукерку як винагороду за прибрані іграшки.	
«Ти не підеш на пляж, тому що я так вирішив. Питання закрите!» – заявляє батько Мерилін тоном, який не припускає заперечень.	
Містер Джонс переконаний, що ремінь – єдиний засіб, який змусить сучасних дітей бути слухняними. Зазвичай він фізично карає своїх синів по 5-10 разів на день.	

Десятирічна Люсі, повернувшись зі школи додому, з порога вигукує: «Я не хочу сидіти за однією партою з Джоном! Від нього погано пахне! Будь ласка, мамо, зателефонуй учительці. Скажи їй, що я не можу сидіти із цим хлопчиком! Ніхто з дітей його не любить. Чому саме я маю сидіти поруч із ним?» «Поміркуймо над цим разом, Люсі, – заспокоює доньку мама. – Поганий запах – це справді неприємно. Як думаєш, чи ми могли б чимось допомогти Джонові? Як би ти почувалася, якби всі тебе уникали? Можливо, тато, повернувшись із роботи, щось нам порадить. Обговоримо це за вечерею».	
Сьогодні Керрі виповнилося шість років. Батько, який більше не живе разом з ними, обіцяв прийти на свято, але так і не з'явився. Того вечора дівчинка довго плакала, бо була вкрай розчарована. Наступного дня батько пояснив свою відсутність тим, що затримався на роботі.	
«Любий, тобі не здається, що настав час лягати спати?» – вмовляє сина мама. Замість відповіді чотирирічний Джастін заперечно хитає головою, продовжуючи гратися з конструктором. Зітхнувши, жінка повертається до роботи з паперами, оскільки змушена працювати понаднормово. Через годину Джастін засинає на підлозі у вітальні. Мама відносить його на ліжко.	

Правильні відповіді: 4, 3, 1, 1, 4, 2, 3

Що потрібно робити, щоб дитина зростала дисциплінованою:

1. Встановіть чіткі стандарти поведінки.
 2. Чітко визначте покарання, яке настане в разі непослуху.
 3. Приймайте виважені та обґрунтовані рішення.
 4. Поважайте індивідуальні особливості кожного члена сім'ї.
 5. У будинку має панувати атмосфера любові та взаєморозуміння.
 6. Очікуйте від дітей зрілої поведінки, заохочуйте особисту відповідальність та незалежність.
 7. Поважайте почуття кожного з членів родини.
 8. Частіше спілкуйтеся. Зважайте на погляди своїх дітей.
-

РОЗДІЛ 4

ДОРΟΣЛІШАЮЧИ, ЯК ІСУС

«А Ісус набував мудрості, віку та благодаті – в Бога і в людей» (Луки 2:52).

Вирощування троянд багато в чому нагадує формування дитини як духовної особистості. У наших широтах троянди потребують особливого догляду. За перших осінніх заморозків кущі необхідно накривати, забезпечуючи рослинам захист від зимової холоднечі. З настанням весни трояндовий кущ обережно обрізають, щоб дати рослині змогу зосередити сили на формуванні нових пагонів. Ґрунт регулярно удобрюють. Крім того, щоб потім тішити нас красивими квітами, троянди потребують рясного поливу й багато сонячного світла. Інакше затримки в рості неминучі.

Ми з нетерпінням очікуємо появи перших пуп'янків. Щодня схиляємося над рослиною, бажаючи побачити, чи не

з'явилася квітка. Звісно, нам ніколи не спаде на думку вигукнути щось на кшталт: «Який жаж! Це досі лише пуп'янок, а йому давно вже час розквітнути. Який він непривабливий!» Навпаки, ми тішимося цими непримітними пуп'янками, оскільки саме вони – запорука появи таких довгоочікуваних квітів. Невдовзі кінчик пуп'янка забарвлюється в колір майбутнього суцвіття – і за кілька днів набряклі пелюстки вішнують остаточне його розкриття.

Коли Ісус був Дитиною, Його життя розпочиналося ніжно й красиво, як розквітають троянди в садку. Хоч Біблія доволі лаконічно описує цей період життя Спасителя (ми знаходимо лише один вірш, у якому йдеться про дитинство Ісуса), у сьомому розділі книги «Бажання віків» Еллен Уайт пише про це докладніше. Дитинство Спасителя не вирізнялося чимось винятковим: «Його розум і тіло розвивалися поступово, відповідно до законів природного формування дитини. Ще в дитинстві характер Ісуса відзначався особливою привабливістю: Він завжди був готовий допомагати іншим, виявляв терпимість і правдивість, ніколи не жертвував чесністю. Залишаючись непохитним, мов скеля, у дотриманні моральних принципів, Він Своїм життям виявляв благодать бездоганного ставлення до людей» (Е. Уайт. Бажання віків. С. 48).

Марія часто захоплювалася красою Його характеру. Хоч і до кінця не розуміючи Його земної місії, вона з усією відповідальністю підійшла до питання духовного виховання Сина. «Матір була Його першою вчителькою. З її вуст і пророчих сувоїв Він пізнавав небесні істини. Біля ніг матері Ісус тепер засвоював те, що колись Сам проголосив для ізраїльського народу через Мойсея» (Е. Уайт. Бажання віків. С. 50). Земна мати вчила Ісуса ходити шляхами Господніми,

розповідаючи біблійні історії про життя ізраїльського народу. Вона адаптувала старозавітні сюжети, зважаючи на вікові особливості Ісуса, допитливий розум Котрого охоче осягав ці глибини. Марія прищеплювала Йому істини про Божу доброту та велич, а також про важливість дотриман-

Щоб зростати духовно, дітям необхідні любов і ніжна опіка з боку їхніх земних батьків. Крім того, вони мають потребу в потоці світла, що лине від Божого престолу благодаті, а також у цілющій волозі, з якою можна порівняти вплив Святого Духа.

ня Божого Закону. У Писанні сказано: «Ісус набував мудрості, віку та благодаті – в Бога і в людей» (Луки 2:52).

Так само, як Марія, маємо чинити й ми. «Батьки і вчителі повинні прагнути розвивати здібності дітей так, щоб у кожному періоді життя вони могли виявити притаманну йому красу, яка розкривається природно, як рослини в саду» (Е. Уайт. Виховання дітей. С. 204).

Еллен Уайт радить не квапити дітей дорослішати: з боку батьків не має бути зайвого тиску. Достатньо стежити, щоб розвиток дитини відповідав її віку. Кожен етап розвитку по-своєму привабливий: спочатку – пуп'янок, потім – квітка.

Щоб зростати духовно, дітям необхідні любов і ніжна опіка з боку їхніх земних батьків. Крім того, вони мають потребу в потоці світла, що лине від Божого престолу благодаті, а також у цілющій волозі, з якою можна порівняти вплив Святого Духа. Грунт їхніх сердець потрібно регулярно удобрювати істинами Божого Слова. Часом може знадобитися майстерне «відтинання», щоб згодом діти змогли милувати око довколишніх прекрасною, духмяною квіткою хриstopодібного життя. «Поводьтеся з дітьми так само, як і

садівник із рослиною. Ніжним дотиком, служінням любові намагайтеся формувати їхній характер за образом Христа» (Е. Уайт. Бажання віків. С. 489).

Один з моїх улюблених висловів щодо вирощування квітів у Божому садку акцентує на важливості дбайливого ставлення до них: «У наших спробах виправити зло ми повинні остерігатися схильності вишукувати помилки й осуджувати. Постійний осуд не виправляє, натомість призводить до збентеження. Для багатьох людей, часто навіть найуразливіших, атмосфера нещадної критики є згубною. Квіти не розпускаються під подувом руйнівного вітру» (Е. Уайт. Виховання та освіта. С. 301). Тому, прагнучи допомогти дитині духовно зростати, пам'ятайте ту ніжність, з якою Бог поводить з нами: «Своєму сонцю велить сходити над злими і над добрими та посиляє дощ на праведних і на неправедних» (Матв. 5:45).

Деякі сорти троянд є досить стійкими до хвороб. Комахи-шкідники, здається, не завдають їм істотних незручностей. Інші ж, навпаки, приваблюють різноманітних шкідників, через що ми змушені регулярно обприскувати їх хімікатами. Тимчасом як одні сорти добре переносять навіть холодні зими, інші – у край чутливі до дії низьких температур, тож нам часто доводиться замінювати загинувші рослини новими.

Кожен сорт троянд, звісно, цвіте по-різному. Один з моїх улюблених має великі, запашні, яскраво-рожеві квіти. Їхній аромат миттєво наповнює собою кімнату. У нашому садку також є кілька низькорослих кущів із дрібними квітами, які ми посадили поруч із великим каменем. І хоч ці квіти відразу не впадають в око, якщо придивитися уважно, композиція по-своєму чарівна. Кожен сорт троянд

особливий. І кожному з них, щоб квітнути, необхідна індивідуальна комбінація добрив, сонячного світла та вологи. Обрзати їх також слід по-різному.

З дітьми все аналогічно. Кожна дитина особлива, а отже, потребує індивідуального підходу, що є необхідною умовою її духовного зростання. Вона вибудовуватиме з Богом особисті, не схожі ні на чиї інші взаємини, а свого часу розквітне неповторна духовна троянда. У Бога немає єдиного зразка № 9478 для ідеальної дитини-християнина. Навпаки, духовний розвиток кожної юної особистості унікальний.

Постійний осуд не виправляє, натомість призводить до збентеження. Квіти не розпускаються під подувом руйнівного вітру.

Усі ми сприймаємо Бога крізь призму особливостей свого мислення, а також у контексті індивідуального життєвого досвіду. Згадайте Петра та Івана, наскільки різними людьми вони були. Імпульсивний, запальний, сповнений надій та планів Петро. Без вагань відгукнувшись на поклик Христа,

він невдовзі легко зрікся Його, злякавшись можливих наслідків. Згодом вплив Святого Духа докорінно змінив цього чоловіка, перетворивши його на талановитого оратора, слова котрого торкалися сердець тисяч людей, наverting їх до Бога. Щоб виконати дане Христом доручення, він не пошкодував життя.

Іван — запальний і водночас люблячий. Справжній друг. Вірний до кінця. Мислитель, обачний у словах, педантичний у деталях. Любов Бога до людини він змалював мовою, доступною для розуміння кожному. Саме Іванові були відкриті пророцтва про останній час, які він,

попри складні життєві обставини, точно виклав на папері, зробивши їх надбанням прийдешніх поколінь. Усе це, здається, перевершує заслуги Петра як талановитого оратора.

У посланнях Петра переважають дієслова наказового способу, як-от: будьте тверезі, пильнуйте, ідіть, вірте, пам'ятайте, стережіться, – тоді як Євангеліє від Івана та його послання буквально пронизані темою любові. І хоч Петро визнає важливість любові, як і Іван не за-

Кожна дитина особлива, а отже, потребує індивідуального підходу, що є необхідною умовою її духовного зростання.

перечує необхідності дій, кожен з них відкриває нам Бога крізь призму особливостей свого світосприйняття. І кожен має рацію: Бог уособлює Собою любов, яка відображається в діях. Тож дослідження Євангелій різних авторів робить наше розуміння Бога глибшим і багатограннішим. Петро та Іван обидва любили Ісуса понад усе, і Бог по-різному використовував цих людей у служінні, враховуючи їхні індивідуальні особливості.

Кожна дитина – унікальна особистість, індивідуальність якої обумовлена частково спадковістю, частково набутиим життєвим досвідом. І всі по-різному сприймають любов Бога й запропонований Ним дар спасіння. Без розуміння того, як індивідуальність дитини впливає на формування її взаємин з Богом, неможливо допомогти їй духовно зростати.

Темперамент – невід'ємний аспект особистості. Відомі дослідники у сфері дитячого розвитку Олександр Томас і Стелла Чесс виокремили три основні типи темпераменту в дітей: легкий, важкий і темперамент із тривалим звиканням. Згідно

Без розуміння того, як індивідуальність дитини впливає на формування її взаємин з Богом, неможливо допомогти їй духовно зростати.

з результатами досліджень, ці три типи темпераменту мають приблизно дві третини дітей. Тип темпераменту решти неможливо визначити, оскільки він змішаний. Визначення темпераменту за теорією Томаса-Чесс схвалює багато дитячих психологів. Це дає нам змогу краще пізнати власних дітей.

Темперамент не можна змінити, оскільки це вроджена характеристика. Спираючись на досвід роботи з великими групами дітей різного віку, Олександр Томас і Стелла Чесс виокремили вісім принципових аспектів темпераменту, які дають змогу найповніше охарактеризувати сукупність поведінкових особливостей дитини, що визначають тип її темпераменту.

Аспекти темпераменту

Рівень активності (рівень рухової активності, співвідношення рухової активності й пасивності)

Високий.....Низький

Постійність (ступінь передбачуваності поведінки дитини)

Передбачувана.....Непередбачувана

Реакція наближення/віддалення (особливості поведінки щодо нових стимулів: наближення пов'язане з проявом позитивних емоцій, а віддалення – негативних)

Позитивні емоції.....Негативні емоції

Адаптивність (звикання до нових умов)

Легко.....Важко

Поріг реактивності (рівень та інтенсивність впливу, необхідного для прояву реакції: наприклад, наскільки має бути шумно в приміщенні, щоб дитина втомилася)

Високий.....Низький

Настрій (співвідношення періодів радості та невдоволення)

Оптимістичний.....Песимістичний

Здатність відволікатися (ефективність дії нових стимулів з метою зміни поведінки: наприклад, наскільки легко заспокоїти дитину, якщо вона плаче)

Високий рівень.....Низький рівень

Стійкість уваги (як довго дитина здатна бути зосередженою)

Висока.....Низька

Загальний рівень активності дитини може коливатися в межах від низької до екстремально високої. Однак у більшості дітей переважно середній рівень активності. Деякі діти за своєю природою дуже обачні, тоді як інші, опинившись у новій для них ситуації, без вагань поринають у пригоди. У багатьох дітей виникають труднощі, коли вони стикаються з необхідністю прийняти рішення, але є й такі, що діють імпульсивно, не надто замислюючись про наслідки. Деякі діти легко пристосовуються до змін, тоді як інші – потребують значно тривалішого періоду адаптації.

Особливості темпераменту значною мірою визначають ставлення дитини до питань, пов'язаних з духовністю.

Девід зазвичай першим піднімає руку, коли для участі в позашкільних соціальних заходах потрібні волонтери.

Часто він навіть не замислюється, чи достатньо в нього для цього часу та здібностей. А Джеф, навпаки, спочатку має все ретельно зважити. На перший погляд, допомога нужденним його зовсім не цікавить. Насправді ж це не так, однак через свою надмірну обачність він часто залишається осторонь.

Особливості темпераменту значною мірою визначають ставлення дитини до питань, пов'язаних з духовністю.

Крістін – дуже емоційна дівчинка. З огляду на таку її особливість можна бути певним: коли ця дитина свого часу почує про Голгофську жертву Христа заради її спасіння, це настільки зворушить її, що вона раз і назавжди віддасть своє серце Богові. Меліса ж, навпаки, спокійна й стримана. За її зовнішньою реак-

цією ви ніколи не здогадаєтеся, що вона відчуває насправді. На перший погляд, розповідь про Голгофські страждання Ісуса її анітрохи не збентежує, що змушує її батьків та вчителів Суботньої школи перейматися щодо її спасіння. Однак ці хвилювання безпідставні, оскільки глибоко в душі дівчинка пережила такий самий досвід навернення, як і Крістін.

У ставленні до подій дитина від народження виявляє себе оптимістом або песимістом. Якщо ви постійно бачите на обличчі малюка усмішку, а в будинку часто лунає його сміх, будьте певні: перед вами оптиміст! Саме таким є Майк. Він переконаний: хай там як, а врешті-решт усе буде гаразд, а як же інакше?! У його присутності кожен мимоволі стає щасливішим. Мішель зовсім інакша. Дівчинка впевнена, що за рогом на неї чатує небезпека. Щоб почуватися комфортно, вона постійно потребує підтримки батьків.

Майкові буде значно простіше довіряти Богові навіть під час складних життєвих випробувань, оскільки за своєю природою він – оптиміст. За тих самих обставин Мішель буде значно складніше. Однак набутий духовний досвід допоможе їй у боротьбі з вродженим песимізмом.

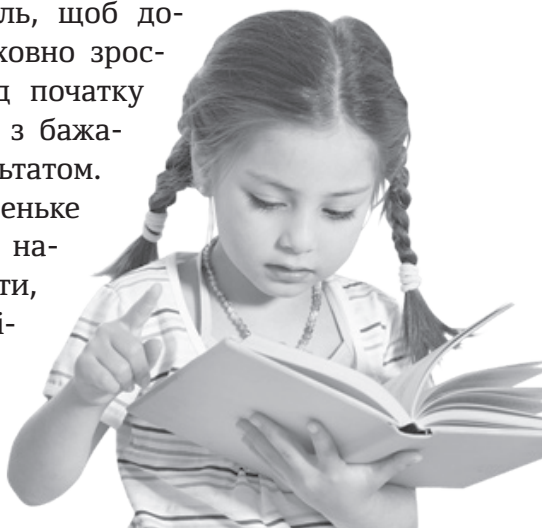
Чи говорили ви коли-небудь щось на кшталт: «Не розумію, чому Джон такий бешкетник! Його брати добре навчалися й справді є духовними людьми. Навіть не віриться, що їх виховували в одній родині»? Насправді такі судження вкрай поверхові. Звісно, сім'я одна, проте умови, у яких зростає кожна наступна дитина, можуть істотно відрізнятися. Ставлення батьків до найстаршої та наймолодшої дитини в сім'ї зазвичай кардинально різне. До того ж сімейний побут може змінитися через переїзд або рішення батьків більше часу приділяти власній кар'єрі. Різні школи, церкви, сусіди. Поцікавтеся в будь-якого вчителя, наскільки різними можуть бути учні одного класу. Деякі діти вирізняються з-поміж інших високою духовністю, вони менш схильні до згубних звичок і більше прагнуть до знань.

Навіть за однакових на перший погляд умов кінцевий результат може істотно відрізнятися. Про це свідчить досвід нашої родини. Діти відвідували одну й ту саму школу лише з різницею в чотири роки. Як результат, старший з наших синів здобув ґрунтовні знання завдяки кваліфікованим педагогам, тоді як молодший з кожним наступним навчальним роком отримував дедалі гірші оцінки. Йому не пощастило з учителем. Коли це з'ясувалося, ми перевели його до іншої школи, однак знадобилося чимало часу, щоб він зміг наздогнати навчальну програму з деяких предметів. На дитячих уроках Суботньої школи ситуація може бути аналогічною.

Усі вищезазначені відмінності – особистісні, родинні, соціальні, обумовлені набутим життєвим досвідом дитини – впливатимуть на те, яким буде її ставлення до духовних питань. Намагаючись допомогти своїм дітям духовно зростати, ми маємо зважати на їхні індивідуальні особливості. Не існує єдиної формули. Спасіння має індивідуальний характер.

Щовесни, виходячи з чоловіком оглянути наш сад, ми одностайно вирішуємо придбати ще декілька нових кущів троянд. Ми добре знаємо, що саме нам потрібно – гарні, запашні квіти. До того ж рослини мають бути стійкими до температурних коливань і шкідників! Схвильовані й радісні, ми повертаємося додому з розплідника. Обережно посадивши кущі троянд на заздалегідь підготовлене місце, ми рясно поливаємо їх і вносимо в ґрунт необхідні добрива. Тепер нам залишається лише чекати суцвіть, які милуватимуть око впродовж літніх днів.

Докладаючи зусиль, щоб допомогти дитині духовно зростати, ми також від початку маємо визначитися з бажаним кінцевим результатом. Вдивляючись у маленьке личко нещодавно народженого немовляти, ми вже з упевненістю можемо назвати свою головну мету – допомогти дитині прийняти запро-

поноване Ісусом спасіння й провести вічність поруч із нею та Богом. Однак тепер нам потрібно скласти план дій щодо втілення своєї мрії на зразок того, як садівник заздалегідь планує роботи у своєму садку: щось має бути зроблено вже зараз, а для чогось ще не час. Іноді садівникові доводиться коригувати свій початковий план. Буревій чи негода можуть знищити частину рослин, тоді на їхнє місце потрібно висадити інші. Однак кінцева мета садівника залишається незмінною – виростити квітник, що милуватиме око.

Та щоб представити дитині Бога в правдивому світлі, потрібно самим знати Його, що можливо лише за умови побудови з Ним тісних взаємин.

Тоді як ваша кінцева мета щодо дитини залишається незмінною – спасіння та вічне життя разом з Богом, – вам потрібен докладний план дій, як дістатися з пункту А до пункту Б.

1. Пізнання дитиною Бога.

Від часів створення світу й аж донині сатана доклав чимало зусиль, щоб спотворити Божий характер в уяві людини. Чи не головною його метою є формування в нашій свідомості образу несправедливого, суворого та вимогливого Бога-Судді, Котрий не цікавиться життям створених Ним істот, а натомість висуває до них вимоги, які неможливо виконати. Якщо ж сатані не вдається нав'язати людині такий образ Бога, він змінює тактику й використовує інший обман: навіює думку про те, що Бог такий дбайливий і люблячий, що просто не може покарати когось за непослух. Живіть, як вважаєте за потрібне, Богові байдуже, що з вами відбувається. Сатана – витончений знавець гріховної

людської природи, який розуміє, що протистояти згубним нахилам украй нелегко.

Отже, одне з першочергових завдань батьків – познайомити дитину з реальним Богом, Котрий «буде провадити нас аж до смерті!» (Псал. 48:15). Чи зможуть діти полюбити Ісуса, не знаючи, Яким Він є насправді? Навряд чи.

Одне з першочергових завдань батьків – навчити дитину знаходити спільну мову із членами своєї родини, друзями та її оточенням.

Та щоб представити дитині Бога в правдивому світлі, потрібно самим знати Його, що можливо лише за умови побудови з Ним тісних взаємин. Якщо сама лише думка про Бога змушує вас тремтіти від жаху, вам необхідно якнайшвидше пізнати Його справжнього. Можливо, ви будете здивовані, але саме цього Ісус прагне понад усе.

Отож що для цього потрібно? Як позбутися хибних уявлень про Бога, котрі буквально бомбардують нас у світі, зруйнованому гріхом? Розпочніть з Нового Завіту. За допомогою симфонії (спеціального довідника для пошуку біблійних віршів за словом) дослідіть тексти, що описують характер Бога та Його ставлення до людини. Потім, керуючись тим самим принципом, переходьте до вивчення книги Псалмів. Складіть перелік рис характеру, притаманних Богові. Щодня виокремлюйте час, коли ви з молитвою зможете розмірковувати над однією з них. Такі книги, як «Дорога до Христа», «Нагірна проповідь Христа», «Бажання віків», якнайкраще відкривають нам характер Бога, оскільки описують життя та служіння Ісуса, метою Котрого було розповісти людям про те, Яким насправді є Небесний Отець. Що глибше ви особис-

то пізнаєте Бога, то об'єктивніше розкриєте Його своїм дітям.

2. Допомогти дитині у формуванні рис характеру, притаманних християнинові.

Соломон, котрого Біблія не даремно називає наймудрішою людиною за всі часи, писав: «Навіть юнак буде пізнаний з чинів своїх, – чи чин його чистий й чи простий» (Прип. 20:11). Одне з першочергових завдань батьків – навчити дитину знаходити спільну мову із членами своєї родини, друзями та її оточенням. Фахівці у сфері дитячого розвитку називають цей процес соціалізацією. Християни розуміють, що порядною людиною та корисним членом суспільства дитина може стати лише за умови, якщо вже змалку Бог посідатиме в її житті ключове місце.

3. Допомогти дитині прийняти запропоноване Богом спасіння.

Якщо формування християнських рис характеру починається вже в ранньому дитинстві, то здатність сприймати Христа як свого Спасителя виникає з роками. До більшості дітей, яких виховують у християнських сім'ях, це розуміння приходить у період від 6 до 14 років. Деякі діти виявляють ознаки нетипово зрілого духовного бачення вже в старшому дошкільному віці. Однак більшість починає сприймати Христа як Спасителя лише в підлітковий період.

4. Усіляко сприяйте тому, щоб дитина вирішила укласти з Богом завіт, який триватиме вічно.

Цей завіт визначає напрям життєвого шляху, спонукаючи нас «шукати перш за все Царства Божого і Його

праведності» (Матв. 6:33). Це рішення впливає на кожну сферу нашого життя, формує наші вподобання та цілі. Служіння Богові стає сенсом існування, спонукає нас «ходити з Ним». Наші думки стають єдиним цілим з Його думками, а дії показують, як на нашому місці вчинив би Сам Ісус. Це саме те, про що ми мріємо як щодо наших дітей, так і до самих себе.

Будувати стосунки з Богом дитина може почати ще в досить ранньому віці. У цей період вона сприймає Ісуса як свого Друга. Вона вже може вчитися довіряти Йому, шукати допомоги в труднощах. З плином часу її взаємини з Богом стають зрілішими, дитина починає розуміти, наскільки важливе місце Господь посідає в її житті.

Звичайно ж, ви можете розширити список духовних цілей щодо своїх дітей. Моя мета – допомогти вам із чогось почати. Значно легше досягти мети, коли ви чітко уявляєте, чого саме хочете. У цьому полягає сенс планування. Після того як вкладете дітей спати, знайдіть трохи часу, щоб спокійно обговорити з чоловіком або дружиною ті завдання, котрі перед вами ставить формування у вашої малечі духовних цінностей. Якщо ви самотужки виховуєте дитину, знайдіть людину, яка опинилася в схожій ситуації. Окремо обговоріть з нею духовні цілі для кожної із сімей. Зробіть відповідні записи. Час від часу переглядайте їх, щоб зрозуміти, чи є прогрес.

Фахівці у сфері дитячого розвитку нерідко звертають увагу на той факт, що залежно від віку дитини виховний процес має певні особливості. Тож, установлюючи цілі, батькам необхідно зважати на ці вікові аспекти. Розвиток малечі має бути послідовним. Не потрібно квапитися й «перестрибувати через сходинок». Наприклад, основне

завдання для дитини перших двох років життя – навчитися ходити й говорити.

Я розробила комплекс навичок, оволодіння якими допоможе дитині досягнути духовної зрілості. Кожне нове завдання, ґрунтуючись на попередньому, готує її до виконання наступного. Якщо ви з якихось причин не приділили достатньо уваги, щоб завершити певне завдання, під час виконання наступного в дитини можуть виникнути складнощі. Безперечно, вона впорається, однак для цього їй доведеться докласти більше зусиль.

*Не чекайте бездоганної
поведінки відразу, рух
у правильному напрямку –
це вже перемога!*

Усі завдання можна згрупувати за чотирма паралельними напрямками:

- 1) довіра до Божого Слова;
- 2) формування довірливих взаємин з Богом;
- 3) прояв віри в повсякденному житті;
- 4) виховання християнської поведінки в ставленні до інших.

Завдання перших двох пунктів спрямовані безпосередньо на пізнання дитиною Бога та прийняття запропонованого Ним спасіння. У двох останніх пунктах представлені завдання, мета яких – удосконалити християнські риси характеру дитини та допомогти їй підтримувати сталі взаємини з Христом.

До вашої уваги два окремі переліки завдань: перший – для дошкільнят (від 0 до 6 років), другий – для школярів (від 6 до 13 років).

Зазначте ім'я своєї дитини у верхньому лівому куті. Рухайтесь далі, відзначаючи в переліку цілі, яких ви вже

досягли, а яких – ні. Намагайтеся оцінити поведінку дитини максимально об'єктивно. Наприклад, чи здатна ваша донька пробачити брата, коли він дражнить її? Чи не тримає вона в душі образу на нього, чи не нагадує про його пустощі згодом? Уміння пробачати та приймати прощення – украй необхідні навички, без яких неможливо ані зрозуміти, що саме Ісус зробив заради нас, ані прийняти Його жертву. Навчитися прощати нелегко. Чи докладає ваша дитина для цього зусиль? Не чекайте бездоганної поведінки відразу, рух у правильному напрямку – це вже перемога!

Духовне зростання (для дошкільнят)

Ім'я дитини _____

Поставте позначку, які навички ваша дитина вже опанувала.

Довіра до Божого Слова

___ здатна охоче слухати історії з Біблії, сприймаючи біблійних героїв як своїх друзів;

___ знає напам'ять чимало біблійних віршів і хоча б частково може пояснити, про що в них ідеться;

___ може застосовувати окремі вірші з Біблії в буденних життєвих ситуаціях (коли їй страшно або коли вона відчуває спокусу вчинити неправильно).

Формування довірливих взаємин з Богом

___ розуміє, що Ісус любить її, незважаючи ні на що;

___ виявляє свою любов до Бога, цінує дружбу з Ним, не бажає Його засмутити;

___ відчуває провину після поганого вчинку;

___ зазвичай визнає свою провину;

___ робить висновки після застосування дисциплінарних обмежень чи покарань (надалі намагається поводитися краще);

___ поважає бажання батьків і вчителів, прагне їм догодити;

___ відчуває потребу в особистій молитві;

___ використовує молитву, коли потребує допомоги, а також щоб попросити прощення за скоєне;

___ вірить, що Бог прощає й підтримує в скруті.

Прояв віри в повсякденному житті

___ може засвоїти моральний урок з біблійної чи будь-якої іншої повчальної історії;

___ уміє застосовувати вивчені духовні уроки в повсякденному житті;

___ чітко знає, що можна робити, а що – ні, здебільшого дотримується встановлених норм поведінки;

___ має чутливе сумління: розуміє, що так чинити не слід, уміє втриматися від неправильних дій;

___ приймає правильне рішення в новій для себе ситуації, зваживши всі «за» і «проти».

Виховання християнської поведінки в ставленні до інших

___ розпізнає почуття та бажання людей і прагне допомогти їм, коли є потреба;

___ намагається зрозуміти, як її дії впливають на інших (наприклад, іншій дитині буде боляче, якщо її вдарити);

___ приймає прощення, звільняючись від почуття провини за свій поганий учинок;

___ як правило, пробачає своїм кривдникам;

___ знає про Божі Заповіді й прагне їх виконувати;

___ зазвичай дотримується встановлених правил і норм поведінки (у родинному колі, із друзями, у дитсадку, під час уроку Суботньої школи тощо);

___ довіряє батькам і вчителям.

Ваші діти матимуть міцне підґрунтя для віри, розвитку християнських чеснот і духовного зростання за умови, якщо вже змалечку навчаться:

- 1) любити, довіряти та слухатися батьків і Бога;
- 2) зважати на почуття та потреби інших людей, ставитися до них з любов'ю;
- 3) пробачати та приймати прощення;
- 4) отримувати задоволення від дружби з Ісусом;
- 5) бути дисциплінованими.

Оскільки духовний розвиток можна з упевненістю назвати подорожжю тривалістю в життя, завдання з духовного зростання для дошкільнят залишаються актуальними й для дітей старшого віку. Кожне з них поглиблюється й удосконалюється в міру того, як дорослішає дитина.

Однак зростання віри під час навчання в початковій школі ставить перед дитиною нові виклики. Знання Божого Слова поглиблюються, вона починає краще розуміти доктрини Церкви. Раз у раз перед дитиною постає вибір: приймати Ісуса як особистого Спасителя чи ні. Водночас її молитовне життя стає зрілішим. Дитина починає ідентифікувати себе як християнина. Приймаючи рішення, вона спирається на засвоєні раніше моральні принципи. Юна особа починає відчувати себе частиною великої церковної родини, а служіння ближнім допомагає їй вибудувати у своїй свідомості зв'язок між Богом і людьми.

Завдання з духовного розвитку для дошкільнят є своєрідною основою, сходинкою, яку дитині треба подолати, щоб мати змогу піднятися вище, на новий щабель віри. На щастя, прогалини в ранньому духовному розвитку ще можна виправити в старшому віці, проте не без вагомих зусиль як самої дитини, так і її батьків.

Духовне зростання (для школярів)

Ім'я дитини _____

Поставте позначку, які навички ваша дитина вже опанувала.

Довіра до Божого Слова

___ переконана в тому, що Біблія – це Слово Боже, яке висвітлює взаємини Бога й людини як у минулому, так і в майбутньому;

___ постійно поглиблює свої знання Святого Письма (читає біблійні історії, вивчає Дух пророцтва);

___ розуміє, як і ким була написана Біблія, уміє простими словами пояснити значення поняття «бого-натхненність»;

___ знає й вірить у те, що Господь звертається до людини зі сторінок Святого Письма, допомагаючи їй у побудові міцних стосунків з Ним;

___ любить читати Боже Слово, звертається до Нього як до Порадника;

___ знає основні доктрини Церкви адвентистів сьомого дня та приймає їх як особисті переконання;

___ знає напам'ять чимало біблійних віршів чи навіть уривків;

___ ідентифікує себе з деякими біблійними героями.

Формування довірливих взаємин з Богом

___ сприймає Біблію як Книгу, через котру Бог звертається особисто до неї;

___ у побудові взаємин з Ісусом спирається на Боже Слово;

___ розуміє, що вона грішна й має потребу в Спасителеві;

___ сприймає Ісуса Христа як особистого Спасителя;

___ зробила молитву невід'ємною частиною життя, уміє молитися своїми словами, спілкуючись із Богом як з Отцем;

___ приймає подароване Богом прощення гріхів і жертву Христа, усвідомлює свою щоденну потребу в цьому;

___ відчуває, що Бог є її Небесним Отцем, а Ісус – Старшим Братом, Другом і Заступником.

Прояв віри в повсякденному житті

___ вірить у те, що Господь знає, що саме для неї є найкращим, і щодня будує з Ним довірливі взаємини, щоб мати змогу духовно зростати;

___ формує позитивну самооцінку себе як християнина, керується моральними принципами;

___ вчиться приймати правильні рішення, спираючись лише на Святе Письмо, незалежно від думки оточення;

___ здебільшого чинить так, як підказує сумління;

___ здатна знаходити позитивні приклади для наслідування;

___ навчається застосовувати поради зі Слова Божого у власному житті;

___ поступово формує низку моральних принципів життя;

___ розкаюється у своїх поганих учинках, докладляє зусиль, щоб виправити ситуацію.

Виховання християнської поведінки в ставленні до інших

___ усвідомлює себе як члена Церкви адвентистів сьомого дня;

___ у підлітковому віці здатна прийняти свідоме рішення щодо укладання завіту з Богом шляхом водного хрещення;

___ достеменно розуміє сенс Декалога (любов до Бога й до ближнього), навчається проявляти любов у дії;

___ усвідомлює себе як чуйну, співчутливу й корисну для суспільства особистість, виявляє ці якості в ставленні до людей;

___ розмірковує про те, ким вона стане й наскільки її життя відповідатиме Божому плану щодо неї;

___ вчиться протистояти впливу однолітків, коли ті спонукають її чинити погано;

___ усвідомлює себе відповідальною людиною, на яку можна покластися;

___ не соромлячись, розповідає людям про Христа.

Під час прочитання наступних розділів у вас, можливо, з'явиться бажання звернутися до вищенаведених завдань як до довідкового матеріалу. Тут перелічені знання та навички, якими повинна оволодіти дитина, щоб досягнути кінцевої мети – духовної зрілості та вічного життя з Богом. Згодом ви зможете вивчити їх напам'ять, що допоможе вам почуватися впевненіше у виховному процесі, адже ви знатимете, на що потрібно звернути увагу, щоб дитина розвивалася гармонійно.

Як допомогти дитині зростати духовно?

1. Виховуйте дитину з любов'ю, зважайте на її потреби.
 2. Враховуйте особливості темпераменту дитини.
 3. Не кваптеся, дійте відповідно до її вікових особливостей розвитку.
 4. Зважайте на середовище, у якому зростає кожна окрема дитина в сім'ї.
 5. Пам'ятайте про духовний аспект розвитку. Установіть чіткі цілі.
 6. Час від часу переглядайте перелік навичок, які допоможуть дитині духовно зростати, щоб переконатися: ви рухаєтеся в правильному напрямку.
-

Розділ 5

РОЗВИТОК ДУХОВНОСТІ В РАННЬОМУ ДИТИНСТВІ

«Запевняю вас: якщо хто не прийме Божого Царства, як дитина, той не увійде до нього!» (Марка 10:15).

Уякому віці дитина стає на шлях духовного зростання? Еллен Уайт радить знайомити дитину з Богом від самого її народження. «Приведіть своїх дітей у молитві до Ісуса, щоб Він дав їм змогу пізнавати релігію так само, як вони вчаться вимовляти слова рідною мовою» (Е. Уайт. Християнська родина. С. 258). У віці двох років більшість дітей уже здатна контактувати з оточенням за допомогою слів. Перші спроби дитини говорити відбуваються ще на першому році життя. Агукання та інші звуки, через які вона виражає свої емоції, пізнаючи світ, – це підготовчий етап розвитку її мовленнєвого апарату. Тож я дійшла висновку,

що дітей не лише можна, а й потрібно знайомити з Богом з перших днів їхнього життя.

Що саме слід розповідати немовлятам та малюкам віком до трьох років? Звісно ж, не зміст пророцтва про «дві тисячі й три сотні вечорів-ранків», коли святиня буде визнана очищеною, або ж про сім останніх кар! Перші духовні уроки для малечі повинні мати лише прикладний характер. Першими духовними поняттями, з якими треба ознайомити дитину, є любов, довіра та послух. Саме вони закладуть фундамент віри в ранньому дитинстві й надалі сприятимуть формуванню близьких взаємин із Христом. Коли малі діти, відчуючи любов з боку батьків, у відповідь вчаться довіряти їм та бути слухняними, вони, самі того не розуміючи, створюють міцне підґрунтя для свого подальшого духовного зростання. Утім, значну частину релігійних понять діти засвоюють саме в ранньому дитинстві.

Спосіб життя

Чи не першим, що пізнає дитина, є спосіб життя батьків, який значною мірою обумовлює її духовний розвиток або ж зводить його нанівець. Якось дворічна Дженіфер, очікуючи, доки всі зберуться за обіднім столом, заснула на дивані. У дівчинки був такий втомлений вигляд, що господиня дому вирішила її не будити й запросила всіх до столу. Захопившись бесідою, ми на якийсь час забули про дитину. Коли господиня вже прибирала зі столу брудний посуд, готуючись подавати десерт, до кімнати увійшла заспана й голодна Дженіфер.

Квапливо посадивши доньку на спеціальний дитячий стільчик і поставивши перед нею тарілку з їжею, мама дівчинки долучилася до загальної розмови. Дженіфер

сиділа непорушно. Вона здивовано поглядала то на дорослих, які з апетитом споживали десерт, то на свою тарілку.

Зрештою, не очікуючи жодних заохочень з боку присутніх, маля тихенько схилило голівку, склало рученята й промовило кілька слів, які я не розчула через галас у кімнаті. І лише після цього, задоволена тим, що знайшла вихід із ситуації, Дженіфер охоче почала їсти. Чому дорослі не помолилися над їжею, так і залишилося для неї таємницею, однак вона вчинила правильно: перш ніж розпочати їсти, подякувала Ісусові.

Першими духовними поняттями, з якими треба ознайомити дитину, є любов, довіра та послух.

Залишившись на самоті, я подумки аналізувала поведінку цієї дитини. Вона не народилася зі знанням того, що перед їдою завжди треба молитися. Цього її навчили батьки. Відколи Дженіфер себе пам'ятає, мама з татом завжди молилися, перш ніж сісти до столу, допомагаючи їй також подякувати Ісусові. День у день батьки схилилися самі й у молитві складали її маленькі дитячі рученята. Здавалося, у такому віці дитина ще зовсім не розуміє, що відбувається. А от і ні, вона все зауважувала.

І тепер, коли Дженіфер постала перед вибором, вона була готова. Дівчинка знала, що насамперед має подякувати Ісусові, навіть якщо дорослі про це забули. Маючи досвід, вона не розгубилася за незвичних для себе обставин, помолилася на самоті й лише потім завзято взялася до їжі.

Змалечку дитина засвоює стиль життя батьків. Маючи перед очима приклад дорослих, які зробили Ісуса

невід'ємною частиною свого життя, дитина навчається того ж. Спочатку Христос стає для неї Другом, а потім, подорослішавши, вона буде готова охоче прийняти Його як особистого Спасителя. Це стане логічним продовженням її взаємин з Богом. Її духовне життя матиме міцний фундамент.

Духовні звички, які повторюються щодня (або щотижня), роблять релігію невід'ємною частиною життя дитини. Саме в цьому полягає Божий план для дітей.

Ви можете розвинути в малюків багато духовних звичок: молитися перед їдою, перед сном, у скруті або ж коли дитина погано вчинила й відчуває потребу в прощенні. Маючи перед очима вас як взірець, діти звикнуть щосуботи ходити на богослужіння, відкладати частину кишенькових грошей для церковних пожертв, тихо поводитися під час служіння, щодня збиратися ро-

диною для спільної молитви та дослідження Святого Письма, вивчати напам'ять вірші з Біблії, співати псалми та шанувати суботу.

Духовні звички, які повторюються щодня (або щотижня), роблять релігію невід'ємною частиною життя дитини. Саме в цьому полягає Божий план для дітей. Пізнаючи Ісуса день у день, діти стають нерозлучні з Ним.

Упродовж перших шести років їхнього життя ми навчаємо дітей чистити зуби, складати одяг та іграшки, допомагати по господарству. Раз у раз виконуючи одні й ті самі дії, діти звикають до них – так формуються звички. Так само й у духовній сфері. Украй важливе завдання батьків – щодня прищеплювати дітям той спосіб життя, який, на їхню думку, є правильним.

Щоб релігія стала невід'ємною частиною життя дитини, потрібно:

- 1. Докладати зусиль, щоб у неї сформувалися духовні звички.**
- 2. Жити так, щоб дитина щодня мала перед очима духовний взірець для наслідування.**
- 3. Перетворити навчання на гру: дітей потрібно виховувати в душі любові.**

Почуття та стосунки

Упродовж перших трьох-чотирьох років життя маленькі діти є радше чутливими, аніж вдумливими створіннями. Почуття для них завжди на першому місці. Вони сприймають життя крізь призму власних емоцій. Немає потреби губитися в здогадах з приводу того, що зараз відчуває дитина: усі її почуття (радість, страх, хвилювання) відображені в неї на обличчі. Діти запам'ятовують не конкретну подію, а почуття, які вона в них викликала.

Одного разу маленька Саллі та тітонька Бет розмовляли, пригадуючи свою прогулянку лісом. Тітонька Бет згадала величні стовбури дерев і білку, яка спритно перестрибувала з гілки на гілку. Натомість Саллі розповіла, як вона втопилася того дня і як злякалася, побачивши темні хаші. Дорослішаючи, діти вчаться контролювати власні емоції. Сприйняття світу, засноване переважно на почуттях, поступається місцем мисленню, коли діти досягають 5-6-річного віку.

Більшість спогадів періоду раннього дитинства має емоційну природу. Пережиті емоції визначають ставлення дитини до Бога, молитви, богослужіння, відвідин церкви тощо. Малюки дуже гостро відчувають емоції та настрої

своїх батьків. Коли ви з нетерпінням очікуєте настання суботи, щоб піти до церкви, та залюбки берете участь у богослужінні, ваша дитина, відчувши це, радітиме й сама.

Довгі та нецікаві сімейні богослужіння, під час яких малі діти повинні тихо сидіти, вислуховуючи не адаптовані до свого віку повчання з Біблії, найімовірніше, викликать у них негативні почуття, які згодом переростуть у негативне ставлення до самої ідеї проведення сімейних богослужінь.

Якщо стіни кімнати, у якій проводять урок Суботньої школи, яскраво прикрашені зображеннями тварин, квітів, Ісуса в оточенні дітей, а веселі та привітні вчителі вміють проводити заняття в цікавій формі, ваша трирічна дитина завжди охоче відвідуватиме такі зустрічі. Якщо ж ситуація протилежна: дітей збирають у підвальному приміщенні, де до того ж пахне пліснявою, стіни пошарпані, у закутках стоять коробки, вміст яких нікому не відомий, а джерелом

світла є єдина лампочка, котра осиротіло погойдується на дроті десь під стелею, – духовний розвиток вашої дитини під загрозою. А якщо, окрім цього, з дітьми займаються похмурі й педантичні вчителі, які ані на крок не відступають від нудного плану уроку, малюк робитиме все від нього залежне, щоб не відвідувати Суботню школу.

Діти вкрай сприйнятливі до всіляких запахів та емоційного клімату. Вираз обличчя викладача (привітний чи надто похмурий) може стати для них визначальним. Мову жестів вони, очевидно, розуміють краще, ніж дорослі (хоч деякі з нас тішаються думкою, що опанували її тонкощі досконало). Діти не терплять лицемірства й завжди відчують, як саме ставиться до них доросла

людина: прагне стати їхнім другом чи якнайшвидше позбутися їхнього товариства. Усі ці, на перший погляд, дрібниці надовго закарбовуються в дитячій пам'яті, а згодом на підставі цього формується ставлення дитини до релігії. Дошкільнята надзвичайно чутливі: вам ніколи не вдасться приховати від них, чи насправді ваша віра є щирою. Не марнуйте зусиль, натомість станьте гідним взірцем для наслідування.

Мислення

Якось мені довелося бути на уроці Суботньої школи для наймолодших дітей в одній із церковних громад. Уже за кілька хвилин я зрозуміла, що урок (як і декілька попередніх) був присвячений вивченню семи останніх кар.

*Коли ви з нетерпінням
очікуєте настання суботи,
щоб піти до церкви,
та залюбки береже участь
у богослужінні, ваша дитина,
відчувши це,
радітиме й сама.*

Я була збентежена! У віці 2-4 років у дітей і без того вдосталь страхів. Їм боязко через те, що вони маленькі й багато чого не розуміють. Наш безпосередній обов'язок як дорослих та ще й християн полягає в тому, щоб розвіювати ці страхи, але аж ніяк не створювати умови, за яких уява дитини породжує нові!

Символізм зводить між вами та дитиною стіну нерозуміння, на яку малюкові потрібно дертися, щоб побачити світ вашими очима.

Наприкінці заняття вчителі посадили двох малюків перед рештою дітей у центрі класу, дали їм до рук парасоль, а самі розгорнули над ними великий плакат, на якому була зображена веселка. Водночас один з учителів сказав: «Веселка Божого завіту захищатиме нас!»

Маленькі діти мислять конкретними категоріями. Навчаючи дітей цього віку, ви маєте донести до них свою думку простими та зрозумілими для них словами та образами. Символізм зводить між вами та дитиною стіну нерозуміння, на яку малюкові потрібно дертися, щоб побачити світ вашими очима. Який урок у підсумку засвоїли діти? У кращому разі щось на кшталт: «Коли йде дощ, слід ховатися під парасоль». Символізм веселки Божого завіту, напевно, залишився для них незрозумілим. Учителі Суботньої школи доклали чималих зусиль, щоб підготувати та провести серію незвичайних занять, але чого вони зрештою досягли? Ідею Божої охорони можна пояснити маленьким дітям значно простішим способом, навівши конкретні приклади з життя.

Вивчаючи з дитиною Біблію вдома, ви раз у раз стикатиметеся з тією ж самою проблемою. Божому Слову властива

мова символізму, а отже, чимало біблійних понять потрібно пояснювати дітям простою, зрозумілою для них мовою. Подумайте над тим, що означає конкретний символ, і поясніть це дитині своїми словами. Наприклад, символічне зображення Ісуса як Пастиря насправді означає, що Бог дбає про нас. Спілкуючись із дошкільнятами, завжди керуйтеся цим принципом. Через вікові особливості розвитку малі діти просто не спроможні зрозуміти деякі істини. Їхнє мислення ще не є зрілим.

Дітям складно уявити, що людина може водночас виконувати дві різні соціальні ролі. Класичним прикладом цього є історія, котра відбулася в Білому Домі. Коли маленьку Керолайн Кенеді запитали, чи її тато – президент, дівчинка відповіла: «Авжеж ні, бо ж він мій тато!» Дитина навіть не припускала, що він водночас може бути ще й президентом. Діти мислять аналогічно, коли справа стосується релігії. Якщо ж запитати малюка: «Твій батько адвентист?» – він майже стовідсотково відповість: «Ні, він мій тато!» Малюки зазвичай не розуміють, що вони належать до групи людей, яких у суспільстві називають віруючими. Себе вони ідентифікують як хлопчиків та дівчаток, членів своєї родини. Розуміння того, що особа може одночасно виконувати кілька соціальних ролей, приходить з віком.

Діти молодшого віку, слухаючи історію, не здатні запам'ятати її повністю. Часто вони вихоплюють з контексту щось одне (зазвичай те, що їх найбільше вразило), що й закарбовується в їхній пам'яті. Не складно здогадатися, що в кожній дитини це «щось» буде своїм, тому якщо в дітей, які прослухали одну й ту саму історію, запитати, про що вона, то відповіді можуть різко відрізнятись.

Одна з моїх студенток розповіла мені історію, яка ілюструє цю дитячу особливість. Якось вони із сином були на богослужінні. Аж ось настав час дитячої історії, яку Боббі уважно вислухав. Пастор спочатку нагадав дітям про те, що на нашій планеті існує багато різновидів комах і що їх усіх створив Господь. Далі він розповів про те, як маленький хлопчик, граючись у себе на подвір'ї, побачив коника-стрибунця. Комаха привернула його увагу, і малюк вирішив простежити за нею. Він поволі рухався за коником, аж доки той не перестрибнув через паркан до сусідів. Розчарований хлопчик зазирнув у шпаринку в паркані, намагаючись відшукати невгамовну комаху, аж раптом помітив дитя, яке гралося біля дороги, якою одна за одною проїжджали машини. Хлопчик знав, що це небезпечно, тому облишив стрибунця, стрімголов помчав додому й розповів про все мамі. Жінка вчасно вибігла на вулицю – і дитина була врятована. Мораль історії така: «Щоб допомогти людям, Бог може використати навіть комаху».

Удома моя студентка запитала сина, чи сподобалася йому історія про коника-стрибунця та уважного хлопчика, яку він сьогодні почув у церкві.

– Але ж нам розповідали зовсім не про це, – заперечив Боббі, – а про те, як Ісус ішов на Голгофу.

Мама була вкрай здивована. Дорога до Голгофи? Чому син згадав про це, адже навіть тема проповіді того дня була іншою.

– Ти впевнений, любий? – запитала вона.

– Так, – ствердно кивнув Боббі, – дорогою на Голгофу Ісус зупинився, щоб зірвати кілька квіточок.

Чому так сталося? Невже Боббі зовсім не слухав пастора? Аж ніяк. Річ у тім, що мислення дітей відрізняється від

нашого. Боббі не раз чув від мами про те, що біля дороги гратися небезпечно. Під час прогулянок, коли вони часто збирали квіти, вона неодноразово нагадувала йому про це. Нещодавно Боббі почув історію про те, як Ісус ішов на Голгофу. Вона приголомшила хлопчика й глибоко закарбувалася в його пам'яті. Боббі не запам'ятав усього, однак зрозумів, на його думку, головне: Ісус ішов туди, де небезпечно. Почувши від учителя, що дитя гралося біля дороги, у його свідомості вибудувався ланцюжок зі знайомих для нього понять: дорога-небезпека-квіти. Боббі зробив для себе відповідний висновок, решта інформації пройшла повз його увагу.

Реакція Боббі є типовою для дітей його віку. Напевно, ви й самі не раз чули такі фантазії від своїх дітей. Тож коли читаєте дитині дошкільного віку біблійну чи якусь іншу повчальну історію, насамкінець завжди просіть її коротко переказати зміст. Відповідь дитини допоможе вам у разі потреби скерувати її думки в правильному напрямку.

Тож коли читаєте дитині дошкільного віку біблійну чи якусь іншу повчальну історію, насамкінець завжди просіть її коротко переказати зміст.

Щоб допомогти дитині засвоїти біблійні чи інші повчальні історії, потрібно:

1. Розповідати простою мовою, уникати символізму (кажіть саме те, що маєте на увазі).
2. Наприкінці розповіді поставити дитині декілька запитань, щоб зрозуміти, чи правильні висновки вона зробила.
3. Не квапитися переходити до складного. Дайте дитині змогу добре засвоїти прості поняття. Будьте послідовними.

Віра

Діти за своєю природою дуже довірливі. Такими їх створив Бог. Почувши щось від дорослих, вони сприймають це на віру. Якщо ви скажете трирічному Джошеві, що наша планета за формою квадратна, а тому якщо довго йти в одному напрямку, то можна з неї впасти, з великою ймовірністю дитина вам повірить. Їй бракує знань про те, як влаштований Усесвіт, щоб поставити ваші слова під сумнів. Мала дитина ще не здатна зіставляти факти й на підставі них доходити логічних висновків. Ці навички вона опановує з віком. Часом така дитяча особливість змушує нас червоніти.

Останній рік навчання в магістратурі добігав кінця. Лен мав скласти державний іспит і нарешті отримати диплом. Протягом року чоловік ретельно готувався, робив важливі записи в спеціальному зошиті. Перед іспитом йому потрібно було лише освіжити в пам'яті вивчений матеріал, переглянувши конспект, але зошит кудись зник! Він шукав його всюди, розпитував однокурсників і навіть розмістив оголошення на інформаційному стенді університету. До іспиту залишалося два тижні. За цей час просто фізично неможливо було повторно зробити конспект. У розпачі Лен думав, що без своїх записів, очевидно, не складе державної атестації.

Минув ще тиждень, але зошит так і не знайшовся. Лен був у край засмучений. Аж ось до нього підійшла трирічна донечка й запитала: «Татку, а ти просив Ісуса допомогти тобі?»

Поглянувши на доньку, Лен почервонів від сорому. Ні, він не молився, але ж як сказати про це дитині, яку сам навчав завжди в скруті просити Божої допомоги? «Оце так взірєць для наслідування! А й справді, чому я забув про таку оче-

видну необхідність, як молитва?» – подумки докоряв собі чоловік. І вирішив зізнатися:

- Ні, любя, я не молився, – чесно відповів Лен.
- Татку, тоді помолімося просто зараз!

Вони схилилися. Дитина помолилася першою, потім Лен попросив Ісуса простити його за брак віри й допомогти в цій проблемі.

Минуло дві години, коли пролунав телефонний дзвінок. Піднявши слухавку, Лен дізнався, що його конспект знайшла стороння людина! Чоловік і досі не знає, як склалася б його подальша доля, якби вони з донькою тоді не помолилися. Можливо, саме так Бог нагадав йому, що тримає все під контролем? Цей урок чоловік пам'ятатиме все своє життя.

*Щира, непідробна віра
малої дитини, її послух у
відповідь на виявлену до
неї любов – ось модель
поведінки, котру Бог бажає
бачити в духовному житті
дорослої людини.*

Релігійний досвід доньки Лена є типовим для дітей дошкільного віку. Коли батьки розповідають їм про люблячого Бога, Котрий завжди допомагає, якщо висловити своє прохання в молитві, діти цілком упевнені в цьому. Вони просто вірять.

Оскільки Господь наділив наших дітей такою здатністю вірити, Він покладає на нас, батьків, обов'язок у перші шість років життя закласти в їхніх серцях міцний фундамент для віри, заснованої на Божому Слові. Не нехуйте цією нагодою, щоб, коли настане час випробувань і виникнуть сумніви, віра ваших дітей залишилася міцною, як будинок, «заснований на камені» (Матв. 7:25). Зруйнувати таку віру неможливо.

Щира, непідробна віра малої дитини, її послух у відповідь на виявлену до неї любов – ось модель поведінки, котру Бог бажає бачити в духовному житті дорослої людини. Ладібно пригорнувши дітей та поблагословивши їх, Ісус дав учням зрозуміти, що малі діти є частиною великої Божої родини й повноправними членами Його Царства. «Запевняю вас: якщо хто не прийме Божого Царства, як дитина, той не увійде до нього!» (Марка 10:15). Провадячи дітей на духовному шляху, пам'ятайте, що уроки довіри та послуху, засвоєні в ранньому дитинстві, є запорукою подальшого духовного зростання.

Щоб дитяча довіра до Бога зміцніла, потрібно:

1. Плекати природні схильності дитини до віри.
 2. На власному прикладі виявляти довіру Богові в повсякденному житті.
 3. Якомога раніше зрозумілими для дитини словами знайомити її зі Словом Божим, формуючи надійний фундамент для зрілої віри.
-

Розділ 6

СУМЛІННЯ – ВНУТРІШНІЙ ГОЛОС

«А коли ви відхилитесь праворуч, чи підете ліворуч, то вуха твої будуть чути те слово, яке позад тебе казатиме: “Це та дорога, – простуйте ви нею!”» (Ісаї 30:21).

Сумління людини формується під впливом багатьох чинників: Духа Святого, Котрий постійно нагадує нам про вічні цінності й скеровує на духовному шляху, виховання та життєвого досвіду, набутого в дитинстві. Часом негативний досвід дитячих років заважає людині почути голос Святого Духа. Тож батьки зобов'язані докласти зусиль, щоб у дитини сформувалося сумління, чутливе до впливу Духа Святого.

Почуття провини є ознакою становлення сумління. Коли ваш малюк у віці 2-3 років, зробивши щось погане,

потім почувається ніяково, радійте, бо ви бачите перші паростки сумління. Почуття провини – частина Божого плану, покликаного застерегти нас від неправильних дій, а отже, його не слід сприймати як щось негативне. Утім, як і в багатьох інших сферах нашого життя, сатана й тут пропонує свою підробку. Він або намагається розчавити людину почуттям власної вини, невротизуючи її сумління, або ж узагалі придушує в ній голос совісті, через що людина перестає чути шепіт Святого Духа (спалене сумління).

Упродовж багатьох років психологи, далекі від християнського світогляду, переконували нас, що почуття вини – явище негативне. Мовляв, ми не повинні насаджувати своїм дітям це почуття й самі переживати його. Зрештою, ми не такі вже й погані, потрібно просто навчитися любити себе таким, яким ти є. Почуття вини лише змушує нас страждати. Коли ви стикаєтеся з таким поглядом, пам'ятайте: ідеться про сатанинську підробку. Природна здатність почуватися винним закладена в нас Самим Богом: завдяки їй ми розуміємо, що всі люди грішні й мають потребу в Спасителіві. Лише Боже прощення здатне звільнити людину від почуття вини.

У деяких дітей від народження чутливе сумління. Будьте обережними із цим ніжним паростком. Часом самого лише почуття вини достатньо, щоб поведінка такої дитини змінилася. Суворе покарання, застосоване до такого малюка, може спричинити протилежний ефект: почуття вини переросте в образи та злість.

Сумління ж інших дітей є менш чутливим, а отже, вони менш схильні визнавати власну провину. Такі діти зазвичай гордовиті, через що Духові Святому доводиться

докладати чималих зусиль, щоб їхні серця пом'якшали й вони зрештою могли дослухатися до голосу свого сумління.

Установіть чіткі межі

Дворічна Кейті щойно не послухалася матір, через що її насварили. «Якщо я ще раз побачу, що ти це робиш, буду змушена тебе покарати», – суворо промовила мама. Дивлячись на неї широко розплющеними очима, донька серйозно відповіла: «Матусю, а ти просто не дивися!»

Для дитини проблема розв'язується дуже просто: «Якщо мама не бачитиме пустощів, отже, я нічого поганого не зробила». Коли діти вчаться розрізняти, що добре, а що погано, реакція батьків (схвалення або засудження) є для них визначальною. Якщо батьки за щось сварять або карають їх, це означає, що їхні вчинки не є добрими. Якщо ж реакція з боку старших відсутня, то в цьому немає нічого поганого й таку поведінку можна вважати прийнятною.

Сумління, наш внутрішній голос, дозріває поступово. Усі батьківські «можна» й «не можна» є чимось на кшталт маленьких цеглинок, за допомогою яких у дитячій свідомості вибудовуються межі дозволеного.

Дотримуйтеся незмінних стандартів

Якщо всі дорослі, які беруть безпосередню участь у вихованні дитини (батьки, бабусі й дідусі, няні, учителі), дотримуватимуться єдиних «стандартів», що є правильно, а що – ні, у свідомості дитини сформується чітке розуміння правильної поведінки. Це допоможе їй робити вибір на

*Будьте готові терпляче
чекати, аж доки дитина
визнає свою провину.*

користь добра, навіть коли вона подорослішає. Якщо ж дитина, зростаючи, отримує різну, а часом навіть протилежну за змістом інформацію про допустимі стандарти поведінки, її мозок просто не зможе сформувати чіткі орієнтири. У такої дитини обов'язково з'являться труднощі, коли настане час обирати між добром і злом.

Щоб у ваших дітей сформувалося чутливе сумління, через яке до них міг би звертатися Бог, ви повинні постійно пояснювати їм, що можна робити, а що – ні. У цьому полягає чи не найголовніший обов'язок батьків. Якщо сьогодні батьки покарали Кейті за грубі слова, а наступного разу така її поведінка залишиться без уваги, це лише заплутає дівчинку. Питання, чи можна грубіянити, залишиться для дитини відкритим. Зрештою вона дійде висновку, що такі дії припустимі (принаймні іноді), оскільки батьки не завжди реагують на них. А отже, дитина поводитиметься нечемно й надалі.

Якщо ж щоразу, сказавши грубе слово, Кейті відчує негайні наслідки, вона досить швидко зрозуміє, що так пово-

дитися не слід. Найімовірніше, згодом дівчинка навчиться контролювати себе. Час від часу дитина може випробувати межі дозволеного. Однак якщо батьки будуть послідовними й непослух завжди супроводжуватиметься покаранням, дитина швидко облишить ці спроби, вирішивши для себе: «Вочевидь, це їй досі їм не подобається. Напевне, мені не слід більше так робити».

Як і всі діти, Кейті хоче знати, як далеко можна зайти й не залишитися непокараною. Раз у раз вона випробуватиме терпіння батьків, аж доки не зрозуміє, де саме проходить ця межа. У разі, якщо цей уявний «паркан» час від часу падатиме під її натиском, дитина продовжуватиме свої «дослідження». Якщо ж межі чітко окреслені, вона рано чи пізно прийме встановлені дорослими правила гри. Знаючи, що ці правила є сталими й не залежать від настрою когось із батьків, дитина скерує свою енергію в продуктивніше русло, а її сумління стане чутливішим. Інакше вона ризикує постійно відчувати емоційний дискомфорт, намагаючись знайти виправдання своїм поганим учинкам.

Постійно моліться, щоб Дух Святий впливав на ваших дітей. Контролюйте себе, демонструючи незмінність власних переконань і встановлених правил. Подвійні стандарти за таких обставин є особливо небезпечними. Якщо дитина вчинила неправильно, дайте їй час «подумати над своєю поведінкою». Будьте готові терпляче чекати, аж доки дитина визнає свою провину.

Щоб у ваших дітей сформувалося чутливе сумління, через яке до них міг би звертатися Бог, ви повинні постійно пояснювати їм, що можна робити, а що – ні. У цьому полягає чи не найголовніший обов'язок батьків.

Ваша поведінка відіграє провідну роль у процесі становлення сумління дитини. Якщо ви говорите їй: «Потрібно завжди казати правду», – а самі, ідучи з малечєю до зоопарку, волієте зекономити, не купуючи їй окремого квитка (бо ж син або донька на вигляд молодші), ви робите їй ведмежу послугу. Будьте певні, дитина затямить, що завжди казати тільки правду не обов'язково. Надалі її сумління підказуватиме: «Кажі правду лише тоді, коли тобі це вигідно».

Налагоджуйте міцний емоційний зв'язок

Перші роки дитинства – це період, коли для становлення сумління є найсприятливіші умови. Основи сумління закладаються на етапі, коли між немовлям та його матір'ю встановлюється міцний емоційний зв'язок. Якщо з боку батьків малюк відчуває любов і турботу, зростаючи з упевненістю в тому, що його потреби не залишаться без уваги, можна вважати, що наріжний камінь у формуванні сумління вже закладено. Наслідком такого зв'язку між немовлям та його батьками є те, що у віці 4-5 років дитина, підсвідомо «ідентифікуючи» себе з мамою чи татом, намагається бути в усьому схожою на них, поводитися так, щоб їх не засмучувати. Саме таке прагнення й мотивує дітей миритися з батьківськими заборонами, що, безумовно, є позитивним для формування сумління.

Украй важко доводиться людям, які в період раннього дитинства були позбавлені батьківської любові та піклування. Уже в молодому віці в них простежується відсутність сумління та нестійкий характер. Глибоко в серці вони відчувають образу на весь світ через те, що в дитинстві не отримали того, чого потребували понад усе, – уваги

та доброго ставлення з боку найрідніших людей. На жаль, оскільки кількість випадків, коли дитина зазнає насилля у власній родині або ж від неї відмовляються, невпинно зростає, психологи змушені констатувати збільшення кількості людей з деформованим сумлінням. Такі особи тяжіють до асоціальної поведінки.

Одного разу до мене підійшов мій студент-старшокурсник Габріель. «Дякую вам за лекцію на цю тему! Ви навіть не уявляєте, як ви мені допомогли. Сьогодні я зрозумів, чому ми з дружиною не можемо порозумітися з моїм двоюрідним племінником Хуаном, який уже декілька років живе з нами. Дружина звинувачує себе за те, що їй ніяк не вдається знайти до нього підхід. Здається, ми вже спробували все: спочатку ні в чому його не обмежували, потім намагалися бути до нього суворішими, однак це не допомагало. Тепер я принаймні розумію причину такої поведінки». Схвильований Габріель розповів мені сумну історію, яка трапилася в його родині.

Мати Хуана померла при пологах, залишивши сиротами трьох дітей. Їхній батько, двоюрідний брат Габріеля, важко переживав утрату дружини. Він був украй пригнічений. Не маючи моральних сил, щоб доглядати за новонародженим сином, він охоче пристав на пропозицію родичів віддати малюка їм на виховання. Перші вісім років свого життя Хуан провів, переїжджаючи від одних родичів до інших. До рідної домівки він повертався лише на якийсь час. Деколи він міг прожити з батьком пів року, а іноді – лише кілька тижнів, а потім знову мав їхати до інших родичів. І хоч у кожній родині до Хуана ставилися добре, усе ж таки не було тієї єдиної людини, з якою в нього міг вибудуватися тісний емоційний зв'язок і увага котрої «цілковито»

належала б йому. Дитина підростала, і з роками залишалося дедалі менше родичів, які погоджувалися взяти до себе «проблемного» хлопця, оскільки це вносило розбрат у їхні власні сім'ї.

Коли Хуанові виповнилося вісім років, Габріель і Сузанна наважилися взяти його до себе. Вони розуміли, що буде нелегко, але сподівалися, що любов і дисципліна допоможуть йому змінитися на краще. Уже в перші тижні Сузанна почала розуміти масштаби проблем, з якими їм довелося зіткнутися. На людях Хуан поведився досить чемно й виховано, проте до своїх опікунів був налаштований вороже, часто навіть давав волю гніву. Коли Габріель чи Сузанна намагалися обійняти його, хлопець відштовхував їх і тікав геть. Йому складно було знайти друзів серед однокласників чи сусідської малечі. Спочатку діти охоче приймали його до свого товариства, однак через деякий час Хуан починав ображати їх, після чого з ним ніхто більше не хотів гратися. Брехня стала невід'ємною частиною життя хлопця. Здається, він і сам уже не розумів, де межа між правдою та брехнею. Щойно йому на очі потрапляла кицька, він хапав її за хвоста й чимдуж смикав. Якось Сузанна випадково стала очевидицею того, як Хуан щосили бив нещасну тварину іграшковим молотком. Жінці доводилося постійно бути на сторожі, інакше він міг заподіяти значної шкоди і їхньому малюкові або ж просто підпалити дім.

Сузанна та Габріель були в розпачі. Що саме вони мали зробити, щоб допомогти Хуанові? Жінка кілька разів на день молилася, не полишаючи спроб дати хлопчикові зрозуміти, що в цій сім'ї його люблять. Пара випробувала всі відомі їм дисциплінарні методи впливу. Часом здавалося, що в поведінці Хуана простежувалися зміни на краще. Од-

нак раптово без усілякої причини хлопець знову брався за старе. Хуан прожив у їхній родині три роки. За цей час певні позитивні зрушення в його поведінці все ж відбулися, однак цього було замало. Як і раніше, йому не можна було довіряти, до того ж він погано впливав на їхніх дітей, котрі були молодші за нього. Коли хлопчиків виповнилося одинадцять, пара з боєм у серці змушена була визнати, що заради майбутнього власних дітей вони мають повернути Хуана його рідному батькові.

Після моєї лекції Габріель нарешті зрозумів, із чим вони мали справу. Хлопчик був не просто дитиною з незначними розладами поведінкового характеру, що підлягають корегуванню. Це була дитина зі стійкими вадами характеру й відсутнім почуттям сумління. Не дивно, що порозумітися з хлопчиком виявилось настільки складно!

Хуанові притаманні класичні ознаки поведінки дітей, у яких відсутнє сумління. Такі діти нерідко навмисне завдають собі тілесної шкоди, виявляють нездоровий

інтерес до вогню, крові, садизму. Часом вони відчують непереборний потяг до крадіжок, схильні до переїдання. Урешті-решт, підростаючи, такі діти перетворюються на дорослих, які демонструють стійкі ознаки психопатії – психопатологічного синдрому, який проявляється в таких характеристиках, як нездатність людини відчувати каяття та виявляти співчуття, схильність до брехливості та егоцентричності, зверхнє ставлення до людей загалом. Такі особи буквально тероризують соціум. На жаль, основи психопатологічного синдрому закладаються в досить ранньому віці (зазвичай до семи років). Вочевидь, це пов'язано з відсутністю тісного емоційного зв'язку між дитиною та її батьками (опікунами) у період після народження та в дошкільному віці, хоч деякі психологи висувають гіпотезу, ніби асоціальну поведінку обумовлюють особливості генетики людини.

У такому разі профілактика – найкраща пересторога. Якщо ви бажаєте створити сприятливі умови для розвитку в дитини здорового сумління, зробіть усе, щоб між вами й малям сформувався міцний емоційний зв'язок. У період раннього дитинства малюка відмовтеся від послуг нянь і гувернанток, опікуйтеся немовлям самостійно. Станьте для дитини всім: присвячуйте їй свій час, задовольняйте її фізичні й емоційні потреби. Зокрема, діти мають значну потребу у фізичному контакті: обіймах, поцілунках. Дайте їм це! Докладіть зусиль, щоб між вами та дитиною сформувалися теплі взаємини, засновані на довірі та повазі одне до одного. Малюк має зростати з розумінням того, що завжди може розраховувати на вашу допомогу.

Сучасна психологія стверджує: якщо в період раннього дитинства основи для формування здорового сумління не

були закладені, надолужити втрачене практично неможливо. Соціальний прогноз для таких дітей є вкрай невтішним. Однак досвід, яким поділився з аудиторією інший мій студент, спростовує цю думку.

Алекс народився з певними фізичними вадами, через що перші чотири роки свого життя був змушений провести в спеціалізованому медичному центрі. З невідомих причин батьки відвідували малюка лише двічі-тричі на рік. Чому так сталося, Алекс не зрозумів, навіть коли став дорослим. Медсестри та інший персонал добре піклувалися про хлопчика, утім, звісно ж, ніхто не міг замінити Алексові маму. Зрештою, хлопчик виріс, не маючи душевної прив'язаності, яка зазвичай встановлюється між матір'ю та дитиною від перших днів і якої так потребують малюки. Коли батьки нарешті забрали хлопчика додому, йому довелося пристосовуватися до життя у власній родині.

Під час навчання в початковій та середній школі поведінка Алекса була типовою для дитини, у якої відсутнє сумління. Грубий, мстивий та брехливий хлопчик був у захваті від вигляду крові та вогню. Пізніше він зізнався, що відчував непереборне бажання зіштовхнути дівчинку зі сходів, щоб потім насолоджуватися її плачем. Мама часто знаходила в його кімнаті безліч захованих цукерок. Друзів у хлопця не було, та й не дивно, оскільки він отримував задоволення, кривдячи інших дітей і тварин.

Алекс міг з віком становити загрозу для суспільства. Та одного дня він познайомився з дівчиною, яка вірила в Ісуса. Чому вона погодилася зустрічатися з таким, як він, Алекс не розуміє й досі. Однак факт залишався фактом. Під час зустрічей дівчина розповідала йому про Христа. Згодом він прийняв Ісуса як свого Спасителя. Відтоді життя

Алекса кардинально змінилося. Христос став для нього всім. У взаєминах з Богом він знайшов любов і душевну близькість, якої йому так бракувало. Звичайно, зміни в житті Алекса відбулися не за один вечір, але головне – те, що це взагалі сталося! Дівчина, яка познайомила хлопця з Богом, згодом стала його дружиною. Сьогодні Алекс звершує пасторське служіння і є живим доказом того, що в Божі можна знайти рішення будь-якої проблеми!

На противагу дітям, у яких відсутнє сумління, існують і ті, хто постійно відчуває його докори, що теж є відхиленням від норми. Такі діти страждають від нав'язливої думки, що не здатні нічого зробити як слід. Причиною формування такого спотвореного сумління зазвичай є деструктивні взаємини між батьками та дітьми в період раннього дитинства. Якщо ви постійно принижуйте дитину, якщо вона зростає з думкою про те, що все робить не так, якщо ви суворо караєте її за найменшу провину, її сумління буде викривленим. Вона майже завжди відчуватиме докори.

Щоб сумління дитини розвивалося гармонійно, ваші до неї вимоги мають бути обґрунтованими та посильними для виконання. Не очікуйте, що поведінка дитини буде бездоганною. Діти так само, як і дорослі, мають право помилятися. Адже на помилках ми вчимося. Батькам необхідно навчитися зіставляти міру впливу на дитину з реальною оцінкою її можливостей та серйозністю наслідків у разі непослуху. Якщо ви суворо караєте дитину за щось дріб'язкове, маля вважатиме, що саме це «щось» і є головним.

Нехай діти знають, що мама й тато помічають не лише їхні помилки, а й досягнення. Ваше схвалення вкрай необхідне для них. Так формується їхня внутрішня етика та її

зовнішній прояв. Якщо ж схвалення відсутнє, діти часто не розуміють, як саме треба поводитися. Повірте: вони вже засвоїли чимало уроків щодо того, «як робити не слід», однак їхнє уявлення про соціально прийнятні норми поведінки можуть бути вкрай розмитими. Саме ви, батьки, маєте скерувати своїх маленьких дослідників у правильному напрямку.

Серед дітей, які змалечку розуміють, як ті чи інші їхні дії впливають на людей, значно менше егоїстів.

Обґрунтуйте свої вимоги

У ранньому дитинстві діти ще багато чого не розуміють. Ви маєте окреслити загальні принципи, які визначатимуть їхню поведінку. Поки що їм складно засвоїти теорію взаємин між людьми. Мова практики – ось що допоможе малечі значно швидше навчитися поводитися як слід. Питання принципів постане пізніше.

Наприклад, коли ви кажете своєму трирічному синові: «Поводься добре з молодшою сестричкою», – краще чітко пояснить, що саме ви маєте на увазі. Мабуть, ви хочете, аби замість того, щоб ударити чи вкусити дівчинку, він поділився з нею своїми іграшками й вони тихенько гралися, не здіймаючи галасу на весь будинок. Хлопчик значно краще зрозуміє, як потрібно поводитися, якщо ви чітко поясните, чого саме очікуєте від нього.

Щоб допомогти дитині засвоїти основні принципи поведінки, проводьте паралель між певним принципом і конкретними діями, які він передбачає. Наприклад, натомість ви можете сказати малюкові: «Будь ласка, не бий свою сестричку. Від цього їй боляче. Ти ж хочеш бути добрим

хлопчиком?» Висловивши свої вимоги в такий спосіб, ви подолаєте чотири важливих етапи:

- 1) чітко дасте дитині зрозуміти, чого саме від неї очікуєте;
- 2) поясните, чому потрібно поводитися саме так (дитина вчиться розуміти, як її дії впливають на інших);
- 3) проведете паралель між конкретними діями дитини та загальним принципом – добротою;
- 4) запевните дитину, що не маєте сумнівів щодо її добрих намірів.

Усі вищезгадані етапи необхідні для формування в дитині здорового сумління, поради якого не раз допоможуть їй у дорослому житті.

Проводячи паралель між конкретними діями малюка (у цьому випадку – «не бий») і загальним принципом, який ви бажаєте, щоб дитина засвоїла (доброта), ви допомагаєте їй сформулювати правила, котрими вона керуватиметься у своїй поведінці. Пізніше ці правила закарбуються в її свідомості, ставши частиною сумління. Вони допоможуть їй під час прийняття рішень за будь-яких обставин.

Розвивайте емоційний інтелект

Серед дітей, які змалечку розуміють, як ті чи інші їхні дії впливають на людей, значно менше егоїстів. Зазвичай вони ставляться до інших з повагою. Завжди пояснюйте дитині, який вплив її поведінка справляє на оточення. Згодом, коли вона подорослішає, змініть тактику. Заохочуйте дитину до самостійного мислення й аналізу. Замість розповідати синові, як саме почуватиметься сестричка, запитайте, що він думає із цього приводу. Навчити дитину ставити себе на місце іншої людини – один з найдієвіших

прийомів виховання, покликаний допомогти їй стати чуйною особистістю.

Ви ж бажаєте, щоб ваша дитина, зростаючи, ідентифікувала себе як добру й шляхетну людину, а чуйне ставлення до інших стало її природною звичкою? Якщо в дитинстві малюкам вдасться набути практичного досвіду в цій сфері, є велика ймовірність, що з плином часу ваші очікування виправдаються.

Навчити дитину ставити себе на місце іншої людини – один з найдієвіших прийомів виховання, покликаний допомогти їй стати чуйною особистістю.

Постійно заохочуйте дитину до добрих справ. Не акцентуйте уваги на поганих рисах її характеру. Якщо постійно повторювати дитині, що вона поводить як егоїстична й недобра людина, нічого путнього із цього не вийде. Діти швидко звикають до «ярликів», якими на них вішаємо, а потім підсвідомо ідентифікують себе із нав'язаним образом. Не припускайтеся цієї помилки! У віці 5-9 років мислення дитини стає зрілішим. У цей період у неї активно формується уявлення про себе. До того ж це уявлення може залишатися сталим чи не все її подальше життя, тож будьте обачними, пам'ятайте принцип посіву та жнив!

Читайте біблійні історії, цитуйте прислів'я

Біблійні, а також інші повчальні історії також позитивно впливають на розвиток сумління дитини, оскільки містять чудові приклади для наслідування. Якщо історія викладена в цікавій для дитини формі, вона торкнеться її серця, викличе емоції, малюк, асоціюючи себе з її головним героєм, волітиме наслідувати його поведінку.

Завдяки біблійним історіям дитина бачить, до чого призводять її рішення, та вчиться на помилках інших. Такі приклади допоможуть малечі впоратися з тим, що її непокоїть. Вони стимулюють розумову діяльність, а також пропонують спосіб розв'язання проблеми. У разі спокуси у свідомості дитини спливе інформація, засвоєна нею під час такого пасивного досвіду.

Чи пам'ятаєте ви, як часто ваша мама повторювала: «Чого Івась не навчиться, того й Іван не знатиме», «Не женися за двома зайцями — жодного не спіймаєш», «Брехня — що вугілля: не впече, то замаже», «З ким поведешся, того й наберешся», «Щоб рибу їсти, треба у воду лізти»? І тепер ці прислів'я в потрібний момент виринають із підсвідомості, пропонуючи готове рішення. Ваша мама — мудра жінка, наслідуйте її приклад. Не зважайте, якщо діти вдають, ніби вас не слухають. Насправді вони все фіксують. Такі

маленькі принципи-настанови (прислів'я, приказки) по волі закарбовуватимуться в дитячій свідомості й сплинуть у пам'яті в потрібну мить!

Слово Боже, безперечно, є найкращим помічником у розвитку сумління. Дайте допитливому розуму дитини духовну їжу. Читайте з нею біблійні історії. Цитуйте Боже Слово в повсякденному житті, пропонуйте дитині розмірковувати над окремими біблійними віршами, вивчайте їх напам'ять. Коли ваш малюк подорослішає, навчайте його за допомогою Біблії знаходити вихід зі складних ситуацій.

Допоможіть дитині зрозуміти, що таке сумління, проводячи паралелі з реальним життям. Ви можете сказати, що сумління – це щось на зразок шепоту, який підказує тобі, як потрібно вчинити; або ж світлофора, завдяки сигналам якого ми розуміємо, що саме маємо зараз зробити: зупинитися, бути наготові чи рухатися далі; або ж можна порівняти совість із огорожею, заходити за яку небезпечно.

Поясніть дитині, що сумління можна вважати надійним порадиником лише тоді, коли людина постійно перебуває під впливом Духа Святого. Однак наголосіть, що через сумління до нас може звертатися як Бог, так і диявол (коли наша совість замість того, щоб «кричати», мовчить). Обережіть ілюстрації, які будуть зрозумілими саме для вашої дитини.

Однією з моїх улюблених обітниць для батьків, які переймаються становленням сумління власної дитини та її духовним зростанням загалом, є цитата з Духа пророцтва: «Коли ми перебуваємо в тісному спілкуванні з Богом, тоді можемо розраховувати, що Дух Божий виховуватиме наших дітей від перших хвилин їхнього життя» (Е. Уайт. Бажання віків. С. 512). Надія на Бога стане принципом, який

допоможе вашій дитині залишатися уважною до Його голосу, що лунатиме в ній самій.

Кроки до розвитку сумління

1. Подбайте про налагодження міцного емоційного зв'язку між вами та немовлям.
 2. Вимоги до дитини мають бути обґрунтованими.
 3. Хваліть її за добрі вчинки.
 4. Стандарти щодо того, що є добрим, а що поганим, повинні залишатися незмінними.
 5. Наслідком умисних поганих вчинків завжди має бути покарання.
 6. Покарання повинно відповідати ступеню вини.
 7. Модель поведінки батьків має бути гідна наслідування.
 8. Читайте дитині біблійні та інші повчальні історії.
 9. Часто повторюйте повчальні прислів'я та приказки.
-

РОЗДІЛ 7

БОГ І ДИТИНА

*«Це милість Господня, що ми не погинули,
бо не покінчилось Його милосердя, нове воно кожного ранку,
велика-бо вірність Твоя!» (Пл. Єрем. 3:22, 23).*

Одного дня по обіді, коли я саме намагалася розібрати стоси паперів, що назбиралися на моєму робочому столі, до офісу завітав батько з двома синами. Старшому хлопчикові на вигляд було років шість, а молодшому – чотири. Усі троє були гарно вбрані, але я запам'ятала їхній візит з іншої причини.

Чоловік цікавився навчальними програмами, які пропонував наш заклад, і невдовзі ми цілковито поринули в розмову. Тим часом хлопчики гралися в коридорі. Поступово їхні голоси лунали дедалі гучніше, і незабаром між братами спалахнула суперечка. Звичайно, ми більше не могли ігнорувати дитячий галас, і наша розмова перервалася.

Батько хлопчиків відреагував миттєво, але його спосіб утихомирення дітей у край здивував мене. Чимало батьків у такій ситуації підійшли б до дітей і насварили їх, змушуючи поводитися пристойно. Інші ж роздратовано сказали б дітям щось на кшталт: «Хіба ви не бачите, що я розмовляю? Невже не можна хвилинку зачекати? Негайно сядьте й поведіться тихо!» Хтось пообіцяв би частування як винагороду за зразкову поведінку.

Мій відвідувач учинив інакше. Він підвівся і, підійшовши до хлопчиків, спокійно та ввічливо промовив: «Джентльмени, будь ласка, прошу вас сісти», – і жестом указав на стільці. Результат мене приголомшив: хлопчики відразу ж перестали зачіпати один одного й попрямували до стільців. Вони й справді поводитися як джентльмени. Ми з їхнім батьком повернулися до розмови, а діти чемно сиділи, очікуючи на тата.

З усього було видно, що хлопчики звикли до такої моделі виховання. Батькові не потрібно було гримати й кричати, щоб діти послухалися його. Він звернувся до синів спокійним тоном з усмішкою на обличчі, а найголовніше – у ввічливій формі. Реакція дітей на прохання батька свідчить про те, що вони змалечку усвідомили той факт, що тато не кидає слів на вітер.

Увічливе ставлення, любов у дії, вміння звернутися до дітей так, щоб вони виявили свої найкращі риси характеру: «джентльмени», а не «шибайголови» – чи не це мав на увазі Бог, говорячи: «Я вічним коханням тебе покохав, тому милість тобі виявляю!» (Єрем. 31:3)?

Познайомити дітей із Творцем Усесвіту – завдання не з легких. Сатана доклав чимало зусиль, щоб спотворити образ Божий у людській уяві, щоб сама лише думка про

Нього змушувала нас здригатися. Тому обов'язком батьків є закарбувати в дитячій уяві правдивий образ люблячого Бога.

З віком мислення дитини стає зрілішим, її уявлення про Бога теж зазнають змін. Психологи та педагоги були вражені тим, як кардинально змінилися уявлення про Бога в молоді впродовж останніх десятиліть. Результати досліджень свідчать про те, що нам потрібно краще розуміти власних дітей і скеровувати їх на шлях пізнання істини.

*Віра в те, що для Бога
немає нічого неможливого,
а добрі ангели постійно
перебувають поруч, охоро-
няючи їх, допоможе дітям
подолати страхи.*

У віці 2-3 років діти часто сприймають Бога й природу як єдине ціле. Якщо гримить грім, це Господь гнівається. Вони переконані, що Господь живе в церкві або в раю. На уроці Суботньої школи вчителька сказала Джесіці, що на служінні треба поводитися тихо, оскільки вона перебуває в домі Божому. Наступного разу, прийшовши на богослужіння, дівчинка заходила уважно оглядати приміщення. За кілька хвилин, пригорнувшись до матері, вона розчаровано прошепотіла: «Матусю, а де ж Бог? Я не бачу Його». Трирічному Кевінові було вкрай цікаво дізнатися, де саме спить Бог, бо ж у храмі немає жодного ліжка.

Маленькі діти часто асоціюють Бога з добрим чарівником, який може виконати будь-яке їхнє бажання. Дитяча віра проста та щира. Дитина переконана, що Бог подбає про неї. Водночас у неї не виникає запитань, як саме Він це зробить, вона просто вірить у диво: «Господь може зробити так, щоб дощ перестав і ми змогли піти на прогулянку», «Ісус може полагодити мою ляльку».

У віці 4-5 років діти вважають, що всемогутній Господь пильно стежить за людьми й завжди карає їх за погані вчинки. Дитина прагне ближче пізнати Бога й намагається Йому догодити. Якщо попросити її описати, яким є Ісус, вона використає ті ж самі поняття, що й для опису людини.

У цьому віці діти ідеально сприймають Божу любов через образ ангелів-охоронців. У віці 3-4 років вони багато чого бояться: грому та блискавки, гучних звуків, темряви й навіть тіні. Їм страшно від одного лише вигляду великих собак. Віра в те, що для Бога немає нічого неможливого, а добрі ангели постійно перебувають поруч, охороняючи їх, допоможе дітям подолати страхи.

Бажання догодити Богові може стати дієвою мотивацією для дитини 4-5 років. Вона також боїться, що Господь може покарати її за погані вчинки. Проте зловживати цим батькам не слід, оскільки у свідомості дитини легко поєднуються взагалі не пов'язані одна з одною події, це вікові особливості її мислення. небезпека полягає в тому, що Бог може видатися малюкам занадто дріб'язковим чи навіть злим.

П'ятирічний Алан разом із татом провели чудові вихідні на березі гірського озера. У неділю зранку, узявши із собою сніданок, вони сіли в човен і попрямували на середину озера, води якого були прозорими, мов скло. Через деякий час вони зупинилися, щоб перекусити. Поївши, хлопчик кинув у воду шкірку від банана та поліетиленовий пакунок з-під сендвіча. «Алане, навіщо ти це зробив? – суворо запитав батько. – Сміття забруднює озеро. Думаю, тобі б не сподобалося тут відпочивати, якби решта людей кидали своє сміття там, де їм заманеться!

Господь бажає, щоб ми берегли природу». Алан похнюпився, його відповідь батько не розчув через гуркіт грому. Із-за обрію насувалася чорна дощова хмара. «Здається, нам краще повернутися назад», – промовив батько й швидко почав веслувати. Однак злива почалася, перш ніж вони дісталися берега. Уже в наметі, тремтячи від холоду, Алан засмучено промовив: «І все це через шкірку від банана!»

Бажання догодити Богові з любові до Нього починається з бажання дитини догодити люблячим її батькам. Украй важливо пояснити дитині наявність певних правил, у разі порушення яких вона буде покарана. У цьому й полягає особливість батьківської та Божої любові –

Бажання догодити Богові з любові до Нього починається з бажання дитини догодити люблячим її батькам.

у її справедливості та незмінності принципів. Якби Закон Божий не був обов'язковим для виконання в усьому Всесвіті, Ісусові б не довелося помирати на хресті через те, що Адам і Єва (а також їхні нащадки) порушили Боже повеління. Хай там як, але саме любов змусила Бога послати у світ Спасителя. Ми понад усе прагнемо, щоб наші діти відгукнулися на неї, а тому повинні докладати зусиль, щоб жити за Словом Божим, оскільки саме в такий спосіб ми можемо виявити свою любов до Господа.

Будьте поміркованими, уживаючи біблійну лексику. Лише деякі діти здатні правильно розуміти терміни, які церква зазвичай уживає, коли йдеться про Бога. Дитина віком 3-4 роки може повторювати почуті від дорослих слова, однак це не є свідченням того, що вона розуміє їхнє значення. Найімовірніше, малюк просто прагне наслідувати

мову дорослих. Час від часу ставте дитині запитання, щоб розуміти, чи правильно вона мислить.

У ранньому дитинстві, у період фантазій і казок, діти схильні бачити в Особі Бога магічну Істоту, доброго Чарівника, Котрий може задовольнити всі їхні потреби. Малі діти здатні благоговіти перед Богом, по-справжньому поважаючи Його.

Навчаючись у початковій школі, діти описують Бога дуже реалістично, як людську істоту. Однак уже з'являються перші ознаки усвідомлення Господа як вищої субстанції. Вони розуміють, що Бог усе ж таки різче відрізняється від людей і має притаманні лише Йому Божественні риси. Діти починають асоціювати Його з Духом. Також вони починають осягати таке поняття, як усяюдисущість Бога. Дітей захоплює лад і гармонія, що панують у Всесвіті. Пізнаючи, як влаштоване все живе й неживе довкола, діти дивуються злагодженості, притаманній усьому Божому творінню. Розуміючи, що Божі вимоги до них є незмінними, вони заспокоюються, відчуваючись захищеними.

Коли ви знайомите дітей з Богом, дозвольте природі самій свідчити про те, Яким є Творець. Наголосіть, що все у світі підпорядковується встановленим Богом законам. Настав час ознайомити дітей з Декалогом – Законом, якому має коритися людина. Доступними для розуміння дитини словами поясніть зміст кожної із заповідей, а також те, як вони діють на практиці.

Зверніть увагу на дозволи та заборони, які містить кожна із заповідей. Це допоможе дитині краще зрозуміти їхній зміст. Для прикладу візьміть шосту заповідь: «не вбивай» означає «дбай про все живе». Дітям віком 6-7 років доціль-

но розповісти їй про дві найбільші заповіді, сформульовані Ісусом у Новому Завіті, – про любов до Бога та любов до людей. Це допоможе їм осмислити весь Декалог у світлі Божої любові.

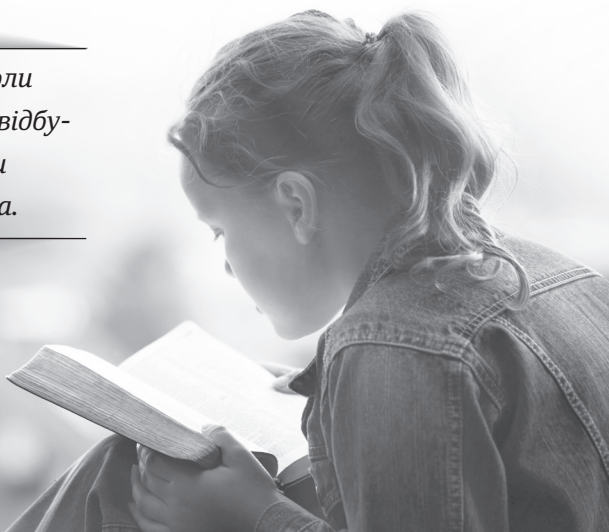
На етапі, коли дитина починає асоціювати Бога з Духом, вбачаючи в Ньому духовний початок, можна розповісти їй про Духа Святого як третю Особу Божества. Якщо ви помітили, що дитина вас не розуміє або ж не виявляє цікавості до ваших слів, зачекайте й поверніться до цієї розмови за рік чи два.

У дітей віком 8-9 років простежується чіткіше розуміння Бога як Духа. Досі вважаючи Його люблячим, усемогутнім і всезнавчим Отцем, вони ще й починають відчувати особисту відповідальність за справу Божу й виявляють бажання брати участь у житті Церкви. Особисті взаємини дитини з Богом міцнішають, і вона відчуває відповідальність перед Творцем не лише за себе, а й за найближчих людей зі свого оточення.

У віці 10-11 років діти починають розуміти важливість особистих стосунків з Богом. З питань, які вони ставлять у цьому віці, стає зрозуміло, що вони й досі перебувають у пошуках, намагаючись зрозуміти, ким для них є Бог і як Він взаємодіє з ними особисто та зі світом загалом. Часом у них можуть виникати сумніви, і це природно, оскільки дитина входить у підлітковий період, коли все піддається перевірці.

12-13 років – це вік, коли у свідомості дитини відбуваються різкі зміни щодо її розуміння Бога. Говорячи про Нього, вона вже не використовує тих самих понять, що й для опису людей. Тепер діти вживають терміни, почуті від дорослих у церкві: Бог є люблячим, істинним, милостивим.

12-13 років – це вік, коли у свідомості дитини відбуваються різючі зміни щодо її розуміння Бога.

Те, як Бог являє Себе в природі, уже не так важливо для них порівняно з тим, як Господь відкривається конкретній людині. В Особі Бога вони бажають знайти Того, Кому не байдужі людські істоти. Слова, за допомогою яких вони свідчать про свою віру, віддзеркалюють культуру їхньої церкви. Вони залюбки беруть участь у житті церковної громади, сприймаючи її як місце, де вони можуть більше дізнатися про Бога.

Наближається пора юнацтва, і в дитини дедалі частіше виникають думки про сенс буття. Нерідко результатом таких духовних пошуків є хибні висновки: дитина може почати звинувачувати Бога в усіх негараздах, що трапляються довкола й у її особистому житті. Часом труднощі вона розцінює як наслідок відмови підкорятися Богові. Віра деяких підлітків залишається незламною, вони сприймають

Бога як свого Порадника, тоді як інші можуть почати сумніватися. Чимало з них поринає в розв'язання теоретичних та гіпотетичних проблем, ніяк не пов'язаних з особистісними взаєминами людини з Господом.

Джерела, з яких дитина черпає знання про Бога

Зовсім маленькі діти сприймають Бога через призму життя своїх батьків. Оскільки вони ще не можуть самостійно читати Біблію, їхнє уявлення про Нього формується на підставі взаємин з найближчим оточенням. Дитина підсвідомо наділяє Бога рисами, притаманними її татові чи мамі. Часом буває, що дитина хоче бачити батьків кращими, ніж вони є насправді, а отже, ідеалізує Господа (що є правильним). Обраний батьками стиль виховання (див. розділ 3) також значною мірою впливає на формування в дитини уявлення про те, Яким є Бог.

Діти авторитарних і деспотичних батьків схильні бачити в Особі Бога суворого суддю, що карає за найменший непослух. Результатом ліберального виховання стають дитячі уявлення про Господа як про Того, Хто незмінно благословлятиме, не чекаючи у відповідь навіть елементарної вдячності й послуху. Дітям, чиї батьки вдалися до індиферентного стилю виховання, Бог нагадує «снігову королеву», гарну зовні, однак холодну на дотик; начебто щоденні клопоти пересічної людини Йому байдужі. Батьки, що обрали демократичний стиль виховання, формують у дитячій уяві образ лагідного, ніжного, але водночас сильного Бога, здатного захистити.

З віком діти починають дізнаватися про Христа на уроках Суботньої школи, а також від інших значущих для них

людей: пасторів, молодіжних керівників, батьків своїх друзів. Знання про Творця, набуті в дитинстві, із плином часу поглиблюються, однак докорінні зміни навряд чи відбудуться. Образ Бога, сформований у дитинстві, назавжди закарбовується в нашої свідомості. Ми також переносимо на Господа власні очікування щодо батьків.

Образ Бога, сформований у дитинстві, назавжди закарбовується в нашої свідомості.

Отож на етапі переходу від юності до дорослого життя (повноліття) уявлення про Бога являють собою своєрідне поєднання дитячих ідеалів, знань, здобутих зі Святого Письма, і власного досвіду, пережитого з Богом. Культурне середовище, у якому ми перебуваємо, ідеї, почуті від інших людей у церкві або

в школі, теж долучаються до цієї комбінації. У такий спосіб сатана часто отримує змогу спотворювати в нашої уяві образ Божий – і він ніколи не прогавить цей шанс!

Дослідження Святого Письма – найкраща пересторога. Дозвольте Богові самому розповісти про те, Ким Він є. Слово Боже також є вірним помічником у боротьбі з різноманітними страхами та фобіями, яких у дітей чимало. Зачитуйте їм вірші, у яких ідеться про те, Яким є Бог, розповідайте історії з Біблії. Під час навчання дитини в молодших класах цікавтеся, що саме вона зрозуміла, прослухавши урок Суботньої школи. Спонукайте її до аналізу. Хваліть дитину за правильний хід думок. Уважно слухайте, час від часу висловлюючи власне бачення, щоб підтримувати бесіду. У жодному разі не демонструйте зневажливого ставлення до того, яким дитина бачить Бога. Свої емоції краще тримати при собі. Радше запитайте: «Чому ти так вважаєш?»

Вислухавши відповідь дитини, висловіть власний погляд, а потім дайте їй час на роздуми. Підготуйте кілька віршів зі Святого Письма на підтвердження вашої позиції.

Різниця між хлопчиками та дівчатками

У підлітковому віці різниця в уявленнях про Бога в дівчат і хлопців стає разючою. Хлопців більше захоплюють авторитет Бога у Всесвіті, Його влада та всемогутність. Часто їм складно уявити Бога як свого Небесного Отця, аж доки не йдеться про виховний процес. Уявлення про Бога як про Духа в них має доволі абстрактний характер. У їхньому розумінні Бог є всемогутнім Володарем, авторитету Котрого підкоряється все творіння, однак для пересічної людини (саме так вони себе позиціонують) Бог є доволі далеким.

Дівчаток у Богові найбільше приваблює така Його риса, як любов. Вони більш зосереджені на побудові особистих стосунків з Ним. Його сила та авторитет не викликають в них такого захоплення, як у хлопців. Для них Бог є близьким, дбайливим, люблячим.

Такі особливості сприйняття ставлять перед батьками серйозні виклики, адже вони прагнуть, щоб підлітки й надалі духовно зростали. Мені здається, що, зробивши акцент на необхідності налагодження особистісних взаємин з Богом, на Його любові до людей, ми не зможемо досягнути поставленої мети, працюючи з хлопчиками. А якщо наголошуватимемо лише на всемогутності Бога та Його владі, дівчатка навряд чи цим зацікавляться. Вочевидь, ми маємо віднайти баланс, який би гармонійно поєднував усі притаманні Богові характеристики. Лише так ми зможемо представити дітям правдивий образ Божий.

Я була вражена тим, наскільки чітко результати досліджень у сфері духовного розвитку збігаються з першими кроками на шляху становлення людини як особи духовної (любов, довіра, послух). Поєднавши їх у єдине ціле, ми справді можемо змалювати дитині Бога в повноті. Як хлопці, так і дівчата зростатимуть із думкою про те, що Він є люблячим, турботливим і водночас усемогутнім Царем Усесвіту.

Бог завжди готовий прощати, ніколи не здається, невпинно шукає шляхи, як повернути на шлях спасіння кожну людину. Водночас Він – Творець Усесвіту, усемогутній Всевідець. Він прагне, щоб усе Його творіння було щасливим. Бог мав рішуче повстати проти проблеми гріха, щоб усі зрозуміли його руйнівну силу. Колись цю проблему буде остаточно розв'язано, і наша планета (та все живе на ній) знову стане досконалим. Так обіцяв Бог, а Він виконує Свої обітниці!

Бог у складні часи

«Чому Бог дозволив, щоб мама нас покинула?» – зі злістю в голосі запитав Кевін. Місяць тому його мама раптом збагнула, що бути дружиною лікаря та матір'ю трьох дітей – зовсім не те, про що вона мріяла в житті. Одного дня діти повернулися зі школи додому й виявили будинок порожнім. На столі лежала записка, зміст якої свідчив про те, що їхня мама не збирається повертатися. Тепер батько Кевіна намагається поєднувати роботу з вихованням неповнолітніх дітей. Не дивно, що хлопчик не розуміє, чому Бог дозволив, щоб мама пішла від них.

Нетверезий водій на пішохідному переході збив сеструблизнючку Петті. Дівчинка не вижила. Маленька сестрич-

ка Стіва померла від лейкемії. Повернувшись із відпустки, родина Карла виявила, що їхній будинок пограбували: зниклі всі цінні речі. Батько Марії втратив роботу через наклеп колеги... Де був Бог, коли все це сталося?

«Де був мій ангел-охоронець?» – якось запитала одна дівчинка. «Невже Богові байдуже до людських страждань?» – напевне, це запитання принаймні раз у житті ставила собі кожна свідомо людина. Чи можливо пояснити це дитині, коли власне серце розбите й кровить? Проте пояснити – наш батьківський обов'язок. Ми не можемо дозволити, щоб діти зростали з думкою про те, що Бог винний у злі, яким переповнений сучасний світ!

*Ми не можемо дозволити,
щоб діти зростали
з думкою про те, що Бог
винний у злі, яким перепов-
нений сучасний світ!*

Мабуть, найкраща відповідь на запитання дитини: «Де ж був Бог?» – «Плакав поруч із тобою!» Господь не є мовчазним свідком людських страждань. Гріх не був запланований Богом. Коли нам погано, Христос перебуває поряд, втішаючи нас і надихаючи й далі вести боротьбу. Він іде пліч-о-пліч із нами крізь темряву випробувань, а не стоїть на іншому боці шляху, очікуючи, доки ми виринемо з пільми розпачу. Йому не байдуже. Господь любить нас. Він відчуває наш біль. Якщо нам не забракне сили, любові, терпіння й знань, щоб допомогти малечі це зрозуміти, у дітей обов'язково виникне бажання пов'язати своє життя з таким Богом.

Маленькі діти можуть відчувати неспокій, намагаючись зрозуміти причину негараздів, які час від часу з ними трапляються. Їхнє мислення ще незріле, а отже,

*Найкраща відповідь на
запитання дитини: «Де ж
був Бог?» – «Плакав поруч
із тобою!»*

усвідомлення причин, чому, наприклад, розлучилися батьки або помер хтось із рідних, є хибним. Не вміючи провести чіткої межі між фантазіями та реальністю, малі діти вірять у те, що їхні думки здатні матеріалізуватися. А думки в малечі можуть бути доволі різними й далеко не завжди позитивними. Також діти схильні вбачати причинно-наслідкові зв'язки між двома взагалі не пов'язаними між собою подіями або ж думками й подіями. Саме тому більшість дітей віком до 8 років відчуває особисту провину за те, що батьки, наприклад, розлучилися або ж хтось із них тяжко захворів чи навіть помер. У розлученні батьків схильні звинувачувати себе навіть старші діти.

Ось як це відбувається. Чимало дітей, розгнівавшись на когось із батьків, може подумки бажати, щоб їх не стало. Деякі з них висловлюють свої думки вголос, інші ж – ні. Якщо батько йде з родини або ж мама лягає до лікарні через хворобу, діти звинувачують у цьому власні «погані думки». Вони можуть навіть не усвідомлювати цього, однак про це свідчать зміни в їхній поведінці: дитина може стати агресивною або ж навпаки замкнутою, відлюдькуватою.

Будьте певні, що із цією проблемою стикаються всі дошкільнята, тож якщо родину спіткало якесь лихо, ви наперед маєте запевнити дитину в тому, що вона в цьому не винна. Пригорнувши її до себе, скажіть: «Ти не винна в тому, що мама захворіла. Це сталося через те, що... (укажіть причину)». Вам доведеться не раз повторити це, перш ніж дитина з вами погодиться.

Такі думки можуть виникати в дітей і щодо Бога, особливо якщо вони часто чують від дорослих: «Твоя поведінка засмучує Господа». Побачивши блискавку чи почувши гуркіт грому, дитина дошкільного віку, найімовірніше, дійде висновку, що Бог гнівається на неї через те, що вона не доїла кашу, ударила молодшого братика тощо.

Підлітки віком 12-14 років починають боятися смерті. Вони краще за своїх молодших братів і сестер розуміють, що смерть неминуча, проте їй досі не знають чому, тож потребують підтримки близьких. Дітям потрібно, щоб хтось запевнив їх у тому, що дбатиме про них, адже коли зникає один з батьків (причина не важлива), є ймовірність, що це може статися й з іншим. Запевнення в тому, що Бог подбає про неї, не є достатнім. Дитина має знати, що поруч із нею завжди перебуватиме хтось із рідних.

Якось я гостювала в родині, де було троє дітей. Кейт виповнилося 14, Крісові – 12, а Карен – 8 років. Сталася неприємність: зухвалий водій «підрізав» Кейт, коли та їхала узбіччям дороги на велосипеді. Дівчинка впала долілиць, але, на щастя, серйозно не постраждала. У неї були лише численні забої та подряпини. Увечері того дня я попросила дітей намалювати свою родину. Узявши папір та олівці, вони розійшлися по різних кімнатах. Уранішній інцидент відобразився в кожному з дитячих малюнків, проте лише Кейт змалювала саму подію. Кріс зобразив себе на велосипеді, а поруч – ангела-охоронця. Карен витратила 45 хвилин на те, щоб намалювати Кейт, яка готує взуття, щоб у суботу йти до церкви, і за 5 хвилин зобразила решту членів родини. У кожному з малюнків простежувалося занепокоєння з приводу аварії, у яку потрапила Кейт. Однак лише вона відтворила саму ситуацію. Кріс знайшов емоційний

вихід в ангелі-охоронці, а Карен відобразила своє ставлення до нещасного випадку із сестрою в старанності, з якою вона так довго малювала Кейт.

Якщо ви бажаєте дізнатися, що непокоїть вашу дитину, дайте їй олівці та папір. Більшість дітей полюбляє малювати. Їм бракує словникового запасу, щоб описати власні почуття, однак вони можуть відобразити їх у творчості. Попросіть дитину намалювати аварію, лікарню, Бога, родину тощо. Залиште її наодинці, доки вона малює, а коли закінчить, підійдіть до неї, похваліть і висловіть своє захоплення її творчістю. Потім попросіть дитину пояснити, що саме вона намалювала. Ніколи не показуйте дитині своїх негативних вражень від побаченого (розчарування, страху, приголомшення). Поставтеся до її малюнка як до вираження емоцій, а пізніше, усе ретельно обміркувавши, поверніться до обговорення проблеми, дібравши потрібні слова, щоб заспокоїти дитину.

Немає легких шляхів для подолання незгод. Бог і сатана обидва діють у нашому світі. Часом для того, щоб повністю досягнути зміст великої боротьби, яка точиться за кожну душу, людської мудрості замало. Дедалі глибше пізнаючи Бога, ви зможете поділитися своїми відкриттями з дітьми. Проте найкращим учителем для них і для нас самих є набутий життєвий досвід. Коли діти змалку звикають у труднощах довіряти Богові, вони зростають духовно і потім, подорослішавши, без вагань довіряють Йому власне життя.

З віком діти відчують потребу глибше пізнати Бога. Знань, здобутих у роки раннього дитинства, стає замало. У віці 9-14 років діти починають розуміти мову біблійного символізму. Настав час у такий спосіб допомогти їм краще

пізнати Бога. Святе Письмо рясніє віршами, у яких Господь спрощує процес пізнання Його людиною, порівнюючи Себе зі звичними для неї образами. Кожна така ілюстрація є чудовою нагодою, щоб поглибити знання дитини. Наприклад, Бог є нашим Цілителем (Псал. 147:3) і Порадником (Ісаї 9:6); Він порівнює Себе з гончарем (Ісаї 64:8), з матір'ю (Ісаї 66:13), з вогнем (Євр. 12:29).

Тодд Темпл у своїй книзі «52 способи розширити знання дитини про Бога» наводить 52 ілюстративні ситуації, які допомагають дітям в активній формі краще зрозуміти Бога. Ви могли б запропонувати дитині розглянути одну з них у суботу по обіді, таких занять вистачило б на цілий рік! Або ж ваші діти самостійно можуть протягом тижня знаходити в Біблії вірші, які проливають світло на одну з рис Божого характеру, а потім у родинному колі ділитися своїми відкриттями. Нехай діти самі запропонують певну якість Господа, яка б стала предметом обговорення наступної суботи.

Робити щось власноруч значно цікавіше, аніж постійно використовувати напрацювання інших. Пошук ідей стане простішим, якщо у вас удома є комп'ютер. Існує чимало програм з вивчення Святого Письма. Біблійна цитата – теж чудовий помічник. Або ж, якщо ваші діти досліджують Писання за річним планом, кожен із членів родини може шукати характеристики Бога в розділах, запропонованих для дослідження протягом тижня.

Наші знання про Бога є вкрай обмеженими! «Тепер бачимо, як у дзеркалі, неясно» (1 Кор. 13:12). Його характер ми осягатимемо впродовж усієї вічності. Не дивно, що часом нам складно пояснити дітям те, Яким насправді є Бог, адже ми самі до кінця цього не розуміємо. Однак уже сьогодні ми

можемо стати на шлях пізнання. Господь залюбки допоможе нам у цьому.

Ключі до пізнання Бога

1. Початкові уявлення дитини про Бога формуються на підставі її взаємин з батьками.
 2. Знайомлячи дитину з Богом, зважайте на вікові особливості її сприйняття.
 3. Використовуйте біблійні історії, щоб познайомити дитину з Господом.
 4. Пильнуйте, щоб в образі Божому, який ви намагаєтеся донести до дитини, любов і милість гармонійно поєднувалися із силою та авторитетом.
 5. Допоможіть дитині зрозуміти, що в труднощах Господь поруч із нею.
 6. Пильнуйте, щоб не спотворити Божий образ власними хибними ідеями.
 7. Цілеспрямовано поглиблюйте знання дитини про Бога. Використовуйте наведені у Святому Письмі аналогії.
-

Розділ 8

БОГ І ЙОГО СЛОВО

*«Для моєї ноги Твоє слово – світильник,
то світло для стежки моєї» (Псал. 119:105).*

Дитинство – дивовижна пора в житті кожної людини. Саме в цей період батьки мають чудову нагоду наповнити допитливий розум дітей дорогоцінними істинами зі Слова Божого. Їхню невгамовну жагу до пізнання й неймовірну здатність засвоювати нову інформацію можна спрямувати на шлях дослідження Бога та Його Слова. Що нам, батькам, слід зробити, щоб показати дітям красу Біблії, заохотивши до її вивчення?

По-перше, діти мають бачити, що ви самі любите та поважаєте Слово Боже. Рут Грехем, дружина всесвітньо відомого євангеліста Біллі Грехема, уперше вирішила прочитати Біблію, коли їй було лише 10 років. Таке бажання в дівчинки виникло, тому що всі дорослі в її родині

отримували від вивчення цієї Книги надзвичайне задоволення. Рут вирішила з'ясувати, що такого цікавого міститься в Біблії. Батьки дівчинки були місіонерами, і кожен їхній ранок починався з дослідження Святого Письма. Здавалося, що навіть жінці-китайці, яка мешкала в їхньому домі й допомагала матері по господарству, подобалося читати Біблію, тож і дівчинка тяжіла до вивчення Божого Слова, адже перед очима мала приклад дорослих.

*Якщо ви бажаєте
прищепити дитині любов
до вивчення Біблії, станьте
для неї взірцем!*

Традиційно адвентисти відомі як «народ Слова». Ми говоримо про важливість Святого Письма й натхненно проповідуємо дорогоцінні істини, якими рясніють його священні сторінки. Однак, на превеликий жаль, наше життя часто не відповідає стандартам Божого Слова. Діти

швидко розуміють, що ми не живемо згідно з істинами, які проголошуємо із церковних кафедр. Якщо ви бажаєте прищепити дитині любов до вивчення Біблії, станьте для неї взірцем!

Побачивши, як ви, збираючись на богослужіння, гарячково обдивляєтеся все помешкання в пошуках Біблії, адже протягом тижня жодного разу не брали її до рук, діти засвоять, що ця Книга потрібна лише в церкві. Для повсякденного життя вона не потрібна. Якщо ж тато з мамою благоговійно та з любов'ю читають Боже Слово під час щоденних сімейних богослужінь, якщо вони знаходять у ньому розраду в життєвих труднощах, якщо записані в ньому обітниця наповнюють їхні серця надією, дитина дійде протилежного висновку.

Нехай діти бачать вашу любов та повагу до Святого Письма. Призначте в домі особливе місце для цієї Книги.

Якщо на столі чи на полиці лежать книги, Біблія завжди має бути зверху, адже це Слово Боже. Привчайте до цього дітей змалечку. У моєму дитинстві батьки неодноразово повторювали мені, що Біблія відрізняється від інших книг, тож і наше ставлення до неї має бути особливим. Ми ніколи не повинні зневажливо кидати її на сидіння автомобіля або ж класти на підлогу. Візьміть за правило не складати на Біблію інші книжки або речі. Цікаво, що члени деяких християнських конфесій навмисне кладуть на Біблію решту книжок, щоб підкреслити: саме Біблія є основою основ. У такий спосіб вони демонструють свою повагу до Святого Письма, проте ми радимо чинити навпаки.

Читайте Святе Письмо з радістю. Нехай діти бачать, що, гортаючи його сторінки, ви отримуєте насолоду. Частіше діліться з рідними істинами, які Бог відкрив вам, коли ви самостійно вивчали Біблію. Під час життєвих негараздів разом звертайтеся до цієї Книги як до порадника. Просіть Бога, щоб у вашому житті й житті ваших дітей виконалися дані Ним обітниці. Якщо вивчення Біблії раз у раз викликає у вас радісні емоції, якими ви із задоволенням ділитеся з дітьми, вони залюбки приєднаються до вас.

По-друге, асоціюйте вчення Біблії зі своєю любов'ю до дитини, турботою про неї. Приємні спогади дитинства, викликані теплим ставленням батьків до малюка, покликані назавжди закарбувати в його свідомості важливу істину: «Бог любить нас так само ніжно». Знайдіть час, аби щодня збиратися в сімейному колі для вивчення Біблії. Не обтяжуйте маленьких дітей читанням цілих розділів, оберіть кілька віршів, які містять цікаву думку для обговорення.

Віддавайте перевагу сучасному перекладу. Так дітям буде простіше зрозуміти біблійний вірш і пояснити його зміст своїми словами. Нехай час, відведений для вивчення Святого Письма, стане для вашої родини хвилинами, коли ви зможете відчувати духову єдність.

Нехай час, відведений для вивчення Святого Письма, стане для вашої родини хвилинами, коли ви зможете відчувати духову єдність.

Ніколи не використовуйте Біблію як «різку», за допомогою якої можна змусити дитину слухатися. Безперечно, на сторінках Святого Письма ми знаходимо чимало вказівок, які регламентують поведінку християнина, однак від того, у якій манері ви доносите до дитини згадані вище настанови, залежить, чи дослухається вона до них. Діти мають пізнавати тонкощі християнського життя лише в атмосфері любові та взаємної поваги, аж ніяк не в дусі конфліктів та зневаги.

По-третє, вивчайте Біблію у веселій та цікавій формі. Ваша мета – щоб у дитини залишилося якомога більше приємних спогадів, пов'язаних з вивченням Божого Слова. Біблійні кросворди, рольові ігри, аудіозаписи, фланелеграф, різноманітні відеоматеріали та інший візуальний інструментарій здатні зробити дослідження Святого Письма незабутнім для малюків.

Навчаючи дитину, використовуйте прийоми, відповідні до її віку. Наприклад, ознайомлення з побутом людей епохи Старого Завіту, їхніми традиціями та культурою буде цікавим для дітей старшого віку. Придбайте для дитини її власну дитячу Біблію. Заохочуйте користуватися нею під час сімейних богослужінь, а також щосуботи брати із собою до церкви.

Негативні спогади, пов'язані з вивченням Біблії, здатні назавжди позбавити дитину бажання чути голос Бога через Його Слово. Демонструючи власну повагу та любов до Святого Письма, проводячи паралелі між батьківською та Божою любов'ю, роблячи вивчення Біблії цікавим та інтерактивним, ви створюєте передумови для того, щоб Слово Боже стало порадиником вашої дитини впродовж усього її життя. За такого підходу в неї сформується позитивне ставлення до Біблії.

Знання та навички вивчення Біблії, якими мають оволодіти діти:

1. Розуміти причини, з яких була написана Біблія.
2. Ознайомитися з головними біблійними героями, дослідити їхні стосунки з Богом.
3. Отримувати насолоду від вивчення Божого Слова.
4. Знаходити в Біблії шляхи розв'язання буденних проблем.
5. Звикати вчити напам'ять біблійні вірші та уривки.
6. Розуміти те, як, ким і коли була написана Біблія.
7. Дослідити культурне середовище та побут людей, що жили за часів написання Біблії.
8. Знати основні доктрини Церкви адвентистів сьомого дня, сприймати їх як особисті переконання.
9. Розпочати вивчення біблійної історії та пророцтв.

Викладаючи матеріал, потрібно враховувати вікові особливості сприйняття дітей. Навіть опанувавши основні знання й навички із запропонованого вище переліку, дитина осягне лише «верхівку айсберга». Глибини Божого Слова можна досліджувати вічно. Проте в перші роки життя малечі нам необхідно докласти зусиль, щоб посіяти

в дитячих серцях жагу до пізнання Святого Письма. З плином часу, гортаючи сторінки Біблії, діти дедалі глибше осягатимуть красу викладених у ній істин.

Як навчати дітей Божого Слова?

Важливість дослідження біблійних істин не порівняти з необхідністю опанування шкільної програми з математики чи історії. Зі сторінок Біблії до нас звертається Сам Бог. Він прагне, щоб, пізнавши Його ближче, ми полюбили Свого Творця. Це вкрай важливо, тож ми маємо поставитися до цього з усією відповідальністю.

У працях Еллен Уайт ми знаходимо чимало порад, як передати дітям біблійну звістку, щоб вони полюбили Святе Письмо й захотіли будувати своє життя згідно з його принципами. У деяких її рекомендаціях ідеться про важливість дослідження Біблії (здобуття знань), інші – торкаються емоційного відгуку дитини (почуттів, які вона отримує під час вивчення Божого Слова), ще інші – говорять про необхідність застосування отриманих знань у повсякденному житті (дії).

Важливо, щоб Слово Боже знайшло відгук у дитячій душі через кожну із цих сфер. Знання становлять основу нашої віри, однак самих лише знань замало. Багато людей знає, про що йдеться в Біблії, однак не живе за Божими настановами. Щоб мати живі взаємини з Богом, теоретичні знання мають бути втілені на практиці, інакше час на їх здобуття був витрачений даремно.

Вивчаючи напам'ять біблійні вірші або ж читаючи про життя Йосипа, дитина поповнює власний багаж знань. Однак вона має піднятися на наступний щабель: у момент спокуси поведися так, як зробив Йосип, або ж знай-

ти у вивченому раніше біблійному вірші розраду в скруті. У цьому полягає практичне християнство.

Емоції та почуття часто визначають, чи відгукнеться людина на Божий заклик. Якщо вивчення Біблії асоціюється в дитини з негативними почуттями, найімовірніше, коли настане час обирати, вона знехтує її настановами. Її серце залишиться закритим для Духа Святого. Тож, читаючи дітям Святе Письмо, ми повсякчас маємо зауважувати їхні почуття та реакцію. Аж доки дитина не відгукнеться на «тихий голос», що промовляє до її серця, ми не досягнемо мети, оскільки не змогли організувати зустріч дитини із живим Богом на сторінках Його Слова. Діти можуть просто запам'ятовувати біблійні історії на зразок того, як вони засвоюють шкільну програму з історії чи географії.

Довгі проповіді та молитви, повчання, яким немає кінця-краю, складні для розуміння слова... Усе це викликає в дитини негативні емоції, а отже, відвертає її від Біблії. Життєрадісність, любов, ніжність і симпатія, навпаки, надихають малечу. Біблія стає для дітей цікавішою, якщо під час її вивчення ми використовуємо музику, наочні ілюстрації, проводимо паралелі з повсякденним життям та явищами природи.

Діти з більшою ймовірністю зацікавляться біблійними істинами, якщо ми акцентуватимемо увагу на позитивних принципах, викладених у Святому Письмі, аніж якщо використовуватимемо його лише задля того, щоб у світлі Біблії дитина відчула, наскільки недосконалою вона є в Господніх очах. Разом з дитиною знайдіть у Слові Божому причини

Щоб мати живі взаємини з Богом, теоретичні знання мають бути втілені на практиці, інакше час на їх здобуття був витрачений даремно.

для того, щоб довіряти Богові. Викладайте матеріал у цікавій формі, враховуючи вікові особливості сприйняття конкретної дитини. Заохочуйте її до самостійних роздумів над істинами Божого Слова, а також до того, щоб застосовувати здобуті знання у власному житті. Усе це стимулюватиме формування в дітей позитивного ставлення до Біблії.

Поглиблюючи знання про те, як потрібно викладати дітям біблійне вчення, ми докладніше зупинимося на деяких ідеях з нижченаведеного переліку задля того, щоб перевести їх у практичну площину.

Принципи та методи викладання дитині біблійних істин

Принцип/метод	Сфера
Вивчаючи з дитиною Біблію, уживайте прості та зрозумілі для неї слова й поняття.	Знання/ Почуття
Не ставте собі за мету, щоб дитина засвоїла все й одразу (ви обов'язково розчаруєтеся, адже це неможливо). Рухайтесь поступово.	Знання
Знайдіть біблійне обґрунтування віри (наведіть конкретні приклади із життя біблійних героїв).	Знання
Щоб допомогти малюкові засвоїти духовні уроки, зробіть своїм помічником природу.	Знання
Використовуйте духовну музику.	Знання
Щоб допомогти дитині зрозуміти Святе Письмо, проводьте паралелі зі знайомими для неї предметами, явищами, подіями із життя.	Знання/ Почуття/Дії
Використовуйте аудіо- та відеоматеріали, щоб інтерес до вивчення Біблії не згасав.	Знання/ Почуття
Просіть дитину своїми словами пояснити зміст тієї чи іншої біблійної істини.	Знання/Дії

Використовуйте повчальні історії із життя та наочні ілюстрації, щоб Слово Боже торкалося дитячих сердець.	Почуття/Дії
Вивчаючи з дитиною Біблію, зберігайте доброзичливий, радісний дух.	Почуття/Дії
Повсякчас виявляйте до дитини любов, ніжність і добре ставлення.	Почуття/Дії
Акцентуйте увагу на позитивних принципах, не використовуйте Святе Письмо лише задля того, щоб дитина побачила, наскільки недосконалою вона є в Божих очах.	Почуття/Дії
Намагайтеся співвідносити біблійне вчення з інтересами дитини.	Почуття/Дії
Уникайте тривалих повчань і молитов.	Почуття
Заохочуйте дитину до самостійних роздумів над біблійними істинами.	Почуття/Дії
Будьте взірцем для наслідування.	Почуття/Дії
Допоможіть дитині застосувати здобуті нею знання в практичному житті.	Дії

Якщо ви бажаєте ознайомитися з викладеними ідеями докладніше, пропоную вашій увазі перелік праць Еллен Уайт з відповідними посиланнями:

- Поради батькам, учителям та учням. С. 169, 181-183, 434.
- Служіння зцілення. С. 22, 23.
- Виховання та освіта. С. 114, 120, 167, 168, 185-192.
- Бажання віків. С. 516, 517.
- Основи християнського виховання. С. 390.
- Виховання дітей. С. 496, 505-516, 534, 535.
- Свідчення для Церкви. Т. 1. С. 157.
- Свідчення для Церкви. Т. 5. С. 330.
- Поради вчителям Суботньої школи. С. 77, 114-119.
- Наочні уроки Христа. С. 25.

Запам'ятовування біблійних віршів

Оскільки Біблія є унікальною Книгою, вона покликана впливати на наш спосіб мислення та життя. Еллен Уайт вважала, що запам'ятовування біблійних віршів позитивно впливає на нашу пам'ять, розумові здібності загалом, поліпшує здатність до сприйняття інформації. І, звичайно ж, дослідження Божого Слова допомагає нам краще зрозуміти Бога та Його план щодо нашого життя.

«Дітей потрібно виховувати так, щоб вони знали Слово Боже й розуміли, коли їм зачитують лише частину Святого Письма, тоді як контекст залишається непрочитаним, що може ввести в оману» (Е. Уайт. Рукопис 153, 1899). Я була приголомшена. Ось чому запам'ятовувати біблійні вірші

так важливо – щоб не дозволити ввести себе в оману! Учити пам'ятний вірш задля того, щоб, процитувавши його на уроці Суботньої школи, отримати наліпку, – занадто примітивна, а отже, хибна мета.

Думаю, немає потреби переконувати батьків у тому, що для духовного розвитку дітей важливе знання Святого Письма, однак мета не завжди виправдовує методи.

Запам'ятовування біблійних віршів – давня традиція Церкви адвентистів сьомого дня. Дітей навчають цього змалечку. Одного разу я стояла біля дверей нашого Молитовного будинку, вітаючи людей, які приходили на богослужіння. Молода мама двох хлопчиків зупинилася, щоб поговорити зі мною. Її обличчя буквально випромінювало ентузіазм, коли зайшла мова про виховання дітей. Одному з її малюків нещодавно виповнився рік, а іншому було два з половиною. Жінка розповіла мені про свій спосіб, як вона допомагає старшому синові запам'ятовувати біблійні вірші.

«Ви ж не станете заперечувати, – серйозно промовила вона, – що важливо, аби він запам'ятав якомога більше біблійних віршів ще змалечку. Я знайшла метод, який справді працює. Підійшовши до його ліжечка вранці або ж після денного сну, я не беру його на руки, аж доки він не розкаже мені вірша з Біблії. Так само й під час прийому їжі: перш ніж отримати, наприклад, черговий шматочок банана, він має розповісти біблійного вірша. І так щодня. Якщо він хоче щось отримати, то має спочатку процитувати Святе Письмо. Цей метод працює. Ви здивуєтеся, побачивши, як багато віршів він уже вивчив!»

Наша з нею розмова змусила мене ретельно обмірковувати почуте. Безумовно, щире бажання цієї молододі матері

допомогти синові запам'ятати якнайбільше біблійних віршів варте поваги, однак спосіб, який вона обрала, викликав у мене занепокоєння. Я думала: а раптом малюк уже дійшов несподіваних для своєї матері висновків на кшталт: «Матуся любить мене, лише коли я розповідаю їй біблійні вірші»; «Якщо я цього не робитиму, мама не обійматиме мене і я не отримаю смаколиків»; «Розказавши вірша з Біблії, я завжди отримаю те, що хочу»; «Мама не любитиме мене, якщо я не вчитиму біблійних віршів».

Звичайно, її метод був дієвим. Заради задоволення основних потреб навіть доросла людина піде на поступки. Однак які емоції виникають у такої дитини під час вивчення Божого Слова? Запам'ятавши уривок зі Святого Письма, діти асоціюють його з емоціями, які супроводжували їх у цей час. Пізніше саме на підставі таких емоційних «вражень» у дитини формуватиметься ставлення до Біблії: вона або любитиме читати її, або ж обтяжуватиметься цим.

Заохочення дитини до вивчення біблійних віршів за допомогою маленьких винагород – перевірений часом метод. На заняттях дитячої Суботньої школи вчителі часто пропонують малечі як винагороду яскраві наліпки. У такий спосіб вони відзначають зусилля дитини, заохочуючи її й надалі вчити уривки зі Святого Письма. У методі, який обрала ця молода мати, мене занепокоїло те, що вона обмежувала дитину, відмовляючи в задоволенні її основних потреб (у їжі та любові), аж доки та не продемонструє біблійного вірша. Відчуття, що тобою нехтують, коли любов мами або Ісуса потрібно «заробити», у свідомості малюка може міцно поєднатися з вивченням Святого Письма, а згодом призвести до формування відрази

до Божого Слова або ж до намагань «заслужити» Божу прихильність.

Читання біблійних історій і запам'ятовування віршів у дитини має незмінно асоціюватися зі щасливими хвилинами, проведеними в родинному колі, де всіх об'єднує любов. Маленькі діти здатні досягнути біблійне вчення так само радісно й легко, як і решту інформації про навколишній світ. Якщо вивчення Святого Письма відбувається саме в такій приємній, дружній атмосфері, читання Біблії викликатиме в дітей позитивні емоції, навіть коли вони подорослішають.

Діти легко засвоюють нові знання. Це їхня особливість. Щоб вивчити вірш із Біблії, їм не доведеться докладати особливих зусиль. Однак вони мають ще одну особливість – так само швидко все забувати. «Легко вивчили – легко забули» – характерна особливість пам'яті дітей дошкільного віку. Отже, якщо ви прагнете, щоб ваш малюк надовго запам'ятав біблійний вірш, вам доведеться час від часу його повторювати. Дітям легше запам'ятати текст, якщо він асоціюється в них з якимось яскравим зображенням.

Щотижня влаштовуйте з дитиною гру, під час якої разом пригадуйте вивчені раніше біблійні вірші. Перш ніж почати вчити пам'ятний вірш, обов'язково поясніть малюкові його значення. Ідеально, якщо як ілюстрацію ви використаєте ситуацію з буденного життя. У віці 4-8 років дитині можна запропонувати зобразити зміст тексту на малюнку.

*Читання біблійних історій
і запам'ятовування віршів
у дитини має незмінно
асоціюватися зі щасливими
хвилинами, проведеними
в родинному колі, де всіх
об'єднує любов.*

Промовляючи вірш уголос, робіть паузи, даючи малюкові змогу вставити «ключове» слово або закінчити речення за вас. За умови комплексного підходу дитина запам'ятає уривок з Біблії на все життя.

«Золотим» часом для запам'ятовування біблійних уривків є вік з 8-9 років і до закінчення школи. У цей часовий проміжок більшість дітей легко запам'ятовує новий матеріал і вже має власний дієвий спосіб, завдяки якому утримує його в пам'яті. Ніколи в наступні роки запам'ятовування Святого Письма не буде таким легким. У період початкової та середньої школи скористайтеся можливістю й, попередньо розробивши ретельний план, допоможіть дитині вивчити ключові вірші з Біблії. Якщо з якихось причин ви не можете покластися на вчителів дитячої Суботньої школи, зробіть це вдома.

Ось перелік біблійних віршів та уривків, які має знати напам'ять кожна дитина, котра зростає в християнській родині:

Псал. 23	Об'явл. 12:6–12
Псал. 91	Матв. 6:9–13
Вих. 20:3–17	Матв. 5:3–12
1 Кор. 13	Псал. 28:1–5
Івана 14:1–3	Івана 3:16
Об'явл. 22:1–7	

Запам'ятовування Святого Письма може стати цікавішим, якщо відбуватиметься в ігровій формі. Розділіть абзац на окремі уривки. Проілюструйте їх у малюнках, які пояснюють значення. Чимало з біблійних уривків покладено на музику. Якщо ви коли-небудь чули або ж самі виконували твір Генделя «Месія», то зрозумієте силу впливу, який музика здійснює на свідомість людини. Спільно з дитиною

складіть план вивчення біблійних віршів. Нехай мама з татом теж візьмуть участь у цьому «марафоні». Наприкінці запропонуйте щось як заохочення.

Дієвим способом допомогти дитині вивчати напам'ять великі уривки Святого Письма є виготовлення разом з нею ілюстрованого буклета. На одній сторінці розвороту розташуйте яскраве зображення, а на іншій – окремий вірш або ж кілька речень з уривка, який потрібно запам'ятати.

Оберіть один переклад Святого Письма, з якого ви вивчатимете напам'ять уривки та вірші. Використовуйте його під час проведення сімейних богослужінь. Якщо ви звикли користуватися різними перекладами Біблії, то втратите ефект повторюваності й дитині буде значно складніше запам'ятати Слово Боже. Подбайте, щоб у кожного із членів родини був примірник одного й того самого перекладу Біблії, аби під час спільних сімейних богослужінь усі могли стежити за текстом. До різних перекладів Святого Письма можна буде повернутися пізніше, коли ваші діти досягнуть підліткового віку. У цей період є ймовірність, що вони зацікавляться різними стилями викладу біблійних істин.

Дитина отримає міцніший фундамент для подальшої віри, якщо ви віддасте перевагу перекладу Біблії, максимально наближеному до оригіналу. Інакше ключові доктрини можуть закарбуватися в її свідомості в хибному світлі.

Новітні переклади Біблії є точнішими, оскільки сучасні перекладачі мають значно більше інформації щодо оригінальних рукописів, аніж ті, котрі 1611 року за наказом короля Якова перекладали Святе Письмо.

Як зробити Святе Письмо «живим» для дитини?

Трирічний Кевін – типовий фантазер. Щойно він мукав, ніби корова, а наступної миті вже вдає із себе літака. У хлопчика є декілька уявних друзів – людей і тварин, з якими він полюбляє влаштовувати рольові ігри. Часто його мама й сама долучається до них. Однак хлопчик не потребує її підказок: більшість із його діалогів – плід дитячих фантазій. Поведінка Кевіна є типовою для багатьох малюків віком від 3 до 5 років: усі вони полюбляють вигадувати історії й мають принаймні одного уявного друга. Ви можете використати їхню невгамовну фантазію, щоб показати їм красу Божого Слова, зробивши Святе Письмо цікавим для них.

У ранньому дитинстві діти схильні вбачати в Богові якості, притаманні людям. Господь нагадує їм людину як зовні, так і за манерою поведінки. Вони полюбляють асоціювати Його із самими собою або ж із батьками, тож уявити себе на місці біблійного героя для них легко й навіть природно. Коли дитина йде до школи, вона стає більш свідомою та сором'язливою. Її здатність до перевтілень поступово згасає, уявні друзі дитинства забуваються.

Зібравшись на сімейне богослужіння в п'ятницю ввечері або ж у суботу по обіді, ви можете спільно розіграти якусь історію з Біблії. Заздалегідь розподіліть між собою ролі та підготуйте відповідні костюми, хоч останнє не є обов'язковим, коли йдеться про малюків віком 2-3 роки (вони не дуже полюбляють переодягатися), чого не скажеш про старших дітей від 4 до 6 років. Думаю, перетворити відріз тканини або ж мамин шарф на одяг чи головний убір на зразок тих, які носили люди біблійних часів, не становитиме особливих труднощів. Для цього лише потрібно за-

кріпити їх на дитині за допомогою резинки чи мотузки. Ось вам і образ! Плетений чи пластиковий кошик і звичайна лялька можуть легко перетворитися на Мойсея-малюка, а картонна коробка з-під побутової техніки – на ковчег, до якого вже вишикувалася черга з іграшкових тварин.

Дозвольте дітям проявити фантазію, розповідаючи біблійну історію, не вимагайте від них дослівного переказу. Будьте певні: вони обов'язково продемонструють власне бачення того, що сказав Мойсей або зробив Ной. У цьому й полягає ігровий елемент методу перевтілення. Писання оживає, коли ми ставимо себе на місце біблійних героїв.

Пісочниця якнайкраще підходить для інсценізації біблійних історій. Палички символізуватимуть людей, згорнутий удвоє папір слугуватиме наметом, кілька маленьких гілочок відіграватимуть роль дерев, а зі шматка фольги можна зробити річку, озеро чи іншу водойму, трохи пластиліну – й антураж для біблійної оповіді готовий!

Розіграйте з дитиною історію про те, як маленький хлопчик віддав Ісусові свій обід (п'ять хлібів і дві рибки), завдяки чому Він зміг здійснити диво, нагодувавши величезну кількість людей. Практично безмежний простір відкриється для фантазії дитини, якщо ви запропонуєте їй уявити, яким буде життя на Небесах або ж оновлена Земля (див. Е. Уайт. Виховання дітей. С. 488).

У віці від 5 до 10 років діти люблять малювати, розфарбовувати та вирізати з паперу. Запропонуйте їм створити колаж на тему певної біблійної історії. Не вимагайте від них абсолютної точності. Нехай діти спробують відтворити дух і настрій історії. Ваша мета – переконатися в

У віці від 5 до 10 років діти полюбують малювати, розфарбовувати та вирізати з паперу. Запропонуйте їм створити колаж на тему певної біблійної історії.

тому, що їхні думки та емоції не суперечать змісту конкретної оповіді, тож дайте їм простір для творчості! Зневажливе ставлення до результатів творчого процесу дитини неприпустиме! Вам необхідно досягти того, щоб у свідомості дитини вивчення Божого Слова асоціювалося з атмосферою прийняття та любові, тому утримайтеся від зухвалих коментарів.

У віці 8-12 років дітям буде цікаво дізнатися про культурне середовище та особливості побуту людей, які жили за часів написання Біблії. Це допоможе їм краще зрозуміти біблійний контекст. Є чимало літератури, яка містить яскраві ілюстрації із життя давньої Палестини часів написання Старого та Нового Завітів. Ці матеріали здатні зробити неоціненний внесок у розуміння вашою дитиною Святого Письма. Сьогодні більшість дітей у мегаполісах і гадки не має про те, як пастух доглядає за отарою. Однак Біблія неодноразово використовує цю ілюстрацію, проводячи па-

ралель із любов'ю Христа до людей. Щоб зрозуміти зміст цієї аналогії, діти мають ознайомитися з особливостями життя пастухів та способом догляду за вівцями. Зміст багатьох інших біблійних історій може залишитися незрозумілим для дитини, яка не знайома з особливостями культури та побуту біблійних часів.

Старші діти полюбують розгадувати біблійні кросворди, а також грати в пантоміму, мовою жестів передаючи зміст певної історії з Біблії, тоді як решта учасників намагається зрозуміти, про що йдеться. Їм також подобається ставити себе на місце біблійного персонажа, уявляючи, що саме він відчув чи зробив за певних обставин. Читаючи історію зі Святого Письма, зробіть паузу в найвідповідальніший момент і попросіть дитину описати почуття біблійного героя. Наприклад, прочитавши про те, як брати кинули Йосипа до ями, зупиніться й запропонуйте дітям уявити, як він почувався цієї миті, про що міг думати. Попросіть кожного із членів родини зробити відповідні записи й наприкінці поділіться своїми думками одне з одним.

Творчий підхід до вивчення біблійних історій формуватиме позитивні враження від дослідження Святого Письма, тож дитина любитиме досліджувати Боже Слово. Біблія стане для неї чимось більшим, аніж просто книжкою про життя людей у стародавні часи. Розуміння того, що ця Книга про хлопчиків і дівчаток, чоловіків і жінок, які мали такі самі почуття, стикалися зі схожими спокусами й випробуваннями і так само, як і ми, здобували перемогу завдяки Ісусові, робить Біблію зрозумілою та близькою. А це сприятиме формуванню в дитини міцних основ віри та особистих взаємин з Богом, які триватимуть вічно.

Завдяки систематичному вивченню уроків дитячої Суботньої школи дитина здобуває знання про найбільш значущі біблійні події. Щотижня посібник пропонує для дослідження нову біблійну історію. Щодня розглядаючи разом з ди-

Викладання фактів і тільки фактів – ключовий момент у дослідженні Святого Письма з дитиною.

тиною запропонований матеріал, ви допоможете їй досягти чималих успіхів у вивченні Святого Письма. У посібниках також міститься чимало навчальних вправ, мета яких – у цікавій формі допомогти дитині краще засвоїти здобуті знання.

Протягом тижня старші діти можуть зажадати різноманіття. Крім матеріалів посібника, ви також можете запропонувати їм додаткове джерело інформації. Прочитайте запропоновану історію безпосередньо з Біблії (використовуйте новітній переклад), після чого порівняйте її із запропонованою інтерпретацією, наведеною в одній зі збірок біблійних історій. Старших дітей може зацікавити матеріал, що міститься в серії книг «Конфлікт віків». Зазвичай дітям подобається слухати аудіозаписи біблійних історій, оскільки текст зазвичай озвучують різними голосами, відповідно до ролей, зі спецефектами. Що заважає вам організувати таке читання в родинному колі? Також діти можуть зобразити біблійну історію, а потім об'єднати окремі малюнки в колаж.

Сьогодні можна знайти чимало відеоматеріалів на біблійну тематику. Проте будьте пильними: перш ніж показувати їх дитині, спробуйте переглянути ці сюжети її очима. Численні дослідження щодо сприйняття телевізійного контенту свідчать про те, що більшість дітей віком до 6-7 років не в змозі провести чіткої межі між вигаданим і реальним

життям. Усе, побачене на блакитних екранах, маленькі діти сприймають за «чисту монету». Якщо ж реальне життя не відповідає побаченому дитиною, у її очах воно автоматично стає «неправильним». Інакше кажучи, діти схильні беззаперечно довіряти переглянутому.

Хоч у віці 8-10 років діти вже не є такими довірливими, усе одно їх досі легко заплутати, зобразивши факти в хибному світлі. У цьому віці вони збирають інформацію про навколишній світ, дізнаються про закони, за якими існує Всесвіт. Відео, яке містить спотворену інформацію, здатне спантеличити малих дослідників.

Виклад фактів і тільки фактів – ключовий момент у дослідженні Святого Письма з дитиною. Якщо біблійні події постають перед нею в хибному світлі, ми зводимо будівлю дитячої віри «на піску». Вона не витримає шквалу запитань, що неодмінно з'являться в малюка, коли він підросте. Тож, обираючи відео на біблійну тематику, насамперед з'ясуйте:

- 1. Наскільки правдиво в них відображена біблійна історія?** Нещодавно я переглянула відеосюжет, у якому ізраїльтяни копали тунель під стінами Єрихона, щоб захопити місто. Чи не спровокує така інформація конфлікт у дитячій свідомості? Найімовірніше, так і станеться. Сьогодні вчителі дитячої Суботньої школи дедалі частіше чують від своїх учнів: «Ви помиляєтеся, насправді все було зовсім не так». При цьому діти посилаються на переглянуті колись мультфільми.
- 2. Яка роль у них відведена Богові?** Частина сучасного відеоконтенту мінімізує втручання Бога в життя створеного Ним світу загалом і людини зокрема. Змальовані в ньому особи постають як супергерої,

які все тримають під контролем. На мою думку, цей, на перший погляд, непомітний прийом здатний підірвати основи дитячої віри, оскільки мінімізує роль Бога у Всесвіті. Доросла людина може легко відкинути цю ідею, проте діти довіряють побаченому. Запишіть себе: цей відеоматеріал узгоджується з ідеєю того, що довколишній світ існує завдяки постійній турботі Творця, чи, можливо, нашою думкою, що людина здатна сама контролювати власне життя й ніякий Бог їй не потрібен? Цей аспект є вкрай важливим, якщо ми прагнемо навчити дитину довіряти Богові.

- 3. Наскільки правильно представлені соціальні ролі головних героїв?** Дозволяючи малюкам переглядати відео, на якому зрілих біблійних героїв грають діти, котрі приймають доленосні рішення й змінюють хід історії, ми сприяємо формуванню в дитини нереалістичних поглядів на життя. Це знову ж таки нівелює вплив на неї Святого Письма. Господь бажає, щоб ми збагачувалися реальним життєвим досвідом людей, аналізуючи їхні стосунки з Ним. Саме такими історіями рясніють сторінки Святого Письма.

Якщо фантазія мультиплікатора не обмежується здоровим глуздом, це може призвести до того, що дитина ставитиметься до біблійної оповіді як до «чергового мультфільму». Ми ж прагнемо, щоб малеча зрозуміла, що зі сторінок Біблії до нас звертається Сам Господь, що ця Книга правдиво розкриває нам події минулого. Це не вигадка, не мультфільм. Довіра до Бога значною мірою залежить від того, чи довіряємо ми Його Слову, чи приймаємо на віру той факт, що Він усе тримає під контролем.

Поглиблення розуміння Біблії

Коли діти дорослішають, самого лише читання біблійних історій стає замало. Вони мають здобути ґрунтовну основу, щоб їхня довіра до Святого Письма зміцніла. У цьому їм допоможуть матеріали, що проливають світло на те, ким, коли і як саме була написана Біблія. Якщо ваша дитина не відвідує Суботню школу, вам доведеться самотужки подбати про її релігійну освіту, але попередньо необхідно все ретельно обміркувати й скласти план дій. Інакше знань дитини буде

недостатньо, щоб її довіра до Божого Слова стала непохитною. Навіть якщо вона регулярно відвідує богослужіння, ви час від часу маєте перевіряти, чи засвоює вона знання, необхідні для розуміння біблійного контексту.

Нижче наведений перелік, якими знаннями та навичками дитина має оволодіти для того, щоб довіра до Святого Письма мала міцне підґрунтя.

1. Знати про богонатхненність Божого Слова.
2. Знати, як і навіщо була написана Біблія.
3. Знати, яким чином Святе Письмо збереглося до наших часів.
4. Знати географію біблійних часів, звичаї, особливості побуту та культури людей тієї епохи.
5. Уміти користуватися Біблією: знаходити тексти за посилаваннями, орієнтуватися в послідовності розташування книг.
6. Уміти використовувати допоміжні матеріали, щоб полегшити дослідження Святого Письма (біблійні

Довіра до Бога значною мірою залежить від того, чи довіряємо ми Його Слову, чи приймаємо на віру той факт, що Він усе тримає під контролем.

цитати, атласи, словники, енциклопедії та Коментар Церкви АСД).

7. Знати базові принципи тлумачення Біблії:
 - а) контекст;
 - б) цілісність Писання;
 - в) найбільш значущі теми, висвітлені в Божому Слові;
 - г) Біблія – найвищий авторитет.
8. Уміти знаходити в Біблії вірші з конкретної теми (наприклад, що говорить Біблія про дружбу).
9. Бачити загальну історичну картину період за періодом.
10. Знати ключові тексти, на яких ґрунтується доктринальне вчення Церкви АСД.

«Чи не забагато?» – запитаєте ви. Так, обсяг знань досить значний, однак результат вартий докладених зусиль! Коли ваша 10-, 12-, 14-річна дитина скаже вам про те, що вивчати Біблію «нудно», запропонуйте їй нову сферу для дослідження з вищенаведеного переліку.

Пам'ятайте, що перед Богом ви особисто відповідальні за релігійне виховання своєї дитини. Учителі Суботньої школи – лише ваші помічники. Цікавтеся тим, які знання здобуває дитина, аби пересвідчитися в тому, що викладач знає, як зробити вивчення Біблії захопливим і змістовним.

Уособлення в Біблії

Біблія покликана торкатися дитячих сердець, тож повинна бути значущою для кожної конкретної дитини. Святе Письмо має бути для неї чимось більшим, аніж просто збіркою історій про життя людей у давнину, викладених архаїчною мовою. Воно повинно бути актуальним для сучасної дитини. Що ви можете для цього зробити?

По-перше, знаходьте можливість пов'язати вивчення Біблії із захопленнями дитини. Ваш малюк у захваті від комах? Допоможіть йому відшукати біблійні вірші, у яких ідеться про них. Зберіть колекцію малюнків комах, згаданих у Божому Слові. Перечитайте з дитиною біблійні історії, у яких комахи відігравали важливу роль (наприклад, про єгипетські кари). Допоможіть дитині зрозуміти, чого Бог хоче навчити її завдяки цій історії чи віршу.

Ваша донька-підліток надто переймається своєю зовнішністю? Знайдіть у Біблії місця, у яких ідеться про жінок та їхній зовнішній вигляд. Закцентуйте увагу на тому, що для Бога цінні не так зовнішні риси людини, як її характер. Також зверніть увагу на жіночий одяг у біблійні часи. Якщо дівчинка має художні здібності, попросіть її намалювати жінок, згаданих у Святому Письмі. У біблійній енциклопедії ви зможете знайти ілюстрації вбрання тієї епохи.

Оскільки Біблія містить історії із життя реальних людей, здебільшого ви зможете знайти в ній аналогії, що відповідали б інтересам сучасної дитини. Часом вам доведеться проявити фантазію, аби провести паралелі, однак я впевнена, що Бог допоможе вам, оскільки Він надзвичайно зацікавлений у тому, щоб ваші діти полюбили Його Слово. Можливо, ваш син-підліток не уявляє свого життя без комп'ютера. Звичайно, у Святому Письмі ви не знайдете згадок про таке диво електроніки, однак у ньому чимало сказано про розум і мудрість. Комп'ютер теж певною мірою можна вважати «розумом», щоправда, електронним. Можливо, вам вдасться зацікавити сина, провівши таку паралель. Однією з функцій комп'ютера є комунікативна. Він полегшує спілкування між людьми, які, наприклад, перебувають далеко одне від одного. Які засоби

використовували люди біблійної епохи, щоб розв'язати цю проблему? Ваш «комп'ютерний геній» може реалізувати власний потенціал шляхом написання програм, які полегшать вивчення Божого Слова, або ж створити комп'ютерні ігри на біблійну тематику.

По-друге, пов'яжіть біблійне вчення з потребами дитини. Перший досвід використання Святого Письма як засобу для подолання життєвих труднощів я здобула, навчаючись у четвертому класі. Я була вкрай сором'язливою дитиною, до того ж мала чимало страхів (слід зазначити, що не всі вони були безпідставними). Коли мені було дев'ять років, наша родина мешкала неподалік від видавництва Церкви АСД. Одного дня сталася жахлива подія: злодії в масках холоднокровно застрелили доньку одного зі співпрацівників видавництва на порозі її будинку, коли та, почувши стукіт, відчинила двері. Окрім цього, у сусідньому кварталі викрали кілька дітей. Сама лише згадка про ці події змушувала мене тремтіти від жаху. Коли я щоранку бігла до школи, моє серце ладне було вирватися з грудей. Подумки я постійно повторювала обітницю з Біблії: «Ангел Господній табором стає кругом тих, хто боїться його, — і визволяє їх» (Псал. 34:8). Упродовж кількох місяців цей вірш залишався моєю єдиною розрадою. Лише довіряючи Божим словам, я знаходила в собі сили, щоб вийти з будинку. На той час наша родина не мала машини, і я була змушена ходити до школи пішки. Згодом мої страхи поступово почали згасати, однак ця біблійна обітниця закарбувалася в моїй пам'яті назавжди.

Біблія — найкращий порадник у будь-якій скруті. Допоможіть дитині віднайти втіху, спокій, мужність та любов, гортаючи сторінки цієї святої Книги. Якщо ваша дитина

*Біблія – найкращий порад-
ник у будь-якій скруті.*

боязка, разом з нею знайдіть у Святому Письмі вірші, що допомагають подолати страх. Вивчіть кілька з них напам'ять, а потім нагадуйте їй ці Божі обітниці тоді, коли їй лячно. Боже Слово допоможе дитині подолати страхи. Низька самооцінка, проблеми в навчанні, відсутність друзів, втрата товариша чи когось із близького оточення, невпевненість у власних силах, злість, страх зізнатися в тому, що ти християнин – ось лише деякі з дитячих проблем, яким можуть зарадити Божі обітниці, записані у Святому Письмі. Збірка впорядкованих за темами біблійних обітниць допоможе вам відшукати потрібний вірш.

Перш ніж діти навчатися читати, вони вже можуть знаходити підтримку в Слові Божому, вивчаючи біблійні вірші напам'ять. Коли ваша чотирирічна дитина відмовляється лягати спати через уявних «монстрів», що живуть у неї під ліжком, повторення обітниць, у якій Бог запевняє у Своїй

постійній охороні, може допомогти їй подолати страхи. Коли дитина навчиться писати, вона самотужки може занотувати біблійну обітницю на картці й носити її із собою протягом дня. Таку картку також можна прикріпити на видному місці в її кімнаті.

Ось декілька обітниць зі Святого Письма, що можуть стати вам у пригоді:

Проблема	Посилання на біблійні обітниці
Страх	Псал. 56:4; 34:8; 50:15; 118:6, 7
Самотність	Євр. 13:5; Матв. 28:20
Спокуса	1 Кор. 10:13
Безпорадність	Ісаї 41:10
Слабкість	Ісаї 40:31; П. Зак. 33:27
Труднощі в навчанні	Якова 1:5, 6
Розлучення батьків	Псал. 27:10; Ісаї 50:15
Самооцінка	Римл. 8:38, 39; Єрем. 31:3; 1 Івана 3:1
Сон	Псал. 4:9

Декілька років тому в журналі *Guidposts* («Дороговкази») я прочитала історію однієї родини, яка «буквально» зрозуміла настанову Божу, записану в книзі Повторення Закону 6:6-8. Побудувавши новий дім, кожен із членів родини закарбував свій улюблений біблійний вірш на опорних балках даху. Ви також можете зробити щось схоже, використавши яскраві постери.

По-третє, у складних ситуаціях шукайте поради в Біблії. Припустимо, ваш син одного разу повернувся зі школи вкрай схвилюваний і наляканий. Зрештою, вам вдалося дізнатися, що його скривдив хуліган, який живе

неподалік від вас. До того ж він пригрозив, що лупцюватиме хлопця щодня, якщо той комусь про це розповість. Вас переповнюють обурення й лютя. Як ви можете заспокоїти дитину? Чи є в Біблії порада на такий випадок?

Наступного дня зі школи вкрай засмученою повертається ваша донька. Учителька посадила її за одну парту з дівчинкою, яка погано контролює сечовипускання, а отже, від неї неприємний запах. Що порадити дитині в такій ситуації? Допомогти дітям знаходити в Біблії поради для розв'язання буденних проблем — означає закласти ще один наріжний камінь у побудову їхніх довірливих стосунків з Небесним Отцем.

Спільно досліджуючи Святе Письмо в пошуках відповідної поради, ви не лише зможете знайти вихід із ситуації, а й зближитеся одне з одним. Коли ваша дитина наближається до підліткового віку, не шкодуйте часу, щоб спільно з нею переглянути Святе Письмо та дізнатися Божу думку щодо побачень, прикрас і дозвілля.

А тепер найголовніше — подбайте, щоб зі сторінок Біблії дитина почула заклик до каяття, зрозуміла, на яку жертву заради неї пішов Бог, і захотіла прийняти Його як особистого Спасителя. Допоможіть їй відшукати у Слові Божому вірші про гріх, каяття, прощення та спасіння. Вони матимуть для дитини більшу вагу, якщо вона спробує підставити в них власне ім'я. «Бо так Бог полюбив Беккі, що дав Свого Єдинородного Сина...» У віці 10-14 років дітям також можна запропонувати самотійно перефразувати біблійний вірш.

Коли ваша дитина наближається до підліткового віку, не шкодуйте часу, щоб спільно з нею переглянути Святе Письмо та дізнатися Божу думку щодо побачень, прикрас і дозвілля.

Немає потреби говорити про те, що глибини Святого Письма є невичерпними. У цьому розділі ми торкнулися лише «верхівки айсбергу». Сподіваюся, це надихне вас разом із дитиною поринати у вивчення Божого Слова, отримуючи від цього справжню насолоду. Ніколи не шкодуйте для цього часу!

Особливості дослідження Святого Письма

1. Виявляйте особисту любов та повагу до Божого Слова.
 2. Асоціюйте вчення Біблії зі своєю любов'ю до дитини та турботою про неї.
 3. Зробіть вивчення Святого Письма веселим і цікавим.
 4. Подбайте, щоб дослідження Біблії охоплювало три основні сфери: знання, почуття, дії.
 5. Складіть перелік біблійних віршів та уривків, які потрібно вивчити напам'ять. Подбайте, щоб запам'ятовування відбувалося в ігровій формі.
 6. Зробіть біблійні історії «живими» для дитини.
 7. Досліджуючи Слово Боже, вчіть дитину користуватися допомогою літературою.
 8. Зробіть так, щоб зі сторінок Біблії дитина почула голос живого Бога, що звертається особисто до неї.
-

РОЗДІЛ 9

ДОКТРИНИ ДЛЯ ДІТЕЙ

«Блаженний той, хто читає, і ті, що слухають слова пророцтва та дотримуються написаного в ньому, бо час близький!» (Об'явл. 1:3).

- Друг сказав Джоні, що коли Ісус повернеться на нашу Землю, то знищить вогнем усіх грішників. Тепер хлопчик боїться: а раптом Христос спалить і його?
- На Суботній школі вчителька сказала Керрі, що Ісус скоро прийде за нами. Увечері батьки дівчинки поїхали з дому у справах. Тепер вона хвилюється, що Христос повернеться, коли їх не буде вдома. А раптом Ісус не зможе знайти її батьків?
- Мама сказала, що Другий прихід Христа побачать усі люди на Землі. Кевін дійшов висновку, що цю подію транслюватимуть по телебаченню.

- Якось у церкві Шерон почула, що спасенні підійматимуться в повітрі на зустріч Ісусові. Обираючи для себе транспортний засіб, дівчинка вагається між ракетою та літаком.

Теологічні доктрини та релігійні концепції – поняття доволі складні. Щоб зрозуміти їх, потрібно паралельно досліджувати різні уривки Святого Письма, а також логічно

Здатність до розуміння теологічних доктрин безпосередньо залежить від того, наскільки зрілим є мислення конкретної дитини.

осмислити біблійне вчення з конкретної теми. Полеміка з теологічних питань, яка час від часу спалахує в кожній церковній громаді, нагадує нам про те, що іноді зрозуміти Біблію не так і легко.

Тож як саме нам слід знайомити дітей з доктринами Церкви та іншими релігійними поняттями? Спочатку

потрібно зрозуміти особливості їхнього мислення. Для немовлят і дітей до трьох років характерним є чуттєве сприйняття довколишнього світу. Слух, зір, смак, аромат, тактильні відчуття є для них основними джерелами інформації. Згодом діти зрозуміють, що камінь твердий на дотик, хутро м'яке, а круглий м'ячик може швидко котитися вниз схилом. Однак перш ніж вони дійдуть таких висновків, їм доведеться чимало поекспериментувати.

Дошкільнятам складно звести багато фактів у єдину концепцію. Наприклад, спочатку малюк може всіх чотирилапих тварин називати «собачками», міне деякий час, доки він навчиться розрізняти кішку, собаку та кролика. Трохи згодом дитина зрозуміє, що всі вони є звірами, за своєї перше комплексне поняття. Дітям до шести років особливо складно простежити зв'язок між окремими

розпорошеними фактами, хоч такі труднощі іноді виникають і в молодших школярів. У розумі дитини часом можуть поєднуватися не пов'язані між собою знання, дезорієнтуючи її.

З доктринами й теологічними поняттями відбувається те саме. Дитина дізнається про радісну подію – Другий прихід Христа, однак попередньо здобуті нею знання та життєвий досвід можуть кардинально змінити її ставлення до цієї події:

- Побачивши картину, на якій зображений Другий прихід Ісуса, Том зауважив розкриті могили й дуже злякався.
- Джек розглядає зображення, на якому маленький хлопчик сидить на колінах Ісуса. Вони обидва дуже щасливі. Тепер Джекові цікаво, чи триматиме Ісус на руках цього хлопчика, коли повертатиметься на Землю?
- Коли Джеймс обманув тата, той сказав, що Ісус гнівається, коли ми говоримо неправду. Тепер хлопчик не хоче, щоб Христос повертався, оскільки боїться Його.
- Тато прочитав історію про те, яким буде життя на оновленій Землі. У книжці Пітер побачив зображення спасених у білому вбранні. Тепер він збентежений: чи зможе він нормально гратися, адже білий одяг так швидко брудниться?!

Наведені вище ідеї (а також чимало інших) можуть значною мірою впливати на те, як дитина розуміє суть Другого приходу Христа. Що більше релігійних термінів вона чути, то швидше в її свідомості сформується певна теологічна концепція. Тільки так дитина отримає змогу скласти загальну картину з окремих пазлів.

Здатність до розуміння теологічних доктрин безпосередньо залежить від того, наскільки зрілим є мислення

конкретної дитини. Деякі діти можуть досягнути зміст окремих доктрин у досить ранньому віці, однак таких не багато. У 10-12 років дитині треба пояснити, що в основі доктринального вчення Церкви лежать ключові вірші з Біблії, які потрібно знати й розуміти. У цьому віці дитина починає мислити логічно. Тепер вона здатна робити правильні висновки на підставі окремих фактів, отриманих з різних джерел.

У ранньому віці вона набула певних елементарних знань про теологічні доктрини, однак їх замало. Коли настає час іти до школи, більшість дітей, які зростають у християнських сім'ях і регулярно вивчають біблійні уроки, мають базові знання щодо багатьох доктрин нашої Церкви. Їм відомо, що Ісус скоро повернеться за Своїм народом. Субота – особливий день для них. Вони знають, що наш світ створив Бог, а Ісус помер на хресті, щоб спасти людей (однак чому Він мав це зробити, для багатьох залишається загадкою). Їм також відомо, що Господь чує молитви людей і велить ангелам охороняти нас.

У період навчання в початковій школі дитина починає краще розуміти зміст окремих доктрин, однак її знання ще й досі далекі від ідеалу. У цьому віці діти не співвідносять доктринальне вчення з належністю до певної деномінації. Навіть дитині віком 10-12 років буде складно відповісти на запитання, у що саме вірять адвентисти. Спробуйте запитати про це свою дитину. Думаю, її відповідь вас здивує.

У підлітковому віці дітям необхідно пояснити, що наша Церква має певні вірування, які вирізняють її з-поміж інших протестантських конфесій, інакше вони так і не зрозуміють, що означає «бути адвентистом». Більшість дітей

навіть не підозрює, що віровчення різних деномінацій можуть різко відрізнятися одне від одного. Винятком є діти, чиї батьки відвідують різні церкви, по черзі беручи із собою дитину, або ж діти, які навчаються в державних школах (рано чи пізно дитині доведеться пояснити, чому вона не зможе, наприклад, піти на концерт у п'ятницю ввечері). Ви можете допомогти дитині поглибити свої знання у сфері доктринального вчення АСД, терпляче пояснюючи їй, що адвентисти вірять, зокрема, у те, що Ісус скоро повернеться, оскільки про це сказано у Святому Письмі. З іншими доктринами аналогічно.

Коли дитині виповниться 9-12 років, почніть вчити з нею ключові біблійні тексти, які становлять основу доктринального вчення Церкви.

Коли дитині виповниться 9-12 років, почніть вчити з нею ключові біблійні тексти, які становлять основу доктринального вчення Церкви. Необхідні для цього матеріали ви можете придбати в книжкових центрах.

У дітей складається хибне розуміння біблійного вчення з багатьох причин. Однією з них є надмірний обсяг інформації. Необмежений перегляд телепрограм наповнює розум дитини великою кількістю зайвої інформації, котру її мозок просто не здатний обробити. Це пригнічує когнітивні здібності дитини загалом, що вкрай негативно позначається на розумінні нею духовних істин. Часом батьки ототожнюють поняття кількості та якості, однак це хибний підхід. Дитина краще осмислює й запам'ятовує інформацію, коли ми не «перевантажуємо» її новими знаннями. Значно краще, якщо вона знатиме напам'ять менше віршів з Біблії, але зможе пояснити їхнє значення, аніж якщо вона

декламуватиме цілі уривки зі Святого Письма, не маючи й гадки, про що саме в них ідеться.

Часом діти неправильно розуміють слова дорослих, а власного багажу знань їм ще бракує, щоб перевірити достовірність почутого. Тож дитина часто покладається на свої відчуття, які часто можуть бути оманливими.

До того ж причиною хибних висновків може стати попередній досвід дитини. Хелен сказала вчителю Суботньої школи, що Бога не існує. Коли той запитав, чому вона так вважає, дівчинка без вагань відповіла: «Ну, не існує ж Санта-Клауса, тому Бог – теж вигадка». Для неї Бог і Санта були тотожними поняттями.

Коли слово має декілька значень, діти можуть легко заплутатися. Ми вважаємо, що все чітко пояснили, однак дитина може по-своєму зрозуміти наші слова. Діти бачать цей світ через призму набутого ними життєвого досвіду. Один

Щоб мінімізувати спотворене розуміння біблійного вчення, уважно дослухайтеся до того, що говорить дитина.

маленький хлопчик був певен, що Петро йшов до Ісуса по воді, укритій кригою. Цілком логічний висновок для дитини, яка мешкає в місцевості з континентальним кліматом. Однак це суперечить біблійній оповіді! Також дитина може не розчути слова дорослого й заповнити інформаційну прогалину в будь-який логічний, на її думку, спосіб. Саме так зробила маленька дівчинка, яка тривалий час щиро вірила в те, що Авель – жіноче ім'я. Друзі-однолітки також можуть бути джерелом хибних знань, оскільки їхнє мислення так само ще не є зрілим.

Щоб мінімізувати спотворене розуміння біблійного вчення, уважно дослухайтеся до того, що говорить дитина. По-

просить її переказати вам історію з Біблії, почуту на уроці Суботньої школи, поставте декілька запитань за змістом. Звертайте увагу, про що говорять між собою діти, чи правильно вимовляють слова, співаючи псалми. Попросіть пояснити схожі за значенням релігійні поняття. Дитина може видати вам готову відповідь, почуту раніше від дорослих, однак і гадки не мати, про що насправді йдеться. Якщо ви помічаєте, що, відповідаючи на ваше запитання, малюк оперує «дорослою» термінологією, попросіть його пояснити все своїми словами.

Наскільки правильно дитина розуміє біблійну оповідь, можна з'ясувати, поглянувши на її малюнки. Часом ви будете здивовані, дізнавшись, що відбувається в голові вашого малюка. Розповідають історію про маленького хлопчика, що намалював автомобіль з водієм і двома пасажирами на задньому сидінні. Коли його запитали, що саме він зобразив, малюк відповів, що намалював Бога, Котрий вивозить Адама та Єву з Едену. На його думку, усе було логічним.

Не слід ставити перед дитиною занадто конкретні цілі, якщо ви насправді хочете дізнатися, як саме вона мислить. Залишайте простір для дитячої уяви. Якщо протягом тижня предметом вашого вивчення була історія про Ілля на горі Кармел, то замість сказати: «Намалюй, як Ілля приніс жертву Господу», – просто попросіть зобразити історію, яку ви вивчали цього тижня. Після того як дитина завершить, скажіть щось на кшталт: «Знаєш, мені подобається твій малюнок! Розкажи мені про нього». Ніколи не запитуйте: «Що це?» – такі слова часто ображають дітей. Для них усе ясно, малеча не може збагнути, чому ви не розумієте таких очевидних речей.

Якщо ви виявили невідповідність між біблійною оповіддю та малюнком, ніколи не сваріть дитину, не принижуйте, не висміюйте, інакше потім вона може облишити будь-які спроби. Просто зробіть для себе відповідні висновки й при нагоді поясніть дитині матеріал ще раз.

Починати знайомство малюка із церковними доктринами потрібно з азів. Однак не слід спрощувати матеріал понад міру, щоб потім дитині не довелося починати «все спочатку». Діти мають здобувати знання поступово, рухаючись від простих понять до складніших, а не починати зводити будинок «з нуля» вже в підлітковому віці.

9-12-річні діти можуть неодноразово повторювати вам, що біблійні історії «нудні», вони «вже чули їх раніше». Думаю, це відбувається через те, що ми не вміємо висвітлити знайомий для них матеріал під іншим кутом, враховуючи той факт, що з віком особливості сприйняття змінюються. Ми заздалегідь знаємо висновки, яких має дійти дитина, почувши ту чи іншу історію з Біблії (незалежно від віку), однак це хибний підхід.

Насправді з кожної біблійної історії можна засвоїти чимало різних уроків. Пропоную вам розглянути найвідоміші уривки, звернувши увагу на те, як можна адаптувати біблійну істину до вікових особливостей розвитку дитини.

Ісус нагодував п'ять тисяч людей

Вік дитини	Висновки, яких має дійти дитина
1-3 роки	Ісус нагодував голодних людей. Він дбає про нас.
4-6 років	Хлопчик поділився своїм обідом з іншими людьми. Ми також повинні ділитися.

7-9 років	Звичайно, ми не можемо примножувати їжу, як це зробив Ісус, оскільки це було дивом. Лише Бог здатен творити дива. Ісус є Богом.
10-14 років	На зразок того, як Ісус примножив їжу, Бог примножує наші таланти, якщо ми бажаємо служити Йому.

Авраам та Ісак: жертвоприношення

Вік дитини	Висновки, яких має дійти дитина
1-3 роки	У такому віці розглядати цю історію зарано.
4-6 роки	Ісак слухався батька (не зосереджуватися на смерті).
7-9 років	Авраам послухався Божого голосу. Як Бог сьогодні може звертатися до нас?
10-14 років	Розуміючи мову символізму, провести паралель між ягням і Христом, Авраамом і Богом.

Давид і Голіят

Вік дитини	Висновки, яких має дійти дитина
1-3 роки	У такому віці розглядати цю історію зарано.
4-6 років	Давид не злякався. Він вірив, що Господь йому допоможе.
7-9 років	Дух Святий є нашим Помічником так само, як Він був Помічником Давида.
10-14 років	Давид прагнув захистити честь Бога. Чи доводить-ся нам це робити? За яких обставин? Бог може примножити наші зусилля, якщо ми бажаємо прославити Його Ім'я.

Вивчаючи Слово Боже з маленькими дітьми, необхідно зрозумілими для них словами пояснити зміст конкретної

історії та її практичне значення. Підростаючи, дитина починає розуміти мову біблійного символізму, її світогляд розширюється. Досліджуючи з нею Святе Письмо, враховуйте ці зміни.

Розширюючи контекст біблійної оповіді, ви зможете досягти того, що Слово Боже ніколи не втратить в очах дитини цікавості та новизни. Це можна зробити так: досліджувати з дитиною особливості культури та побуту біблійної епохи, поглибити її знання з певної теми завдяки вивченню Духа пророцтва, досліджувати з нею різні переклади Святого Письма, порівнювати уривки з різних Євангелій, що описують одну й ту саму подію, або ж з'ясувати причини написання кожного Євангелія та читацьку аудиторію, на яку кожне з них було розраховане.

Ще один спосіб, як можна пожвавити інтерес дитини до Святого Письма, — це познайомити її з маловідомими біблійними героями. У Біблії ви знайдете чимало захопливих історій людей, про яких ми вкрай рідко згадуємо. Чи знає ваша дитина, наприклад, про вельможу ефіопської цариці Кандаки (її скарбника) або ж про мурина Евед-Мелеха, скопця царя Седекії, який урятував пророка Єремію від голодної смерті в ямі?

Теологія для дітей

Які теологічні знання має засвоїти дитина? Замість губитися в здогадках, я вирішила дослідити, що про це говорить Еллен Уайт. Виявилось, що цій темі вона присвятила багато уваги.

Отже, діти повинні знати:

Бог є їхнім Небесним Отцем. Насамперед дитина має дізнатися про те, що Господь є її люблячим Отцем. Діти мають слухатися Бога так само, як підкоряються своїм батькам з любові до них. Думка про те, що Бог є любов, має повсякчас супроводжувати вивчення Святого Письма. Господь дбає про дітей. У цьому Йому допомагають святі ангели (Виховання дітей. С. 487, 548; Свідчення для Церкви. Т. 8. С. 320).

*Розширюючи контекст
біблійної оповіді, ви зможете
досягти того, що
Слово Боже ніколи не втра-
тить в очах дитини
цікавості та новизни.*

Життя Ісуса. Розкажіть дитині про життя Ісуса, щойно вона почне вас розуміти. Розповідайте дітям про Його життя, смерть і воскресіння, а також про те, як Господь у Христі явив любов до людства. Кожен духовний урок має асоціюватися з Ісусом. Зробіть Бога невід'ємною частиною щоденного життя дитини (Виховання дітей. С. 487, 494; Свідчення для Церкви. Т. 8. С. 320; Християнська родина. С. 320, 321).

Святе Письмо. Дітей потрібно навчити любити й поважати Боже Сowo. Своє життя вони мають будувати на Його святих принципах. Дух Святий допоможе їм правильно розуміти біблійні істини. У вихованні дитини Слово Боже має відігравати провідну роль (Поради батькам, учителям та учням. С. 171, 172).

Декалог. Діти повинні любити Бога й дотримуватися Його Заповідей. Саме Закон Божий має бути мірилом, яке визначає, що є добро, а що – зло. Привчайте дитину змалку виконувати Божі настанови, викладені в Декалогу (Виховання дітей. С. 43, 81, 498, 490).

Спасіння. Зрозумілими для неї словами поясніть дитині План спасіння. Наголосіть на тому, що порушення Божого Закону – це гріх, однак Ісус готовий пробачити їй, якщо вона попросить про це в молитві. Прощення – це те, чого ми потребуємо щодня. Зробіть так, щоб дитина повірила в те, що Бог справді прощає наші гріхи. Спонукайте дітей присвятити Богові свої серця. Пояснюйте їм, що Ісус любить їх так, що помер за їхні гріхи, щоб вони могли отримати Боже прощення й жити вічно.

Завжди навчайте дітей з ніжністю та любов'ю.

Завжди навчайте дітей з ніжністю та любов'ю (Поради щодо роботи Суботньої школи. С. 78-81; Виховання дітей. С. 490, 491; Вісті для молоді. С. 15).

Життя переможця. Навчайте дітей шукати допомоги в Бога. Він чує молитви й обов'язково відповість, якщо вони довіряться Йому. Вони мають бути вдячні Богові, згадуючи все, що Він зробив для них. Діти повинні чітко розуміти умови, за яких людина здобуває право увійти до Небесного Єрусалима (Поради батькам, учителям та учням. С. 109; Свідчення для Церкви. Т. 2. С. 287; Виховання дітей. С. 146, 147, 172, 173).

Неодноразово Еллен Уайт наголошує на необхідності пояснювати дітям, що Бог є їхнім Небесним Отцем і що Ісус дуже любить їх, тож вони мають вивчати Боже Слово й жити відповідно до Його настанов. Якщо ж вони згрішили, Ісус, Котрий помер, щоб вони могли жити вічно, пробачить їм і дасть сили гарно поводитися. Це основи спасіння.

Окрім цього, авторка згадує й інші теологічні поняття, з якими батьки мають ознайомити дитину. Ось їх перелік.

Молитва. Навчайте дитину молитися своїми словами, чітко й просто. Діти мають навчитися молитися вже в ранньому віці. Добре було б, якби дитина також знала напам'ять молитви, записані в Божому Слові (наприклад, молитву «Отче наш») (Виховання дітей. С. 522, 523).

Субота. Дітей потрібно навчити як слід дотримуватися суботи, щоб цей день справді був святим. Разом з батьками вони повинні готуватися до неї заздалегідь. Діти мають відвідувати богослужіння. Батьки повинні проводити з дітьми достатньо часу, особливо суботнього дня. Чудово, якщо вся родина збереться на природі. Кожна дитина має зрозуміти, що неділя не є встановленим Богом днем поклоніння, а ті, хто дотримується першого дня тижня, порушують Божу Заповідь (Виховання дітей. С. 530; Свідчення для Церкви. Т. 6. С. 193, 356; Виховання та освіта. С. 251).

Служіння. Ми маємо навчити дітей самозречення та посвячення. Їм слід виявляти самопожертву в служінні іншим. Вони можуть відкладати кошти на допомогу нужденним. Кожна дитина має повертати десятину й жертвувати на діло Боже. У день народження чи на Різдво дитину потрібно навчити передусім віддавати славу Богові, а не намагатися самій бути в центрі уваги (Поради щодо роботи Суботньої школи. С. 139-143).

*Навчайте дітей шукати
допомоги в Бога.*

Здоровий спосіб життя. Дитина повинна оволодіти навичками самоконтролю та самозречення. Ознайомте її з принципами здорового способу життя: харчування, уживання достатньої кількості води, відпочинок, чисте повітря, сонячне світло, фізична активність, стримання, довіра Богові. Поясніть їй основи фізіології, а також зв'язок між хворобами та згубними звичками (Свідчення для Церкви. Т. 3. С. 567; Виховання дітей. С. 104, 362).

Благоговійна поведінка під час богослужіння. Навчіть дитину добре поводитися на богослужінні. У цьо-

Обов'язок батьків, які є членами Церкви адвентистів сьомого дня, – пояснити дитині теологічні доктрини, які становлять основу нашого віросповідання та вирізняють нас із-поміж представників інших протестантських конфесій.

му виявляється її повага до Бога та Його дому (Виховання дітей. С. 541, 542; Свідчення для Церкви. Т. 5. С. 494).

Небеса. Надихайте дітей роздумувати, яким буде життя на оновленій Землі. Повторюйте умови, за яких людина отримує право увійти до Небесного Єрусалима (Виховання дітей. С. 487, 488).

Служіння. Діти мають зростати з усвідомленням того, що вони повинні бути корисними членами церковної спільноти та суспіль-

ства. Розпочати треба з власної родини. Дозвольте дитині брати участь у місіонерській роботі церковної громади (Християнська родина. С. 285, 286, 486, 487).

Створення світу. Природа також є «книгою», зі сторінок якої до нас звертається Бог. Дітям потрібно розповісти про те, як влаштований матеріальний світ і за якими законами він існує. Досліджуючи довкілля, мож-

на викласти чимало духовних уроків, зокрема про любов Божу та Його турботу про нас, створення світу, гріх і страждання, потенціал оновленої Землі. Діти повинні розуміти основи креаціонізму (Поради батькам, учителям та учням. С. 185-190; Свідчення для Церкви. Т. 8. С. 326, 327).

День очищення. Діти шкільного віку мають знати про існування в стародавньому Ізраїлі Дня очищення – особливого служіння, під час якого люди сповідували свої гріхи та отримували Боже прощення (Свідчення для Церкви. Т. 5. С. 520).

Основи віри. Обов'язок батьків, які є членами Церкви адвентистів сьомого дня, – пояснити дитині теологічні доктрини, які становлять основу нашого віросповідання та вирізняють нас із-поміж представників інших протестантських конфесій. Батькам також необхідно розповісти дитині, чим саме ми повинні відрізнятися від людей, які взагалі не вірять у Бога (Свідчення для Церкви. Т. 5. С. 330, 331).

Якщо ви допоможете дитині засвоїти базові знання про основні церковні доктрини до того, як вона досягне підліткового віку, вона отримає міцне підґрунтя для подальших духовних пошуків, заснованих на дослідженні Божого Слова. Викладаючи дитині основи теологічних доктрин, пам'ятайте основне: зміст потрібно пояснювати зрозумілими для неї словами, однак сутність має бути збережена. Пізніше, у міру того як мислення дитини ставатиме зрілішим, її розуміння основ віросповідання дедалі поглиблюватиметься.

Викладаючи дитині основи теологічних доктрин, пам'ятайте основне: зміст потрібно пояснювати зрозумілими для неї словами, однак сутність має бути збережена.

Особливості викладу дітям доктринального вчення

1. Пояснюйте простими, зрозумілими для дитини словами, однак подбайте про те, щоб суть була збережена.
 2. Рухайтесь від простих понять до складніших.
 3. Час від часу потрібно перевіряти, чи правильно дитина вас розуміє.
 4. Адаптуйте біблійну оповідь до вікових особливостей сприйняття дитини.
 5. Поясніть їй основні церковні доктрини. Дитина повинна розуміти, у що та з яких причин вона вірить.
-

РОЗДІЛ 10

СПІЛКУЮЧИСЬ ІЗ БОГОМ

***«Хваліть Господа, всі племена, прославляйте Його,
всі народи, бо зміцнилось Його милосердя над нами,
а правда Господня навіки! Алілуя!»
(Псал. 117:1, 2).***

П'ятирічний Хайнс був занепокоєний. Він чув, як мама з татом обговорювали майбутній переїзд, обумовлений тим, що батько отримав нову роботу в офісі Уніону (малюк і гадки не мав, що це таке). Розмірковуючи над тим, де тепер житиме їхня родина й чи потрібно брати із собою всі іграшки, хлопчик мріяв, щоб їхнім новим помешканням став приватний будинок з невеличким подвір'ям. Хайнсові не подобалося жити в багатоповерхівці. Без мами чи старшого брата хлопчик не міг сам вийти, щоб погратися на вулиці. Як чудово було б переїхати в приватний будинок!

Зненацька хлопчик зажурився: ніхто зі знайомих йому дітей не жив у такому домі. Усі його друзі теж мешкали в багатоповерхівках. Однак Хайнс знав, що такі будинки є. Одного разу він бачив їх, коли їхав з мамою автобусом. Можливо, треба попросити маму, щоб їхня родина переїхала до приватного будинку, хоч і з невеликим, але власним подвір'ям.

– Ой лишенько! – перелякано промовила мама. – Лише багаті можуть дозволити собі жити в таких будинках. Більшість таких людей має зв'язки у владі. Любий, на жаль, ми ніколи не зможемо жити в такому домі! Знаєш, ми повинні бути вдячні Богові за те, що маємо цю затишну квартиру.

Батькові Хайнса не вдалося знайти навіть найскромнішого помешкання в місті, де був розташований офіс Уніону. У перші роки після Другої світової війни в Німеччині важко було відшукати житло в місті. Чоловік був змушений залишити родину на нинішньому місці проживання й поїхати на місце нової роботи самому. Він тимчасово оселився в колеги. Через велику кількість справ до рідного міста він міг приїздити лише раз на два-три тижні. Кожної вільної хвилини чоловік шукав квартиру для своєї родини. Минали тижні, а пропозицій не було.

Тим часом Хайнс дедалі більше засмучувався через те, що тепер міг бачити батька лише зрідка. Щодня він запитував у мами: «Чому ми не можемо поїхати до татка?» Її відповідь щоразу була однаковою: «Нам немає де жити в місті, якому він працює».

«Чому Ісус не може знайти для нас помешкання?» – з такими думками малюк почав молитися про те, щоб Бог

розв'язав їхню проблему. Однак він досі мріяв жити у приватному будинку. Коли Хайнс уперше молився про це під час сімейного богослужіння, він сказав: «Дорогий Ісусе, будь ласка, допоможи нам знайти будинок із власним подвір'ям. Дякую. Амінь». Відтепер він молився так щовечора.

— Синку, я ж казала, що ми не можемо жити в такому будинку, — переконувала його мама, — він занадто дорого коштує. Таке помешкання можуть дозволити собі лише дуже заможні люди.

Однак хлопчик і далі так молився. Він був упевнений, що Ісус задовольнить його прохання, адже він так цього прагне.

За кілька тижнів Хайнс дещо скоригував свою молитву: «Дорогий Ісусе, — молився він, — будь ласка, допоможи нам знайти будинок, на подвір'ї якого ростимуть дерева». Його мама лише зітхнула. Як Бог може виконати «нереальне» прохання її сина?! Що ж буде з вірою її хлопчика, якщо Бог не виконає того, чого він так очікує?

Мама вирішила, що повинна сказати щось, аби вберегти віру її дитини:

— Знаєш, синку, Бог не завжди відповідає на молитви так, як нам би того хотілося. Іноді Він каже нам «ні», оскільки нам це буде не на користь. Ісус краще знає, чого саме ми потребуємо.

— Але ж, матусю, чому Ісус не хоче, щоб ми жили в приватному будинку з деревами на подвір'ї? Це було б чудово, чи не так?

— Ісус знає, що в нас не вистачить грошей, щоб придбати такий будинок, — відповіла мама. — Він хоче, щоб ми раділи з того, що маємо зараз.

– Я вважаю, що Ісус знає, як зробити так, щоб ми могли заплатити за нього, – упевнено сказав Хайнс. – Я й далі молитимуся, бо знаю, що Бог приготував для нас саме таке житло.

– Просто пам'ятай про те, що в Бога можуть бути інші плани щодо нашої нової оселі.

Минали тижні, а нове помешкання так і не вдавалося знайти. Родина майже зневірилася. Однак Хайнс не припиняв молитися. Крім того, малюк додав до свого прохання ще один пункт: «Ісусе, будь ласка, допоможи нам знайти будинок, на подвір'ї якого ростимуть дерева й буде пісочниця».

Наступних вихідних батько Хайнса приїхав навідати родину. Він почув молитовне прохання сина й теж почав хвилюватися, що той може розчаруватися в Богові, через що паросток віри в його серці зів'яне. Однак чоловік віддав цю проблему Богові, сподіваючись, що Він не допустить, щоб таке сталося.

У суботу ввечері пролунав телефонний дзвінок. На іншому кінці дроту чоловічий голос запитав: «Ви й досі продаєте свою квартиру? Я саме підшую живу житло у вашому місті». «Так, усе правильно», – відповів батько Хайнса, описавши їхнє помешкання. «Чи можу я завтра оглянути квартиру? Здається, це саме те, що мені потрібно». Зрештою незнайомець запропонував здійснити обмін: він мешкав саме в тому місті, де розташований офіс Уніону. Радості сім'ї не було меж! Нарешті вони знову будуть усі разом! Наступного тижня батько Хайнса мав оглянути оселю незнайомця.

Коли вони їхали містом, пастор почав непокоїтися. Незнайомець зупинив автомобіль перед одним із приватних будинків у елітному кварталі міста.

— Сер, думаю, сталося непорозуміння, — промовив батько Хайнса. — Я служитель Церкви з дуже скромною зарплатнею. Я не можу дозволити собі придбати дім у цьому районі. Ви просто гасте час.

— Аж ніяк, — відповів чоловік. — Я ж казав, що згоден обміняти своє житло на ваше. Це не жарт. Ваша квартира — саме те, що мені потрібно. Заходьте й огляньте мій будинок.

Ніяковіючи, пастор увійшов у залізні ворота й опинився на прекрасному подвір'ї з високими деревами. «Дерева!» — чоловік не тямив себе від подиву. Оглядаючи чудову садибу, про яку їхня родина могла лише мріяти, він помітив на подвір'ї невеличку пісочницю!

— Заходьте, я покажу вам будинок.

«Будинок з подвір'ям, на якому ростуть дерева та є пісочниця...» — голос маленького сина, здавалося, відлунювався в кожній кімнаті. Несподівано батько Хайнса ніби відчув, як Хтось прошепотів йому на вухо: «Ти думаєш, я не зможу відповісти на щирі молитви дитини?»

— Що скажете? — запитав його незнайомиць.

— Усе просто чудово! Ви не пошкодуєте про своє рішення? Нашу квартиру взагалі не порівняти із цим помешканням.

— Мене все влаштовує. До того ж я радий, що в цьому місті стане на одну християнську родину більше.

— Чи не потрібно мати особливий дозвіл на проживання в цьому районі? — запитав пастор.

— Так, але не переймайтеся цим, я про все подбаю. Щойно всі папери будуть готові, я вам зателефоную.

Повертаючись додому, пастор досі не міг повірити в диво: будинок із власним подвір'ям, деревами та пісочницею... Усе було так, ніби в казці! Чому він

сумнівався в тому, що Бог здатен відповісти на молитву його сина?

Хайнс був у захваті: «Він зробив це! Зробив! Ісус відповів на мою молитву! Я знав, що так і буде!» І чому дорослі так непокоїлися, шукаючи житло? Бог про все подбав.

Минуло кілька місяців після того, як пастор з родиною переїхали в нове помешкання. Одного дня у двері гучно постукали. Це були представники місцевої влади.

— Чи маєте ви дозвіл на те, щоб тут проживати? — суворо запитав один з них.

— Так, маю, — відповів пастор.

— Негайно покажіть його! — зажадав той.

*Справжнє спілкування
з Богом можливе лише
тоді, коли в нас є що
сказати Йому про наше
особисте життя.*

Після того як батько Хайнса приніс документ, посадовці взяли ретельно його вивчати, а потім схвильовано про щось між собою розмовляли. Здавалося, минула вічність, доки вони знову нарешті підійшли до розгубленого пастора.

— Це диво, що ви взагалі отримали цей документ. Таким, як ви, тут не місце! Та оскільки ви його маєте, ми повинні дозволити вам залишитися.

Вони зникли так само раптово, як і з'явилися. Зітхнувши з полегшенням, пастор зібрав родину, щоб у спільній молитві подякувати Богові. Очевидно, попередній власник змушений був якнайшвидше залишити місто з політичних міркувань, тож отримав необхідний дозвіл завдяки своїм зв'язкам у владі. Бог, Володар Усе-світу, виконав молитву п'ятирічної дитини, яка мріяла жити в приватному будинку з деревами та пісочницею

на подвір'ї. Родина пастора прожила в цьому домі сім років.

Навчити дітей звертатися до Бога в молитві – один з перших кроків на шляху їхнього духовного розвитку. Ми можемо допомогти малечі налагодити зв'язок із Центром Всесвіту. Кожній людині надзвичайно важливо перебувати в живому спілкуванні з нашим Небесним Отцем. Ми можемо розмірковувати про Бога та Його чини, милосердя й благословення, але це ще не означає спілкуватися з Ним у повному розумінні. Справжнє спілкування з Богом можливе лише тоді, коли в нас є що сказати Йому про наше особисте життя.

У молитві ми відкриваємо серця Богові як Другові. Хоч Він і так добре нас знає, ця відвертість дає нам змогу впустити Його у своє серце, а отже, стати кращими. «Молитва наближає не Бога до нас, а нас до Бога» (Дорога до Христа.

С. 70). Молитва допомагає мені побачити навколишній світ очима Бога, звільняє від егоїстичних думок (цей аспект особливо важко зрозуміти малюкам). Не квапте їх. Згодом усе стане на свої місця.

«Молитва є ключем віри, який відмикає небесну скарбницю, де зберігаються безмежні багатства Всемогутнього» (Дорога до Христа. С. 71). Цю істину малюки освоюють

Молитви дітей 5-7 років без відповіді засмучують їх значно більше, ніж дітей старшого віку.

дуже швидко. Хайнс своєю простою дитячою молитвою відімкнув небесну скарбницю. Маленькі діти часто ототожнюють Бога із чарівником: лише помолися – і Бог дасть тобі все, що забажаєш. Їхні прохання переважно егоцентричні. Діти уявляють себе центром

Усесвіту, довкола якого все обертається, тож їхні молитви є логічним відображенням того, як вони сприймають довколишню дійсність. Це можна назвати першою сходинкою молитовного життя. Однак з віком їхні молитви змінюються. За період дитинства у своєму молитовному житті діти проходять кілька етапів.

Етапи молитовного життя

Фахівці в галузі дитячої психології та педагогіки здійснили низку досліджень. Учасниками були діти різного віку, що належали до різних конфесій. Отримані дані свідчать про те, що всі діти, незалежно від віросповідання, долають чотири однакових етапи молитовного життя. Різниця полягає лише у швидкості, з якою вони переходять від одного етапу до іншого. А швидкість визначається набутим молитовним досвідом: що багатший він,

то раніше дитина отримує змогу піднятися на наступну сходинку. Знання особливостей усіх етапів допоможе вам зрозуміти, на якому з них зараз перебуває ваш малюк, а також допомогти йому рухатися далі.

У віці 5-7 років уявлення дітей щодо того, яким чином Бог чує молитви, украй примарні. Чимало малюків вважає, що їхні молитовні прохання можуть досягнути Неба фізично: злетіти, дострибнути. Молитви без відповіді засмучують їх значно більше, аніж дітей старшого віку. Часто вони вважають, що Бог не чує їх через те, що вони неправильно висловлюють свої думки. Дитина вірить, що форма молитви є важливішою за її зміст. Також діти переконані в тому, що швидкість, з якою Бог відповідає на молитву, залежить від кількості людей, які до неї долучилися. Багато малюків вірить у те, що навіть тварини здатні молитися. Молячись, дитина очікує того самого й від решти живих істот.

У віці 7-9 років діти вже розуміють, що тварини не здатні молитися, до того ж навіть не всі діти моляться: одні забувають про це, інші просто не бажають говорити з Ісусом. Дитині здається, що за певний проміжок часу Бог здатний почути лише обмежену кількість молитовних прохань. Він фізично не може почути всіх одночасно. Якщо молитва залишилася без відповіді, дитина вважає, що це через те, що вона неслухняна або ж молилася занадто тихо. На цьому етапі діти стають більш альтруїстичними: вони починають молитися за мир у всьому світі, за нужденних та хворих.

Зрілість молитовного життя залежить не лише від вікових особливостей сприйняття дитини. Молитовний досвід і теоретичні основи – ось що стає визначальним.

Присутність на сімейних богослужіннях, а також залучення до коротких молитов у вечірні години знайомить дитину з «азами» молитовного життя.

У декого можуть з'явитися перші сумніви щодо Бога: чи справді Він відповідає на молитву? Малі діти вірять беззастережно, однак у восьмирічному віці віра багатьох з них уже не така сильна. У них може скластися враження, ніби молитва діє за принципом ринкових відносин: «ти мені, я тобі» (ми слухаємося Бога, а Він за це задовольняє наші прохання).

У віці 10-12 років дитина починає ставитися до молитви як до приватної розмови з Богом, Котрому можна розповісти те, чого не повинна знати жодна інша людська істота. Діти діляться з Ним своїми найпотемнішими думками. Бажання помолитися може з'явитися в них спонтанно, як реакція на певні почуття (занепокоєння, смуток, хвилювання), або ж якщо їх вразили почуття іншої людини.

У віці 13-14 років чимало підлітків усвідомлює, що молитва змінює того, хто молиться. У їхньому розумінні це вже не просто спосіб попросити Бога про послугу. З роками віра підлітків у силу молитви дещо згасає, однак вони все одно продовжують молитися. Їхні прохання зазвичай буденні й пов'язані з найбільшими переживаннями: щоденні клопоти, іспити, побачення. Багато хто прагне знайти в Особі Бога особистого Друга, з Котрим можна спілкуватися в молитві.

Результати досліджень свідчать про те, що діти, які пережили чимало духовних досвідів, значно глибше розуміють сутність молитви порівняно з тими, хто таких досвідів не мав узагалі або ж їхня кількість була обмеженою. Отож

молитовне життя дитини – це сфера, на яку батькам необхідно звернути особливу увагу. Пояснюйте дитині, як слід молитися, практикуйте спільні молитви в родинному колі, діліться з нею власними молитовними досвідами, моліться про потреби одне одного. Словом, робіть усе, щоб завдяки молитві дитина могла налагодити зв'язок з Богом. Зрілість молитовного життя залежить не лише від вікових особливостей сприйняття дитини. Молитовний досвід і теоретичні основи – ось що стає визначальним. Тепер, розуміючи особливості молитовного життя дітей різного віку, нам потрібно з'ясувати, що ми зі свого боку можемо зробити, щоб допомогти їм удосконалюватися в цій сфері.

Що робити, щоб молитовне життя дитини стало зрілим?

Для дітей, які народилися в християнських сім'ях, я б хотіла додати ще один етап – початковий. Він стосується малюків віком до трьох років. Оскільки в таких родинях батьки привчають дітей самостійно звертатися в молитві до Бога, щойно в них виникає таке бажання й вони вже вміють говорити, їхнє молитовне життя розвивається швидшими темпами. Представники більшості релігійних конфесій зазвичай навчають своїх дітей запам'ятувати, як моляться інші. Думка про те, що мала дитина здатна молитися своїми словами, без перебільшення їх приголомшує.

Тож я переконана в тому, що першою сходинкою на шляху до зрілого молитовного життя є моменти, коли батьки, стаючи на молитву перед їдою, допомагають дитині скласти рученята та молитися з усіма. Або ж вони можуть

тримати немовля на руках під час спільної вечірньої чи ранкової молитви. Завдяки цьому дитина з перших днів життя долучається до молитов батьків. Я впевнена, що в цей час Дух Святий впливає на її розум і вона відчуває, як Божа та батьківська любов огортають її, неначе тепла ковдра. Молитви завжди мають асоціюватися в дитини з любов'ю та родинним теплом.

Навіть немовлята швидко вчаться зіставляти події, які часто відбуваються одна за одною. Уже за кілька місяців, побачивши їжу, дитина самостійно почне складати ручки. Вона зрозуміє, що молитва передує прийому їжі, і тепер імітуватиме відповідні дії батьків. Не впевнена, що в такому віці дитина зрозуміє значення молитви, проте завдяки асоціативній пам'яті та здатності імітувати вона навчиться складати ручки й терпляче чекати, доки хтось із дорослих скаже кілька слів, перш ніж почати їсти. Нерідко «...мінь» стає одним з перших слів малюка. Він вимовляє його з радістю й навіть деяким полегшенням: «Нарешті я можу їсти!»

Отже, це можна вважати непоганим початком спілкування з Ісусом. Присутність на сімейних богослужіннях, а також залучення до коротких молитов у вечірні години знайомить дитину з «азами» молитовного життя. Якщо це відбувається протягом двох перших років життя малюка, він починає сприймати молитву як невід'ємну частину власного життя.

Іноді дитина ясельного віку у своєму прагненні до незалежності може відмовитися складати руки під час молитви. Не переймайтеся, однаково моліться. Якщо ви не акцентуватимете на цьому уваги, згодом вона це облишить і повторюватиме ваші дії.

У віці двох років діти можуть почати молитися своїми словами. Ось коли настає час для найцікавішого! Малі діти моляться про все, що спадає їм на думку. Вони також можуть повторювати вислови, почуті від дорослих. Слухати це доволі кумедно, однак контролюйте себе, інакше дитина подумає, що жартувати під час молитви – це нормально.

Часто дворічна дитина, навіть якщо раніше вона охоче молилася під час сімейних богослужінь, може несподівано відмовитися це робити. «Ні!» – насупившись, уперто повторює вона. Не зважайте й особливо не зосереджуйтеся на цьому. Моліться, як завжди, сказавши їй: «Гаразд, я бачу, що ти не хочеш молитися. Посидь тихенько, доки матуся й Керол помоляться». Будьте привітними, але рішучими. Наполягайте, щоб під час вашої молитви дитина поводитися тихо. Вона в жодному разі не повинна бігати по кімнаті й галасувати, тоді як інші члени

родини моляться. Така схильність до демонстрації «незалежності» є природною для дитини віком 2-3 роки. Дайте їй трохи часу – і все налагодиться.

Деякі діти, імітуючи поведінку дорослих, можуть виявити бажання молитися, перш ніж навчатися добре говорити. Вони прагнуть робити те саме, що й решта членів родини. Ви можете допомогти їм, дозволивши закінчувати за вас речення. Почніть зі слів: «Любий Ісусе, дякую Тобі за тата й за _____» (нехай решту дитина доповнить сама). Найімовірніше, вона скаже: «Маму» – або назве ім'я сестрички чи домашнього улюбленця. Завдяки цьому малюк почуватиметься так, ніби молився сам, а також відчуватиме, що ви й Бог його любите.

Ще один спосіб, як можна підтримати дитину, котра робить перші кроки на шляху до повноцінного молитовно-

Щоб дитина духовно розвивалася, перед нею час від часу мають поставати певні виклики.

го життя, – це молитися простими, короткими молитвами (кількома реченнями), даючи їй змогу повторювати за вами кожне слово. Їй обов'язково це сподобається. Дитина почуватиметься дорослою. Однак у жодному разі не слід виправляти її за кожне нечітко або неправильно вимовлене слово, інакше позитивний ефект від такої молитви зійде нанівець. Я переконана, що Богові приємно чути ці «дитячі» молитви.

Деякі діти віком 3-4 роки можуть молитися занадто довго, перелічуючи імена всіх своїх знайомих, хатніх улюбленців, іграшок і навіть уявних друзів. Якщо малюк молиться так щоразу (навіть над їжею, яка в цей час холоне),

ви можете спробувати пояснити йому, що є різні види молитов. Зокрема, перед обідом ми коротко дякуємо Ісусові за їжу. Ранкові та вечірні молитви довші: уранці ми вітаємося з Ісусом, дякуємо за те, що Він охороняв нас уночі, а також просимо благословення на новий день; а ввечері розповідаємо Богові про події дня й просимо благословень для наших рідних та друзів. Іноді протягом дня в нас може з'явитися бажання в молитві попросити Господа про допомогу або ж подякувати за щось (зазвичай це короткі молитви). Немає потреби щоразу висловлювати в молитві ті самі прохання.

Діти віком 4-6 років будуть у захваті, дізнавшись про різні види молитов. Помолившись, вони можуть запитати у вас: «А це була молитва подяки?» – або ж промовисто сказати: «Я щойно просив Ісуса про допомогу». Ви також можете розповісти дитині про загальні молитви під час богослужінь. Поясніть дитині, що пастор, який звершує загальну молитву, насправді молиться за кожну присутню в залі людину. Знаючи про це, дитина з радістю братиме в ній участь. Звертайте її увагу на складові загальної молитви: прославлення Бога, подяка Йому, висловлення прохань, визнання власної гріховності та прохання про прощення. Якщо у вашій громаді заведено перед загальною молитвою передавати пасторові записки з молитовними проханнями, поясніть дитині, що відбувається. Можливо, пізніше вона захоче скористатися цією можливістю, коли матиме особливу потребу. Після молитви тихенько прошепочіть їй на вухо: «Ти звернула увагу на подячну частину молитви, про що саме в ній ішлося?» Так ви заохочуєте її уважно слухати слова пастора й бути активним учасником богослужіння.

Молитви батьків, які діти чують удома, допомагають їм висловлювати свої думки під час власних молитов. Малюки копіюють молитви дорослих, як і інші їхні дії, поведінку, звички. Коли дитина робить лише перші спроби самостійної молитви, їй у край необхідно чути від вас приклади коротких молитов, буквально з одного речення: «Любий Ісусе, дякую Тобі за їжу. Амінь». Однак такими молитвами не слід обмежуватися.

Навчаючи дитину молитися, ви можете або плисти за течією, або ж іти на крок попереду. Плисти за течією означає пояснювати дитині лише те, що вона зараз здатна зрозуміти. Це природніше, оскільки відповідає її віковим особливостям сприйняття. Здається, що саме так і потрібно чинити, однак цей підхід не є універсальним.

Щоб дитина духовно розвивалася, перед нею час від часу мають поставати певні виклики. Заохочуйте її мислити нестандартно, це допоможе їй піднятися на новий щабель у спілкуванні з Богом. Пояснюйте дитині духовні поняття, задля розуміння яких їй доведеться «напружити» мозок. Нехай вона ніби «стає навшпиньки», щоб зрозуміти вас.

Для гармонійного духовного розвитку найкраще підійде збалансоване використання обох підходів. Розглянемо, як це працює в молитовному житті. Навчати дитину молитися простими молитвами, тобто одним реченням, означає плисти за течією. Діти чітко їх розуміють і, наслідуючи ваш приклад, вчать ся молитися самі. Однак якщо ви продовжуєте молитися в такий спосіб із дитиною п'яти-, шести- чи навіть семирічного віку, ви не використовуєте її потенціал, ризикуючи не лише відбити будь-який інтерес до молитви, а й штучно

уповільнити її духовний розвиток. Від вас діти повинні отримувати приклад, здатний збагатити їхнє молитовне життя. Не слід довго затримуватися на початковому рівні, однак не потрібно й надмірно випереджати події, тяжіючи до «дорослих» молитов. Проміжні кроки допоможуть дитині поволі підійматися молитовними сходинками.

Ознайомте дітей зі структурою «дорослої» молитви. Найпростіше зробити це, спільно виготовивши з нею молитовний альбом. На його обкладинці розмістіть яскраве зображення малечі або ж Ісуса в молитві. Кожний окремий розворот має бути присвячений певному етапу молитви. Наведена нижче модель є простою та зрозумілою для дітей, тож вони легко зможуть її запам'ятати. Бажаючи помолитися під час сімейного богослужіння або ж перед сном, ми повинні:

1. Подякувати Богові за отримані благословення.
2. Попросити в Нього допомоги для себе та близьких людей.
3. Визнати власні погані вчинки та попросити в Ісуса пробачення.
4. Попросити Ісуса, щоб Він допоміг нам щодня любити Його дедалі більше.
5. Подякувати Господу за те, що Він любить нас і готує для нас небесні оселі.

У першому розділі розмістіть наліпки із зображенням будинку, іграшок, друзів, їжі тощо – варіантів безліч.

*Ісус є особливим Другом
для кожної окремої дитини:*

*Він ніколи не покине,
не образить і не сміятиметься з неї. Він постійно
поруч і завжди готовий
допомогти їй у скруті.*

Для другого розділу доберіть зображення дорослих або дітей, які опинилися в скруті й потребують допомоги: безхатків, нужденних, хворих. Третій розділ повинен містити ілюстрації дітей, які погано поведуться, а в кінці потрібно намалювати Ісуса. У четвертому розділі розмістіть зображення дітей, які роблять добро для інших: виконують хатню роботу, відвідують літніх людей, беруть участь у соціальних заходах, які ініціює церковна громада. Останній розділ має містити лише три картинки: Ісус в оточенні дітей, Ісус на хресті та зображення Нового Єрусалима.

Ви можете сфотографувати своїх дітей у колі їхніх друзів, а також усе, за що вони вдячні Богові. Це допоможе персоналізувати молитовний альбом, зробивши його більш значущим для дитини. Наліпки із зображенням Ісуса та Нового Єрусалима можна придбати в книжкових центрах. Решту картинок можна вирізати із журналів або ж просто намалювати.

Не слід засмучуватися, якщо вам не вдасться виготовити молитовний альбом одразу. Для початку ви можете розмістити лише по одному зображенню в кожному розділі. Поясніть дитині, що молитовні прохання можуть бути дуже різноманітними. Зупиніться на одному з них, розмістивши відповідну картинку в альбомі. Переконавшись у тому, що дитина правильно зрозуміла суть, поступово можна розширювати перелік молитовних прохань, додаючи в альбом нові зображення. Завдяки такому підходу дитина зростатиме з розумінням того, що молитва — це спосіб її спілкування з Богом. Перебуваючи поруч, постійно підтримуйте її на шляху до зрілого молитовного життя.

Хайнс – чудовий приклад того, наскільки сильною може бути дитяча віра. Ще не маючи за плечима життєвого досвіду (а отже, і підстав для сумнівів) діти просто й щиро вірять у те, що Ісус відповість на їхні молитви.

Наприкінці періоду раннього дитинства їхнє мислення зазнає істотних змін, через що в них можуть виникати перші сумніви щодо того, чи справді Господь чує наші молитви. У віці восьми років чимало дітей частково втрачають просту віру, яку мали в ранньому дитинстві. Вони починають розуміти, що Бог-Чарівник не завжди дає їм те, чого вони прагнуть.

Ви можете допомогти дітям подолати труднощі цього періоду, показавши їм приклад більш особистої, щирої молитви, націленої не на зовнішні, а на внутрішні зміни (характеру, ставлення до життя). Дозвольте дитині бути присутньою під час вашої особистої молитви покаяння, коли ви просите в Бога прощення за свої гріхи. Це молитва, на яку Господь завжди відповідає. Попросіть Його зміцнити ваші духовні сили. Показуючи приклад довіри, просіть Бога допомогти вам у розв'язанні нагальних проблем. Не кажіть

Йому про те, як саме ви хочете, щоб Він залагодив ту чи іншу ситуацію, просто попросіть Його зробити це за вас. Молитви за ближніх теж стануть для дитини взірцем. Використання цих видів молитов допоможе їй розширити власне розуміння молитви.

Ви також можете підтримати дітей у цей нелегкий для них період, навчивши їх сприймати молитву як розмову з близьким Другом. Ісус є особливим

Вашій родині може сподобатися ідея вести спільний молитовний щоденник. Він нагадуватиме вам про те, що Господь відповідає на молитви, оскільки не є байдужим до наших потреб.

Другом для кожної окремої дитини: Він ніколи не покине, не образить і не сміятиметься з неї. Він постійно поруч і завжди готовий допомогти їй у скруті. Навчаючись у початковій школі, діти починають більш свідомо ставитися до таких понять, як «друг» і «дружба». Дитячі уявлення про те, як потрібно «дружи-

ти», змінюються. Однак діти досі схильні ідеалізувати поняття людської дружби. Та на відміну від людських істот Ісус є реальним уособленням ідеалу.

Якщо дитина й надалі залишатиметься свідком ваших недосконалих молитов, коли ви намагаєтеся представити їй Бога як Доброго Чарівника, то вона ризикує застрягнути на цьому рівні надовго. Вона й надалі гадки не матиме про ваші особисті палкі молитви й духовну боротьбу. Проте дитина повинна про це знати, оскільки саме в цьому полягає суть молитви! Змодельуйте для неї таку молитву. Дайте їй відчуті справжній смак спілкування з Богом – і вона зажадає продовження. Розкажіть дитині про те, які зміни відбулися у вашому особистому житті завдяки Божому втручанням.

Якщо ви цього не зробите, дитина, досягнувши підліткового віку, неодмінно розчарується в молитовному житті. Образ Бога-Чарівника мав залишитися в дитинстві разом з її улюбленим плюшевим ведмедиком. Цього вже замало, щоб підтримувати стосунки з Богом. Дитина повинна перейти на новий рівень молитовного життя – рівень відвертого спілкування з Богом, Котрому вона може розповісти про всі свої невдачі та сподівання, довірити свої страхи. Спілкування «від серця до серця» – лише це допоможе їй зберегти віру, незважаючи на численні сумніви та спокуси, що очікують її в найближчі роки.

У віці 10 років чимало дітей може зацікавитися ідеєю вести молитовний щоденник, деякі готові почати вже у восьмирічному віці. Завдяки такому підходу молитви «оживають». Мій особистий молитовний щоденник складається з двох частин. У першій я записую імена людей або прохання, які приношу Богові в молитві. Кожна сторінка присвячена окремому молитовному прохання. Це дає мені змогу робити відповідні нотатки, відстежувати зміни. У другій частині я записую думки, які навіює мені Дух Святий під час молитви чи дослідження Святого Письма.

Для дітей я пропоную максимально спростити цю ідею, залишивши тільки розділ з молитовними проханнями. Малюкові, який ще погано пише, можна запропонувати намалювати своє прохання. Щодня він може молитися за якусь одну проблему або ж за всі зі свого молитовного списку. Добре було б залишати вільне місце після кожного з прохань, щоб згодом записувати туди отримані від Бога відповіді. Усюди фіксуйте дати.

Вашій родині може сподобатися ідея вести спільний молитовний щоденник. Він нагадуватиме вам про те, що Господь відповідає на молитви, оскільки не є байдужим до наших потреб. Якщо ви почали вести молитовний щоденник, коли діти були ще маленькими, імовірно, у віці 10-12 років вони зажадають мати ще й власний.

У наступному розділі ми розглянемо, як через молитву допомогти дитині досягнути значення жертви Христа особисто для неї. Ви дізнаєтеся, як допомогти їй позбутися гнітючого почуття вини та відчувати Божу любов. Ці кроки особливо важливі в підлітковому віці. Я впевнена, що молитва є одним з найдієвіших засобів, здатних допомогти дитині подолати всі труднощі цього періоду. Однак перш ніж цей період розпочнеться, вона має прийняти Ісуса як свого особистого Спасителя та Друга, Котрий допоможе їй гідно пройти всі життєві випробування. Ключем до таких взаємин є молитва. Допоможіть дитині перейти від ідеї Бога-Чарівника до ідеї Бога-Друга, Котрому не байдуже й Котрий пропонує найкращий шлях розв'язання проблеми.

Якщо ваше особисте молитовне життя яскраве, якщо, спілкуючись із Богом, ви отримуєте справжню насолоду, дитина наслідуватиме ваш приклад. І навпаки: якщо ваші молитви нудні й примітивні, якщо ви обтяжуєтеся спільними молитвами під час сімейних богослужінь, діти відчують це й ніколи не ставитимуться до молитви як до чогось важливого. Запам'ятайте: щоб дитина зростала духовно, перед очима вона повинна мати взірєць. Важко вести когось, не знаючи шляху. Лідер має знати, куди йти.

Ключі до зростання в молитовному житті

1. Починайте молитися з дитиною відразу після її народження.
 2. Не нехуйте молитвою перед уживанням їжі або перед тим, як вкласти її до ліжка. Молитва має бути регулярною, тож дитина сприйматиме її як невід'ємну частину свого життя.
 3. Для початку запропонуйте дитині короткі молитви, що складаються з кількох, а бажано лише з одного речення.
 4. Згодом ознайомте її зі структурою «дорослої» молитви.
 5. Навчіть дитину сприймати молитву як дружню розмову з Богом.
 6. Перш ніж дитина досягне підліткового віку, допоможіть їй навчитися отримувати радість від спілкування з Богом, почуватися захищеною в Його присутності.
 7. Станьте для дитини взірцем, щоб вона захотіла наслідувати ваше молитовне життя.
-

РОЗДІЛ 11

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК

*«Більшої радості не маю від тієї, аби чути,
що мої діти живуть у правді» (З Івана 4).*

Повертаючись зі школи додому, Майк тремтів від холоду. Понуривши голову, він щільніше насунув на очі шапку. Заметіль, що лютувала від самого ранку, переконливо свідчила про початок зими. «Оце так завірюха! Було б добре, якби мама відвезла мене додому. Однак на це годі сподіватися. Сьогодні вона знову чергує в лікарні, бо ж нам потрібні гроші».

Несподівано чоловічий голос перервав потік його невеселих думок. «Тебе підвезти, синку?» Майк поглянув на дорогу. Голос лунав з елегантного, очевидно, дорогого чорного автомобіля. Водій справляв приємне враження. «Можливо,

варто пристати на його пропозицію? Мама забороняла сісти в авто до незнайомців, але ж на вулиці сильний мороз», – думав Майк.

– Дякую, сер! Сьогодні дуже холодно! – сказав хлопчик і швидко сів на переднє сидіння, озираючись довкола. Він ще ніколи не їздив у такій дорогій машині. «От було б добре й собі мати таку». І знову незнайомиць утрутився в його роздуми.

– Як тебе звати, синку?

– Майк Іствуд.

– У якій школі ти навчаєшся?

– У християнській, при Дивізіоні, у третьому класі.

– А де ти живеш?

Майк назвав свою домашню адресу, і чоловік пообіцяв відвезти малого додому:

– Нам по дорозі, я тебе доведу.

– Дякую, сер!

На деякий час у машині запанувала тиша. Автомобіль поволі просувався вулицею, долаючи снігові замети. Несподівано новий знайомий Майка дістав цигарку й закурив. Їдкий дим умить наповнив салон.

– Сер, невже ви не знаєте, що курити не можна? – здивовано запитав хлопчик.

– Чому ти так вважаєш? – поцікавився чоловік, струшуючи попіл у спеціальну попільничку й намагаючись стримати усмішку: відвертість малого йому подобалася.

– Бо про це сказано в Божих Заповідях.

– Справді? А в котрій саме?

Майк зніяковів. Він знав, що Бог не схвалює куріння, однак у якій же із заповідей про це йдеться? Кілька хвилин хлопчик напружено розмірковував.

– У тій, що про перелюб, – нарешті впевнено відказав він. Цього разу чоловік засміявся, однак одразу ж змінив тему. Більше вони до неї не поверталися. Висадивши малого біля його будинку, він поїхав у справах.

Однак слова хлопчика не виходили з його голови. Він знав, що давно мав би позбутися цієї звички. Йому добре були відомі її згубні наслідки. Зрештою чоловік сказав собі: «Досить!» – і справді кинув курити. Крім того, він долучився до активістів, які пропагували звільнення від цієї шкідливої звички. Відтепер кожен курець, який звертався до його юридичної контори, спочатку вислуховував лекцію про шкоду тютюнопаління. Згодом чоловік узагалі почав відмовляти в обслуговуванні курцям, закликаючи їх кинути курити. Розмова з маленьким хлопчиком змінила його життя.

Діалог між Майком і юристом є свідченням того, як віра виявляється в житті дитини віком 9-11 років. Хлопчик прагнув порадувати Бога, а тому вчинив так, як, на його думку, було правильно. Він чув про існування Божого Закону й визнавав важливість його дотримання. Однак точно не знав, що означає та чи інша заповідь. Та все ж таки хлопчик не боявся розповісти сторонній людині про Божі настанови, оскільки вважав їх важливими.

У цьому розділі ми розглянемо особливості духовного розвитку дітей у передпідлітковий період та в ранньому юнацтві. Це доповнить інформацію, наведену в 5-му розділі. Обидва згадані розділи покликані сформувати у вас загальне уявлення щодо цієї теми. Більшість практичних рекомендацій ви знайдете в інших розділах.

У віці 7-9 років діти схильні мислити конкретними категоріями. Вони потребують чіткої відповіді на запитання,

що є добро, а що – зло. Настав час ознайомити дитину з Декалогом та пояснити, як Божі настанови допомагають нам чинити правильно. Діти цього віку лише стають на шлях пізнання законів, за якими існує довколишній світ. Вони прагнуть з'ясувати, чому їхні дії мають ті чи інші наслідки. Діти розуміють, що Декалог – це Божий Закон, покликаний допомогти нам жити щасливо. Також доцільно розповісти дитині про те, що в усіх своїх діях та вчинках вона має керуватися принципами любові до Бога та до людей. Завдяки цьому ми готуємо дітей до того, щоб вони добре ставилися не лише до друзів, а й до тих, хто може бути негативно налаштований щодо них.

Незважаючи на те що у віці 7-9 років діти зосереджені на виконанні правил та норм, слід пояснити їм, що ми слухаємося Бога не через страх бути покараними, а з любові до Нього. Господь не знищує хлопчиків та дівчаток, які не виконують Його настанов. Аж ніяк! Навпаки, Він робить усе, щоб вони зрозуміли, що Бог любить їх та очікує взаємності з їхнього боку. Допоможіть дитині усвідомити цю істину. Як приклад можна навести ваші з нею стосунки.

Бажаючи виховати дитину високоморальною особистістю, більшість батьків використовує формулювання, які закликають її до послуху:

- 1) «Ти будеш покарана/отримаєш винагороду»;
- 2) «Це правило»;
- 3) «Це незмінний принцип».

Перший прийом втілюється так: «Якщо ти нечемно поведитимешся з молодшим братиком, тобі доведеться піти у свою кімнату». Саме він найкраще спрацьовує з дошкільнятами. Другий прийом на практиці має приблизно такий вигляд: «Після занять ти відразу маєш іти додому, якщо ми

з тобою не домовлялися про інше. Це правило діє в нашій родині». Цей прийом можна застосовувати до молодших школярів, хоч попередній – досі залишається ефективним. Третій прийом розрахований на старших дітей. Будьте готові, що його правомірність вони зможуть осягнути лише в підлітковому віці. До цього часу ефективність перших двох прийомів зберігається. І це цілком закономірно, оскільки державні органи самоврядування, бізнес і навіть церква теж застосовують їх, щоб мотивувати поведінку людей.

Діти повинні мати міцне підґрунтя для визначення того, що правильно, а що ні, оскільки саме це надалі визначатиме їхні життєві принципи.

Бог також застосовував ці прийоми, прагнучи перетворити націю «рабів» на націю «духовних лідерів». Після звільнення з рабства, у якому перебували понад 400 років, ізраїльтяни були справжніми немовлятами в питаннях духовності. Тож Богові довелося розпочати з «дитячих» методів.

Декалог, даний нащадкам Якова на Сінаї, а також закони, перелічені в книзі Левит, належать до категорії правил. Водночас Бог закликав народ мислити зріліше, проголосивши: «І будеш любити ближнього свого, як самого себе! Я – Господь! (Левит 19:18), «І люби Господа, Бога твого, усім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією силою своєю!» (П. Зак. 6:5).

Однак люди не були готові сприйняти Божі принципи любові, а тому й далі дотримувалися власних правил і законів. Коли Христос прийшов у наш світ як Викупитель, виявилось, що багато людей оточили себе глухим муром заборон і настанов. І знову Господь намагався донести до них життєдайні принципи любові, на підтвердження яких

наводив загальновідомі слова Тори. У багатьох людей склалися враження, ніби Бог Нового Завіту більш люблячий і милосердний порівняно з Богом Старого Завіту. Однак хіба не любов'ю керувався Господь, коли виводив євреїв з Єгипту?

Пам'ятаймо про те, що для дітей молодшого шкільного віку зрозумілішою є мова чітких правил, в основі якої – наша любов до них. Лише так ми зможемо розкрити дитині Божу любов. Якщо у взаєминах з дітьми ми постійно не наголошуватимемо, що любимо їх, то ніколи не зможемо зруйнувати стереотип «законників», які щиро вірять у те, що мають стати бездоганними, перш ніж Бог зможе прийняти їх. Пам'ятаєте найважливіші духовні уроки, які малеча має засвоїти в ранньому дитинстві? Любов, довіра та послух. Вони нерозривно пов'язані з тим, як дитина розуміє характер Бога, що лежить в основі її подальшого духовного розвитку.

Діти повинні мати міцне підґрунтя для визначення того, що правильно, а що ні, оскільки саме це надалі визначатиме їхні життєві принципи. Не знаючи основ, не можна сформулювати принципи. У віці 7-9 років діти постійно повинні застосовувати на практиці здобуті духовні знання, щоб звикнути жити за Божими настановами.

Моделюйте ситуації, у яких дитина має зробити вибір. Допомогайте їй проводити межу між її добрими та злими діями (формування принципів). Щоб вона мала змогу обмірковувати всі «чому», частіше запитуйте її про причини й не підказуйте правильної відповіді. Інакше кажучи, не ви, а дитина має сказати, що вона думає з приводу конкретної ситуації. У разі необхідності поставте навідне запитання, однак висновків нехай дійде сама.

Також поясніть дитині причину, чому їй слід поводитися саме так, а не інакше. Наприклад, чому ви сказали «ні» в конкретному випадку. Завдяки цьому дитина ознайомиться з принципами, які надалі визначатимуть її поведінку. Вислів «Я так сказала, і це все, що тобі потрібно знати!» може звести нанівець усі ваші попередні зусилля в цьому напрямку. У дорослому житті вона не зможе керуватися самими лише правилами, оскільки немає правила на кожную конкретну ситуацію. Що ж робити? Необхідно сформулювати принципи, які допоможуть знаходити вихід за будь-яких обставин. І першим кроком на шляху до цього стане пояснення дитині причин ваших заборон.

У віці 7-9 років знання дитини про Бога та релігію значно розширюються. Вона починає сприймати Господа як Вищий Авторитет, Володаря Всесвіту, хоч і досі до кінця не розуміє Його походження. Дитині складно збагнути, як Богові вдається любити всіх людей: як добрих, так і злих. Це ж несправедливо! У цьому віці поняття несправедливості діти сприймають особливо гостро. Добрих хлопчиків та дівчаток усі люблять, у них багато друзів – це справедливо, а от за що Бог любить поганих людей? В очах дитини всі людські істоти поділяються на дві категорії: добрі та злі, третього просто немає. «Так чи ні, усе або нічого», – вважає вона. У цьому віці поняття правди має вкрай важливе значення в її житті. Якщо ви не бажаєте втратити повагу дитини, скажіть «ні» подвійним стандартам.

У віці 8-9 років діти починають потроху розуміти мову біблійного символізму. Вислів «віддати Ісусові серце», почутий від дорослих, для них набуває змісту. Однак не думайте, що діти здатні зрозуміти абсолютно все. Пояснивши

певне поняття, переконайтеся, чи правильно дитина вас зрозуміла. Поступово розкривайте їй нові для неї релігійні поняття, так ви стимулюватимете її духовний розвиток.

Діти в цьому віці легко запам'ятовують, що дозволяє їм засвоювати багато нової інформації. Використовуйте цей золотий час із максимальною ефективністю. Нехай дитина вивчить якомога більше віршів та уривків зі Святого Письма,

*Якщо ви не бажаєте
втратити повагу дитини,
скажіть «ні» подвійним
стандартам.*

дізнається про життя біблійних героїв. Їдучи в автомобілі, грайте з нею в біблійні ігри. Вони сприятимуть запам'ятовуванню фактів зі Слова Божого. Якщо дитина не вчить напам'ять біблійних віршів, вона втрачає дещо справді цінне. Мотивуйте її.

У віці 8-10 років дитину слід навчити користуватися Біблією. Не варто розраховувати на те, що за вас це зробить учитель Суботньої школи. Під час занять дітям зазвичай пояснюють сам принцип, однак щоб запам'ятати послідовність розташування біблійних книг і самостійно та швидко знаходити у Святому Письмі потрібні місця, знадобиться чимало практики.

У перші роки навчання в школі більшість дітей цілковито занурюється в процес, отримуючи насолоду від здобуття нових знань. Скористайтеся цією нагодою, присвятивши час тому, щоб навчити дитину орієнтуватися у Святому Письмі. Розпочати можна з найвідоміших книг: Буття, Вихід, Псалми, Євангеліє від Матвія, Марка, Луки, Івана та Об'явлення. Для більшості семирічних дітей цього буде достатньо. Коли вони підростуть, розширте цей перелік, додавши до нього нові книги на власний розсуд.

Практикуйтеся з дитиною, аж доки не побачите, що вона легко знаходить у Біблії потрібний вірш. (У восьмому розділі цієї книги наведено перелік основних біблійних віршів, які має знати напам'ять кожна дитина, яка зростає в християнській сім'ї). Якщо у вас є якийсь улюблений уривок зі Святого Письма, запропонуйте дитині разом вивчити його, а потім розповісти під час сімейного богослужіння або ж у церкві.

У віці 7-8 років діти починають усвідомлювати, що всі люди різні. Раніше, коли ви просили дитину описати свого друга, найімовірніше, вона могла сказати щось на зразок: «Він грає зі мною в м'яча». Тобто іншу особу вона сприймала крізь призму їхніх взаємин. Тепер ця особливість зникає. Описуючи друга, дитина перелічить характерні риси, прикрасамні суто йому. «Він чудово грає у футбол» – ось один з варіантів. Водночас дитина починає розуміти, що інші люди також зауважують її здібності, особливі риси, що вирізняють її з-поміж інших. У цей період зароджується почуття сором'язливості, починає формуватися самооцінка. Однак майте на увазі, що дитина залишається вкрай вразливою до думки оточення!

Настав час допомогти дитині усвідомити, що для Господа вона особлива. Поясніть їй, що вона є унікальною, неповторною особистістю, яка створена за образом та подобою Бога. Навіть зовні схожі близнята мають різні здібності та характери! Ви можете позитивно вплинути на самооцінку дитини, указавши на її сильні сторони. Скажіть їй: «Ти така чудова помічниця!» – і дитина намагатиметься за будь-якої нагоди допомагати іншим. «Ти так лагідно поводишся з тваринами й так дбаєш про них», «Ти така любляча!» – ці вислови, почуті від батьків (найбільш

значущих для дитини людей), позитивно впливають на формування її самооцінки, мотивують ставати кращою. Ваша підтримка допоможе їй повірити у власні сили. Використовуйте цю можливість тепер, у період від 6 до 9 років, коли ви маєте практично необмежений доступ до внутрішнього світу дитини. Переконайте її в тому, що для Бога вона унікальна та неповторна. Подбайте про формування в дитини здорової позитивної самооцінки, розвивайте найкращі риси її характеру. Ліпшої нагоди для цього годі й чекати!

Оскільки в цьому віці діти полюбляють активність у будь-якому її прояві, заохочуйте їх допомагати іншим, брати участь у соціальних проєктах церкви. Найімовірніше, у неї вже з'явилися кишенькові гроші, а отже, настав час ознайомити її з поняттями десятини та пожертв. Вона й раніше клала кошти до церковної скарбнички, але тоді це були ваші, а не її гроші, тож тепер усе інакше. Щоб дитина зростала люблячою та дбайливою, заохочуйте її жертвувати заради потреб інших людей тим, що належить особисто їй.

У віці 9 років діти вже не так зосереджені на виконанні правил. Ви помітите, що у своїх діях вони вперше починають керуватися принципами. Їхні стосунки з Богом міцніють. У дитини з'являється глибше розуміння поняття спасіння, виникає бажання прийняти Ісуса як свого особистого Спасителя.

Від 10 до 14 років: перехідний вік

У період від 10 до 14 років більшість дітей, які зростають у християнських сім'ях, приймають Христа як особистого Спасителя та виявляють бажання укласти з Ним завіт через

водне хрещення (12 років – своєрідний пік, на який припадає найбільше хрещень дітей).

Церковне членство відіграє важливу роль, оскільки дає дитині відчуття стабільності, що допоможе їй пережити труднощі підліткового віку. Постійно підтримуйте зв'язок з вашим пастором та вчителем дитячої Суботньої школи. Вас усіх об'єднує спільна мета – спасіння дитини. Пам'ятайте про те, що Дух Святий постійно впливає на її серце. Не прогавайте мить, коли вона буде готова укласти з Богом завіт. Це найбільша радість і честь – допомогти дитині прийняти рішення присвятити своє життя Господу!

«Зачекайте! – скажете ви. – Я не є служителем Церкви й зовсім не маю досвіду в цій сфері. Я не зможу навіть зв'язати кількох слів від хвилювання. Невже це мій обов'язок?» Не панікуйте. Спробуйте скористатися порадами, запропонованими у 12-му розділі цієї книги. Це спростить ваше завдання. Ви дізнаєтеся про те, як поділитися з дитиною власною вірою. Це не так складно, як здається на перший погляд!

Завдяки швидкому розвитку розумових здібностей підлітки віком 10-14 років уже здатні досягнути чимало релігійних понять з тих, що раніше здавалися їм абстрактними. Мова біблійного символізму стає для них зрозумілішою, тож настав час пояснити їм значення служіння в земному та небесному святилищах, а також зміст системи жертвоприношень Старого Завіту. Біблійні пророцтва та їхнє виконання не лише стають для дитини цікавими, а й набувають важливого значення, оскільки це вже не просто нагромадження розпорошених у часі фактів та явищ (а саме так їх сприймають діти віком до 10 років), а історично підтверджені події. Ознаки останнього часу, які вже справ-

джуються, викликають у підлітків невідому цікавість. Тепер вони сприймають навколишній світ зріло порівняно з тим, на що здатні їхні молодші брати та сестри.

Пошук фактів, які свідчать про виконання біблійних прощів щодо останнього часу, у ЗМІ стане цікавою та корисною діяльністю для дітей цього віку. Спочатку допоможіть дитині скласти перелік біблійних віршів, у яких описані ознаки Другого приходу Христа. Протягом тижня спільно присвячуйте час пошуку відповідної інформації, а в суботу по обіді оформте знайдені матеріали в тематичну папку чи альбом. Які з перелічених у Святому Письмі ознак ще не виконалися? Таке заняття не лише сприятиме згуртуванню родини, але й стане доказом необхідності приготувань до скорої зустрічі з Богом, а отже, стимулюватиме духовне зростання дитини.

У віці 10-14 років дитина вже здатна осмислити такі абстрактні поняття, як милосердя, спасіння та віра. Однак щоб вони міцно закріпилися в її свідомості, вам потрібно ще раз усе їй ретельно пояснити, керуючись принципом «від простого до складнішого». Буде добре, якщо для прикладу ви оберете ілюстрації з буденного життя. Використовуйте словник, щоб розтлумачити дитині значення незрозумілих для неї релігійних термінів. Заохочуйте її мислити самостійно. У такий спосіб ви допоможете їй не лише розуміти абстрактну релігійну термінологію, з якою вона стикається на сторінках Святого Письма та під час церковних богослужінь, але згодом і самостійно нею оперувати. Цим ви також можете зацікавити підлітка, стимулюючи його освоювати нові для нього ідеї. Нехай розмірковує, аналізує, робить висновки! Інакше потім релігія може здатися йому занадто примітивною, не вартою його уваги.

Якщо ваша дитина не відвідує уроків Суботньої школи, вам слід розробити детальний план, який допоможе їй під час домашніх занять здобути необхідні знання про біблійну історію. Настав час ознайомити її з основами самостійного дослідження Святого Письма: пояснити, як знаходити тексти з обраної теми, як користуватися допоміжною літературою. Про все це йшлося у 8-му розділі цієї книги. У цьому віці дітям і досі легко дається новий матеріал, тому

*На власному прикладі пояс-
ніть дітям, як позбутися
почуття вини за скоєний
гріх, як здобути перемогу в
духовному житті.*

рухайтесь далі відповідно до складеного раніше плану запам'ятовування біблійних уривків.

Зосередьте увагу на вивченні доктринальних текстів. Поставте собі за мету щомісяця вивчати з дитиною принаймні одну нову доктрину й допомагати їй запам'ятовува-

ти ключові вірші чи уривки з Біблії на її підтвердження. За таких умов, щоб вивчити всі церковні доктрини, вам знадобиться приблизно два роки, однак ваш час і зусилля будуть виправдані!

У віці 10-14 років діти прагнуть, щоб релігія мала суто практичний, прикладний характер, пропонуючи їм конкретні варіанти вирішення складних життєвих ситуацій («Так говорить Господь»). Однак, на жаль, не завжди є такі варіанти. На багато запитань, котрі життя ставить перед сучасною людиною, немає однозначної відповіді. Та попри це з дитиною потрібно обговорювати реальні життєві ситуації, намагаючись знайти в Біблії поради щодо їх розв'язання. Це саме те, чого вона зараз потребує! Не ховайтеся за власною невпевненістю. Якщо вам складно обґрунтувати свої релігійні погляди або ж ви й самі точно не

знаєте, у що вірите, настав час із молитвою зануритися в дослідження Божого Слова й нарешті знайти відповіді на свої запитання. Можливо, вам вдасться це зробити разом з дитиною.

Не вдавайте, що знаєте відповідь, якщо це не так. Діти відразу це помітять. Краще скажіть: «Я не впевнений. Спробуймо дізнатися, що із цього приводу думає Бог, адже, зрештою, лише це має значення». Апелюючи до Біблії як до порадника, ви маєте допомогти дитині знайти ключ до скарбів її мудрості, оскільки вона ще дослідник-початківець.

Настане час, коли ваша дитина захоче дізнатися, як ви боретеся зі спокусами та життєвими труднощами. Їй потрібно бачити докази того, що релігія Христа має практичне застосування. На власному прикладі поясніть дітям, як позбутися почуття вини за скоєний гріх, як здобути перемогу в духовному житті. Якщо ви самі не знаєте, як це робиться, схилийтеся в молитві й шукайте відповідь. Бог охоче дасть вам знання, які ви зможете передати своїм дітям. Підлітки мають одну особливість: вони безпомилково відчують людську нечесність, однак коли доросла людина щира у своєму ставленні до них, це викликає в них повагу.

Можливо, у вашої дитини високі очікування щодо себе, і кожну свою помилку вона вважає духовною катастрофою. Якщо вона довірила вам власні переживання із цього приводу, зробіть усе, щоб вона ніколи про це не пошкодувала. Поставтеся до її проблеми серйозно. Ніколи не глузуйте з неї, не принижуйте (тим паче не розповідайте про її переживання стороннім людям, це має залишитися між вами), інакше ви ризикуєте раз і назавжди втратити її довіру,

ставши зрадником у її очах. До того ж труднощі підліткового віку, які розпочнуться зовсім скоро, неможливо подолати, не маючи такого каналу прямого зв'язку між нею та вами, тож бережіть його за всяку ціну!

Ви можете запобігти майбутнім духовним розчаруванням дитини, навчивши її ставити перед собою розумні цілі. Запевніть її в тому, що Господь і далі любитиме її, навіть якщо вона зазнає поразки в духовній боротьбі. Поясніть, що головне – підніматися та з Божою допомогою далі рухатися до мети. Скажіть: Бог знає, що є найкращим саме для неї, а тому передбачив план щодо її життя та сферу служіння, через яку вона зможе в повноті реалізувати свої здібності та таланти. У цьому віці деякі діти вже починають замислюватися над вибором майбутньої професії. Розкажіть дитині, як можна почути голос Божий, що допоможе їй визначитися остаточно.

Діти такого віку потребують прикладу для наслідування, тому вкрай важливо, щоб вони знайшли його серед дітей Божих. Засоби масової інформації, а також світські друзі наповнюють їхній розум образами секулярних «героїв». Такому впливові вкрай нелегко протистояти. Тож подбайте про те, щоб удома було вдосталь книжок, у яких змальовується життя піонерів адвентистського руху, сучасних «стовпів віри», хлопчиків та дівчаток, котрі залишилися вірними Богові в складних обставинах. Деякі історії ви можете прочитати під час спільних сімейних богослужінь. Якщо дитині складно читати самій, читайте їй уголос або ж знайдіть аудіокниги. Запрошуйте до себе додому потенційних «героїв»: пастора, місіонерів, які відвідали ваше місто, членів громади, знаних своїм незламним духом та посвяченістю Божій справі.

Цей період характеризується тим, що дитина не впевнена в собі. Для неї вкрай важливо отримати запевнення в тому, що для Бога та для вас вона особлива й ви все одно любите її, незважаючи ні на що. Завжди будьте готові до діалогу з дитиною, не шкодуйте теплих слів, адже в душі підлітки – ті самі діти, налякані та вразливі. Допоможіть їм протистояти тиску з боку однолітків і твердо відстоювати принципи християнського життя. Підтримайте дитину на шляху до нових духовних вершин, коли на зміну її дитячим уявленням про Бога приходять зрілі релігійні переконання.

Ви можете запобігти майбутнім духовним розчаруванням дитини, навчивши її ставити перед собою розумні цілі.

Часом поведінка дитини може вас неприємно дивувати. Може здатися, ніби вона забула все, чого ви її навчали. У цей період ви можете відчувати докори сумління, вважаючи, що причиною цього є ваша некомпетентність. Ви навіть можете пережити духовну кризу. Однак і далі повсякчас моліться за дитину. Просіть, щоб Дух Святий впливав на неї й на вас, даючи мудрості й надалі провадити її на шляху до Бога. Незважаючи ні на що, не опускайте рук! Бог ніколи не здається.

Важливе рішення

Хоч ця книга здебільшого присвячена питанням духовного розвитку дітей, ви також повинні знати, що очікує на вас і на вашу дитину в період її переходу від дитинства до юності. Я не ставлю за мету надати вам детальні рекомендації, як допомогти підліткам духовно зростати. Є чимало літератури, присвяченої цій темі. Я ж радше

хочу окреслити основні проблеми, з якими ви можете зіткнутися.

*Цікавість до всього
довкола – ознака того,
що дитина розвивається.*

Духовний розвиток підлітків можна порівняти з тим, якби хтось захотів переплисти північну частину Атлантики взимку, коли там вирують шторми та буревії. Чимало човнів пішло на дно, намагаючись це зробити. Початок шторму неможливо передбачити. Вітер і хвилі напосідають на корабель із шаленою люттю. Лише найдосвідченіші мореплавці на кораблі із сучасним обладнанням можуть сподіватися здолати Атлантику цієї пори. Більшість навіть не наважується спробувати.

Однак нашим дітям доведеться усвідомити себе синами й доньками Бога. У них просто немає іншого шляху. Підлітковий вік невблаганно наближає їх до дорослого життя. Ми маємо зробити все від нас залежне, щоб підготувати їх до цієї непростой подорожі. Обміркувавши все заздалегідь, ви зможете досягти мети з найменшими втратами.

Насправді зміни в поведінці дитини починаються вже в передпідлітковий період. Вплив гормонів очевидний: організм дитини зазнає фізичних змін, з'являється інтерес до протилежної статі, розумові здібності теж виходять на новий рівень. У віці 11-14 років у підлітка закладаються основи логічного мислення. Не слід засмучуватися, якщо у вашої дитини це ще не простежується. Не кваптеся, дайте їй час. Насправді чимало першокурсників коледжу й досі не виявляє ознак зрілого концептуального мислення. Наголошу: зараз ми говоримо саме про закладання основ.

Водночас у дитини виникає непереборне бажання все на світі піддавати сумніву, а особливо те, чого її навчали раніше. Це невід’ємна частина нормального розвитку. Критично мислити дитину привчає сама система освіти. Тепер вона починає застосовувати такий підхід і щодо Бога. «Але ж моя дитина лише нещодавно прийняла хрещення, а тепер сумнівається буквально в усьому! – скажете ви. – Здається, лише вчора її віра була такою сильною! Що могло статися?»

У підлітковий період діти мають переосмислити духовні цінності, прищеплені їм батьками та церковними лідерами, зробивши їх власними.

Малюки сприймають почуту інформацію на віру. З віком дитина набуває здатності критично оцінювати нову інформацію й аналізувати отриману раніше. Якщо тепер вона ставить вам «незручні» запитання про Бога та церкву, вважайте, що вам пощастило. Занепокоєння має викликати протилежна ситуація. Цікавість до всього довкола – ознака того, що дитина розвивається. Це природно.

Батьки докладають чималих зусиль задля того, щоб прищепити дитині духовні ідеали, і це правильно. Завдяки такому підходу в неї закладається фундамент, на якому згодом вибудовується система життєвих цінностей. Однак у підлітковий період діти мають переосмислити духовні цінності, прищеплені їм батьками та церковними лідерами, зробивши їх власними. Кожен підліток має визначитися, чи варта релігія його батьків того, щоб будувати подальше життя за її принципами. Еллен Уайт описує, як перед таким вибором постав пророк Даниїл: «Даниїл та його друзі

отримали бездоганне виховання. Змалку їх навчали любити Бога та дотримуватися Його Заповідей. Однак саме виховання не могло зробити їх тими людьми, якими вони зрештою стали. Настав час, коли вони мали самотійно прийняти рішення, від якого залежала їхня подальша доля. Саме тоді вони вирішили залишитися вірними батьківським настановам, отриманим у роки дитинства» (Виховання дітей. С. 167).

Релігія батька та матері не зможе провадити дитину в її дорослому житті. Перевірку часом пройдуть лише духовні цінності, які встоять під натиском сумнівів перехідного періоду. Кожен юнак і дівчина мають вирішити для себе, чи залишитися вірними батьківським настановам, отриманим у роки дитинства.

Ось чому батькам слід бути особливо уважними до дітей підліткового віку. Поводьтеся з ними ніжно та обережно. Допоможіть їм розібратися в собі. На цьому етапі підліток потребує не вчителя, який пропонує йому заздалегідь готові рішення (пора дитинства залишилася позаду), а мудрого наставника, котрий ненав'язливо скерує його в правильному напрямку. Сівши поруч, наставник намагатиметься допомогти йому самотійно знайти відповідь, розібратися в показниках компаса, здійснити розрахунки відповідно до навігаційних таблиць, що зрештою дасть змогу прокласти шлях через незвідані глибини океану дорослого життя. Коли перехід буде завершено, ви отримаєте щедру винагороду за терпіння та присвячений дитині час.

Мені неодноразово доводилося чути від молоді: «Відколи себе пам'ятаю, завжди вважав себе адвентистом, однак лише кілька останніх місяців я повадився як справжній

християнин». Про що це вони? Невже все, що для них зробили батьки та вчителі, виявилось марним?

Ось чому я вирішила дослідити, що саме відбувається з дитиною в підлітковому віці, коли вона стоїть на порозі юності. На підставі власних спостережень я дійшла висновку, що в певний момент молодь зустрічається із живим Богом, їхні дитячі уявлення про Нього зазнають кардинальних змін. Нарешті приходить розуміння того, що саме відбулося на Голгофі та як це стосується їх особисто.

Під час обговорення питання праведності через віру в громаді студмістечка один з поважних членів нашої церкви, який до того ж працював у сфері освіти, поділився власним духовним досвідом. Він розповів, що, навчаючись у теоло-

гічному коледжі, пережив такий досвід: під час молитви усвідомив, що Бог любить його так сильно, що з готовністю помер на хресті, щоб він міг жити. Тієї миті він зрозумів значення ідеї праведності через віру. Гнітюче почуття вини зникло. Відчувши неймовірне духовне піднесення, він палко бажав поділитися власним досвідом з іншими. Відтоді його життя набуло нового сенсу. Здавалося, навіть сонце почало сяяти яскравіше, ніж раніше. Згодом він дізнався, що багато його знайомих також пережили дещо схоже.

Такий момент має настати в житті кожного християнина – момент зустрічі із живим, воскреслим Христом. Дитяче бачення Бога має залишитися в минулому. Не можна сказати, що діти розуміють Бога неправильно. Просто це

Релігія батька та матері не зможе провадити дитину в її дорослому житті. Перевірку часом пройдуть лише духовні цінності, які встоять під натиском сумнівів перехідного періоду.

розуміння не є зрілим, оскільки відповідає рівню їхнього розвитку. З віком воно має змінюватися. Дитяче розуміння Бога не зможе дати відповіді на запитання, які ставить перед юнаком доросле життя.

За 25 років роботи в християнських навчальних закладах США та інших країн світу я зустрічала багато підлітків, які у віці 14-15 років пережили зустріч із живим Спасителем. Однак я також бачила чимало дорослих студентів,

Підліток потребує не вчителя, який пропонує йому заздалегідь готові рішення, а мудрого наставника, котрий ненав'язливо скерує його в правильному напрямку.

які й досі сприймали Христа на дитячому рівні. Отримавши диплом, вони вирушали в доросле життя, де одного дня обов'язково поставали перед вибором – залишитися вірними Богові чи піти простішим шляхом. Ким для них був Бог? Хтось і далі тримався за рятівну Божу руку, інші ж відпускали її. Підозрюю, що в наших церковних громадах теж є чимало дорослих людей з дитячим уявленням про Бога. Вони не змогли пережити повноту радості, яку дає усвідомлення того, що Ісус зробив особисто для них. Їхня віра не є зрілою.

Шлях духовного зростання дитини починається із засвоєння перших уроків: любові, довіри та послуху. Саме вони становлять основу подальшої віри. Діти від природи вкрай довірливі. Якщо ми скеруємо їх у напрямку до Бога, вони просто віритимуть у Нього. Вони такі недосвідчені та наївні, що їм навіть на думку не спадає сумніватися в наших словах. Пізніше віра дітей стає зрілішою. Вони починають глибше розуміти такі поняття, як гріх, прощення та спасіння. І хоч їхні пізнання ще не є досконалими, для дитини цього може виявитися достатньо.

Під час перехідного періоду від дитинства до юності дитина в простоті серця приймає Христа, але розумом вона ще не усвідомлює, що саме Він зробив для неї. Небо радіє: знайшлася заблудла вівця (див. Матв. 18:12-14)! У підлітковому віці настає період сумнівів. Може здатися, ніби дитина й досі не пережила досвід навернення, однак це не так. Запитання виникають саме через те, що підліток відчуває духовну жагу наблизитися до Бога, Котрого, власне, ще не знає. Дітей, у яких не закладені основи віри, релігійні питання мало цікавлять.

У деяких період запитань та сумнівів може тривати роками, тоді як в інших – закінчитися доволі швидко. Хай там як, саме зустріч із живим Богом знаменує початок зрілого духовного життя. Маленький паросток віри малюка проростає.

*Дитяче розуміння Бога
не зможе дати відповіді
на запитання, які
ставить перед юнаком
доросле життя.*

Ключі до духовного зростання в молодшому віці

- Допоможіть дитині провести чітку межу між добром і злом. Підтвердьте теорію конкретними прикладами із життя.
- Пояснюйте їй, чому слід поводитися саме так, а не інакше.
- Моделюйте ситуації, у яких дитина має зробити вибір.
- Поясніть дитині, що покарання за непослух чи погані вчинки також є проявом вашої любові до неї (Бог діє аналогічно).
- Заохочуйте дитину вчити напам'ять уривки зі Святого Письма.
- Докладно пояснюйте дитині мову біблійного символізму.
- Допоможіть дитині навчитися користуватися Біблією та допоміжною літературою.
- Неодноразово наголошуйте на тому, що кожна дитина особлива для Бога.
- Подбайте, щоб дитина мала змогу брати участь у соціальній роботі Церкви.
- Спонукайте її до самостійних духовних пошуків.
- Допоможіть дитині прийняти Христа як особистого Спасителя.
 - Поволі готуйте її до прийняття водного хрещення. Вивчайте з нею доктрини.
 - Наголошуйте на значенні жертви Христа для кожної людини.
 - Станьте для своєї дитини взірцем або ж укажіть їй на іншу людину, дії якої гідні наслідування.
 - Навчайте дитину протистояти тиску з боку однолітків. Готуйте її та себе до труднощів підліткового віку.

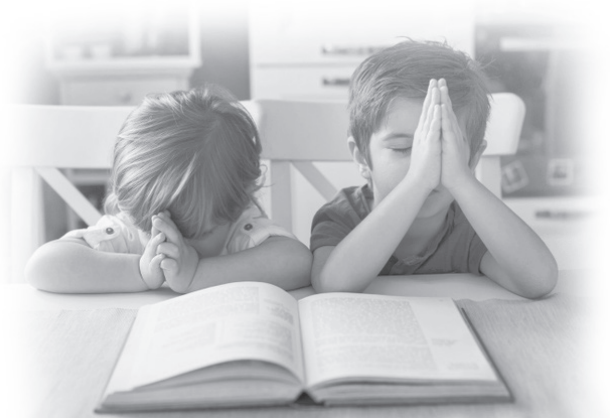
Ключі до духовного зростання в підлітковому віці

- Відповідаючи на запитання підлітків, зважуйте кожне слово.
- Допоможіть підліткові знайти в Біблії принципи, за якими слід будувати подальше життя.
- Подвійні стандарти є неприпустимими. Чітко аргументуйте вибір на користь Бога.
- Наголошуйте на праведності Христа та важливості наслідувати Його приклад.
- Допоможіть дитині впоратися з духовними переживаннями, що виникають через високі очікування щодо себе.
- Розкажіть дитині, що робити з почуттям вини та як отримати Боже прощення. Поясніть, що Бог вартий її довіри.
- Будьте готові відверто говорити з підлітком на складні теми. Знайдіть у Святому Письмі підтвердження основам власної віри.
- Заохочуйте дитину розвивати дружні взаємини з Христом.
- Пояснюйте дитині, що вона повинна брати відповідальність за прийняті нею рішення.
- Поділіться з нею секретами власного духовного зростання. Будьте готові розповісти про особистий духовний шлях.

РОЗДІЛ 12

ІСУС – СПАСИТЕЛЬ ДІТЕЙ

«Бо так Бог полюбив світ, що дав Свого Єдинородного Сина, щоб кожний, хто вірить у Нього, не загинув, але мав життя вічне» (Івана 3:16).

Це був звичайний суботній день. Ранкове богослужіння закінчилося – і всі залишилися на спільний церковний обід. У спорожнілому залі лунали звуки хору: сопрано та баси вивчали партії. З кухні долинали аромати, від яких текла слина. Дорослі насолоджувалися спілкуванням, а діти бігали навколо столів та стільців, радіючи можливості вивільнити енергію після тривалого сидіння.

Батьки дворічного Джонатана були на репетиції хору й водночас намагалися наглядати за сином. Укотре оглянувши залу, мама помітила, що хлопчик піднявся сходами

на сцену й схопив мікрофон, який використовували під час загальної молитви. Задоволено усміхаючись, малюк вигукнув: «Привіт, Ісусе!» Його батьки зашарілися від сорому, однак інші члени громади, очевидно, зраділи з того, що стали свідками спонтанного та щирого прояву дитячої любові до Творця Всесвіту.

Дитина повинна зростати з усвідомленням того, що Ісус – її найкращий Друг і без Нього її життя ніколи не буде повноцінним. Бог має стати частиною її ества, щоб вона могла відображати Його милість і любов. Його жертва змінює життя. Саме цього Господь очікує від кожного з нас. Чи не про це ми мріємо щодо власних дітей?

Знайомство дитини з Ісусом

Що ж ми як батьки можемо зробити для того, щоб Ісус став невід'ємною частиною життя нашої дитини? Як допомогти їй потоваришувати зі Спасителем? Батьки починають знайомити дитину з Богом, коли з любов'ю та ніжністю дбають про ввірене їм Небом немовля. Чи пам'ятаєте ви цитату Еллен Уайт, у якій вона порівнює материнську любов із Божою? «Материнська любов для дитини символізує любов Христа, і діти, довіряючи своїй матері, слухаючи її, навчаються слухати Спасителя й довіряти Йому» (Бажання віків. С. 515).

Ось у чому секрет. Покажіть малюкові, що Бог любить його, через власне чуйне ставлення. Обіймаючи крихітку, повторюйте: «Матуся любить тебе, і Бог любить тебе теж». Асоціюйте свою любов із любов'ю Бога – і малюк пронесе цю думку через усе дитинство. Нехай з Іменем Христа будуть пов'язані найкращі моменти із життя вашої родини, а Господь стане бажаним членом сім'ї.

Створіть у свідомості вашої дитини привабливий образ Ісуса. Нехай у серцях малюків закарбується образ щасливого, усміхненого Христа, Котрий радіє їхнім успіхам, а не суворого та невдоволеного через їхній непослух (на жаль, більшість дітей частіше чує саме про такого Ісуса, а тому пов'язує Його з усім неприємним і зрештою відвертається від Бога). Нехай сама лише згадка про Христа викликає в дитини радість і приємні почуття, адже саме вони здатні міцно з'єднати її серце з Богом.

Заохочуйте дитину до спонтанних розмов з Ісусом. Відкиньте свої дорослі упередження. Побачивши гарну квітку або ж мальовничий захід сонця, радісно усміхнувшись, скажіть: «Яка краса! Дякую, Ісусе! Я так люблю червоні троянди!», «Яка чудова музика!», «Ісусе, ми ніяк не можемо знайти ляльку Сьюзі. Будь ласка, нагадай нам, куди ми її поклали», «Ісусе, Крістін зараз дуже засмучена... Потіш її, будь ласка». Є безліч приводів, щоб поговорити з Ісусом. Для цього зовсім необов'язково щоразу звершувати тривалі молитви, скажіть лише декілька речень, висловивши власні почуття. Дуже швидко таке спілкування з Богом стане для дитини природним.

Читайте дитині цікаві історії про життя Ісуса, доповнені кольоровими ілюстраціями. Навіть немовлятам віком до року подобаються яскраві малюнки, якими рясніють сторінки дитячих видань. Є чимало духовної літератури для дітей ясельного віку. Для малюків Ісус – немовля, така ж дитина, як вони самі. Прикрасьте кімнату дитини гарними зображеннями Ісуса в оточенні дітей. Читаючи їй про Ісуса, постійно наголошуйте на тому, що Він любить і її. Станьте для дитини відображенням Бога: дбайте про неї, співчу-

вайте їй у переживаннях. Намалюйте словесний портрет Ісуса, Котрому не байдужі діти.

Згодом, коли дитина стане старшою, розповідаючи їй про життя Христа, наголосіть на тому, що Ісус постійно піклується про людей, захищаючи таких самих діток, як вона. Зрозумілими для неї термінами поясніть сутність великої боротьби: навіщо Ісус прийшов у наш світ і помер на хресті, що для нас означає Його воскресіння. Запевніть дітей у тому, що Ісус готує для нас чудову небесну оселю й дуже скоро повернеться, щоб забрати нас на Небо, де ми завжди будемо разом. Читайте їм ілюстровані книжки, у яких описаний конфлікт між Богом і сатаною.

У важкі часи нагадуйте дитині про те, що Ісус страждає разом з нею й бажає, пригорнувши до Себе, потішити. Розкажіть дітям про те, що Ісус воліє стати їхнім найкращим Другом, і ця дружба може тривати вічно: на відміну від друзів-однолітків, Він ніколи не змінить місце проживання, не говоритиме їм образливих слів, не зрадить, не зчинить бійку. Ісус – наш Небесний Друг, Котрий ніколи нас не покине. Поясніть їм, як заприятелювати з Христом. Що зазвичай

Прикро, але деякі діти згодом втрачають здатність любити та довіряти.

роблять друзі? Багато спілкуються, діляться таємницями, разом проводять час і дарують подарунки. Ваші діти можуть розповісти Ісусові про найпотаємніше, подумки розмовляти з Ним без-

ліч разів на день і виявляти свою любов до Нього через добре ставлення до інших. Голос Бога діти можуть почути, читаючи Біблію під час богослужінь. Вони можуть прославляти Господа, співаючи псалми, та щодня дізнаватися про свого ліпшого Друга щось нове. На додаток до всього вони можуть отримувати від Ісуса подарунки.

Розвивайте в дитини позитивне ставлення до Бога. Радісна атмосфера має властивість поширюватися навкруги. Захоплено розповідаючи про те, що Бог зробив для вас, ви надихаєте своїх дітей. Однак якщо ви обтяжуєтеся стосунками з Христом, не дивуйтеся, що діти також уникатимуть Його.

Дитина, у житті якої Бог є значущим, відколи вона себе пам'ятає, легко прийме Ісуса як свого Викупителя. Для неї це рішення стане логічним продовженням її взаємин з Бо-

гом, оскільки вона змалечку звикла триматися за Його рятувну руку.

Розуміння спасіння

Чи здатна дитина зрозуміти, що означає бути спасеною? Звичайно, так! Мені подобається цитата з «Вістей для молоді»: «Христос прийшов на Землю, щоб указати людям шлях до спасіння. І цей шлях Він зробив настільки ясним, що навіть мала дитина здатна йти ним» (с. 15). Чи зауважили ви головну думку? Навіть мала дитина здатна зрозуміти. Ми самі все ускладнюємо. Уперто заглиблюючись у тонкощі таких понять, як виправдання, освячення, природа Христа, ми, здається, тяжіємо до полеміки в питаннях теології.

Чимало теологічних понять є абстрактними, і часом їх доволі важко збагнути. Досконале розуміння біблійних пророцтв та глибинне значення окремих уривків Святого Письма стане очевидним для дітей лише тоді, коли їхнє мислення стане до певної міри зрілим. Однак усвідомити, що означає бути спасеним, не складно. Діти розуміють історії, які ми читаємо їм з Біблії. Вони можуть потоваришувати з Ісусом, а отже, відчувати впевненість у Божому спасінні. Жертва Викупителя змінює їхнє життя. Дитина здатна зрозуміти, що означає бути спасеною. Так сказав Ісус.

Готовність прийняти спасіння

Звичайно ж, наступним, що цікавить батьків, є відповідь на запитання «коли?». Коли дитина готова прийняти Ісуса як особистого Викупителя? Еллен Уайт щодо цього висловлює таке припущення: «Діти 8, 10 чи 12 років є достатньо

дорослими, щоб розуміти значення особистих взаємин з Богом. Навчання дітей не слід орієнтувати на невизначений період у майбутньому, коли вони стануть достатньо дорослими, щоб пережити покаяння та прийняти істину. Отримавши від батьків правильні настанови, навіть досить юні діти здатні сформуванати правильне уявлення про себе як грішника та стати на шлях спасіння через Христа» (Виховання дітей. С. 490, 491).

Діти від природи наділені здатністю любити та довіряти. Саме це їй необхідно для побудови рятівних взаємин з Ісусом. Немає конкретного віку, у якому дитина здатна прийняти Христа як особистого Викупителя. Хтось готовий до цього в досить ранньому віці, тоді як іншому може знадобитися значно більше часу, перш ніж він буде здатний прийняти дар спасіння. Це залежить від багатьох речей. Окремі не за віком розвинені діти здатні зрозуміти поняття, над якими їхні однолітки навіть не замислюються. Часто вони готові прийняти Христа як свого особистого Викупителя вже в ранньому дитинстві. Заохочуйте їх відповісти на поклик Святого Духа.

Малюки охоче відгукуються на любов. Герберт Лок'єр у своїй книзі «Усі діти Біблії» наголошує на важливості любові як необхідної умови духовного розвитку дитини: «Мову любові дитина опановує з легкістю, оскільки відчуває її серцем. Це відбувається, перш ніж вона може зрозуміти причини, чому її люблять». Прикро, але деякі діти згодом втрачають здатність любити та довіряти. Якщо вони недоотримали любов у дитинстві, їм украй важко комусь довіритися, а отже, буде важко й відгукнутися на поклик Христа та повірити в Його жертву заради їхнього спасіння.

Знання Святого Письма також істотно впливає на готовність дитини прийняти спасіння. Діти, які змалечку гортають його святі сторінки, навчені довіряти йому та любити його істини, згодом обов'язково захочуть відгукнутися на Божий поклик. Довіра до Біблії – основа спасіння. Дитина вчиться цього крок за кроком, спираючись на допомогу дорослих. Дух Святий – найкращий Помічник на шляху духовного зростання. Впливаючи на серце та розум дитини, Він навертає її до Бога.

Релігійне виховання також відіграє важливу роль. Дитина, яка зростала в християнській родині й регулярно відвідувала церкву, збагне місію Христа значно раніше, аніж та, що не отримала релігійного виховання. Якщо ваша родина живе активним духовним життям, дитина відгукнеться

на Божий поклик раніше за ту, що зростає в секулярному оточенні. Однак якщо малеча раз у раз помічає невідповідність між вашими словами та способом життя, Богові буде вкрай складно достукатися до її серця. Щоденно вбачаючи лицемірство в діях найрідніших людей, дитина може відчувати відразу до релігії загалом, а отже, питання спасіння для неї втратить актуальність. Працювати з такими дітьми значно складніше, ніж з тими, що взагалі не мають уявлення про Бога, оскільки їхні серця затверділи. Якщо пропагована батьками віра не змінює їх самих на краще, який у ній сенс?

Коли один з батьків є християнином, а інший ні, дитина може «розриватися» між двома найдорожчими для неї людьми. Не бажаючи образити маму чи тата, вона зволікатиме з рішенням прийняти Христа як свого Викупителя. Її сумніви можуть бути доволі сильними. Така ситуація була в родині моєї подруги, чоловік якої був невіруючим. Її 12-річна донька, що відвідувала зібрання разом з матір'ю, відмовилася приймати хрещення, сказавши: «Звідки я знаю, хто з вас має рацію: ти чи тато?» Часом, маючи перед очима приклад життя, у якому майже немає заборон та обмежень, дитина відвертається від Христа. Якщо ви опинилися в такій ситуації, молитесь, щоб Дух Святий і далі стукав у її серце, а також просіть мудрості для себе, щоб ваше життя було живим свідченням на користь святих Божих істин.

Працюючи з дітьми багато років, я цікавилася, у якому віці кожен з них уперше визнав Христа своїм Спасителем. Кожен четвертий-п'ятий сказав, що це сталося в період до 8 років. Переважна більшість опитаних мною християн на вернулася до Бога в передпідлітковому віці,

невеликий відсоток – у підліткові роки, і лише чверть чи навіть менше – після 18 років (багато хто із цієї категорії зростав у невіруючих сім'ях, і їхнє знайомство з Богом відбулося у зрілому віці). Отже, більшість дітей, які зростали в християнських родинах, приймали Христа як свого Викупителя ще до того, як досягли підліткового віку.

Тож не поспішайте з висновками, що дитина ще занадто мала, щоб укладати завіт з Богом. Часто її здатність відчувати потребу в Спасителі не залежить від її віку. Якщо ваша дитина досягла 12-річного віку, але не виявляє жодного інтересу до водного хрещення, спробуйте з'ясувати причину. Однак дійте обережно. Якщо ви бачите, що між вами та дитиною з якихось причин виник бар'єр, моліться, щоб у її житті з'явилася інша людина, яка сприятиме її наверненню до Бога.

Заклик Спасителя має знайти відгук як у серці, так і в розумі дитини. Уникайте надмірної емоційності й ніколи не вдавайтеся до залякувань. Надмірна емоційність або ж звичайна нав'язливість здатні звести нанівець спроби Святого Духа торкнутися дитячих сердець через Святе Письмо. Діти схильні приймати емоційні рішення. Вони прагнуть догодити дорослим, особливо тим, які є для них взірцем для наслідування або ж викликають захоплення. Часом вони можуть відгукнутися на заклик прийняти водне хрещення через те, що на це зважилися їхні друзі, або ж через небажання засмучувати духовного наставника, або ж просто через те, що їм бракує сміливості відмовитися. Однак жодна зі згаданих вище причин не є достатньою для прийняття такого доленосного рішення.

Чимало дітей відгукується на заклик до хрещення під час тижня відродження або ж відпочинку в християнських таборах. Необхідно переконатися, що це рішення їхнє власне, а не результат тиску з боку однолітків. Оскільки є така небезпека, я вважаю, що в цьому питанні все ж таки важливий індивідуальний підхід. Батьки та вчителі мають бути особливо уважними, щоб не прогавити момент, коли Дух Святий закликає дитину до навернення, і допомогти їй відгукнутися на це запрошення. Якщо вчитель дитячої Суботньої школи добре знає своїх вихованців, товаришує з кожним із них, він відчує момент, коли конкретна дитина стоїть на порозі прийняття доленосного рішення. Підтримайте її.

Біблія говорить про те, що релігійне виховання дитини є обов'язком її батьків. Ніхто краще за вас не знає вашу дитину. Ви були з нею від самого початку, спостерігали

за тим, як вона дорослішає, підтримували під час злетів та падінь на шляху до дорослого життя, тому обов'язково відчуєте момент її духовної боротьби. Саме тоді варто м'яко та ненав'язливо вказати їй на рятівні взаємини з Христом.

Чи є різниця між наверненням дитини та дорослої людини? І так, і ні. Навернення означає свідому відмову від гріха та вибір на користь Бога (див. Дії 9:35). Вік не має значення. Кожна людина повинна усвідомити себе грішною, відчути потребу в Спасителі та прийняти дар спасіння, запропонований Христом. У житті кожного мають з'явитися докази освячувального впливу Духа Святого.

З іншого боку, зважаючи на свій юний вік, до моменту прийняття рішення дитина приходить майже невинною. Їй доведеться попроситися лише з «дитячими» провинами. У неї ще немає великої кількості гріховних звичок, з якими доведеться боротися, та спотвореного розуміння біблійних істин, яке потрібно виправляти. Гріх ще не залишив на її серці шрамів. Дитина може до кінця не розуміти, що саме відбувається, однак це не завадить їй прийняти запропоноване Богом спасіння, отримавши статус Його доньки чи сина. Глибинне розуміння жертви Христа прийде до неї з віком. Попереду доросле життя, яке можна присвятити служінню Богові.

Не поспішайте на підставі емоцій дитини оцінювати, чи було її навернення щирим. Сильний емоційний сплеск не завжди свідчить про визнання власної гріховності. У дитинстві почуття швидкоплинні. Пам'ятайте, що дитина (на відміну від багатьох дорослих) ще не встигла впасти в прірву гріха, а отже, покаяння може й не мати сильних емоційних проявів.

Також не принципово знати момент часу, у який відбулося навернення дитини (див. Е. Уайт. Бажання віків. С. 515). Воно може відбуватися поступово. Для дітей, які зростають у християнських сім'ях, навернення є лише одним з багатьох кроків на шляху до головної мети – виховати в собі христоподібний характер. До цього ви готували їх від народження.

Якщо ваша родина лише нещодавно стала на шлях пізнання істини, вашим дітям доведеться зробити власний вибір. Молодші, звичайно ж, наслідуватимуть приклад мами й тата, однак старших дітей (віком 10-12 років) можуть обурити зміни, спричинені батьківським рішенням. Вони можуть відмовитися брати на себе ті самі зобов'язання перед Богом, що й батьки. Їм доведеться пережити власний духовний досвід пізнання Бога, а для цього потрібен час і підтримка інших членів родини.

Як допомогти дитині прийняти дар спасіння?

1. Від народження оточіть дитину християнською атмосферою. Нехай вона зростає, маючи перед очима приклад посвяченого Богові життя батьків: «І ти змолоду знаєш Святе Писання, що може тебе зробити мудрим для спасіння через віру в Ісуса Христа» (2 Тим. 3:15).
2. Допоможіть дитині зрозуміти необхідність підзвітності Богові. Малі діти несуть відповідальність перед власними батьками. Згодом вони мають усвідомити, що підзвітні також Господу. Прийняти дар спасіння означає стати відповідальним перед Богом, авторитет Котрого значно вищий за батьківський. Попри те, що Господь уповноважує батьків виховувати

дитину, вона все ж таки сама несе відповідальність перед Ним за власне життя. До того моменту, коли дитина усвідомить цю істину, вона не цілком готова до прийняття жертви Христа. Ви можете допомогти дітям стати на цей шлях, заохочуючи їх відповідати за свої вчинки перед Богом. Нагадуйте їм про те, що Ісусові не байдуже, як вони поведуться. Від дитини, яка усвідомила цю істину, ви можете почути: «Думаю, мені треба попросити вибачення в Дженіфер. Я знаю, що Ісус очікує від мене цього» або «Я благатиму Ісуса пробачити й мене теж». Маленькі діти зазвичай зосереджені на власній поведінці. Вони переважно не замислюються над мотивами своїх дій, аж доки не досягнуть передпідліткового віку. Спочатку вони вважатимуть себе відповідальними перед Богом лише за свої вчинки. Розуміння того, що Бог «судить думки й наміри серця» (Євр. 4:12), прийде пізніше.

3. Допоможіть дитині поступово зрозуміти, що означає «прийти до Христа»:
 - а) відчувати на собі Божу любов;
 - б) відчувати вину за погані вчинки;
 - в) шкодувати про погану поведінку;
 - г) визнавати свою провину перед Ісусом та ображеною стороною;
 - г) бути здатною упокорювати себе волі батьків та Бога;
 - д) уміти приймати прощення та прощати у відповідь;
 - е) докладати зусиль, щоб позбутися поганих звичок;
 - є) допомагати іншим;
 - ж) молитися;

- з) пізнавати Бога через природу та Святе Письмо;
- и) любити Ісуса та довіряти Йому.

Чимало зі згаданих аспектів християнського способу життя ми розглядали в попередніх розділах. Уроки прощення, послуху (упокорення своєї волі батьківській) та любові до ближніх діти здатні засвоїти в досить ранньому віці. З таким арсеналом навичок та вмійнь їм значно легше прийти до Бога, оскільки вони рухатимуться вже знайомим шляхом.

Читайте дітям літературу, яка розкриває тему спасіння. Це книги «Де знайти відповіді на запитання Михайлика?» Саллі Пірсон Діллон (адаптована для дітей «Велика боротьба»), «Подорож з ангелом» Марії Власюк, «Дорога до Христа» Еллен Уайт, дитячі уроки з вивчення Біблії.

4. Допоможіть дитині зрозуміти специфічну термінологію, пов'язану з темою спасіння. Такі поняття, як гріх, Викупитель, спасіння, жертва, Дух Святий та прощення, потребують вашого роз'яснення. Своїми словами поясніть дитині значення кожного з них. Завжди будьте готові відповісти на поставлене нею запитання. Доносити до дітей біблійні істини потрібно так, щоб вони могли вас зрозуміти. Деякі історії з Біблії допоможуть вам пояснити дитині конкретні аспекти спасіння: історія Никодима (Івана 3), жінки-самарянки (Івана 4), жінки, схопленої в перелюбі (Івана 8), історія про Пилипа та скопця з Ефіопії (Дії 8), про Павла та сторожа в'язниці (Дії 16).
5. Скориставшись Біблією, поясніть дитині етапи спасіння. Переконайтеся, що не пропустили жодного з перелічених кроків:

- Бог любить кожну людину (1 Івана 4:8, 9; Єрем. 31:3).
- Кожна людина є порушником Божого Закону, а отже, грішна. Тому всі потребують спасіння, оскільки грішники заслуговують смерті. Переконайтеся в тому, що ваша дитина визнає себе грішною (Римл. 3:23).
- Ісус став Жертвою за гріх, щоб нам не довелося помирати другою смертю (Івана 3:16). Він воскрес, ставши нашим Викупителем (1 Кор. 15:3, 4). Коли ми приймаємо Христа, Бог прощає всі наші гріхи (Ісаї 1:18; Псал. 51:7-11; 1 Івана 2:1, 2).
- Щоб бути спасенною, кожна дитина має особисто попросити Ісуса стати її Викупителем (Івана 1:12). Підкажіть дитині, як потрібно молитися про це.
- Приймаючи Ісуса, ми стаємо оновленими людьми, а отже, наш спосіб життя має зазнати змін: з любові до Бога ми повинні припинити чинити зло (Івана 3:3-7; 2 Кор. 5:17).
- Слід пересвідчитися в тому, що дитина впевнена у власному спасінні (Івана 3:36). Поясніть їй, як необхідно поводитися, якщо вона все ж таки згрішить: визнати свій гріх перед Богом – і Він пробачить їй (1 Івана 1:9). У наступному розділі ви знайдете більше рекомендацій щодо того, як допомогти дитині прийняти жертву Христа й щодня жити для Нього.

Викладіть ці істини зрозумілими для дитини словами. Найважливіше, щоб вона навчилася розпізнавати гріх у собі, знала про його наслідки (вічна смерть), попросила Ісуса пробачити їй і стати її Викупителем.

Ви можете скористатися ілюстраціями чи малюнками, щоб унаочнити ці етапи спасіння для дітей. Допоможіть їм знайти запропоновані тексти Святого Письма та підкреслити їх у своїх Бібліях. Концепцію «нового творіння» в Ісусі Христі можна пояснити на прикладі перевтілення гусені в метелика. У третьому розділі Євангелія від Івана докладно пояснено, що означає «народитися згори». Ви також можете використати будь-яку дитячу літературу, присвячену темі спасіння.

6. Змалечку допомагайте дитині вчитися бачити різницю між добром і злом, роблячи вибір на користь першого.

го. Згодом у неї сформується звичка обирати добро, а отже, їй буде значно легше, прийнявши Бога, іти шляхом спасіння.

7. Використовуйте побутові ситуації, щоб на прикладі пояснити дитині окремі аспекти спасіння. Це може бути під час сімейного богослужіння, читання Святого Письма чи іншої духовної літератури, поїздки в автомобілі, коли ви разом граєтеся чи поряєтеся по господарству.

8. Якщо дитина вирішує розповісти іншим про власне рішення стати християнином, вона зважується на важливий крок. Ви можете запропонувати їй оголосити про це під час сімейного богослужіння або за вечерею, коли вся родина збереться разом. Дитина може захотіти поставити до відома пастора вашої громади. Якщо дитина наважиться розповісти ліпшому другові про таке рішення, надалі їй буде легше ділитися вісткою про спасіння з іншими дітьми.
9. Незважаючи на те, що з огляду на свій вік діти ще не є великими грішниками, вони все ж таки можуть непокоїтися щодо шкоди, заподіяної комусь раніше. Ваша дитина може відчувати бажання загладити власну провину, однак не знати, як це правильно зробити. У вас є чудова нагода допомогти їй у цьому, однак будьте обережними й тактовними. Допоможіть їй знайти біблійні обітниці щодо прощення, а також план дій у ситуації, коли ти винен перед іншою людиною. Обговоріть з нею варіанти можливого відшкодування заподіяної шкоди, а потім разом помоліться про це. Можливо, вам доцільно буде піти з дитиною, щоб підтримати її. Визнати провину завжди нелегко. Зізнатися продавцеві крамниці в тому, що поцупив кілька цукерок, і запропонувати заплатити за них із власних кишенькових грошей – рішення, що потребує неабиякої мужності. Ваша підтримка є вкрай важливою, однак не виконуйте за дитину її «роботу». Сказати вчителю, що списував під час контрольної роботи, – це страшно, адже наслідки складно передбачити. Однак Ісус буде поруч із дитиною, щоб підтримати її.

10. Щодня в молитві просіть, щоб Дух Святий скеровував вашу дитину в напрямку до Бога. Без Його освячувального впливу всі ваші зусилля виявляться марними. Щоб у повноті описати спасіння, людині забракне слів. Його неможливо прийняти лише зусиллям волі. Спасіння – результат роботи Духа Святого над серцем вашої дитини. Він тихим голосом закликає її до каяття. Саме Він є вашим головним Союзником у справі її навернення. «Коли Святий Дух торкається сердець дітей, співпрацюйте з Ним. Навчайте їх, що Спаситель кличе їх і ніщо не може принести Йому більшої радості, ніж бачити, що вони присвячують Йому себе у квітучу ранню пору свого життя» (Служіння зцілення. С. 44).

Ключі до прийняття спасіння

1. Моліться, щоб Дух Святий торкався серця вашої дитини.
 2. Створіть у її свідомості привабливий образ Ісуса.
 3. Розвивайте в дитини позитивне ставлення до Бога. Любов Ісуса має виявлятися у вашій любові до неї.
 4. Подбайте, щоб ваша дитина мала міцний фундамент віри, заснований на істинах Святого Письма.
 5. Допоможіть дітям зрозуміти власну відповідальність перед Богом.
 6. У міру того як дитина дорослішає, пояснюйте їй етапи спасіння.
 7. Поясніть їй значення біблійної термінології спасіння.
 8. Поясніть дитині основні кроки на шляху до отримання спасіння.
-

9. Змалечку допомагайте дитині вчитися бачити різницю між добром і злом, роблячи вибір на користь першого.
 10. Використовуйте побутові ситуації, щоб на прикладі пояснити дитині окремі аспекти спасіння.
 11. Закликайте дитину йти за Христом та прийняти запропоноване Ним прощення.
 12. Створіть можливості для того, щоб дитина поділилася власним рішенням з іншими людьми.
-

РОЗДІЛ 13

ЗРОСТАЮЧИ В ІСУСІ

«Щоб були сини наші, немов саджанці, виплекані в їхній молодості, наші дочки – немов ті наріжні стовпи, витесані на окрасу палати!» (Псал. 144:12).

Відвідуючи курси, присвячені темі духовного розвитку дитини, батьки часто запитують мене: «Що треба зробити, щоб моя дитина перестала поводитися, як законник? Я хочу, щоб вона усвідомила ідею праведності через віру, однак буква закону й далі відіграє в її житті провідну роль».

Дошкільнята та молодші школярі, зважаючи на вікові особливості свого розвитку, тяжіють до законництва (мається на увазі виконання чогось відповідно до певних правил). Це природно, оскільки, керуючись правилами, вони вчаться проводити межу між добром і злом. Коли йдеться про щось важливе, ми й самі не проти, щоб діти поведилися, як законники. Вони мають чітко розуміти, що добре,

а що погано, адже саме на цих знаннях надалі будуватиметься їхня система цінностей. Дошкільний вік – це час для батьків допомогти дитині сформуванати міцне духовне підґрунтя.

Цього можна досягти, якщо дати дитині чітко зрозуміти, чого саме від неї очікують. Образно кажучи, ми маємо звести навколо неї уявний «паркан з правил». Якщо огорожа міцна, у дитини сформується надійна основа для побудови системи цінностей у майбутньому. Однак цього не досягти, якщо межа між «можна» і «не можна», між «добре» і «погано» буде розмитою.

*Дошкільний вік – це час
для батьків допомогти
дитині сформуванати міцне
духовне підґрунтя.*

Наш обов'язок – допомогти дітям зростати всебічно розвиненими особистостями, гідними членами соціуму, що становитимуть міцну основу як окремої родини, так і суспільства загалом. Існує чимало відповідальних, високоморальних людей, які дбають про власні сім'ї, про нужденних та безхатків. Водночас багато з них не є християнами й узагалі не сповідують релігійних цінностей. Христос не є рушійною силою їхніх учинків. Вони нічого не знають про спасіння.

Однак наше завдання як батьків, що сповідують християнські цінності, полягає в іншому. Бажаючи, щоб наші діти зростали відповідальними та люблячими особистостями, ми водночас маємо прагнути до того, щоб у них була правильна мотивація для добрих учинків. Такою мотивацією може бути лише вдячне Богові серце, сповнене любові до Христа. Потрібно відмежовувати дії від мотивів. Привчаючи дітей добре поводитися, ми водночас повинні дати їм

зрозуміти, що вони грішні, а отже, потребують Викупителя. Власними силами вони ніколи не зможуть досягти ідеалу, який дає право на вічне життя. Самі лише добрі вчинки не є квитком до Небесного Єрусалима. Цей квиток може подарувати їм лише Христос, їхній Спаситель. За дозвіл увійти до небесних осель не доведеться платити, оскільки Ісус уже зробив це за нас на Голгофі.

Результатом побудови рятівних взаємин з Богом стає оновлений спосіб життя, що зазнав разючих змін порівняно з попереднім. У міру того, як ми наближаємося до Христа, змінюються наші бажання, поведінка, уподобання, спосіб мислення, цілі, життєві орієнтири. Цікаво, що відбувається це не лише завдяки зусиллям нашої волі (через страх утратити вічність), а через те, що в наших серцях живе Бог. Ставши оновленими людьми, ми вже не бажаємо повертатися до колишнього способу життя.

Мені подобається притча, наведена в книзі Кена Макфарленда «Секрети Євангелія» (“Gospel Showdown”). У ній Бог представлений в образі матері, а люди – в образі забруднених багнюкою дітей.

«Троє чоловіків улаштувалися в затишній вітальні, щоб переглянути вечірній випуск новин. Несподівано промову диктора обірвала недоречна рекламна пауза з пропозицією придбати новий пральний порошок. На екрані з'явилося зображення малюка, що з насолодою борсався в калюжі.

– Бідолашна матір, – зауважив перший глядач. – Вочевидь, вона одягла малого, щоб піти з ним на свято, однак погляньте лишень на ці плями бруду.

– Не переймайтеся, – доєднався до розмови другий. – Є й добра новина: зараз матір випере брудний одяг у но-

вому пральному порошку – і він знову стане чистим. Ось розв'язання проблеми!

– Якби ви бачили цю рекламу раніше, то не квапилися б з висновками, – роздратовано зауважив перший. – Насправді пральний порошок не розв'язує проблеми. Дивіться далі.

Тим часом малюк у щойно випраному чистому одязі, вибігши надвір, знову помчав до найближчої калюжі й почав плескатися в брудній воді. Побачивши це, його мама засмучено похитала головою і з надією поглянула на коробку з пральним порошком.

– Ось бачите, – продовжував перший глядач, – який сенс прати одяг, якщо дитина знову повертається в багнюку? Вихід один: матір повинна не лише стежити за тим, щоб одяг малюка був чистим, а й виховати в ньому відразу до бруду.

Третій глядач, який досі мовчав, вирішив і собі вставити слівце:

– Думаю, ви обидва маєте рацію, однак навіть якщо мама випере одяг малого й навчить його не борсатися в багнюці, у глобальному сенсі проблема не буде розв'язана, аж доки не зникне бруд, у якому можна борсатися.

Шкода, однак троє глядачів так і не дійшли згоди. Кожен з них пропонував лише часткове розв'язання проблеми, а щоб остаточно подолати її, потрібно застосувати комплексний підхід».

Хіба ви не радієте з того, що Бог омиває ваші гріхи та зодягає в білосніжні шати Своєї праведності? Однак чи не чудово було б, щоб спочатку в нас зникло бажання борсатися в багнюці гріха? Та це ж наша гріховна природа: ми любимо бруд! Часом нам вдається зусиллям волі стримати себе.

Нас лякає можливе покарання. Однак як складно постійно утримуватися від того, що любиш!

Чи знаєте ви дітей, які не люблять калюж? Здається, сам вигляд каламутної води притягує малюка, ніби магніт. Те саме відбувається й з людьми: нас вабить гріх. Є лише один спосіб змінити наше гріховне ество – випустити Бога у своє життя. Якщо наш розум підпорядкований впливу Святого Духа, у нас навіть не виникає бажання борсатися в багнюці. Він змінює нашу природу.

Увагу дитини слід акцентувати на такій якості Бога, як любов, а не гнів.

«Справжній послух іде від душі. Він виникає в серці під впливом Христа. І якщо ми не опираємося цьому впливові, то Ісус настільки зіллється з нашими думками й цілями, так узгодить наші серця та

думки зі Своєю волею, що, підкоряючись Йому, ми будемо виконувати не що інше, як свої бажання» (Е. Уайт. Бажання віків. С. 639). Одного дня гріху також буде покладено край.

І хоч важливо виховувати дитину із чітким розумінням різниці між добром і злом, докладати зусиль, щоб вона зростала порядною, високоморальною особистістю, однак ми, християни, маємо прагнути більшого. Утримуватися від борсання в багнюці гріха – надскладне завдання, якщо діти покладатимуться лише на силу волі. Ми прагнемо, щоб вони зненавиділи гріх, щоб борсатися в ньому стало для них огидним. Змінити гріховне ество дитини можуть лише довірчі, рятівні взаємини з Христом.

Не припиняючи пояснювати дітям різницю між добром і злом, працювати над розвитком найкращих рис їхнього характеру, ми водночас маємо провадити їх до Христа. Заохочуйте їх до дружби зі Спасителем, це єдиний шлях до

зміни серця. Лише Бог здатен зробити так, щоб вони зне-
навиділи гріх.

Наше ставлення до Бога та спасіння закарбовується у свідомості дітей у дуже юному віці. Коли батьки люблячі, турботливі, завжди готові прощати, діти приписують Богові ті самі якості. Наше ставлення до спасіння також справляє на них істотний вплив. Вислів: «Якщо ти так поводитимешся, Ісус не любитиме тебе» – закликає дитину до послуху, проте водночас спотворює її уявлення про Бога, Котрий однаково любить нас, незважаючи ні на що. Ще один убивчий вислів, що часто лунає з батьківських вуст: «Ісус не візьме тебе на Небо, тому що ти... (кривдиш сестричку, говориш неправду тощо)». Через страх дитина напружує силу волі, щоб знову не впасти в багнюку гріха.

З іншого боку, концепція Бога, Котрий так любить нас, що закриває очі на наші гріхи (бо ж утриматися від них так важко), також хибна. Дітям потрібно пояснити істину: Бог прощає їх і бажає, щоб Його силою вони жили оновленим життям. Він здатен змінити наші вподобання, якщо ми дозволимо Йому це зробити. Якщо любов Божа знайде відгук у їхніх серцях, а Ісус стане їхнім найкращим Другом, вони проведуть поряд з Ним вічність на оновленій Землі, де вже не буде гріховного болота.

Часом донести до дитини цю істину вкрай нелегко, особливо в ранньому віці. Це зумовлено тим, що в цей період дітям ще складно розмежовувати людину та її вчинки. «Погані вчинки – погана людина», – автоматично вважають вони, але ж Богові не подобаються погані люди. Боротися із цим стереотипом ми можемо, виявляючи свою любов до них навіть у моменти непослуху. Увагу дитини слід зосереджувати на такій якості Бога, як любов, а не гнів. Невпинно

повторюйте їм, що їхній Небесний Отець є справедливим і милостивим, а Ісус, їхній Небесний Друг, водночас є нашим Суддею та Викупителем (див. Івана 5:22, Матв. 1:21). Коли ми, прагнучи скерувати дитину на правильний шлях, поєднуємо любов з обґрунтованими вимогами, істина про люблячого Бога, Котрий приймає нас через праведність Ісуса, поступово вкорениться в її розумі.

Іноді діти нас дивують. Керол та її сестра були єдиними християнами в їхній великій родині, до того ж вегетаріанцями, а отже, часто мали відстоювати власні переконання. Одного разу після похоронів одного з родичів до Стіва, п'ятирічного сина Керол, почав прискіпуватися її дядько. «Отже, ти не їси м'яса?» – запитав він малого. Стів ствердно кивнув. «А чому?» – «Тому що це шкодить здоров'ю». Однак чоловік ніяк не міг заспокоїтися й вирішив спровокувати хлопчика: «Якщо ти їстимеш м'ясо, то не потрапиш на Небо?» Запитання на мить спантеличило малюка, однак він з усмішкою відповів: «Я потраплю на Небо, якщо любитиму Ісуса!» Хлопчик усе правильно зрозумів.

Підпорядковуючи свою волю Ісусові

Як ми можемо допомогти дитині зрозуміти концепцію праведності через віру? Насамперед слід пояснити її значення вислову «віддати Богові життя» (підпорядкувати свою волю Ісусові). Запорука здатності триматися подалі від гріховного болота – щодня просити допомоги в Бога, ввіряючи себе в Його люблячі руки. Поясніть дитині, що через згубний вплив сатани ми часто поводимося погано. Такою є наша гріхозна природа. Єдиний спосіб змінитися – попросити Ісуса подарувати нам нове, досконале серце. Він спроможний це зробити. Проте це є саме подарунок.

Ми не можемо просто піти до крамниці й придбати його. Його може дати нам лише Ісус. Коли це відбувається, ми стаємо Його хлопчиком або дівчинкою.

Використайте ілюстрацію, яку ваша дитина зможе зрозуміти. Чимало малюків цікавиться спортом, тож ви можете запропонувати їм таку ідею. У грі з назвою «життя» за перемогу змагаються дві команди: команда Ісуса та команда сатани. Обидва капітани намагаються залучити до своєї групи якомога більше гравців. На перший погляд може здатися, що грати на боці сатани значно веселіше. Членам його команди не доводиться систематично тренуватися й правильно харчуватися. Здається, вони лише те й роблять, що весело проводять час. На противагу їм, гравці команди Ісуса ретельно тренуються, не вживають алкоголю та наркотиків, дотримуються здорового способу життя. Щодня вони слухають інструктаж свого Капітана. Вони дуже люблять Його та проводять разом багато часу. Під час гри команда Ісуса завжди діє за правилами. Іноді може здатися, що команда сатани от-от здобуде перемогу, оскільки її гравці грають нечесно. Однак команда Ісуса грає вміло, її члени добре поводяться навіть із гравцями команди-суперника. Якщо хтось із Його команди травмується, Ісус одразу ж поспішає йому на допомогу, тоді як сатана лише глузує зі страждань своїх гравців.

Одного дня команда Ісуса здобуде остаточну перемогу у вирішальній грі. Сатана та його прихильники будуть знищені, тоді як гравці Ісусової команди житимуть

Запорука здатності триматися подалі від гріховного болота – щодня просити допомоги в Бога, ввіряючи себе в Його люблячі руки.

зі своїм Капітаном вічно. Кожна людина має визначитися з тим, до чийої команди приєднатися. Капітани команд – Ісус і сатана – керують своїми гравцями, навчаючи їх, як діяти. Коли ваша дитина обирає команду Ісуса, Він стає Капітаном її життя. Бог здатен допомогти їй перемогти сатану.

Ви можете провести інші аналогії. Усе залежить від інтересів дитини та її віку. У Святому Письмі ви знайдете вір-

Читання дитині історій на духовні теми є одним з найпотужніших інструментів, які допомагають їй зростати духовно.

ші, у яких ідеться про чисте серце (Псал. 51:12), про Виноградну Лозу та галузку, що самотужки не здатна приносити плід (Івана 15:1-8), про те, що Ісус живе в нас (Гал. 2:20). Наведені вірші та уривки покликані пояснити дію Духа Святого в житті людини. Переконайтеся в тому, що

дитина розуміє: обрати своїм Капітаном Ісуса може лише вона сама. Це означає, що вона має дозволити Ісусові контролювати її життя, цілком Йому довірившись. Вирішивши грати в команді Бога, вона приймає доленосне рішення: Ісус стає її Викупителем. Однак щодня вона повинна робити те, чого від неї очікує Капітан (Ісус). Лише так можна здобути перемогу над сатаною. Проживаючи кожен новий день із Богом, вона може почуватися в безпеці: сатана їй не зашкодить.

Що для цього потрібно? Просто, прокинувшись уранці, звернутися до Бога в молитві й запросити Його знову бути Капітаном її життя. А також попросити, щоб Бог оновив її серце, у такому разі бажання борсатися в багнюці гріха зникне. Дух Святий завжди відповідає на таку молитву.

Стаючи друзями з Ісусом

Поясніть дитині, як ближче познайомитися з Ісусом. Що краще вона Його знатиме, то більш уподібнюватиметься до Нього. Скажіть, що Біблія – це духовна їжа, споживаючи яку ми стаємо подібними до Ісуса. Щойно малюк зможе сидіти у вас на колінах, починайте читати йому історії про Христа з Біблії чи іншої духовної літератури. Перш ніж дитина зможе осягнути зміст прочитаного, вона вже полюбить сам процес. Крім цього, читайте історії й про інших біблійних героїв, щоб вони теж ставали її друзями. Повсякчас звертайте увагу малюка на те, що герої віри також товаришували з Ісусом. Дані досліджень свідчать, що читання дитині історій на духовні теми є одним з найпотужніших інструментів, які допомагають їй зростати духовно. Продовжуйте читати в родинному колі, навіть коли вона підросте й навчиться читати самостійно, оскільки в цей час ви маєте змогу спільно обговорити прочитане.

Допоможіть дитині виділити окремий час, коли вона зможе побути наодинці з Богом. Так вона, читаючи біблійну історію, уважно дослухатиметься до голосу Духа Святого: а що, як Він захоче сказати їй щось особливе? Після цього можна запропонувати їй зобразити зміст прочитаного в альбомі або ж коротко записати до спеціального щоденника. Також можна проспівати псалом чи прослухати коротку повчальну аудіоісторію. На завершення слід обов'язково поговорити з Ісусом. Заохочуйте дітей ділитися з Богом усім: важливими й не дуже важливими подіями із власного життя, секретами, які Ісус ніколи нікому не викаже. Поступово Бог ставатиме їхнім найближчим Другом.

Щоб допомогти дитині щодня присвячувати час спілкуванню з Богом, ви можете зробити це частиною щоденного

розкладу вашої сім'ї. Наприклад, кожен член родини має знати, що після того, як уранці пролунав сигнал будильника, він має 20-30 хвилин часу для особистого спілкування з Богом. Оскільки цей час є особливим, ніхто не повинен заважати іншим. Цей метод особливо добре працює зі школярами, хоч сім'ї, які практикували такий підхід, розповідали, що до нього швидко при звичаються навіть дошкільнята. Малюки із задоволенням розглядають ілюстрації з Біблії та «розмовляють з Ісусом». Якщо ви вирішите спробувати цей метод, насамперед переконайтеся, що всі члени родини розуміють, як саме слід проводити свій особистий час із Богом. Допоможіть кожній дитині підготувати необхідні для цього матеріали: Біблію, альбом, блокнот для нотаток, ручку, кольорові олівці тощо. Подаруйте дітям гарно оздоблену коробку, куди вони зможуть скласти всі ці речі (або ж виготовте й прикрасьте її разом).

Уподобнюючись до Ісуса

Для нас Ісус є Взірцем для наслідування. Почніть із розповіді про те, що зі сторінок Біблії до нас звертається Він Сам, навчаючи, як слід жити. Допоможіть дитині відшукати в Слові Божому вірші чи уривки, що скеровуватимуть її дії в правильному напрямку (наприклад, Филп. 4:8). Можна відвести окреме місце в блокноті, щоб записувати якості, притаманні характеру християнина. Розглянувши нову рису, ваша дитина може зазначити навпроти неї відповідний вірш із Біблії. Потім можна спільно обговорити, як ця риса характеру виявляється в повсякденному житті. Занотуйте результат або запропонуйте дитині зобразити його.

Молодші діти можуть знайти відповідні ілюстрації в журналах, з вашою допомогою вирізати їх і вклеїти у свій

блокнот. Намагайтеся підібрати історію, у якій фігурує та риса характеру, яку ви саме розглядаєте з дитиною. Можна розпочати з Декалога (Вих. 20:3-17), акцентуючи увагу на позитивних особистих якостях, необхідних для дотримання кожної заповіді. Також ви можете розглянути сходинки духовного зростання християнина (2 Петра 1:5-8), плоди Духа Святого (Гал. 5:22) чи Нагірну проповідь (Матв. 5-7). Уривок Римл. 12:8–13:13 містить додаткові настанови щодо того, як жити за волею Божою. Кожен із цих біблійних уривків дає уявлення про спосіб життя християнина. У суботу по обіді приділяйте час, щоб разом з дитиною роздумувати над цією темою.

Ознайомте дітей з Божими обітницями для різних життєвих ситуацій. Наприклад: «Усе можу в Тому, Хто мене зміцнює, – в Ісусі Христі» (Филп. 4:13), «І живу вже не я, а Христос живе в мені» (Гал. 2:20). Постійно нагадуйте їй про те, що вона зможе стати схожою на Ісуса, лише якщо обере Його своїм Капітаном. Тільки тоді Він зможе подарувати їй оновлене серце, змінити її бажання. Без допомоги Ісуса вона неодмінно зазнає духовної поразки, наслідком якої може стати глибокий смуток. Ніхто не зможе стати подібним до Христа без Його допомоги. Нагадуйте: якщо дитина гратиме в Його команді, Він постійно буде поруч із нею, триматиме за руку, допомагаючи піднятися в разі падіння. Відпустивши Його руку, вона дуже скоро потрапить у халепу. Крокувати життям пліч-о-пліч із Богом – ось заповука духовного зростання.

Переведіть процес навчання в практичну площину. Для цього скористайтеся ілюстраціями із життя дитини: розгляньте ситуації, що виникають на ігровому майданчику (нагадайте їй, що сталося, коли вона чи її друзі намагалися

схитрувати, заздрили або ж, навпаки, виявляли послух, милосердя, допомагали іншим). Часто діти, опинившись у скруті, потребуватимуть вашої допомоги. Тут стануть у пригоді рольові ігри. Разом з дитиною розіграйте проблему, щоб вона змогла запропонувати шляхи її розв'язання. Спочатку запропонуйте їй зіграти саму себе, тоді як ви виконуватимете роль іншої дитини. Потім поміняйтеся ролями, щоб вона могла, поставивши себе на місце іншої людини, зрозуміти, як та відчувається. Запитайте її, як у такій ситуації вчинив би Ісус. Знайдіть у Біблії вірш, що містить пораду, як ми повинні поводитися за таких обставин.

Права на Божі обітниці

Зовсім маленькі діти переконані в тому, що Ісус неодмінно відповість на їхні молитви. Однак згодом у них починають з'являтися сумніви. Постійно нагадуйте їм про те, що Божі обітниці, записані в Біблії, дані також і для них. Перш ніж дитина досягне підліткового віку, вона має переосмислити батьківські цінності, зробивши їх «своїми». Надалі довіра до Божих обітниць стане для неї рятівною соломинкою в життєвих незгодах. На власному прикладі покажіть дитині, як можна застосовувати Божі обітниці.

Перший крок до цього – у щирій молитві попросити Бога наповнити серце дитини довірою до Його Слова та даних у ньому обітниць (Якова 1:6). Другий крок – мати бажання виконати Божу волю, відкриту в Його Слові (Прип. 28:9). Якщо ваша дитина не бажає виконувати те, про що її просить Бог, вона навряд чи може розраховувати, що в її житті справдяться Його обітниці. Це просто несправедливо. Якщо вона свідомо пішла туди, куди ходити заборонено, марно сподіватися на те, що Бог охоронятиме її там, де

їй узагалі не можна бути. І насамкінець переконайтеся в тому, що дитина розуміє, що має зректися власних егоїстичних бажань, перш ніж Господь зможе відповісти на прохання керувати її життям. Інакше вона лише створюватиме для Нього перепони. Якщо ми віримо в те, що Бог бажає для нас найкращого, то повинні бути готовими поступитися власним баченням на користь Його мудрих порад. Будьте терплячими. Крок за кроком ведіть дитину до розуміння цих істин. З Божою допомогою ви досягнете поставленої мети.

Діти мають на власному досвіді зрозуміти, що означає прощати та бути прощеними.

Навчаємося прощати

Навчитися прощати нелегко. Після того як Крісті зруйнувала вежу, над зведенням якої Джеф працював кілька днів поспіль, збираючись показати її своїй учительці, хлопчик прагнув одного – помститися. Пробачити? Йому навіть на думку таке не спадало. Насправді це не властиво нашій гріховній натурі. Лише Господь може наділити людину здатністю прощати, оскільки лише Він спроможний змінити наше єство.

Діти мають на власному досвіді зрозуміти, що означає прощати та бути прощеними. Що раніше вони засвоять цей урок, то краще. Якщо ваш малюк випадково зламає чи розіб'є якусь річ, обійміть його зі словами: «Усе гаразд, я тобі пробачаю». Більше не нагадуйте дитині про те, що сталося. У ваших взаєминах з нею показуйте, як Бог прощає й забуває наші помилки. Коли ви говорите своїй 8-річній дитині: «Не знаю, чи можемо ми довіряти тобі після того, що ти втнула минулого тижня», –

вона дійде висновку, що мама з татом їй не пробачили, оскільки пробачити – означає більше не згадувати про непорозуміння.

Навчіть дитину просити вибачення. Випадково скривдивши іншу дитину, вона має сказати: «Будь ласка, пробач мені, я не навмисне». Щоб усвідомити власну провину, ба-

Зробити щось приємне для людини тоді, коли вона цього не заслуговує, – ось ознака справжнього прощення.

гатьом дітям потрібно залишитися наодинці й усе ретельно обміркувати. У цей час Дух Святий працює над їхніми серцями, закликаючи до каяття. У відповідь на її вибачення обов'язково скажіть: «Я тобі пробачаю», – після чого пригорніть дитину, примирившись із нею.

Також навчайте дитину пробачати іншим. Крісті має бути соромно за те, що вона зруйнувала вежу Джефа, однак той має навчитися пробачати. Моліться, щоб Дух Святий працював над серцем кожної дитини. Деякі діти від народження тяжіють до того, щоб тривалий час тримати в серці образу. Гордість, успадкована від батьків, заважає їм пробачати іншим. За таких обставин будьте терплячими, однак наполегливими. Згодом (осягнувши концепцію біблійного прощення) дитина перегляне своє ставлення до людей. Наразі ж дайте їй час, щоб на самоті обміркувати те, що сталося. Наполягайте на тому, щоб вона перепросила перед тим, кого образила. Щоб підтримати, складіть їй компанію, однак не говоріть за неї. Вона має на власному досвіді зрозуміти, що означає просити пробачення та бути прощеною.

Однак часто самих лишень вибачень замало. Іноді слід відшкодувати завдані збитки. Що Крісті може вдіяти за

цих обставин? Допоможіть їй поглянути на ситуацію очима брата. Що вона може зробити, щоб той перестав на неї гніватися? Обговоріть це з дитиною, після чого допоможіть дітям примиритися.

У ситуації, коли двоє дітей дуже образили одне одного, можна спробувати розвести їх у різні кімнати, давши кожному папір і олівець. Попросіть їх описати те, що сталося, а також у молитві попросити Ісуса допомогти їм поглянути на ситуацію Його очима. Потім діти мають обмінятися аркушами й прочитати написане. Часом дитина готова попросити вибачення, однак їй бракує сміливості сказати це вголос. Саме в такій ситуації папір і олівець стають у пригоді. Якщо одна сторона просить вибачення, попросіть ображену сторону прийняти його. Це можна продемонструвати, порвавши папірець із описом образливої ситуації. Після того як аркуш знищено, ніхто не повинен згадувати про цей випадок.

Зробити щось приємне для людини тоді, коли вона цього не заслуговує, – ось ознака справжнього прощення. Припустимо, ваша дитина, поспішаючи до школи, не застелила своє ліжко. Якщо це вже стало звичкою, дайте їй відчуття негативні наслідки. За таких обставин вона буде змушена переглянути своє ставлення до домашніх обов'язків, що надалі допоможе їй виправитися. Однак якщо це одноразовий випадок, ви можете застелити ліжко за неї й залишити на подушці записку, яку дитина побачить, коли лягатиме спати. Напишіть щось на зразок: «Сьогодні я заправила твоє ліжко. З любов'ю – мама».

Ви прагнете, щоб дитина відчула, що означає Боже прощення? У такому разі зробіть для неї щось особливо приємне тоді, коли вона цього найменше заслуговує.

Перебуваючи на морському узбережжі, ви маєте чудову нагоду проілюструвати дитині Боже прощення. Ідучи вологим піском, зверніть її увагу на сліди. Коли на берег нагочується хвиля, вони зникають. Тепер їх уже неможливо відшукати. Поясніть, що коли ми просимо в Ісуса прощення, те саме відбувається з нашими гріхами. Погані думки та вчинки залишають слід у нашому серці так само, як ноги залишають відбитки на вологому піску. Однак коли ми просимо в Бога прощення, Ісус змиває ці сліди, ніби ми ніколи не грішили. Дитина повинна прийняти цю вістку розумом і серцем. Це допоможе їй подолати сумніви, невпевненість і почуття вини, які часто супроводжують підліткові роки.

Деяким дітям украй важко пробачити собі, тоді як іншим вони пробачають досить легко. Це одна з найвитонченіших пасток сатани, оскільки такій дитині важко повірити в те, що Бог здатен її простити. Вона настільки грішна, що

не заслуговує прощення. Однак насправді його ніхто не заслуговує. Прощення – це подарунок з Небес як свідчення того, що Ісус любить нас.

Часто дитина, яка не може пробачити собі, має завищені стандарти щодо власної поведінки. Вона ніколи не зможе досягти бажаного рівня досконалості просто тому, що за своєю природою є перфекціоністом. Як наслідок, вона боїтиметься нових для себе видів діяльності: «А раптом я не зможу досягти успіху в цій сфері?» – думає вона. Іноді така риса є вродженою особливістю, однак частіше вона все ж таки набута. Це відбувається через те, що дитина зростає в середовищі, у якому до неї систематично висувають завищені вимоги. Що б вона не робила, батьки ніколи не будуть цілковито задоволені. Часом дорослі глибоко переконані в тому, що цим роблять дитині велику послугу, стимулюючи її ставати досконалою. Вони ніколи не хвалять своїх дітей, натомість указують, що саме можна було зробити краще.

Руді мав саме таких батьків. Хлопець переступив поріг 20-річчя й закінчував навчання в коледжі. У розмові зі мною він зізнався, що батьки ніколи по-справжньому не були задоволені ним. У його пам'яті з дитинства закарбувався вираз невдоволеності на обличчях мами й тата. Критично оцінюючи будь-який його вчинок, вони завжди говорили синові, що той недостатньо старається. У перший клас хлопчик пішов із твердим переконанням у тому, що він нездара й з нього не вийде нічого путнього, хоч насправді був досить обдарованою дитиною.

У школі він доволі швидко навчився читати й зрозумів, що йому це вдається краще, ніж більшості його однокласників. Поступово хлопець почав об'єктивно оцінювати

власний потенціал, однак ставлення батьків справило істотний вплив на формування його характеру. Його дівчина потай розповіла мені, що Руді ніколи не робить їй компліментів. Якось вона спекла для нього печиво, але замість подяки почула: «Ну, тут бракує цукру». Навіть її врода не могла змусити хлопця сказати їй щось приємне. Не дивно, що їхні взаємини припинилися.

Бог здавався Руді розгніваним, невдоволеним Суддею, не здатним прощати. Хлопцеві було нелегко пробачити собі власні помилки, а ще важче було пробачити іншим. А як інакше, коли віриш у Бога, Котрий приймає лише досконалих людей? Духові Святому доведеться добре попрацювати над серцем цього юнака, щоб той зрештою повірив у Боже прощення й навчився пробачати іншим їхню недосконалість.

Подолання труднощів

Тихенько зачинивши за собою двері, дев'ятирічний Майк прослизнув до своєї кімнати. Він не хотів нікого бачити. За вечерею батьки помітили, що хлопчик не був веселим, як зазвичай, а мав пригнічений вигляд.

— Що сталося, синку? Ми можемо чимось тобі допомогти? — занепокоєно запитав батько.

— Ні, — невпевнено знизав той плечима.

Однак під час сімейного богослужіння хлопчик не зміг більше тримати власні страхи в собі. Емоції переповнювали його, коли він розповідав батькам, що в школі до нього чіпляється хуліган. «Ніхто не любить Пауля через те, що він дуже злий. У нього зовсім немає друзів. Мені страшно, бо ж він щодня з мене знущається, придумує всілякі витівки!»

Родина Майка нещодавно навернулася до Бога. Мама запропонувала синові пошукати пораду в Божому Слові. Нарешті вони натрапили на вірш Римл. 12:20: «Якщо твій ворог голодний, – нагодуй його; якщо спрагнений, – дай йому пити».

– З огляду на все, Пауль – твій ворог, – упевнено сказала мама. – Не знаю, що зміниться після того, як ти його нагодуєш, однак саме про це сказано в Біблії. Що він любить?

Трохи подумавши, Майк вигукнув: «Я знаю, що йому подобається! Це цукерки “M&M’s”, він від них просто в захваті!»

– Можливо, пригостиш його? – запропонував тато.

– А що це змінить? – із сумнівом у голосі запитав хлопчик.

– Точно не знаю, – відповіла мама. – Однак якщо Біблія радить нам поводитися з ворогами саме так, ми принаймні маємо спробувати.

Домовилися, що завтра в школі Майк пригостить Пауля “M&M’s”.

Важко передати словами, наскільки приголомшений був Пауль, коли у відповідь на його образливі слова Майк з усмішкою простягнув хуліганові його улюблені ласощі. Пробурмотівши «дякую», він пішов геть. Наступного дня мама дала Майкові до школи домашнє печиво, щоб той поділився ним з Паулем під час обіду, а потім – шматок шоколадного торта. Минув тиждень – і Пауль не лише перестав погрожувати Майкові, хлопці навіть потоваришували! «Тепер я захищатиму тебе. Якщо хтось тебе образить, лише дай мені знати», – сказав Пауль. Божа порада подіяла!

Того дня, коли все йде не за планом, перше, що потрібно зробити, – це попросити Бога про допомогу.

Часом у дитини просто може видатися поганий день. У житті трапляється й таке. Вона має звикнути до цього. Поганий день не триватиме вічно. За Божим задумом після дощу з-за хмар обов'язково визирає сонце, а на зміну зимі приходить весна. Незалежно від обставин, Його обітниці є незмінними: Він буде поруч навіть у важкі часи.

Того дня, коли все йде не за планом, перше, що потрібно зробити, – це попросити Бога про допомогу. Короткі

Ще один спосіб, який допомагає пережити поганий день, – це запитати в Бога, чого Він хоче нас навчити за цих обставин.

молитви кілька разів протягом дня допомагають нам побачити перспективу. Навчайте дитину «швидких» молитов (коли ми, подумки звернувшись до Бога, промовляємо лише кілька слів). Маленькі діти нерідко вважають, що для молитви обов'язково слід стати на колі-

на чи принаймні скласти руки. На їхню думку, від того, у якій позі вони звершили молитву та які слова вжили, залежить, відповідь Бог на неї чи ні. Ознайомте їх з ідеєю «швидкої» молитви, або «молитви в скруті». Наприклад, коли внутрішній голос закликає їх учинити щось погане, а їх так і тягне пристати на його пропозицію, «молитва в скруті» може допомогти їм протистояти спокусі. Варто їм вимовити: «Ісусе, будь ласка, допоможи мені!», – як ангели вже поспішатимуть на допомогу. Дітям подобається уявляти себе в оточенні ангелів-охоронців. «Молитва в скруті» допоможе старшим дітям протистояти тиску з боку однолітків, згадати правильну відповідь під час тесту, уникнути конфлікту – словом, вийти зі скрутного становища.

Ще один спосіб, який допоможе пережити поганий день, – це запитати в Бога, чого Він хоче нас навчити за цих об-

ставин. Під час сімейного богослужіння ви можете обговорити події дня та поміркувати над тим, які висновки необхідно зробити. Часом це допомагає запобігти подальшим поганим дням.

А що, як усе пішло шкереберть через те, що Рейчел полінувалася встати з ліжка відразу після того, як продзвенів будильник? А можливо, причиною невдач стало домашнє завдання, не виконане вчасно?

Часом усе йде не за планом без видимих на те причин. І будь-які наші зусилля все виправити виявляються марними. На цей випадок Біблія містить конкретну пораду: «Завжди радійте, невинно моліться, за все дякуйте, бо це Божа воля в Ісусі Христі щодо вас» (1 Сол. 5:16–18). Як навчити дитину дякувати Богові навіть за погані дні? Вона аж ніяк не схильна бути вдячною в ситуаціях, коли програла вибори на посаду старости класу чи пережила приниження з боку найкращого друга!

Перше, що слід зробити дитині, щоб відчути вдячність Богові за таких обставин, – це попросити Духа Святого нагадати їй, що для неї зробив Бог. Результати таких роздумів доречно записати в молитовний щоденник або ж поділитися ними з іншими членами родини під час сімейного богослужіння. Наступний крок – спробувати пригадати біблійного героя, що опинився в схожій ситуації. Якщо це вдасться, ретельно дослідіть, що Бог зробив для цієї людини. Розмірковують над Божими обітницями. Знайдіть ту з них, що наразі відповідає потребам дитини, та запишіть її на аркуші, який вона зможе носити із собою або ж прикріпити на видному місці у своїй кімнаті. Настав час уявити, згідно з обітницею, що Бог зробить для дитини в майбутньому. Звичайно ж, ми не можемо передбачити все,

однак можемо молитися, щоб Господь утрутився в ситуацію й виконав Свою обітницю в нашому житті. Дитина має чесно розповісти Ісусові про свої почуття. Закликайте її бути вдячною Богові за підтримку в скруті. Поступово ви помітите, що в її серці занепокоєння поступається місцем вдячності.

Божий план та підробка сатани

Бог має досконалий план, як допомогти вашим дітям зростати духовно. Він бажає стати для них найкращим Другом, зробити так, щоб вони були схожими на Його Сина. «Коли людина відвертається від вад ближніх, аби споглядати

Що швидше дитина навчиться вбачати причинно-наслідкові зв'язки, а також брати відповідальність за свої рішення, то скоріше вона буде готовою прийняти Божий план щодо свого життя.

Христа, Бог здійснює перетворення в її характері. Дух Христа, працюючи над серцем людини, приводить його у відповідність до образу Спасителя» (Е. Уайт. Притчі Ісуса Христа. С. 169). Яка дивовижна обітниця для наших дітей! Скористайтесь нею, щоб допомогти їм припинити концентруватися на власних недоліках, натомість зосередившись на Ісусові. Його Дух кардинально змінить їхнє єство.

Згідно з Божим планом, ми маємо відчувати провину за свої погані вчинки (Дії 2:37, 38), пережити покаєння (Йоїла 2:13), сповідати власні гріхи перед Богом та визнати їх перед тими, кому наші дії могли заподіяти шкоду (1 Івана 1:9), прийняти Боже прощення, котре звільняє від почуття вини (Єрем. 31:34). Господь також бажає, щоб ми відшкодували збитки тим, кого скривдили (Луки 19:8), та цілковито обли-

шили гріх (Івана 8:11). Люблячий Бог відновлює нас (Филп. 2:13). Минуле для Нього зникає. Він бачить лише наше з Ним спільне майбуття.

Сатана завжди прагне втрутитися в запланований Богом хід подій, особливо коли йдеться про зміну гріховного ества людини. Він прагне викривити кожен Божий намір. Спочатку диявол намагається заглушити голос Духа Святого, Котрий звертається до нашого сумління. Його мета полягає в тому, щоб дитина взагалі перестала відчувати докори сумління. Якщо йому не вдається цього досягти, він докладає зусиль для того, щоб невротизувати її совість і зробити її життя нестерпним (див. розділ 6). Ще одна його мета – ослабити волю дитини, щоб перешкодити формуванню її системи цінностей.

Не бажаючи, щоб ваша дитина покалася, сатана підштовхує її до формального каяття. «Скажи, що ти більше так не будеш, а коли вчитель відвернеться, знову зможеш бешкетувати!» Так званий раціоналістичний підхід є ще одним прийомом, який часто застосовує диявол. «Я не винен. Половина учнів нашого класу списувала на контрольній. Якби я цього не зробив, то отримав би погану оцінку». Визнавати власні помилки доволі болісно. Значно легше перекласти провину на іншу людину чи обставини.

Ваша дитина дорослішає. Пильнуйте, щоб вона не потрапила до жодної з описаних пасток сатани. Натомість привчайте її відповідати за власні вчинки. Що швидше дитина навчиться вбачати причинно-наслідкові зв'язки, а також брати відповідальність за свої рішення, то скоріше вона буде готовою прийняти Божий план щодо свого життя.

Ще один метод, до якого часто вдається диявол, – це навіювання людині думок про власне безсилля, унаслідок

чого виникає бажання опустити руки в духовній боротьбі. «Бути хорошим так важко!» Звичайно, це нелегко, особливо якщо ми намагаємося досягти цього лише власними зусиллями. Однак Бог готовий підтримати нас у духовній боротьбі. Завдяки тому, що Ісус змінює наше гріховне ество, у нас виникають нові бажання, ми отримуємо змогу жити оновленим життям. Нагадуйте дитині про Божий план спасіння. Інакше вона відчуватиме сильну спокусу опустити руки, особливо в підлітковий період.

Диявол намагається втрутитися в кожний пункт Божого плану. Він може нашіптувати: «Визнавати свою провину безглуздо. Інші глузуватимуть з тебе!» Якщо людина не піддається на цей його виверт, сатана закликає її до поверхового каяття. Результатом справжнього покаяння завжди є зміни в житті, тоді як поверхове – лише звільняє людину від почуття вини. Вимушене покаяння діє за тим самим принципом. Ви можете вимагати від дитини: «Скажи братові, що шкодуєш про свій учинок», – однак у душі вона не відчуває каяття. Так, звичайно, вона може сказати те, що ви бажаєте від неї почути, однак про себе думатиме: «Чекай, ось тільки ми разом вийдемо надвір... Ти від мене ще отримаєш!»

Ще один відомий прийом сатани полягає в навіюванні людині думок, під гнітом яких вона не здатна пробачити самій собі, а отже, і прийняти Боже прощення. Часомдесь глибоко всередині ми відчуваємо, що маємо бути покарані за все, що накоїли. Через це нам складно повірити в те, що Бог прощає нас, стираючи наші гріхи. Ви зможете допомогти дитині подолати сумніви, якщо разом з нею аналізуватимете кожну ситуацію. Якщо дитина пережила справжнє покаяння, вона не чекатиме покарання за свою поведінку,

щоб надалі чинити інакше. Пильнуйте, щоб не вдаватися в крайнощі.

Дехто переконаний у тому, що Бог карає нас за кожен непослух. Бог ніколи не вдається до таких грубих виховних методів, хоч іноді дозволяє нам відчувати згубні наслідки власного вибору (бо ж ми вчимося на власних помилках). Натомість, приймаючи наше каяття, Він прощає нас. Іноді з різних причин дитина не відчуває себе прощеною, хоч і знає, що Бог прощає грішників. Такі почуття можуть стати серйозною перепорою на шляху її духовного зростання. Постійно нагадуйте їй: якщо вірою покладатися на Божі обітниці, згодом вона віднайде духовний спокій.

«Гаразд, ти визнав власну провину. Але ж намагатися відшкодувати завдані збитки – це безглуздя! Цікаво, як ти збираєшся це зробити?» – нашіптує диявол дитині. Це справді нелегко. Дитина може потребувати вашої підтримки. Однак це частина Божого плану. Факт повернення грошей за поцуплену в супермаркеті шоколадку може справити на неї вкрай глибоке враження. Це також слугуватиме дієвою засторогою на майбутнє. Потрібна сміливість, щоб зізнатися подрузі в тому, що наговорила дурниць про спільну знайому, однак цей досвід допоможе дитині змінитися на краще.

Ми не зможемо припинити грішити самотужки. Ваша дитина має чітко це розуміти. Покладаючись лише на силу волі, рано чи пізно вона обов'язково зазнає поразки й може пережити розчарування. Тож постійно нагадуйте їй про те, що лише Бог може змінити гріховне людське єство. Ісус бажає дати їй оновлене серце, її система цінностей зазнає докорінних змін, а отже, бажання також стануть іншими. Довіра Богові – ключ до перемоги над гріхом.

Сатанинські підробки – витончена пастка для непідготовленої людини. Розкажіть про них дитині, щоб вона знала, із чим може зіткнутися. Укажіть на те, як Бог розв’язує проблему гріха. Допоможіть їй відчутися на собі Божу любов через ваші дії.

Хіба батько не вислухав покаяння заблудлого сина, щоб потім повністю відновити його в правах? Зрештою, чому юнак не міг скористатися батьківським прощенням? Чи можемо ми з вами чинити так само щодо власних дітей? Звичайно ж! Бог указує нам на цей шлях, хоч, стаючи на нього, ми певною мірою ризикуємо. Довіряти людям – означає ризикувати. Однак лише так ми зможемо мотивувати їхній розвиток. Як люди, ми не завжди можемо зрозуміти Божі методи впливу на серце та розум. Однак Він здатен змінити не лише наших дітей, а й нас самих. Бог може підказати, як ознайомити дитину з Його планами. Моліться, щоб Дух Святий керував вами, а також впливав на серце дитини.

Протягом кількох минулих років ми з моїми студентами опитали понад 250 дітей та підлітків щодо того, як вони розуміють «спасіння». Нашою метою було збагнути, яким чином дитина формує уявлення про це поняття та як з віком змінюється її ставлення до ідеї спасіння. Ми також прагнули визначити, наскільки діти впевнені у власному спасінні. «Як ти вважаєш, якби Ісус мав прийти сьогодні, чи взяв би Він тебе на Небо?» – запитували ми. Виявилося, що діти віком до 8-9 років були цілком упевнені у своєму спасінні. Ісус, безсумнівно, забере їх із Собою! Та водночас право на спасіння діти пов’язували з власною поведінкою. «Якщо ти добре поводишся, то ти хороший, а отже, будеш на Небі разом з Ісусом», – ось як мислять діти цього віку. Цікаво,

що чимало з них були переконані в тому, що більшість часу вони є саме «хорошими».

З віком у дітей починали з'являтися сумніви. Вони вже не були настільки впевненими у власному спасінні. Як наслідок, починали вкрай критично ставитися до своїх учинків: «Не думаю, що Ісус візьме мене до раю, оскільки сьогодні я забув застелити своє ліжко». Їм здається, що навіть через незначну помилку Бог може позбавити їх права на спасіння. Таке переконання зберігається аж до підліткового віку. Саме тоді діти поступово починають усвідомлювати, що саме задля них зробив Ісус і що отримати спасіння можна лише завдяки Божій благодаті.

Отже, для батьків важливо допомогти дітям усвідомити:

- значення жертви Христа особисто для кожного;
- як Бог розв'язує проблему гріха;
- оновлене серце – це подарунок Ісуса грішній людині;
- спасіння ми отримуємо лише завдяки Божій благодаті.

Найбільший подарунок, який ми можемо зробити власній дитині, – це допомогти їй повірити в можливість бути прощеною та спасеною.

Основні кроки на шляху духовного зростання в Христі:

1. Навчіть дитину коритися Божій волі (підпорядковувати власну волю Ісусові).
 2. Допоможіть їй зміцнювати дружні стосунки з Ним.
 3. Поясніть дитині, що слід зробити, щоб крок за кроком ставати більш схожою на Ісуса.
 4. Дайте практичні поради щодо християнського способу життя.
-

5. Навчайте дітей користуватися Божими обітницями.
 6. Допоможіть дитині навчитися прощати та приймати прощення.
 7. Навчайте дитину, як поводитися в скруті.
 8. Розкажіть їй про те, що в Бога є план нашого духовного зростання (розгляньте кожен його крок окремо).
 9. Допоможіть дитині розпізнати духовні пастки сатани.
 10. Зосереджуйте її увагу на тому, що Ісус робить заради нас: як Він розв'язує проблему гріха, як змінює наше єство, як наділяє нас Своєю праведністю.
 11. Поділіться з дитиною досвідом власного духовного зростання.
-

ДУХОВНІСТЬ РОДИНИ

«Оповідайте про це синам вашим, а ваші сини – своїм дітям, а їхні сини – поколінню наступному» (Йоїла 1:3).

Кожній сім'ї притаманна певна неповторна атмосфера, яка, впливаючи на кожного з її членів, наближає його до Бога або ж, навпаки, відвертає від Нього. Спостерігаючи за багатьма родинами та дослідивши чимало спеціалізованої літератури, я дійшла висновку, що духовна атмосфера, яка панує в сім'ї, є одним з найпотужніших чинників, здатних впливати на формування системи моральних цінностей у дітей. І ця атмосфера теж зумовлена багатьма чинниками.

Радість у Богові

У моєму житті був складний період, під час якого в мене мимоволі з'явилася звичка зауважувати лише негативні

моменти. Як результат, я зіткнулася з розчаруванням і депресією. Та якось, читаючи статтю в журналі *Guidedpost*, я відчула, ніби зі сторінок цього видання до мене звертається Господь. Тому вирішила дослухатися до поради автора й почала вести «Щоденник отриманих благословень».

Спочатку мені було нелегко побачити благословення, і кілька днів поспіль у моєму щоденнику з'являлися записи на зразок: «Сяє сонце», «Цвітуть квіти» тощо. Поступово я змогла зосередитися на більш особистих благословеннях – і згодом мій щоденник перетворився на справжнє джерело натхнення. Гортаючи його сторінки, я згадувала, як Господь вів мене, допомагаючи розв'язувати маленькі та великі проблеми.

Наш спосіб мислення та оцінка, яку ми даємо людям і явищам довкола, обов'язково позначається на тому, наскільки духовною зростатиме дитина. Як батьки, ми прагнемо, щоб наші діти зростали справжніми християнами, тому відчуваємо особисту відповідальність за всі недоліки їхніх характерів. Зосередившись на проблемах, ми втрачаємо здатність бачити позитив у власних дітях, у церкві, у будь-чому. Ми перестаємо помічати благословення. Ми забуваємо про те, що попри все Бог і досі залишається Володарем Усесвіту! Через це страждають наші діти, котрі з віком перетворюються на збентежених, немилосердних дорослих, які так і не дізналися, що означає мати радість у Христі, служіння Котрому ніколи не приносило їм справжнього задоволення.

Якщо ми не розповідаємо дітям про отримані від Бога благословення, марно сподіватися на те, що за нас це зробить хтось інший. Започаткуйте добру сімейну традицію: за вечерею ділитися одне з одним духовними досвіда-

ми (до цього можуть долучитися навіть дошкільнята). Це може бути розповідь про отриману відповідь на молитву, Божу допомогу вам особисто чи комусь із вашого оточення. Разом з дитиною підготуйте «альбом-подяку». Відтепер ви знатимете, що робити в суботу по обіді (особливо довгими літніми вечорами). Ви можете переглядати з дитиною журнали в пошуках ілюстрацій до отриманих минулого тижня благословень. Також можна запропонувати намалювати їх власноруч чи підібрати зображення з Інтернету. Добре, якщо ви або старші діти залишите під ними стислий коментар.

Започаткуйте добру сімейну традицію: за вечерю ділитися одне з одним духовними досвідами.

Щотижня дитина може обирати найважливішу на її погляд історію з «альбому-подяки», щоб переказати її під час сімейного богослужіння. Так у вашій родині виникне традиція помічати Божу ласку й цінувати шлях, яким вас провадить Господь. Коли ви ділитесь з дітьми власними духовними досвідами (можливо, ще часів вашого дитинства чи юності), простежте, щоб вони знайшли відображення на сторінках вашого «альбому-подяки», або принаймні запишіть їх на диктофон. Ці дорогоцінні перлини мають бути збережені для вас і ваших нащадків.

Найкращі духовні досвіди, здатні потішити серце, ми здобуваємо саме під час служіння Богові. Коли ви почнете зауважувати отримані від Нього благословення, радість увійде до вашої оселі й ви підніметеся на наступний щабель духовного зростання. Щоденні живі взаємини з Богом – ось справжнє благословення.

Щастя має здатність гуртувати людей навколо себе. Я не знаю кращого способу наблизити дітей до Бога, аніж

допомогти їм відчувати радість від благословень, отриманих з Його щедрих рук. Наші діти також мають служити Богові. Ось що із цього приводу сказано у Святому Письмі: «Буде потомство служити Йому, – й залічене буде навіки у Господа. Прийдуть і будуть звіщати Його правду народам, який буде народжений, що Він це вчинив!» (Псал. 22:31, 32).

Що Господь робить у вашому житті? Які досвіди ви пережили з Ним? Розкажіть про це своїм дітям! Такі бесіди є своєрідним магнітом, що притягуватиме їх до Бога.

*Я не знаю кращого способу
наблизити дітей до Бога,
аніж допомогти їм відчувати
радість від благословень,
отриманих з Його
щедрих рук.*

Духовну атмосферу в родині може визначати або прагнення завжди радіти в Господеві, або ж гіркота, породжена критицизмом та негативними коментарями на адресу Церкви. Ви можете не помічати цього, однак ваші слова позитивно чи негативно впливають на духовність інших людей, особливо дітей.

Зауваження тут, зневажливий коментар там – і згубний результат не забариться: враження переростають у ставлення. Критика щодо пастора: «Невже не можна підготувати путню проповідь?», учителів Суботньої школи: «Вона навіть із дітьми впоратися нездатна. Ніякої дисципліни!», братів по вірі: «І на це конференція витрачає наші пожертви? Думаю, слід спрямувати наші десятини на інші потреби!», «Ти помітив, як молодіжний керівник зайшов до McDonald's? Оце так прихильник здорового способу життя!» – роблять свою «чорну» справу. Додайте до цього відеозаписи з виступами самопроголошених поборників за чистоту біблійного вчення, вістка яких насправді покликана розколоти Церкву, – і між дитиною та Богом зво-

диться уявна стіна. Побудувати її надзвичайно легко, а от зруйнувати... Якщо дитина постійно чує від батьків такі висловлювання, будьте певними: подорослішавши, вона залишить зібрання. Який сенс відвідувати таку погану Церкву?

Яка духовна атмосфера панує у вашій родині – радості чи гіркоти? Від вашої відповіді залежить духовний стан дитини.

Сімейні богослужіння

Я глибоко переконана в тому, що наявність або відсутність щоденних сімейних богослужінь є лакмусовим папірцем наших життєвих пріоритетів. Цей факт не можна залишати без уваги. Спільні богослужіння визначають духовну атмосферу родини.

Дані останніх наукових досліджень інститутів громадської думки переконливо свідчать про користь сімейних богослужінь у вихованні молоді. Юнаки та дівчата, які зростали в родинях, де регулярно проводили сімейні богослужіння, вирізнялися стійкішими релігійними переконаннями, рідше потрапляли в тенета залежності від шкідливих звичок. Чинник сімейних богослужінь виявився найефективнішим серед низки інших, які визначали схильність підлітків до тютюнопаління та вживання алкоголю. Згадані дослідження лише підтверджують давно відому істину: сімейні богослужіння вкрай важливі.

Утім, дані інших досліджень свідчать, що лише чверть християнських родин проводить сімейні служіння на постійній основі. Ще чверть влаштовує їх принаймні раз на тиждень (однак не щодня). Приблизно половина родин узагалі не практикує такого або ж робить це дуже

рідко. Однак якщо ми знаємо, що сімейні богослужіння сприяють формуванню в дітей системи християнських цінностей, чи маємо ми право нехтувати таким дієвим інструментом?

Наявність або відсутність щоденних сімейних богослужінь є лакмусовим папірцем наших життєвих пріоритетів.

Можливо, ви зростали в родині, де сімейних богослужінь не проводили, а тому не знаєте, із чого почати, або ж маєте неприємні спогади, породжені затяжними, нудними зустрічами, яким не було кінця-краю. Однак ваші діти не повинні страждати через ваш негативний досвід, радше проведіть роботу над помилками. Може статися так, що чоловік або дружина не поділяють ваших поглядів щодо важливості богослужінь у родинному колі. Або ж ми в усьому звинувачуємо шалений темп сучасного життя: зранку ми поспіхом збираємо дітей до школи, щоб самим не запізнитися на роботу. На богослужіння немає часу. А ввечері ми такі стомлені, що ледве встигаємо нагодувати дітей і вкласти їх до ліжка, перш ніж самі впадемо знесилені.

Маю для вас добру новину: для проведення сімейного богослужіння знадобиться зовсім небагато часу та зусиль, і воно аж ніяк не повинно бути нудним. Ці зустрічі мають відповідати простим вимогам: лаконічність, простота, приємна атмосфера та, звичайно ж, духовність. Якщо вам вдасться виконати ці умови, ви подаруєте дитині незабутні спогади про час, проведений разом у духовних роздумах. Крім того, ви створите сприятливе середовище для формування системи моральних цінностей та духовного зростання загалом.

Вимоги до сімейних богослужінь

1. Зробіть сімейне богослужіння лаконічним. Для дошкільнят 5-10 хвилин буде цілком достатньо. Для дітей від 6 до 12 років тривалість можна збільшити до 15-20 хвилин. Дотримуйтеся цих часових обмежень – і тоді діти з нетерпінням чекатимуть наступної зустрічі.

2. Зробіть богослужіння в родинному колі простим. Придбайте органайзер (або ж його можна власноруч виготовити з картону та прикрасити яскравим кольоровим папером чи тканиною), у якому ви зберігатимете всі необхідні матеріали: Біблію, посібник з вивчення Суботньої школи (для вас і дитини), а також збірку дитячих духовних пісень (можна замінити аудіозаписами). Для початку цього буде достатньо.

Згодом ви можете долучити до запропонованого переліку набір фігурок для фланелеграфу, ілюстровані книжки з біблійними історіями, настільні ігри та інші допоміжні матеріали, які можна придбати в книжкових центрах Церкви. Сюди також можна додати матеріали, підготовлені власноруч: альбоми для малюнків, щоденник подяки, блокнот для досвідів тощо.

Пам'ятайте, що структура сімейних богослужінь має бути простою: спів, історія з Біблії, гра та коротка молитва. На все це у вас є 5-10 хвилин, якщо ваша дитина ще не досягла шкільного віку.

3. Створіть приємну атмосферу богослужіння. Це запорука того, що діти з нетерпінням очікуватимуть його. Не гайте цей час на те, щоб насварити дитину за погану поведінку, розподілити хатні обов'язки чи нагадати про невиконане домашнє завдання. Сімейне богослужіння – час, коли ми спілкуємося з Богом, розповідаючи Йому про наші

радоші та переживання, і дослухаємося до Його голосу, відчувши єдність із Ним та одне з одним.

Що саме потрібно, щоб зробити ці хвилини приємними? Діти любляють бути поруч із мамою й татом. Читаючи історію з Біблії, обійміть дитину, а під час молитви, станьте в коло, тримаючись за руки. Це допоможе вам створити атмосферу любові та єдності. Оберіть мелодію, яка сповіщатиме вашим рідним про початок сімейного богослужіння.

Доречно використати час, відведений для сімейного богослужіння, щоб налагодити взаємини одне з одним.

Навіть ставши дорослими, почувши її десь, ваші діти подумки усміхатимуться.

Цікаві завдання чи ігри на біблійну тематику здатні зробити цей час приємним для дітей. Дошкільнята люблять співати пісні, слова яких супроводжуються рухами,

розігрувати сценки, доповнювати «альбом-подяку» новими ілюстраціями або ж під час прогулянки збирати якісь цікавинки (шишки, квіти), які можна буде подарувати членам родини. Старшим дітям подобається, коли їм час від часу доручають бути відповідальними за проведення богослужін у родинному колі.

Цей час має стати найприємнішим та найбажанішим за весь день. Нехай кожен член родини відчує, що його люблять. Один зі способів, завдяки якому цього можна досягти, – виготовити альбом «Сімейні спогади» (можна створити його аудіоверсію). Щодня ви маєте записувати в нього щось приємне про кожного із членів родини. Малюки, які ще не навчилися писати, також можуть брати в цьому участь, потрібно лише, щоб хтось занотував їхні слова. Невдовзі у вас сформується звичка протягом дня зауважу-

вати добрі вчинки членів вашої родини, а альбом «Сімейні спогади» стане улюбленою забавкою дітей. Ви будете здивовані, побачивши, як часто вони переглядають зроблені в ньому записи (особливо ті, що стосуються їх).

Доречно використати час, відведений для сімейного богослужіння, щоб налагодити взаємини одне з одним. У разі потреби перед його початком попросіть одне в одного вибачення й помиріться. Обійми та поцілунки створюють атмосферу тепла й затишку, що назавжди залишиться в пам'яті дітей. Тоді як спогади про сімейні богослужіння, проведені в дусі авторитаризму, коли батько читає кілька розділів з Біблії, указує на гріхи кожного члена родини й наостанок звершує довгу молитву, відвертатимуть дитину від Бога. Не припускайтеся цієї помилки!

4. Пам'ятайте про духовну складову богослужіння, адже саме вона вирізняє цей час з-поміж інших спільних видів діяльності. Співати веселих пісень і грати в рухливі ігри на подвір'ї, звичайно, добре, однак час сімейного богослужіння має бути присвячений іншому. Він покликаний зробити Бога частиною нашого щоденного життя. Дайте дитині зрозуміти, що Біблія – це ваш порадник на шляху до Бога, Котрого ви так любите, що бажаєте провести поруч із Ним вічність. Богослужіння – це час, коли ми відкриваємо свої серця для впливу Духа Святого. Це чи не єдиний час за день, коли ми можемо присвятити себе духовним питанням, а тому Бог, роздуми над Його Словом і над тим, як Він відкриває Себе в природі, мають посідати в ньому ключове місце.

Зробіть дослідження Святого Письма невід'ємною частиною сімейних богослужінь. Знайдіть у ньому пам'ятний вірш уроку Суботньої школи й зробіть його темою спільних

роздумів принаймні раз на тиждень. Відшукайте відповідний уривок у дитячій Біблії, щоб малюки могли глибше зрозуміти його зміст. Діліться з дітьми власними духовними досвідами, моліться за ваших спільних знайомих, продовжуйте вести молитовний щоденник: запропонуйте дитині власноруч записати до нього або ж зобразити на його сторінках молитовне прохання вашої родини. Роздумуйте над тим, яким чудовим буде життя на оновленій Землі. Постійно наголошуйте на тому, що Ісус любить нас. У молитві просіть Господа поблагословити кожного члена сім'ї (важливо робити це щоранку, перш ніж усі розійдуться у своїх справах). Запрошуйте Духа Святого бути присутнім на ваших зустрічах. Він неодмінно відгукнеться, а отже, діти зможуть відчути на собі Його життєдайний вплив.

Сімейні богослужіння не повинні бути для вас тягарем. Якщо ви зробите їх короткими, простими, приємними та христоцентричними, ваші діти з теплотою згадуватимуть про цей час, навіть коли створять власні сім'ї. Духовна атмосфера батьківського дому скеровуватиме їх на шлях пізнання Бога.

Щоденний вибір

Чим живе конкретна родина, видно з того, який вибір щодня роблять її члени. Це справляє істотний вплив на духовну атмосферу в сім'ї. Ідеться про релігію не лише на словах, а й на ділі. Саме цього потребують наші діти.

Якщо нам складно присвятити 20 хвилин на день сімейному богослужінню, але водночас ми легко знаходимо час, щоб кілька годин провести в соцмережах або за переглядом телепрограм, наш вибір говорить сам за себе. Якщо родина не шкодує коштів на купівлю дорогого автомобі-

ля та домашнього кінотеатру останньої моделі, однак постійно скаржитися на те, що «церкві від нас потрібні лише гроші», усе стає зрозумілим. Якщо ж ви вирішите під час своєї відпустки допомогти в проведенні євангельської програми, якщо з радістю приймете у своєму домі людину, яка вперше відвідала богослужіння, якщо погодитеся присвятити вихідний тому, щоб допомогти літньому сусідові по господарству, діти неодмінно відчують, що для вас насправді важливе. Вони розумніші, ніж нам здається.

Кілька років тому одна молода жінка поставила мені складне запитання, на яке в мене не було готової відповіді. Ми говорили про виховання дітей, батьки яких цілком присвятили себе місіонерській роботі. Чому вони залишають Церкву? «У чому ваш секрет, адже ваші діти й досі з Богом? – запитала вона мене й додала: – Мої діти ще зовсім маленькі, однак я маю знати, що потрібно робити, щоб з віком вони не зреклися Христа».

Я не знала, що сказати. Справді, у чому ж полягав мій секрет? Часом важко, а іноді й зовсім неможливо оцінити всі чинники, що вплинули на рішення дитини. Далі ця жінка розповіла про безліч родин, у яких діти, ставши дорослими, пішли із Церкви. Вони мешкали неподалік, ми всі мали спільну мету – виконати Боже доручення на цій землі. Наші діти відвідували одну школу, і я тривалий час була вчителем їхнього класу Суботньої школи, викладала їм музику. Прикро від самої думки, що чимало хлопців та дівчат, які були моїми учнями 25 років тому, більше не очікують Другого приходу Христа. Чому так?

Я вирішила запитати про це сина. Поміркувавши деякий час, він сказав: «Думаю, ви дали нам інше бачення того, що насправді важливе в житті. На відміну від інших

родин, ми досить рідко проводили дозвілля на пляжі. Тоді як інші купалися й загоряли, ви з батьком брали нас у гірські села, жителі яких потребували медичної допомоги, однак не мали на це грошей. З тобою ми відвідували семінари для вчителів Суботньої школи, татові я два чи три роки поспіль щопонеділка ввечері допомагав проводити зустрічі з вивчення Святого Письма. Пам'ятаєш? Ми збиралися в маленькому містечку просто неба, і кожен охочий міг долучитися до дослідження Божого Слова. Потім там утворилася церковна громада. Думаю, саме це допомогло нам із сестрою визначитися, що є по-справжньому цінним у житті».

Те саме запитання я поставила кільком друзям наших дітей, які, ставши дорослими, залишилися вірними своїм релігійним переконанням. Присвятивши Богові життя, вони брали активну участь у служінні у своїх церковних громадах. Їхні відповіді були дуже схожими. Батьки долучали їх до місіонерської роботи, тому вони змалечку відчували радість від служіння Богові та ближнім. Неабияке враження на них справляла щирість батьків, які однаково поводитися як удома, так і в церкві. Усе, що вони робили, було від серця, без тіні лицемірства. Я пригадала, що батьки цих дітей присвятили багато «вільного» часу соціальній роботі, до якої щоразу долучали дітей. Це був своєрідний сімейний підряд, і цінності батьків для малечі були очевидними.

Проаналізуйте життя вашої родини протягом тижня. Дайте собі чесну відповідь на запитання: «Чи розуміє моя дитина, чого очікує від неї Господь? Чого її навчає особисто мій вибір?» Ваша відповідь визначить, чи зможете ви досягти бажаних результатів у її духовному вихованні.

Що бачать і чують наші діти?

Усе, що діти бачать і чують у батьківському домі, справляє на них істотний вплив. Картини, якими прикрашені стіни, книги та журнали, які стоять на полицях, музика, яку ми слухаємо, а також відео, які ми дивимося в Інтернеті, — усе це формує духовну атмосферу сім'ї (або ж руйнує її).

Мій батько присвятив життя виїзній місіонерській роботі, тому рідко бував удома. За його відсутності ми щодня перевіряли поштову скриньку, сподіваючись знайти в ній листа, і завжди з нетерпінням очікували його повернення (ця дата була обведена в нашому календарі червоним олівцем). Майже щоразу з відрядження тато привозив нам із братом маленькі подаруночки — нічого особливого, адже цього не дозволяли родинні статки. Незважаючи на це, ми берегли всі маленькі згадки про його подорожі, адже ці «скарби» нагадували нам про нього.

Одного дня, який глибоко закарбувався в моїй пам'яті, повернувшись додому, батько привіз із собою незвично великий пакунок. «Що там, татку? Що це таке?» — без угаву розпитували ми, однак він лише загадково усміхнувся й сказав: «О, цього разу я маю для вас дещо справді особливе!» Незважаючи на наші благання, тато відмовився розгортати пакунок одразу. «Майте краплю терпіння, ми зробимо це, як і завжди, під час сімейного богослужіння», — заспокоював він нас. Ми сіли до столу, щоб насолодитися святковою вечерею, яку приготувала мама, а потім зібралися у вітальні для спільної молитви. Після того як ми заспівали псалом і прочитали історію з Біблії, батько нарешті дістав пакунок і обережно розгорнув його. Ми побачили чудові копії картин Уорнера Саллмана «Голова Христа» та «Христос біля дверей серця».

*Читання в родинному колі
об'єднує членів сім'ї.*

Ми із захопленням розглядали їх, а батько розповідав про те, як Ісус стукає у двері наших сердець. Мене особливо вразив невидимий засув, який можна відчинити лише зсередини. Христос не ввійде в моє життя без запрошення. Натомість Він ніжно стукатиме, очікуючи моєї відповіді.

Я з особливою любов'ю зберігала цей особливий подарунок тата. Наша родина кілька разів переїжджала, однак він завжди залишався зі мною. Ця картина прикрашала стіну кімнати гуртожитку, де я мешкала, навчаючись у коледжі. Коли ми із чоловіком побралися, вона переїхала до нашого першого сімейного гніздечка. Це була згадка про батька та його Бога.

Бажаючи продовжити цю традицію у власній родині, ми із чоловіком повісили в дитячій кімнаті картину Гаррі Ан-

дерсона «Що трапилося з Твоєю рукою?». Пізніше ми додали до неї «Ісус — Капітан мого човна» — чудова ілюстрація того, як Бог веде нас по життю (особливо надихає в період сумнівів у підлітковому віці). Оскільки спогади дитинства супроводжують нас усе життя, я хотіла, щоб мої діти зростали, щодня маючи перед очима зображення Ісуса, яке нагадувало б їм про Його незбагненну любов.

Мені також хотілося, щоб наші діти змогли осягнути красу Святого Письма та натхненних слів Еллен Уайт. Натрапивши на вірш, котрий по-особливому торкався мого серця, я записувала його на папері й прикріплювала на помітному місці. Тож улюблені цитати завжди прикрашали стіни в нашій кухні (над умивальником), у ванній кімнаті (поряд із дзеркалом) і, звичайно ж, холодильник. Коли син поїхав до семінарії навчатися на місіонера, його перший лист містив кілька його улюблених біблійних віршів.

Уголос читайте дітям Святе Письмо, а також інші повчальні історії. Це позитивно впливатиме на їхній духовний розвиток. У родинях, де телебачення та комп'ютер поглинають увесь вільний час, дорослі та діти не мають іншого джерела інформації. Медійні гуру навіюють їм своє бачення, під впливом якого в дитини формується система цінностей. Чимало дорослих узагалі не бере до рук книг, а про те, щоб читати із задоволенням, просто не йдеться. Тому їм складно зрозуміти мову Біблії, ця книга здається їм архаїчною. Навіть сучасні переклади Святого Письма не здатні їх зацікавити. Книги Еллен Уайт припадають пилом на полицях. Мова XIX століття, якою вони були написані, не співвідноситься із шаленим ритмом життя сучасної людини, сил якої ледве вистачає на те, щоб провести кілька годин в Інтернеті. І все ж таки читання Божого Слова

залишається одним з найважливіших чинників духовного розвитку дитини. Цінності, які навіюють їм засоби масової інформації, переважно атеїстичні. Нам потрібно докласти чимало зусиль, щоб посіяти в дитячих серцях насіння небесних істин.

Традиція читання вечірніх історій залишає в пам'яті дитини теплі спогади від хвилин, проведених у товаристві батьків.

Читання в родинному колі об'єднує членів сім'ї. Відчуття душевної теплоти й затишку позитивно впливають на дитину. Це час, який вона може провести в оточенні найбільш значущих для неї людей – її батьків. У віці 6-9 місяців маля вже здатне отримати насолоду, розглядаючи сторінки яскраво проілюстрованої книги з біблійними оповідями. Діти ясельного віку, а також дошкільня-

та, яким змалечку читали вголос, стають вдячними слухачами. «Ще трішки!» – благатимуть вони вас, приносячи нові книги з полиці. У дітей добре розвинене почуття ритму, їм подобається вслухатися у звуки людського голосу, висхідна та низхідна інтонації привертають їхню увагу.

Читаючи дитині, ви маєте змогу в ненав'язливій формі розповісти їй про духовні цінності. Так ви готуєте її також до школи. Діти, яким у ранньому віці читали книги, зазвичай одні з перших у класі опановують цю навичку й отримують від читання неабияку насолоду. Вони прагнуть швидше навчитися добре читати, оскільки батьки вже показали їм шлях до дивосвіту, який перед нами відкривають книжки.

З віком такі діти дедалі більше поринають у читання. Уже в початковій школі їх починають цікавити оповіді зі складною сюжетною лінією й великою кількістю дійових осіб. Їхніх

навичок ще не достатньо, щоб самостійно читати таку літературу, тому вони й далі отримують насолоду від читання в родинному колі. Що може бути кращим, ніж, пригорнувшись до мами чи тата, дати волю уяві? Традиція читання вечірніх історій залишає в пам'яті дитини теплі спогади від хвилин, проведених у товаристві батьків. Обирайте повчальні історії, які сприятимуть розвитку позитивних рис характеру дитини. Вибір практично безмежний. Переконайтеся в тому, що зміст оповідання відповідає вашим уявленням про те, що має залишитися в пам'яті дитини.

Поступово необхідно привчати дітей до мови Святого Письма, а також праць Еллен Уайт. Не слід сподіватися, що потім вони зненацька полюблять ці книги. Діти змалку повинні звикати до вживаної в них лексики та структури речень, щоб згодом оцінити важливість викладеної в них звістки. Розпочніть досліджувати Святе Письмо, вивчаючи уроки Суботньої школи, також для цього можна скористатися Бібліями для дітей різного віку.

Коли дитина підросте й зможе краще розуміти прочитане, доповнюйте біблійну оповідь інформацією із серії книг Еллен Уайт «Конфлікт віків». Крім цього, у посібнику з вивчення Суботньої школи, який ваша дитина щокварталу отримує в церкві, на початку кожного уроку наведений перелік допоміжної літератури. Не ігноруйте його, оскільки це допоможе дітям мислити ширше, а отже, зростати духовно. Коли дитина ввійде в пору юнацтва, у вже знайомих для неї працях Еллен Уайт вона знайде відповіді на багато своїх запитань, а «Дорога до Христа» стане її улюбленою книгою.

Не припиняйте спільних читань у родинному колі через те, що дитина вже навчилася читати сама. Цей час – слухна

нагода поділитися з дітьми духовними цінностями, відчувати близькість одне до одного. Завдяки сімейним читанням ви маєте змогу значно посилити свій духовний вплив на дітей.

Якщо ми цінуємо духовну атмосферу, що панує в наших домівках, то маємо чесно відповісти на запитання: «Що наші діти бачать і чують удома?» Не слід недооцінювати того, як це впливає на духовність дитини. Перегляньте наявні в домі книги, журнали, постери, що прикрашають стіни кімнат, проаналізуйте телевізійний та інтернет-контент, який за компанію з вами «споживає» дитина. Що вони пропагують? Чи культивують вони в її свідомості цінності, які ви намагаєтеся прищепити? Діти гостро відчують невідповідність між нашими словами та способом життя. Здебільшого вони наслідують саме наші дії.

Ми вчимо дитину поважати закони своєї держави, однак дозволяємо собі перегляд фільмів, головні герої яких живуть за принципом: «Не впіймали – не злодій».

Ми наголошуємо на шкоді куріння та наркотичних речовин, однак підлітки в необмеженій кількості переглядають рекламні ролики, зміст яких зводиться до того, що «найкращі» люди заслуговують відпочинку, який неможливо уявити без «найкращих» сортів вина та тютюну.

Ми прагнемо, щоб наші діти виявляли до інших доброту, щедрість і милосердя, однак дозволяємо їм дивитися мультфільми, які зображають бійки та інші прояви насилля в жартівливій формі (отже, це нікому не шкодить).

Ми розповідаємо дітям про Всемогутнього Бога та велику боротьбу, яка точиться між Ним і сатаною, однак не вбачаємо нічого поганого в перегляді «Зоряних війн» та інших космічних саг. Яка роль у них відведена Богові? Навіщо Він

узагалі потрібен, якщо людина власноруч творить історію Всесвіту?

Наші зусилля допомогти дитині зростати духовною особистістю були б значно ефективнішими, якби ми пам'ятали відомий принцип: «Споглядаючи, ми змінюємося». «Закон розумового та духовного розвитку полягає в тому, що людина змінюється залежно від того, на що дивиться. Розум людини поступово пристосовується до тих предметів, про які вона думає, і вона стає схожою на те, що любить і що поважає» (Е. Уайт. Велика боротьба. С. 518).

Людина змінюється залежно від того, на що дивиться.

Релігійність батьків

Наша особиста духовність впливає на атмосферу, що панує в наших родинах. Власний духовний досвід, яким ми ділимося з дітьми, сприяє налагодженню з ними тісного зв'язку, що допомагає їм перейняти наші моральні цінності. Дослідження інституту соціології свідчать, що підлітки, чиї батьки регулярно відвідували богослужіння, мали вищий рівень духовності та були активнішими в служінні. Такі батьки охоче спілкувалися з дітьми на духовні теми, ділилися власними досвідами з Богом, завжди були відкриті для діалогу й належали до однієї релігійної деномінації.

Діти мають бачити, як саме релігійне вчення втілюється в повсякденному житті. Якщо ми не ділитимемося з ними власними досвідами, вони й гадки не матимуть, яке значення жертва Христа має для життя пересічної людини. Крім того, є небезпека, що релігія залишиться для них лише теорією, яка не має практичного застосування.

На власному прикладі ми маємо засвідчити їм, як можна протистояти гріхові, як визнати свою провину перед Богом у разі падіння, як прийняти Його прощення, на яких умовах ми можемо претендувати на дані Ним обітниці.

Пам'ятайте: діти щодня бачать нашу недосконалість. Якщо ми ніколи не просимо вибачення за власні нерозважливі слова та дії, між нами скоро вибудується стіна нерозуміння та зневаги. Найгірше те, що серце дитини водночас стане закритим і для Бога. Якщо ж ми в покорі визнаємо власні помилки та просимо вибачення, показуючи, що Бог впливає на наше гріховне єство, їхні серця відкриваються нам назустріч. В очах дітей ми перестаємо бути лицемірами. Такі якості, як чесність і щирість, завжди викликають у них повагу.

Наймолодшим дітям зазвичай не притаманна допитливість у питаннях релігії, однак з віком ситуація змінюється. Дослідження свідчать, що найбільше запитань про Бога, смерть і майбутнє діти ставлять у віці 4-5 років. Не можна залишати їх без відповіді, це дуже важливо! З віком тема релігії викликатиме в дитини дедалі більшу цікавість, пік припадає на підлітковий період.

У віці 10-13 років діти починають шукати відповіді на складні запитання щодо Бога та власної віри. Релігійні переконання батьків перестають бути для них беззаперечним авторитетом. Вони прагнуть самостійно знайти відповіді на всі «чому». У цей період духовних пошуків говорити з дитиною про власну віру надзвичайно важливо. Саме це допоможе їй урешті зрозуміти «чому». Якщо ви не маєте готової відповіді, краще відверто сказати: «Я не знаю, пошукаймо відповідь разом у Божому Слові». Спільне дослідження Святого Письма об'єднує родину та наближає всіх

її членів до Бога. Так ви даєте дитині зрозуміти: «Мені не байдуже, чи знайдеш ти відповіді на запитання, які тебе хвилюють».

Розпочавши писати цю книгу, я запитала свою семирічну онучку Лізу, чи є щось, чого вона не розуміє у Святому Письмі. Кількість її запитань мене приголомшила. Було помітно, що дівчинка прагне збагнути мотиви тих чи інших Божих дій. Щоб відповісти на деякі з її запитань, було важко дібрати слова, зрозумілі для семирічної дитини. Вона запитувала: «Як Бог міг узяти Мойсея на Небо, якщо той убив

*Найбільше запитань
про Бога, смерть
і майбутнє діти ставлять
у віці 4-5 років.*

людину?», «Чому Ісус мав померти на хресті?», «Як Богові вдалося скликати всіх тварин до ковчега?», «Як відбуватися Другий прихід Ісуса?», «Чому Адам і Єва мали залишити Еден?», «Чому Бог зруйнував Вавилонську башту?»

Ділячись із дітьми відкриттями, отриманими під час молитви чи дослідження Святого Письма, ви даєте їм зрозуміти, що також перебуваєте в пошуку, прагнучи й далі зростати духовно. Заохочуйте дітей розповідати вам, що Ісус зробив для них. Духовна атмосфера родини – комплексне поняття, кожен може зробити свій внесок. Будьте готові обговорити широкий спектр запитань: від «Чому я не можу носити прикраси?» до «Чи буде мій собака зі мною в раю?» Шукайте відповіді в Божому Слові, розповідайте про духовну боротьбу, що відбувається у вашому серці. Реакція дитини може вас неабияк здивувати.

Ден відчув це на собі. Коли він розповів мені свою історію, я була глибоко вражена тим, як Дух Святий може використати нашу відвертість, щоб торкнутися дитячих

сердець. Ден цікавився темою розвитку дітей. Урешті-решт він зрозумів, що хоче більше дізнатися про внутрішній світ свого шестирічного сина Тоні. Молодий тато вже зробив крок у цьому напрямку, звільнившись із роботи, яка передбачала часті відрядження. Тепер він щодня мав змогу бути зі своєю родиною. Щоразу після вечері вони із сином гралися, потім був час сімейного богослужіння, після якого Ден укладав хлопчика спати. Однак цього батькові виявилось замало. Він прагнув з'ясувати, чим живе його син.

Якось увечері, коли хлопчик уже був у ліжку, Ден приліг поруч із ним і поволі почав «чоловічу» розмову. Він роз-

*Заохочуйте дітей
розповідати вам, що
Ісус зробив для них.*

повів синові про спокуси, з якими зіткнувся, коли сам був малим. Тоні уважно слухав батька, аж раптом почав плакати. Пригортаючи сина до себе, Ден губився в здогадках, що могло викликати таку реакцію.

Він знав, що Тоні – чутлива дитина, яка все бере близько до серця. Невже йому стало так шкода татка? Чи, можливо, причина в особистих переживаннях малюка? Не вимагаючи жодних пояснень, Ден обійняв сина й пролежав з ним, аж доки той не заснув.

Наступного дня, коли Ден приїхав додому на обід, дружина натякнула, що їм потрібно поговорити наодинці. Те, що вона розповіла, глибоко збентежило Дена. Виявляється, зранку Тоні розповів мамі про те, що два роки тому підліток, який відвідував ту саму церковну громаду, домагався його в сексуальному плані. Очевидно, це був не одноразовий випадок. Малюк не зміг про це сказати, боячись, що батько суворо покарає його. Мама просила сина

розповісти про все татові, запевнивши, що йому нічого за це не буде.

Ден був глибоко вражений і обурений. Він уявити не міг, що з його сином могло таке статися. Вони з дружиною всебічно обговорили ситуацію, а потім зі сльозами на очах в молитві звернулися до Бога, щоб Він дав їм мудрість згори.

Того вечора після ігор та спільної молитви Ден знову затримався в кімнаті Тоні. Він почав відверту розмову із сином. Благаючи Бога про допомогу, Ден розповів Тоні про спокуси інтимного характеру, які особисто мав у роки дитинства.

Невдовзі хлопчик знову почав плакати. Здавалося, ще трохи – і його серце розірветься від болю. Схлипуючи, малюк розповів батькові про те, що з ним трапилося. Ніжно обійнявши сина, Ден поволі почав говорити про прощення: як Боже, так і своє. Через деякий час він запитав, чи не хоче Тоні помолитися про це. Той кивнув на знак згоди. Удвох вони молилися. Потім батькові здалося, ніби з душі сина впав важкий тягар. За мить він спокійно заснув.

Через деякий час Ден поділився зі мною цим досвідом і з подивом зауважив: «Коли я вирішив краще пізнати свого сина, то не очікував, що так швидко досягну мети!» Коли ми відкриваємо серця для впливу Святого Духа, у нашому житті починають відбуватися дива. Завдяки тому, що Ден вирішив поділитися із сином власними духовними переживаннями, малюк знайшов у собі сили зізнатися й позбувся тягара, що гнітив його два роки поспіль.

Якщо ви вирішили створити у власній оселі незабутню духовну атмосферу, що єднатиме серце вашої дитини з Богом, Він обов'язково допоможе вам втілити цей задум у життя.

Шляхи створення духовної атмосфери в сім'ї

1. Розповідайте дитині про радість, яку особисто маєте в Христі.
 2. Зосереджуйте її увагу на благословеннях, які має ваша родина.
 3. Ніколи не дозволяйте собі в присутності дитини критикувати Церкву та окремих її членів.
 4. Зробіть щоденне богослужіння в родинному колі пріоритетом.
 5. У проведенні сімейних служінь дотримуйтеся критеріїв: лаконічність, простота, приємна атмосфера, духовність.
 6. Сімейне дозвілля має розвивати в дітей цінності, які ви бажаєте їм прищепити.
 7. Подбайте про те, щоб усе, що діти бачать ічують у власній оселі, відповідало духовним ідеалам родини.
 8. Діліться з дитиною власними духовними досвідами.
 9. Покажіть, як жертва Христа змінює особисто ваше життя.
 10. Залишайтеся відкритими до дискусій на тему релігії. Зробіть усе, щоб дитина отримала відповіді на свої запитання.
-

СЛУЖІННЯ – ЛЮБОВ У ДІЇ

«Даром отримали – даром давайте» (Матв. 10:8).

Тіммі було лише півтора року, коли він чітко дав мені зрозуміти, що навіть діти ясельного віку здатні бути щедрими та жертвними. До того я тривалий час розмірковувала над цитатою: «Якщо ми бажаємо, щоб наші діти мали дух Ісуса й ніжне співчуття ангелів, то повинні плекати в них шляхетність та щиру дитячу любов» (Е. Уайт. Бажання віків. С. 489). Більшість дітей, зокрема й мої, здавалися мені егоцентричними. Я помічала, що часом батьки докладають чималих зусиль для того, щоб навчити малечу ділитися та допомагати іншим.

Обставини, за яких я стала свідком прояву дитячої щедрості, були досить нетиповими. Я попросила, щоб батьки привезли трьох дітей ясельного віку на студію аудіо- та відеозапису при студмістечку, де я тривалий час викладала. Моєю метою було зафільмувати урок Суботньої школи

для наймолодших, щоб показати студентам, як викладати дітям істини Божого Слова.

Камери були ввімкнені, знімальний майданчик яскраво освітлювали софіти, а я розповідала малечі історію про Закхея. Діти поводитися напрочуд добре. Здавалося, ніби їх зовсім не хвилює незвична атмосфера. Вони брали активну участь в обговоренні.

Закінчивши розповідь, я запропонувала їм на практиці дізнатися, що означає бути слухняним батькам (як це

Які риси ми плекаємо в наших дітях? На прикладі власних дій ми можемо або підтримати їхні шляхетні наміри, або ж дозволити егоїзму пустити коріння в дитячих серцях.

зробив Закхей щодо Ісуса). Я пояснювала, чому саме ми повинні виявляти послух, коли мама чи тато говорять нам: «Будь ласка, посидь спокійно, доки я тебе взую».

Для більшої наочності ми вирішили розіграти цю ситуацію. Однак у мене була лише одна пара взуття. Отож я дала один черевик Тіммі, інший – Сьюзі, а Ерік (найстарший

із трьох) мав грати роль дитини, яку потрібно взути перед прогулянкою. Пізніше я планувала поміняти малюків місцями. Однак Ерікові, очевидно, не сподобалася така ідея. Він прагнув спочатку спробувати себе в ролі старшого, тож стояв похнюплений та із заздрістю дивився на черевички в руках Тіммі та Сьюзі. Потрібно було рятувати ситуацію, і я саме хотіла запропонувати Тіммі поступитися йому своєю роллю, однак він мене випередив. Отримавши черевик, він уважно стежив за реакцією своїх друзів. Помітивши, що Ерік залишився без черевичка й от-от почне плакати, мій син підбіг до нього й віддав йому свій «скарб». А потім, задоволено поглядаючи в бік Еріка, заліз на стільчик і підста-

вив ніжки, ніби запитуючи: «Чи хтось тут збирається мене взувати?»

Такий жест щедрості та жертвовності вкрай здивував мене, адже в дітях цього віку я звикла помічати протилежні риси. Відтоді я почала уважно спостерігати за дошкільнятами й неодноразово була свідком прояву з їхнього боку шляхетності та любові до інших. Звичайно, я також помічала чимало проявів егоцентризму, зумовленого гріховною людською природою, яку малеча успадковує від батьків. Які риси ми плекаємо в наших дітях? На прикладі власних дій ми можемо або підтримати їхні шляхетні наміри, або ж дозволити егоїзму пустити коріння в дитячих серцях.

У віці одного року в поведінці дитини вже можна простежити перші прояви любові та турботи в ставленні до інших. Чи доводилося вам спостерігати за тим, як малюк простягає свою пляшечку з молоком старшій дитині, яка плаче чи просто засмучена? Він пропонує їй своє співчуття та дещо смачненьке, що завжди піднімає настрій йому самому. Малюк і гадки не має, що старшим його ласощі вже не до смаку! Діти віком 2-3 роки здатні розуміти, що почуття інших людей можуть відрізнятися від їхніх, вони вже розрізняють складніші емоції. Якщо мама плаче, містер Два роки вже не рюмсатиме, наслідуючи її дії. Натомість він може ніжно погладити її руку, висловивши своє співчуття. Схвальна реакція матері у відповідь на його дії заохотить малюка й надалі співчувати іншим. Однак якщо вона ніяк не відреагує, наступного разу дитина може цього не зробити. Добра риса, яка щойно починає проростати в її душі, ризикує зів'янути.

Щедрість, турботливість, готовність прийти на допомогу як на словах, так і на ділі – вкрай важлива складова

морального розвитку дитини. Перш ніж діти будуть здатні виявляти любов і турботу до того, хто в біді, вони мають навчитися ставити почуття й потреби іншої людини вище за власні інтереси. Вони повинні вміти дивитися на ситуацію очима іншої людини, оцінювати події через призму її почуттів. Ця здатність розвивається в дитини поступово.

Уміння втішити, бажання допомогти тим, хто в скруті, щедрість – усе це прояви емпатії. Цього простіше навчитися, якщо родина має спільно працювати заради того, щоб вижити, або якщо члени певного соціуму орієнтовані на співпрацю заради спільної мети. Останнє багато в чому обумовлене культурними особливостями середовища, у якому ми живемо. У суспільстві, де культивуються індивідуалізм та конкуренція, прояви доброзичливого ставлення до інших, бажання допомогти є вкрай рідкісним явищем. Якщо змалечку ми виховуємо дитину з «налаштуванням на перемогу», вона відповідно поводитиметься в школі, на ігровому майданчику, будь-де. Так ми викорінюємо з її серця посіяне Богом добре насіння. Дух конкурентної боротьби здатен оволодіти дитиною в дуже ранньому віці. Зрештою, сучасний соціум здебільшого диктує їй саме такий підхід до життя. Ми розвиваємо в дитині це бажання, стимулюючи її завжди й у всьому бути першою, спонукаючи здобути перемогу за будь-яку ціну, купуючи їй наймодніший одяг та останні моделі гаджетів.

Дані громадського опитування свідчать, що ставлення молоді до служіння іншим визначає ступінь її зрілості в питаннях віри та її посвяченість Церкві. Віра підлітків, які отримували насолоду від служіння, була зрілішою. Пе-

реважно вони зростали в сім'ях, члени яких разом брали участь у різноманітних соціальних проєктах. Логічно, адже зрештою чи не до цього закликає нас Слово Боже? «Адже ви, брати, покликані до свободи... Любов'ю служіть один одному. Бо весь Закон міститься в одному виразі, а саме: Люби свого ближнього, як себе самого» (Гал. 5:13, 14). «Бо голодував Я, і ви дали Мені їсти; спраглим був, і ви Мене напоїли; чужинцем був Я, і ви Мене прийняли; не мав одягу, і ви Мене зодягли» (Матв. 25:35, 36).

Останніми трьома сходинками драбини Петра, яка ілюструє духовне зростання, не випадково є служіння Богові, доброта й любов. Такі якості, як щедрість, взаємодопомога, співчуття та служіння іншим, мають виявлятися в житті кожного християнина. Аналізуючи наш спосіб життя, інші бачать, що «в нас перебуває Бог» (1 Івана 4:12). Любов Божа відображається в служінні ближнім. Явити людям Христа – чи не це є головною метою нашого життя тут, на землі? Служіння також є чудовим «антидотом» проти егоїзму та егоцентричності, до яких тяжіє наша гріхозна природа.

Отож як саме ми можемо виховати у своїх дітях жертівність, турботливість та бажання служити іншим?

По-перше, навчайте їх того, що кривдити інших людей чи тварин не можна за будь-яких обставин. Агресивна поведінка дитини завжди має викликати у вас негативну реакцію. Спокійно та чітко поясніть їй, що знущатися із живих істот заборонено. Так дитина вчитиметься поважати життя в будь-яких його формах. Пам'ятайте: ваше негативне ставлення до заподіяння іншим умисної фізичної шкоди закладає у свідомості дітей основи співчуття та емпатії. Батьки, які не надають цьому значення,

блокують розвиток цих важливих рис характеру своєї дитини.

По-друге, допоможіть дитині навчитися ставити себе на місце іншої людини. Хоч діти приходять у цей світ із вродженою здатністю до емпатії та великодушності, розвиток цих рис характеру не відбувається сам собою, і якщо залишити ці якості без уваги, то вони згодом утратять свою гостроту. Допоможіть дитині навчитися ставити себе на місце іншої людини, щоб зрозуміти її почуття. Якщо ваша дитина ще маленька, пояснюйте їй, як відчувається інша людина: «Штовхатися не можна, ось бачиш, ти довів Джоні до сліз». Говорячи дитині про почуття інших, давайте власну оцінку її поведінці. Ваші вимоги мають бути обґрунтованими. З віком закликайте її до самостійного аналізу власних дій: як вони позначаються на почуттях інших людей? Скажіть: «Це через тебе Марія плаче? Як думаєш, що вона відчуває після того, як ти зламав її іграшковий будиночок?» Не дозволяйте дитині ухилитися від запитання, дочекайтеся її відповіді. А далі продовжте: «Що ти можеш зробити, щоб потішити її?» Будьте наполегливими, оскільки навчити дитину ставити себе на місце інших украй важливо. З роками ви помітите позитивні зрушення в цьому напрямку: дитина стане більш орієнтованою на інших.

По-третє, на власному прикладі покажіть дитині, як потрібно дбати про інших. Один з найдієвіших способів навчити дитину добре ставитися до інших – показати їй приклад. Безкорисливі дорослі, дружньо налаштовані до дітей, можуть стати для них зразком самозречення. Чудовий взірець для наслідування – запорука успіху. Будьте уважними до потреб решти членів родини.

Якщо в сусіда сталося лихо, запропонуйте свою допомогу: посидьте з дитиною, приготуйте вечерю, допоможіть з покупками тощо. Якщо вашу дитину щось непокоїть, поспів-чувайте й допоможіть їй розв'язати проблему. Атмосфера, яку створює ваше дбайливе ставлення, стимулюватиме дитину наслідувати вашу поведінку. Невдовзі ви помітите, що вона стала уважнішою до потреб інших.

По-четверте, виховуйте позитивне ставлення до людей. Помічайте в інших лише найкраще. Уникайте критицизму. Дітям значно легше виявляти емпатію, якщо вони позитивно ставляться до людей. Однак якщо дитина постійно чує критичні зауваження на адресу своїх знайомих, на це марно сподіватися. Допоможіть дитині навчитися однаково добре ставитися до представників різних національностей та рас. Час від часу запрошуйте на гостину людей з різним соціальним статусом та минулим. Вийдіть із зони комфорту – лише так ви зможете свідчити іншим про Бога. Діти, які зростають у мультикультурному середовищі, зазвичай добре ставляться до всіх людей.

По-п'яте, створіть умови, за яких дитина зможе допомагати іншим. Дозвольте дитині ясельного віку принести пляшечку новонародженому братикові чи сестричці. Трирічному малюкові можна запропонувати знайти пару для шкарпетки, а потім покласти їх до відповідної шухляди. У чотири роки дитині можна доручити пропилососити частину кімнати. Діти, яких змалечку долучають до хатніх справ, зазвичай охочіше відгукуються на прохання про допомогу, почуте від сторонньої людини. У п'ять років малюки вже цілком спроможні накривати на стіл і прибирати брудний посуд. Вони також можуть уже складати на місце

власний одяг та іграшки. Щоб навчити дитину допомагати вам, робіть це в ігровій формі.

Хатні обов'язки – невід'ємна частина нашого життя, але не слід вважати, що це робота лише для дорослих. Пообіцяйте дитині дещо приємне, коли робота буде закінчена. Це необов'язково має бути щось матеріальне: прогулянка до парку чи спільна гра в хованки можуть стати для малечі достатньою мотивацією. Не будьте надто прискіпливими, аналізуючи виконане дитиною завдання. Ваша мета – дати їй зрозуміти, що допомога іншим приносить задоволення. З віком діти стануть більш уважними, і кількість помилок зменшиться.

Якщо звичку допомагати батькам не сформувати в ранньому віці, потім дитина просто не захоче розвивати її в собі. Старшим дітям можна доручити чимало хатніх справ, їх слід активно залучати до роботи на подвір'ї. Ви можете

Хатні обов'язки – невід'ємна частина нашого життя, але не слід вважати, що це робота лише для дорослих.

скласти список домашніх обов'язків і закріпити їх за кожним членом родини. Похвала відіграє важливе значення. Можна започаткувати традицію «коронування» (за підсумками дня визначається член сім'ї, який допомагав найактивніше: він і стає новообраним королем

чи королевою). Основна мета – допомогти дитині відчути відповідальність за інших.

По-шосте, подбайте про те, щоб дитина вважала себе потрібною та дбайливою особистістю. Нехай її самооцінка буде саме такою. Коли діти вчаться характеризувати себе з психологічного погляду (це відбувається у віці 6-9 років), ваша думка стає особливо важливою для них.

У цей період у вас є виняткова нагода попрацювати над самооцінкою дитини. Скажіть: «Дякую тобі, доню, що накрила на стіл, ти так мені допомогла. Нарешті в мене з'явилася помічниця!» або «Синку, бабуся просила подякувати тобі за те, що ти пішов до аптеки й купив для неї ліки. Ти такий турботливий хлопчик!»

Доведено, що люди зі здоровою самооцінкою не залежать від думки оточення, вони позитивно налаштовані та впевнені у власних силах. Дитина зі здоровою самооцінкою здатна, попри кепкування однолітків, підтримати товариша, якого вважають у колективі «цапом-відбувайлом». Добре володіючи собою та непохитно дотримуючись своїх принципів, вона матиме міцний моральний стрижень, щоб рухатися «проти течії». У вас є всі підстави бути впевненими в майбутньому дитини, якщо свого часу ви зробили для неї добру справу – навчили поважати себе.

По-сьоме, докладіть зусиль, аби протидіяти вродженому потягу до егоцентризму. Кожен з нас має вроджену схильність до проявів егоїзму. Нам важко зупинитися: ми тяжіємо до нагромадження матеріальних благ. Егоїзм і заздрість стали причиною падіння Люцифера. Ці риси є антиподами до любові та жертовності. Чи зауважили ви: що більше ми маємо, то більше прагнемо здобути? Таке наше гріховне єство. Бог прагне навчити нас іншого: «Будьте не грошоловні, задоволені тим, що маєте» (Євр. 13:5), «Блаженніше давати, ніж брати!» (Дії 20:35).

Радість і вдячність за те, що ми маємо, а не потурання власним забаганкам – ось Божий шлях, яким ми повинні йти. Відчуття невдоволення притаманне сатані, і він зробить усе, щоб посіяти в людських душах це насіння!

Часом з різних причин у нас виникає майже непереборне бажання придбати дитині ще одну річ (одяг, іграшку), хоч у неї й без того всього вдосталь. Можливо, у дитинстві через скромні статки батьків ми були позбавлені багатьох речей, про які мріяли, і тепер прагнемо «компенсувати» це у своїх дітях. Іноді нам хочеться справити враження на інших, а можливо, купуючи дитині щось нове, ми прагнемо звільнитися від почуття вини за те, що приділяємо їй мало уваги. Ми також можемо придбати річ імпульсивно, ставши жертвою вправних маркетологів, чи просто стомилися від скиглення малюка, якого були змушені взяти із собою до торгового центру.

У мене для вас добра новина: Бог може допомогти нам змінитися. Заручившись Його підтримкою, проведіть ревізію речей у дитячій шафі. Чи не забагато їх у дитини? У кімнаті стало затісно від кошиків з іграшками? Дверця шафи не зачиняються через надмірну кількість одягу? Від її «ну купи!» немає порятунку? Настав час щось змінити! Спільно з дитиною проведіть інвентаризацію. Переглянувши одяг та іграшки, допоможіть їй відібрати речі, якими вона вже не користується, щоб потім передати їх дітям з малозабезпечених сімей (це водночас розв'яже проблему й наших перевантажених шаф). Рішучим кроком може стати «угода», яку ви укладете з дитиною: щоразу, коли в неї з'являється нова іграшка, одну зі старих вона має подарувати дитині з бідної сім'ї (або принаймні передати молодшому братикові чи сестричці). Радикальнішим кроком буде спроба вмовити дитину пожертвувати нужденним свою улюблену іграшку (зрештою, чи не за таким принципом діяв Бог, посилаючи у світ Ісуса?).

Будьте гідним прикладом для наслідування. Виявляйте щедрість до інших. Поступово діти засвоять цей урок. Різдвяні свята – гарний привід для доброчинності. На сімейній нараді обговоріть, яку суму ви плануєте витратити на свята, а потім визначте, який відсоток з неї ви готові пожертвувати на допомогу іншим. Можна запропонувати дитині самій заробити трохи коштів, щоб придбати різдвяний подарунок малечі з бідної сім'ї. Разом з нею відвідайте торговий центр, щоб обрати подарунки. Також можна запропонувати їй виготовити їх власноруч. Це допоможе відволікти увагу дитини від егоїстичних думок, скерувавши її на шлях служіння іншим, адже дарувати радість людям так приємно!

У вас є всі підстави бути впевненими в майбутньому дитини, якщо свого часу ви зробили для неї добру справу – навчили поважати себе.

Щоб дитина поборолала егоїстичні схильності, запропонуйте їй організувати свято для іншої малечі. На уроці дитячої Суботньої школи оголосіть доброчинний збір для нужденних (це можуть бути як кошти, так і одяг, взуття, іграшки). Це дійство можна провести в ігровій формі й навіть влаштувати для «меценатів» невеличке свято. Діти мають прийти на нього в національному одязі, а ігри, у які вони гратимуть, повинні відображати культурні звичаї інших народів. Насамкінець можна показати малечі відеоролик про те, як живуть діти в інших країнах. Обравши одну з малорозвинених держав, ви можете стимулювати дітей бути жертівнішими (побачивши, як бідно живуть інші діти, вони захочуть допомогти).

Організуюючи вечірку з нагоди дня народження своєї дитини, запропонуйте їй попросити гостей взяти із собою

іграшку чи одяг для дитини з малозабезпеченої сім'ї, що мешкає неподалік. Коли гості зберуться, запропонуйте їм спільно спакувати принесені речі в подарункову коробку, а потім разом завітати до сусідів, щоб віддати їм це. Також ви можете запросити дітей із цієї сім'ї долучитися до вашого свята.

По-восьме, постійно беріть участь у соціальній роботі. Щоб стимулювати духовне зростання дитини, долучайте її до соціальних проєктів. Навіть якщо вона жертвуватиме на потреби нужденних самотійно зароблені кошти, це не матиме такого ефекту. Оберіть вид соціальної роботи, у якій може взяти участь кожен із членів родини.

Варіанти соціальної роботи для всієї сім'ї

- Під час літньої відпустки візьміть участь у заходах літературного євангелізму.
- Відвідайте самотню літню людину (принесіть квіти, домашній пиріг, цікаву книгу).
- Придбайте альбоми, фарби, іграшки для пацієнтів дитячого відділення лікарні. Якщо є змога, вручіть їх особисто.
- Виготовте власноруч або придбайте іграшки для дитини з малозабезпеченої сім'ї. Відвідайте її, щоб потоваришувати.
- Відбирайте та віддавайте нужденним одяг дитини, з якого вона вже виросла. Разом з нею візьміть участь у пакуванні речей для ADRA.
- Запросіть до себе на гостину членів малозабезпеченої родини. Попросіть дитину допомогти вам у приготуванні святкової вечері та сервіруванні столу.
- Пригостіть сусіда, який нещодавно втратив роботу, домашнім хлібом та джемом.

- Візьміть під опіку пенсіонера або матір-одиначку, що мешкають неподалік: допоможіть їм прибрати з подвір'я опале листя, пофарбувати паркан, розчистити доріжки від снігу, полагодити дах, придбайте для них товари першої необхідності. Не беріть плати: це прояв вашої любові до них.
- На місяць відмовтеся від солодощів, а заощаджені кошти спрямуйте на реалізацію одного з вищезгаданих сімейних проєктів.
- Тримайте зв'язок з місіонерами, час від часу надсилайте їм те, у чому вони мають потребу.
- Підтримайте дитину, що є «цапом-відбувайлом» у класі (школі) вашої дитини. Запропонуйте синові чи доньці потоваришувати з нею. Нехай ваша родина візьме над нею «шефство».
- Допомагайте в роботі місцевим соціальним організаціям.
- Збирайте харчі та одяг для безхатків. Допомагайте розподіляти їх.

Варіантів добродійності насправді безліч. Потрібне лише бажання. Чимало людей потребує нашої допомоги. Допомога іншим розвиватиме в дітях такі риси, як турботливість, щедрість і милосердя. Це неоціненний духовний скарб. «Дух безкорисливого служіння іншим надає характеру людини твердості, постійності, наповнює його Христовою любов'ю, приносить спокій і щастя» (Е. Уайт. Дорога до Христа. С. 60). Який дивовижний подарунок!

Секрети служіння

1. Поясніть дитині, що кривдити інших людей чи тварин неприпустимо.
 2. Допоможіть їй навчитися ставити себе на місце іншої людини.
-

3. На власному прикладі покажіть, як слід піклуватися про інших.
 4. Розвивайте позитивне ставлення до людей.
 5. Створіть умови, за яких дитина зможе допомагати іншим.
 6. Подбайте, щоб вона вважала себе потрібною та дбайливою особистістю.
 7. Споживацький підхід до життя потрібно переглянути. Кількість одягу та іграшок узгодьте з потребами. Надлишки віддайте нужденним.
 8. Зробіть участь у соціальних заходах невід'ємною частиною життя родини.
-

РОЗДІЛ 16

СУБОТА – ДЕНЬ СІМ'Ї

***«Якщо... будеш звати суботу приємністю...
тоді в Господі розкошувати ти будеш» (Ісаї 58:13, 14).***

Через шалений темп сучасного життя батьки протягом тижня майже не бачать власних дітей. Передбачаючи це, Бог у Своїй любові до нас підготував особливий подарунок – час, який ми із чистим сумлінням можемо присвятити власним сім'ям. Він дав нам для цього цілу добу – суботу, яку ми можемо провести разом, віддаючи славу Господу в наших серцях.

«Любов Бога встановила межу важкій праці. У Свій день Він зберігає для сім'ї можливість спілкуватися з Ним, із природою та одне з одним» (Е. Уайт. Виховання та освіта. С. 257). За Божим задумом, субота мала стати особливим днем у житті кожної родини. Якщо ми використовуємо години суботнього відпочинку для того, щоб залишити в

пам'яті дітей незабутні спогади від спілкування з Творцем, ми на правильному шляху, який єднає наші сім'ї й сприяє духовному зростанню.

Щоб субота стала особливим днем для всієї родини, потрібно виконувати певні умови: приготування, пильнування та перебування. Бог не випадково заповідав нам «пам'ятати день суботній». На це є вагомі причини.

Зважаючи на напружений робочий графік сучасної людини, починати готуватися до суботи потрібно принаймні в четвер, а краще – з неділі.

Готуючись до святого дня впродовж тижня, ми згадуємо про люблячого Бога, Котрий щодня дбає про нас. Пам'ятаючи про необхідність **пильнування** суботи, у святі години ми маємо більше можливостей наблизитися до Бога та привести до Нього своїх дітей. Ставши дорослими, вони плекатимуть у

пам'яті суботні спогади, оскільки ми **перебували** поряд з ними, докладаючи зусиль для того, щоб субота стала для них особливим днем спілкування з Творцем.

Зважаючи на напружений робочий графік сучасної людини, починати готуватися до суботи потрібно принаймні в четвер, а краще – з неділі. У п'ятницю ми лише завершуємо приготування до святого дня й аж ніяк не розпочинаємо їх!

У зимову пору, коли день короткий, ви маєте закінчити всі приготування до суботи ще в четвер, інакше служіння зустрічі суботнього дня, яке передує заходу сонця в п'ятницю, та вечерея напередодні суботи можуть бути затьмарені поспіхом останніх приготувань. Потрібно все чітко спланувати, адже перші години суботнього спокою є настільки ж святими, як і наступні.

Плануючи суботнє дозвілля для дітей та молоді, намагайтеся завжди бути на крок попереду. Коли наші діти були підлітками, у середу ввечері я радилася з ними з приводу того, як можна організувати наш сімейний відпочинок. Зазвичай я пропонувала їм кілька варіантів на вибір. Іноді субота в них була вже заздалегідь розпланованою (коли діти їхали виступати з хором або ж молодіжний відділ запланував вихід на природу), інакше вони мали день на роздуми, а в четвер увечері повинні були сказати нам про своє рішення. У них ще залишався час, щоб запросити своїх друзів долучитися до нас. Я ніколи не планувала ніяких подій для нас із чоловіком, доки суботнє дозвілля дітей не було організоване.

*Для дитини хатні справи
мають властивість пе-
ретворюватися на цікаву
гру, якщо під час них вона
весело проводить час
із батьками.*

Як організувати своїх дітей?

Зовсім маленькі діти (до 3-4 років) через свій вік майже не беруть участі в приготуванні до суботи, однак ви можете повісити у вітальні календар, у якому ваш малюк міг би викреслювати дні до настання суботнього відпочинку.

У віці 5 років дошкільнята вже здатні допомагати в підготовці до святого дня. Вони можуть скласти іграшки, допомогти в приготуванні особливої суботньої страви, почистити своє взуття, виконати дрібні доручення, винести сміття та, можливо, пропилососити одну з кімнат чи підмести бруківку біля будинку.

Діти шкільного віку можуть робити те саме, хіба що замість однієї кімнати вони вже здатні пропилососити дві.

Також можна зробити їх відповідальними за прибирання у власних кімнатах, підготовку суботнього одягу та допомогу мамі на кухні. Пам'ятайте: для дитини хатні справи мають властивість перетворюватися на цікаву гру, якщо під час них вона весело проводить час із батьками. Наприклад, готуючи їжу, ви можете співати разом.

Шкода, але в більшості з нас суботні спогади незмінно пов'язані з поспіхом та браком часу. Щоб уникнути цього, слід ретельно все спланувати. Заздалегідь розподіліть обов'язки між членами родини: доки батьки збирають до церкви малюків, старші діти (від 7 років) можуть прибрати зі столу брудний посуд і навіть приготувати чистий для суботнього обіду.

Поради заклопотаним батькам дошкільнят

Важливо, щоб клопоти, обумовлені приготуванням, не виснажили членів родини так, що в них не залишиться ані сили, ані бажання святкувати початок суботи! Щоб так не сталося, спробуйте максимально спростити собі завдання. Замість того, щоб самотужки готувати суботній обід із шести страв, скооперуйтеся з друзями – у такому разі вам доведеться приготувати лише три страви. Вони необов'язково повинні бути вишуканими, просто мають відрізнятися від буденних.

Як щодо аскетичного меню: суп, домашній хліб і салат? Розумію, це достатньо сміливий крок, адже в нас сформувалася традиція в суботу влаштовувати бенкет, особливо якщо ми очікуємо когось на гостину. Можливо, вам вдасться започаткувати нову традицію у вашій церковній громаді.

Щоб зекономити час, обирайте для богослужіння одяг, пошитий з тканини, що не потребує прасування. Якщо

вам потрібно швидко навести лад у будинку в умовах катастрофічної нестачі часу, достатньо позбирати хаотично розкидані по підлозі речі. Так оселя матиме охайний вигляд. Картонна коробка чи кошик, який можна переносити з кімнати в кімнату, допоможуть спростити процес ліквідації «завалів» речей.

Доки батьки завершують останні приготування, немовлят і малюків до 2 років можна спокійно залишити в манежі, давши їм м'які іграшки чи книжку з яскравими малюнками. У суботу зранку залиште трохи часу про запас, адже діти – майстри створювати клопоти в останню хвилину!

Установіть сімейні традиції

Щоб створити вдома суботню атмосферу, за пів години до заходу сонця вмикайте духовну музику. Доки ви завершуєте останні приготування, діти можуть послухати аудіозапис повчальної історії. Її можна записати на диктофон, коли ви читаєте дітям у будні (наприклад, на ніч).

Зустрічайте суботу весело, радісно, як свято! Оберіть пісню, яку співатимете разом щоп'ятниці відразу після заходу сонця. Урочисто всією родиною процитуйте четверту заповідь (нехай діти повторюють її за вами). Для унаочнення можна використати зображення, наклеєні на картон, наліпки, фланелеграф чи інші матеріали. Потім запропонуйте малечі заспівати одну з пісень про суботу з дитячої збірки («Суботній день настав», «Суботні дзвоники», «Я люблю суботній день» тощо). Насамкінець об'єднайте-

Завдання батьків – зробити так, щоб для дітей субота стала особливим днем, не схожим на інші.

ся в спільній молитві. Звершити її можуть як батьки, так і всі члени родини по колу (коли кожен промовляє одне-два речення).

Старшим дітям запропонуйте процитувати улюблений вірш із Біблії та пояснити, чому саме він їм подобається (мама з татом теж можуть долучитися). Поділіться досвідами з Богом, пережитими протягом тижня. Доречно, щоб кожен із членів родини подякував за отримані від Бога благословення.

В адвентистів, які живуть у країнах Карибського басейну, є цікава суботня традиція: після звершення спільної молитви вони бажають одне одному «щасливої суботи» (*Feliz Sabado*), після чого обіймаються. Коли ж субота минає, вони так само бажають одне одному «щасливого тижня» (*Feliz Semana*). Можливо, у вас виникне бажання започаткувати таку традицію у власній родині. Сімейні суботні традиції мають властивість залишати в дитячій пам'яті незабутні спогади.

Деякі родини відзначають початок суботнього дня святковою вечерею, інші – запалюють свічки. Вашим дітям буде цікаво дізнатися про те, які суботні традиції мали юдеї. Можливо, деякі з них можна втілити й у вашій сім'ї.

Завдання батьків – зробити так, щоб для дітей субота стала особливим днем, не схожим на інші. Днем, коли члени родини мають достатньо часу для спілкування одне з одним і з Богом (чи не цього нам бракує в будні?).

Свято розпочинається, коли ще до заходу сонця ви застеляєте стіл святковою скатертиною, прикрашаєте його свічками та дістаєте найкращий сервіз. Помітивши такі приготування, діти перебуватимуть в очікуванні чогось

незабутнього. Якщо ви запросили гостей на суботній обід, не забудьте про картки, що вказуватимуть кожному із запрошених на відведене йому за столом місце, а також про серветки, які ваші діти можуть виготовити власноруч. Восени стіл можна прикрасити букетом барвистого опалого листя. Його дорогою додому зберуть діти: чудова нагода вивільнити енергію після тривалого сидіння в церкві! Увімкнена у фоновому режимі духовна музика допоможе створити неповторну суботню атмосферу.

Щоб субота асоціювалася зі святом навіть у наймолодших дітей, бажано мати коробку суботніх іграшок. Сховайте іграшки, якими вони граються протягом тижня, і запропонуйте їм «скарб» святого

У суботу передусім наші діти мають стати для нас місіонерським полем.

дня (необхідна умова: ці іграшки дитина має отримувати лише в суботу). До набору можна покласти фігурки людини та тварин, іграшковий Ноїв ковчег, статуетку церковної будівлі, м'які іграшки, розмальовки на біблійну тематику, фломастери, олівці, наліпки, пластикові фрукти та овочі.

У п'ятницю важливо вчасно лягти спати, щоб у суботу зранку сім'я могла без запізнення прийти до церкви. «Під час слухання проповіді нехай батьки та діти записують головний біблійний текст, процитовані вірші та, наскільки можливо, послідовність викладення думки, щоб повторювати одне одному вдома. Це значною мірою допоможе уникнути втоми, яка так часто буває в дітей від слухання проповіді, а також сформує в усіх звичку бути уважними та зв'язно мислити» (Е. Уайт. Виховання та освіта. С. 258).

Діліться атмосферою сімейного затишку

Як батьки, у суботу ми маємо приділити максимум уваги власним дітям (а не друзям, з якими теж хочеться поспілкуватися). Саме завдяки цьому дитині буде що згадати. Наша присутність поруч із нею надзвичайно важлива! Адже в суботу передусім наші діти мають стати для нас місіонерським полем.

Місіонерська робота батьків за межами дому також може слугувати єднанню родини, якщо до цього залучити всіх без винятку її членів. Відвідайте старенького дідуса чи бабусю, що мешкають неподалік. Запропонуйте дитині подарувати їм зірвану дорогою квітку (або заздалегідь придбаний букет), дати почитати книжку

Пам'ятайте основну мету: у природі дитина має побачити велич і мудрість Творця.

чи заспівати пісеньку. Нехай візит буде коротким. У будь-якому разі самотній людині приємно буде провести час у товаристві дітей, почути їхній сміх. Також можна відвідати малозабезпечену родину: нехай діти передадуть госпо-

дарям пакунок із власними іграшками та одягом, з якого вже вирости.

Запросіть на гостину того, хто, на вашу думку, потребує дружнього спілкування та підтримки: людину, яка вперше відвідала богослужіння, пенсіонера чи когось, хто не має сім'ї. Їм буде приємно відчувати атмосферу родинного затишку, а ваші діти зможуть отримати радість від допомоги іншим.

Започаткуйте заняття з вивчення Біблії для дітей, які мешкають поряд. Складіть план і щосуботи запрошуйте нову родину з дітьми або, якщо їм зручно, відвідайте їх

самі. Візьміть із собою смаколики до чаю, букет квітів і символічні подарунки для малечі.

Проводьте час на природі

У суботу по обіді ви маєте чудову нагоду, вийшовши на природу, більше дізнатися про Творця. Величний Бог промовляє до людей через Своє творіння. Ця розповідь про пошуки справжніх скарбів та неймовірні відкриття значно цікавіша за перегляд пригодницьких кінофільмів. Нам необхідно вчитися розуміти, як Господь відкривається в природі. Це може перетворитися на захопливу подорож, навіть якщо ви ніколи не відчували особливої єдності з природою.

Суботнє дослідження довілля покликане наблизити кожного із членів родини до Бога та одне до одного. Це не просто урок біології, це здобуття знань про Творця. Спочатку вам потрібно: 1) визначитися з місцем, де ви проведитимете свої «дослідження»; 2) придбати довідкову літературу з біології та зоології; 3) узяти Святе Письмо та симфонію; 4) мати потяг до пригод; 5) мати бажання ближче пізнати Бога через Його творіння.

Де ж можна поспостерігати за природою? Передусім на подвір'ї біля власного будинку, якщо ви його маєте. Якщо ж ні, вирушайте до найближчого міського парку, лісосмуги, річки, у поле чи деінде. Часом можна заздалегідь придбати абонемент для відвідин цікавих природних місць (наприклад, заповідника закритого типу). Тож у суботу ви з родиною зможете провести незабутній час у єднанні з природою.

Як щодо довідників з біології та зоології? Якщо ви зростали в селі або ж змалку цікавилися природою, у цій

літературі, найімовірніше, немає потреби. Утім, якщо ви людина міська, то вони стануть вам у пригоді. Звичайно ж, світська література позбавлена духовних висновків, яких має дійти дитина, споглядаючи створений Богом світ, однак у ній міститься чимало довідкового матеріалу про флору та фауну. Духовний аспект – на вашій відповідальності. Можете скористатися матеріалами для наставників слідопитів. Пам'ятайте основну мету: у природі дитина має побачити велич і мудрість Творця.

Святе Письмо та симфонія допоможуть вам швидко знаходити тексти, у яких ідеться про живу та неживу природу (Ісус часто використовував ці образи як ілюстрації до Своїх притч). Спостерігаючи за тим, як мурашки разом тягнуть до гнізда якусь поживу, можна відшукати біблійний вірш про цих комах (Прип. 6:6), а заодно обговорити, чого саме Бог хоче нас навчити на прикладі природи.

Потяг до пригод допоможе позитивно поглянути навіть на неочікувану зливу, що застала вас дорогою на прогулянку чи в лісі, де ви з дитиною намагалися відшукати сліди оленя. Насправді без жаги до нових знань ви навряд чи вийдете за межі власного дому! Бажання більше дізнатися про Бога, досліджуючи книгу природи, спонукатиме вас у молитві просити в Нього мудрості. Запевняю вас: Дух Святий обов'язково провадитиме вас на цьому шляху.

Пропоную до вашої уваги ще декілька ідей. Можна виготовити плакат спостережень, куди ви вноситимете дані, зібрані під час суботніх прогулянок. Молодші діти можуть щоразу приклеювати на нього нову яскраву наліпку або ж малювати побачене. Старшим – уже можна запропонувати коротко записати власні спостереження. Збирайте

природний матеріал: мох, пісок, камінці, палички, листя рослин та їхнє насіння, пір'я птахів, мушлі тощо. З усіх цих «скарбів» можна виготовити 3D-аплікацію, цікаву поробку або ж оформити ними плакат спостережень. Це ви можете зробити в суботу по обіді, якщо погода не дає змоги вийти на прогулянку.

Запропонуйте дитині намалювати побачене під час прогулянки павутиння, сліди тварин чи просто незвичну рослину. Також можна зробити календар погоди (з великими клітинками), у кожній з яких дитина щодня фіксуватиме погоду за вікном. Відвідайте ферму, час від часу можна годувати качок на ставку. Варіантів безліч, залучіть фантазію!

Час, проведений на природі в спілкуванні одне з одним, здатен міцно об'єднати вас із дитиною. Визнаючи важливість цього методу виховання, Еллен Уайт писала: «За допомогою такого спілкування батьки можуть нерозривними

узами з'єднати своїх дітей зі своїми серцями й водночас із Богом» (Е. Уайт. Виховання та освіта. С. 258).

Зробіть суботу незабутньою

Засвоєння біблійних істин на практиці – ще один спосіб зробити суботу незабутньою для дітей. Це особливо актуально за несприятливої погоди або довгими літніми днями.

Час, проведений на природі в спілкуванні одне з одним, здатен міцно об'єднати вас із дитиною.

Читання історій з Біблії, гра в пантоміму, костюмовані вистави, розігрування сценок у пісочниці, ігри на біблійну тематику, проведення уроку Суботньої школи для ляльок чи молодших братів і сестер – ось лише кілька варіантів.

Наприкінці цього розділу наведений перелік ідей для організації суботнього дозвілля з дітьми. Я спробувала згрупувати їх за видами діяльності та за віком дітей. Це лише орієнтовний перелік. Упевнена, що згодом у вас з'являться власні ідеї. Варто лише розпочати.

Субота відіграє надзвичайно важливу роль у духовному житті кожної людини незалежно від її віку. Створений Богом світ переконливо свідчить на користь творчого задуму та є переконливим контраргументом до теорії еволюції. Дотримуючись суботи, ми визнаємо Божий авторитет у Всесвіті та в нашому особистому житті. Бог є джерелом життя та знань.

Субота закликає людину стати досконалою (такою, якою її створив Бог), а також є свідченням наміру Господа відновити в нас Його образ. До того ж саме дотримання суботи стане характерною рисою Божого народу останнього часу.

Приготування, пильнування та перебування – чи не через це Бог прагне явити Себе нашим дітям? Чи не ці три «П» покликані зміцнити наші сім'ї? Пильнуючи святий день, ми маємо виняткову перевагу оточити одне одного любов'ю, згадка про яку залишиться назавжди.

Способи, як зробити суботу незабутньою

- Починайте готуватися до суботи завчасно.
- Максимально спростіть прибирання оселі. Розподіліть обов'язки між усіма членами родини.
- Започаткуйте сімейну традицію зустрічі суботи.
- Заздалегідь сплануйте й максимально спростіть процес вранішніх зборів на богослужіння.
- Завчасно подбайте про те, щоб організувати для дітей суботне дозвілля.
- Улаштовуйте сімейні виходи на природу, де діти раз у раз матимуть змогу споглядати Творця.
- Зробіть так, щоб кожна субота стала в житті дитини незабутньою подією, яка єднає її серце з вами та Богом.
- Перелік ідей для організації суботного дозвілля з дітьми.

Варіант проведення дозвілля	Вік дитини			
	Дошкільнята (1-5 років)	Молодші школярі (6-9 років)	Учні середніх класів (10-13 років)	Підлітки (від 14 років)
На природі				
Піти на прогулянку (у ліс, на поле, на берег водойми).	+	+	+	+
Відвідати зоопарк (за умови, що вікові обмеження відсутні).	+	+	+	+
Погодувати тварин у дикій природі (качок на ставку, білок чи пташок у парку).	+	+	+	+
Спостерігати за життям диких тварин: як пташки мостять гнізда, мурахи тягнуть до мурашника їжу, бджоли запилюють квіти тощо.	+	+	+	+
Зібрати колекцію природних «скарбів»: листя, каміння, насіння рослин, мушлі, пісок, гілля незвичної форми тощо.	?	+	+	+
Читати історії про природу (батьки чи старші діти читають уголос малюкам).	+	+	+	+

Ідентифікувати природні знахідки, не забираючи їх із собою (може знадобитися спеціальна довідкова література).	?	?	+	+
Скласти перелік тварин чи рослин, які трапляються у вашій місцевості.	—	?	+	+
Розширювати знання про довколишній світ. Зі старшими дітьми можна знаходити в енциклопедичній літературі чи в Інтернеті цікаві факти. Для молодших дітей доречно використати елементи фланелеграфу, доступні природні об'єкти (жолуді, шишки, кору дерев тощо).	+	+	+	+
З'ясувати, які зміни відбуваються в природі залежно від пори року (намалювати певні природні об'єкти в різні проміжки часу або зробити добірку зображень із журналів чи Інтернету).	?	+	+	+
Навчитися вбачати в природі духовні уроки.	-	+	+	+
Спробувати знайти природні об'єкти, що допоможуть уявити, яким буде життя на оновленій Землі (близькі до досконалості).	-	+	+	+
Знайти природні об'єкти, згадані у Святому Письмі.	-	?	+	+
Виготовити плакат спостережень, де можна записувати відкриття, зроблені під час післяобідніх суботніх прогулянок. (Молодші діти можуть намалювати ілюстрацію, старші – зробити нотатки). Старші брати чи сестри можуть виготовити для молодших його адаптований варіант.	?	+	+	+

Здійснити прогулянку з гаслом «Боже творіння» (пошук об'єктів, створених у різні дні тижня).	?	+	+	-
Виготовити аплікацію з природних матеріалів (піску, камінців, моху, гілочок, листя, насіння, пир'я птахів тощо). Усе це можна приклеїти на шматок цупкого картону. Природні матеріали можуть стати в пригоді навіть підліткам (для створення художніх мініатюр).	?	+	+	+
Улаштувати змагання з пошуку природних «скарбів» (кожен учасник отримує перелік об'єктів природи, які необхідно відшукати, і паперовий пакет для знахідок).	-	+	+	+
Вивчати зоряне небо (сузір'я можна викласти на рівній поверхні будь-якими дрібними предметами: вирізаними з паперу зорями, камінцями тощо). У пригоді стане атлас зоряного неба та інша довідкова література. Добре мати невеличкий телескоп (його можна придбати чи виготовити власноруч).	-	?	+	+
Виготовити альбом про тварин. Узявши чистий альбом, разом із дитиною виокремити в ньому кілька розділів. Нехай один з них буде присвячений птахам, другий – звірям, що живуть у лісі, третій – мешканцям пустелі тощо. Як ілюстрації використовуйте наявні матеріали: наліпки, зображення із журналів, малюнки дитини.	?	+	+	+
Оволодіти навичками виживання в дикій природі (за основу можна взяти методичні матеріали, розроблені для слідопитів).	-	+	+	+

Допомогти дитині навчитися розрізняти сліди диких тварин (вам знадобиться довідкова література з ілюстраціями).	?	+	+	+
Вести календар спостережень за природою. Накреслити календар у вигляді таблиці з великими клітинками (їхня кількість має збігатися з кількістю днів у місяці). Запропонувати дитині щодня фіксувати в ньому свої спостереження за природою (наприклад, «повернулися снігурі»).	?	+	+	+
Відвідати ферму.	+	+	+	+
Відвідати природний заповідник (щоб потрапити до деяких з них, доведеться завчасно купувати квиток).	+	+	+	+
Пограти в ігри на природі.	-	+	+	+
Розфарбовувати розмальовки, присвячені природній тематиці.	+	+	-	-
Провести вікторину на природничу тематику.	-	+	++	+
Навчитися ідентифікувати пташок, звірів, риб (можна скористатися картками із зображенням відповідних тварин).	+	+	+	+
Служіння ближнім				
Відвідати пенсіонера чи людину з інвалідністю. Малечі можна доручити нести букет квітів чи книжку, заспівати дитячу пісеньку. Відвідини в супроводі маленьких дітей мають бути нетривалими.	+	+	+	+
Допомагати розповсюджувати духовну літературу (молодші діти можуть супроводжувати батьків чи старших братів та сестер).	?	+	+	+

Запросити друзів долучитися до занять з вивчення Суботньої школи або ж прийти на дитячу історію.	+	+	+	+
Виготовити альбом, присвячений живій природі, щоб потім подарувати його хворому другові чи занести в дитяче відділення лікарні (молодшим дітям знадобиться допомога батьків або старших братів чи сестер).	?	+	+	+
Навчитися розповідати біблійні історії малюкам (надалі можна буде допомагати пасторові під час суботнього богослужіння).	-	?	+	+
Запропонувати дитині почитати вголос повчальні історії молодшим братам та сестрам.	-	?	+	+
Долучатися до соціальних проєктів церкви.	-	?	+	+
Відвідати сусідів, які нещодавно переїхали (звичайно ж, у супроводі батьків).	+	+	+	+
Відвідати малозабезпечену родину.	+	+	+	+
Співати в колі рідних та друзів. Маленькі діти полюбляють пісеньки, що супроводжуються рухами. Можна співати під фонограму. Вам також можуть акомпанувати старші діти, які навчаються в музичній школі. Можна зібратися кількома родинами, кожна з яких заздалегідь підготує кілька музичних номерів.	+	+	+	+
Познайомитися із сусідами: щосуботи запрошувати на гостину нову родину.	+	+	+	+
Вивчати Слово Боже з усіма охочими (використовуйте наявні відео- та аудіо-матеріали).	-	-	+	+

Ділимося знаннями про Бога з іншими людьми

Гра в біблійну пантоміму. Можна розігрувати біблійні сюжети. Молодшим дітям може знадобитися ваша допомога.	+	+	+	+
Читати дітям повчальні історії. Бажано, щоб книги були яскраво ілюстровані.	+	+	-	-
Розіграти біблійну історію. Із цупкого паперу чи картону можна вирізати фігурки біблійних героїв. Завдяки їх використанню біблійна оповідь для малюків оживе. Старші діти можуть виготовляти фігурки самостійно й потім забавляти малечу.	+	+	+	-
Розіграти біблійну виставу в пісочниці (малюки будуть у захваті).	+	++	+	-
Переглядати відеозаписи біблійних чи інших повчальних історій, слухати аудіозаписи (поради щодо того, як обирати їх, ви знайдете у 8-му розділі).	+	+	+	-
Грати в настільні ігри на біблійну тематику. Їх можна придбати в книжкових центрах або виготовити власноруч. Долучитися мають усі члени родини.	?	+	+	+
Використовувати фланелеграф: дорослі розповідають історію з Біблії, тоді як дитина унаочнює її за допомогою фігурок або ж навпаки.	?	+	+	-
Запропонувати дитині провести урок Суботньої школи для ляльок чи молодших братиків і сестричок.	+	+	+	-
Зробити макет улюбленої біблійної історії вашої дитини (скористайтеся кольоровим папером, стрічками, клаптиками тканини).	?	+	+	-

Запропонувати дитині скласти пазл на біблійну тематику.	?	+	+	+
Розв'язувати кросворди біблійного змісту.	-	-	++	+
Розгадувати біблійні загадки.	-	+	++	+
Запропонувати дитині виготовити модель згаданих у Святому Письмі предметів (наприклад, каганця з притчі про десять дів, рибальського човна, на якому плавали учні Ісуса та Він Сам, або ж типової оселі людей, що мешкали в Палестині за часів Христа).	?	+	+	-
Вивчати з дітьми біблійні доктрини. Можна завести окремий зошит, у якому вони записуватимуть ключові вірші зі Святого Письма та ваші стислі коментарі до них.	-	+	+	+
Запропонувати дитині виготовити «Альбом біблійних пророцтв, які здійснюються». Протягом тижня збирати газетні вирізки, що свідчать про їх виконання. У суботу по обіді відшукати у Святому Письмі відповідні тексти та оформити одну чи кілька сторінок з альбому.	-	-	+	+
Досліджувати Біблію згідно з річним планом.	-	-	+	+
Разом з дитиною виготовити «Суботній альбом», кожна сторінка якого присвячена окремому святому дню. У ньому дитина зможе записувати тему почутої проповіді, пам'ятний вірш, цікаву думку, яку почула на Суботній школі, а також описати особливе місце, яке вона відвідала з родиною цього дня. Сюди ж можна наклеїти знайдені під час прогулянки на природі «скарби».	?	?	+	-

Досліджуючи життя біблійних героїв, скласти карту їхніх подорожей (наприклад, апостола Павла).	-	-	+	?
Обрати тему, що цікавить усіх, і за допомогою Святого Письма та праць Духа пророцтва ретельно дослідити її.	-	-	+	+
Порахувати кількість субот, що залишилися до кінця року, і скласти план місіонерської роботи вашої сім'ї.	?	+	+	+
Проаналізувати ранкове богослужіння. Якою була тема проповіді? Які висновки ми можемо для себе зробити? Молодшим дітям можна запропонувати намалювати ілюстрацію до почутої проповіді.	?	+	+	+
Проаналізувати урок Суботньої школи. Нехай кожен із членів родини поділиться цікавою думкою, почутою в класі.	+	+	+	+
З'ясувати, на підтримку яких проєктів і в яких країнах світу спрямовані пожертви 13-ої суботи. Спробувати знайти реальні фотографії, а ще краще – відео. Проаналізувати, які перепони можуть постати на шляху поширення євангельської звістки в тій місцевості. Відшукати ці країни на карті чи глобусі.	?	+	+	+
Підтримувати зв'язок з місіонерами, задіяними в проєктах 13-ої суботи. З першоджерел дізнатися про потреби цих людей та допомогти їм, чим є змога. Долучати дітей.	?	+	+	+
Читати з дитиною історичні довідки про особливості культури та побуту біблійних часів.	-	-	+	+

Запропонувати дитині пригадати пам'ятні вірші, які вона вивчала цього кварталу. Добре було б виготовити спеціальні картки-підказки (на одному боці – вірш із Біблії, а на іншому – ілюстрація до нього).	+	+	+	+
Навчати дитину користуватися допоміжною літературою для вивчення Святого Письма.	-	-	+	+

Примітка: «?» означає, що рівень розвитку конкретної дитини визначає ступінь її зацікавленості в тому чи іншому виді діяльності.

ДИТИНА І ЦЕРКВА

*«Увійдіть в Його брами з подякуванням,
на подвір'я Його з похвалою! Виславляйте Його,
Ім'я Його благословляйте» (Псал. 100:4).*

Сьогодні Селеста вперше переступила поріг церкви. Точніше, сюди її принесли батьки (адже їй щойно виповнилося три тижні). Карен та Марті з гордістю розгортають рожевий конверт — і перед очима зворушених братів та сестер постає немовля! «Що ж, Селесто, радо вітаємо тебе в церковній родині!» Наймолодші діти заспівали пісеньку для майбутньої учениці дитячого класу Суботньої школи, а бабусі із захопленням повторювали, що дівчинка — копія Карен.

Церква стане невід'ємною частиною життя цієї маленької людини, яка лише нещодавно з'явилася на світ. Пастор

Релігійна освіта вашої дитини розпочинається саме на уроках Суботньої школи для наймолодших.

звершить над нею молитву благословення, а дитячий урок згодом стане її улюбленою частиною богослужіння. Потім вона піде в перший клас школи, яка діє при церкві, і щосуботи зі сцени декламуватиме пам'ятні вірші. Мине час – і дівчинка з гордістю розповідатиме всім про свої перші самостійно зароблені гроші, які вирішила пожертвувати на підтримку місіонерів. Вона проведитиме уроки Суботньої школи з малюками, акомпануватиме їм на фортепіано, на святі нестиме прапор слідопитів і зрештою прийме рішення укласти завіт з Богом через водне хрещення. Ще через

деякий час вона піде до церковного вівтаря, щоб сказати «так» своєму нареченому. Без Бога та церкви Селеста не уявлятиме свого життя...

Коли Суботня школа закінчилася, Карен і Марті нагодували та переодягли Селесту, після чого обережно поклали до дитячого візочка, у якому вона мирно проспала решту служіння. Вони не звикли сидіти на останніх рядах, однак цього разу вирішили обрати місце ближче до виходу на випадок, якщо маля почне вередувати. Карен дуже хвилювалася, однак усе минуло добре. Їм це вдалося!

Суботня школа для дітей

Усе починається з класу Суботньої школи для наймолодших, однак батьки швидко втомлюються. «Знову дитячий клас! Коли вже можна буде залишити дитину тут саму? Адже я теж потребую духовної їжі!» – бурмочете ви, несучи малюка на урок. Переступивши поріг класу, ви садите

його на стільчик, ставите на підлогу сумку з дитячими речами й знесилені опускаєтеся на стілець поруч.

Зачекайте! Розслаблятися ще зарано! Релігійна освіта вашої дитини розпочинається саме на уроках Суботньої школи для наймолодших. Ваша активна присутність поруч із малям допомагає істотно підвищити ефективність навчального процесу. Завдяки вашим старанням дитина добре засвоюватиме інформацію, почуту на уроці. Якщо ж ви граєте роль стороннього спостерігача, усім своїм виглядом де-

*Для спілкування з друзями
є перерва, решта часу має
бути присвячена спілкуван-
ню з Богом.*

монструєте незацікавленість у процесі та механічно виконуєте прохання вчителя, на це марно сподіватися. Така поведінка є неприпустимою, якщо ви бажаєте, щоб ваша дитина зростала духовно! Зрештою, саме ви (а не вчитель Суботньої школи) відповідальні перед Богом за її духовний стан.

Насамперед навчайте дітей із благоговінням поводитися в церкві. Як цього досягти? Власним прикладом. Дитина повинна зрозуміти, що дитячий клас Суботньої школи – не просто ігровий майданчик, а особливе місце. Тож ані перед початком заняття, ані після його завершення не дозволяйте їй бігати по кімнаті, хаотично хапати іграшки, що впали їй в око. Допомогайте малюкові складати рученята та ставати на коліна під час молитви, а також брати активну участь в уроці. Будьте для нього взірцем для наслідування: для спілкування з друзями є перерва, решта часу має бути присвячена спілкуванню з Богом. Якщо маля зчинило гвалт, швидко винесіть його з класу, щоб заспокоїти. Досвід показує: не слід

годувати дитину під час уроку (оскільки це відволікає решту малюків).

Поки дитина зовсім маленька, ваша присутність на уроці поруч із нею дає їй відчуття безпеки. Згодом ви можете пересадити малюка на окремий стільчик навпроти себе, усіяко заохочуючи його долучатися до обговорення запропонованої вчителем теми та виконувати завдання. Навчившись повзати або ж ходити, дитина може забажати продемонструвати іншим власну незалежність від вас. Не слід потурати їй у цьому. Негайно посадіть її назад на стільчик. Так дитина поволі вчитиметься зосереджуватися на навчальному процесі й зважати на думку інших. Завдяки таким діям ви допомагаєте малюкові засвоїти вимоги, які висуває соціум до його поведінки (залежно від обставин), та привчаєте його до роботи в групі.

Маленьким дітям притаманне асоціативне мислення, тому в їхній свідомості може виникати зв'язок між певним видом діяльності та побаченим зображенням. Отже, якщо на уроці діти вчать пісню про сонечко, подбайте, щоб у цей час малюк тримав у руках відповідну іграшку або ж мав перед очима відповідне зображення. Якщо ви дозволите дитині гратися чимось іншим, асоціативна пам'ять не спрацює.

Немовлята та малюки ясельного віку активно вчать впізнавати та називати предмети. Укажіть дитині на основні предмети із зображення, яке зараз використовує вчитель. Тихенько назвіть їх. Якщо дитина не розуміє слово, яке вживає вчитель, пошепки поясніть їй його значення за допомогою знайомої для неї лексики. Зв'язок нового слова з уже знайомими для неї поняттями дасть змогу дитині збагатити словниковий запас.

Малюки полюбляють співати. Ви можете допомогти дитині опанувати цю навичку, якщо тихо, але чітко наспівуватимете їй на вушко (так вона зрозуміє всі вимовлені вами слова). Немовлята та діти ясельного віку рідко співають на Суботній школі, однак вони все чують і можуть упізнавати окремі мелодії, а згодом спробують і відтворити почуте. Добре, якщо протягом тижня ви з дитиною повторюватимете пісні, які вона чує в суботу. Збірки дитячих пісень можна придбати в книжкових центрах Церкви або знайти аудіозаписи в Інтернеті.

Допомагайте дитині виконувати рухи під час співу (діти дуже полюбляють пісні з рухами). Удома повторюйте їх – і ви здивуєтесь, наскільки швидко діти опановують нові навички. Оскільки немовлята та малюки ясельного віку лише вчаться керувати власним тілом, їм знадобиться ваша допомога.

Через галас, який зазвичай супроводжує заняття в дитячому класі, малюкові ясельного віку буває складно зосередитися. Якщо ви зіткнулися з такою проблемою, спробуйте привернути увагу дитини до слів учителя, указавши на предмет у його руках. Чітко вимовивши його назву, тихенько нагадайте малюкові те, що він уже про нього знає (наприклад, учитель тримає в руках олівці, ви говорите: «Поглянь-но, які яскраві олівці! Пам'ятаєш, яку гарну квітку ми намалювали за допомогою них?»). Це допоможе дитині концентрувати увагу на вчителеві.

Коли настає час перейти від виконання одного завдання до іншого, ви можете допомогти дитині навчитися перемикати увагу між об'єктами досліджень. Це може бути не легко, особливо якщо малюк ще не встиг угамувати свою цікавість. Однак скільки б часу ви не мали, усе одно настане мить, коли потрібно буде перейти до іншого виду діяльності. У деяких дітей із цим не виникає особливих труднощів, тоді як інших така необхідність може вкрай засмутити. Якщо це ваша ситуація, спочатку спробуйте замінити предмет, який до цього розглядала дитина, на запропонований учителем. Якщо нічого не допомагає, спробуйте відволікти увагу малюка на принесену з дому іграшку.

Вислів «А тепер перейдемо до іншої частини уроку» для деяких дітей може стати сигналом для перемикання уваги. За потреби вчитель може дати вам з дитиною на це більше часу. Наприклад, розфарбувавши зображення, олівці потрібно здати. Учитель по черзі підходить з кошиком до кожної дитини, але ваш малюк ще не готовий цього зробити, тож учитель, проминувши його, підійде до вас аж укінці. Дитині необхідна ваша підтримка. Згодом вона звикне

до специфіки занять Суботньої школи, поступово навчитися швидко перемикає увагу між видами занять та активно долучатиметься до обговорення. Попрактикуйтеся вдома. Нехай дитина вчиться ділитися своїми речами та виконувати прохання дорослих.

Якщо ваш дворічний малюк соромиться й не хоче йти на урок без вас, не змушуйте його до цього. Можливо, за кілька субот він стане сміливішим. Діти ясельного віку потребують присутності батьків, оскільки ті дають їм відчуття стабільності. Вони вже готові досліджувати навколишній світ, однак час від часу все ж таки озираються в пошуках знайомого обличчя. Якщо ваша дитина дуже сором'язлива (частина дітей є такими від народження), не силуйте її. Це може травмувати її психіку. Не слід розповідати кожному про цю її особливість і в такий спосіб вішати на неї ярлик, оскільки потім його буде важко позбутися. Дитина потребує вашої підтримки, щоб пересвідчитися у власних силах.

Дитина потребує вашої підтримки, щоб пересвідчитися у власних силах.

Навіть якщо ви вже давно з нетерпінням очікуєте змоги повернутися до власного класу Суботньої школи, не тисніть на малюка, змушуючи його ходити на урок самостійно. Очевидно, він ще до цього не готовий. Водночас слід заохочувати його ставати більш незалежним від мами й тата. У маленьких громадах, де дітей у класі небагато, малеча зазвичай адаптується швидше, ніж у великих, де довкола чимало незнайомих облич.

Коли дитина звикне сидіти на окремому стільчику й виконувати вказівки вчителя, пересядьте подалі від неї,

ближче до виходу. Це стане своєрідним перехідним етапом. Якщо вона не виявляє спротиву щодо таких ваших дій, можна переходити до наступного кроку. Скажіть їй щось на зразок: «Ти вже дорослий хлопчик, а дорослі хлопчики ходять на урок Суботньої школи без мами». Якщо на обличчі малюка ви побачите жах, він ще не готовий до самостійного відвідування дитячого класу. Дайте йому трохи часу й поверніться до цієї теми за кілька тижнів. Якщо ж дитина заінтригована вашою пропозицією, настав час для змін. Для початку вийдіть із класу на кілька хвилин. Залиште в кімнаті пальто чи якусь особисту річ (так малюк знатиме, що ви обов'язково повернетесь). Деякі діти змалку впевнені у власних силах і тяжіють до самостійності, інші ж – сором'язливіші й ніяковіють у великому колективі. Однак у віці 3 років більшість дітей уже здатна відвідувати дитячі заняття самостійно.

Поставтеся до можливості бути присутніми на уроці разом із власною дитиною як до додаткової переваги. Адже у вашій особі вона має індивідуального вчителя, який, зважаючи на її особливості, може якнайкраще доносити до неї нові знання (а вдома ще й повторити засвоєний матеріал). Не поспішайте відправляти її у «вільне плавання». До речі, присутність на уроці батьків, які активно долучаються до навчального процесу, значно полегшує завдання вчителям Суботньої школи, тож вони воліють, щоб ті якнайдовше залишалися з ними. Коли ваша дитина стане достатньо самостійною, щоб відвідувати дитячі уроки без вас, продовжуйте підтримувати зв'язок з її вчителем, щоб ваші домашні заняття з дитиною не йшли в розріз із церковною програмою.

Чимало людей із церкви залучені до процесу духовного навчання вашої дитини: учителі Суботньої школи, молодіжні керівники, наставники слідопитів, пастор, – однак головна роль у ньому все ж таки відведена вам. Ви найкраще знаєте духовні потреби власної дитини, її індивідуальні особливості й те, у який спосіб можна поглибити її знання про Бога. Не перекладайте відповідальності на вчителя Суботньої школи, вважаючи, що від нього малюк отримає всі необхідні знання. Духовна освіта дитини буде значно якіснішою, якщо ви працюватимете в тандемі із церквою.

Якщо через хворобу чи з інших причин ви тимчасово не відвідуєте уроки дитячого класу Суботньої школи, поцікавтеся у вчителя, яку тему вони зараз досліджують. Так ви матимете змогу протягом тижня вивчити з дитиною пропущений матеріал. Повторюйте з нею пам'ятні вірші. Під час сімейних богослужінь час від часу співайте пісні з дитячої збірки. Завжди протягом тижня вивчайте з дитиною урок Суботньої школи (для цього ви щокварталу отримуєте новий посібник). Щоб біблійні істини закарбувалися в її свідомості, їх слід щоденно повторювати.

Дисципліна в церкві

Приводити маленьких дітей до церкви не так і легко. Від вас, батьків, це вимагає певних приготувань, терпіння та наполегливості. Упродовж перших кількох місяців життя немовля може спокійно спати у візочку (якщо час проведення богослужіння збігається з періодом його відпочинку). Здорові немовлята сплять досить міцно, тож їхню присутність у церкві можна навіть не помітити. Однак коли

маля вже навчилося ходити, для його батьків богослужіння може стати справжнім викликом. Під час перерви обов'язково відведіть дитину до вбиральні та вийдіть з нею на двір, щоб вона мала змогу побігати.

Немовлята й діти ясельного віку за своєю природою дуже непосидючі й не вміють стримувати бажань. Навчити їх тихо поводитися під час богослужіння без перебільшення можна вважати вагомим досягненням! Вам буде простіше, якщо під час перерви дитина матиме змогу вивільнити енергію, побігавши з іншими дітьми в коридорі. Є ще деякі хитрощі: якщо в зібранні ви сидите на дерев'яній лаві, заздалегідь зніміть з малюка черевики – так він не зможе гупати ними під час богослужіння. Потренуйтеся вдома тихенько сидіти хоча б короткий час (наприклад, коли ви читаєте дитині якусь історію або вивчаєте з нею урок Суботньої школи). Навчіть її розуміти значення звуку «чш-ш-ш».

Не забудьте взяти з дому змінний підгузок, одяг і пляшечку з дитячим харчуванням. Немовля, фізичні потреби якого залишаються незадоволеними, дуже скоро оголосить про це на все зібрання! Візьміть з дому кілька суботніх іграшок, які не видають зайвих звуків. Це може бути книжка-іграшка з різними завданнями, що привертатимуть увагу малюка, кілька хустинок, з яких можна зробити подобу зайчика, котрого дитина може пригортати до себе, невеличкі м'які іграшки, пупсик із ковдрою або ж спеціальна м'яка книжка для наймолодших, пошита з тканини. Якщо ваш малюк ще на етапі, коли розкидання речей довкола себе приносить йому неймовірну насолоду, прив'яжіть іграшку до стрічки (така проста дія може істотно полегшити вам життя). Суботні іграшки дитина має отримувати

лише під час служіння, інакше вона швидко втратить до них інтерес і ви не досягнете бажаного результату.

Коли малюк підросте, можете додати до запропонованого вище переліку маленький фланелеграф із простими фігурками, розмальовку за мотивами біблійних історій та олівці, кілька книжок з яскравими ілюстраціями.

Дитина досить швидко зрозуміє, чого їй слід очікувати в церкві. Гра з іграшками під час богослужіння не є нормою, радше це вимушений крок, на який ідуть батьки, доки дитина трохи підросте й зможе тихо поводитися під час проповіді. Пам'ятайте: усе, чим ви забавляєте дитину в церкві, має привертати її увагу до Христа, адже вона перебуває в Його Домі молитви!

Не слід діставати іграшки відразу ж на початку служіння. Ваша мета – навчити дитину спокійно сидіти якнайдовше та дослухатися до того, що відбувається в церкві. Марно сподіватися, що діти віком 2-3 роки поводитимуться спокійно, якщо їх залишити без уваги. Не дивно, адже вони не розуміють більшості почутих з-за кафедри слів. Так, дворічна дитина може тривалий час сидіти тихо перед екраном телевізора, переглядаючи мультфільми, однак богослужіння – це не мультики. Дитину потрібно чимось зайняти під час проповіді. Однак рід занять має відповідати меті її перебування в Молитовному будинку (спілкування з Богом).

Батькам слід бути готовими до того, що в церкві (як і в інших громадських місцях) діти випробовуватимуть їхнє

Суботні іграшки дитина має отримувати лише під час служіння, інакше вона швидко втратить до них інтерес і ви не досягнете бажаного результату.

Усе, чим ви забавляєте дитину в церкві, має привертати її увагу до Христа, адже вона перебуває в Його Домі молитви!

терпіння, прагнучи визначити межі дозволеного. З першого дня дитині необхідно пояснити, як треба поводитися на богослужінні. Вона також має знати, що в разі непослуху обов'язково буде покарана. Водночас слухняність має бути винагороджена: після обіду можна пригостити її чимось смачненьким. Відкладати покарання за відвертий непослух не слід. Однак залишати покарану дитину поза класом теж не можна. Інакше вона дійде висновку, що після покарання, залишившись без нагляду дорослих, можна бешкетувати до-

схочу. Не потурайте дитині, коли йдеться про гідну поведінку під час богослужіння, і згодом побачите результат – вона стане слухняною. Якщо змалку пояснювати дитині правила поведінки в церкві, уже у віці 4-5 років вона звикне до них, хоч не завадить час від часу нагадувати їй про те, де вона перебуває.

Проповідь – найважливіша частина богослужіння

Не дозволяйте дитині відволікатися на щось стороннє, щойно розпочалася друга частина служіння. Спробуйте привернути її увагу до того, що відбувається в залі: спів хору, збір пожертв тощо. Ваше завдання – навчити її із цікавістю спостерігати за процесом, щоб згодом вона й сама захотіла взяти в ньому участь. Тож забавки слід давати в крайньому разі, лише коли дитина почне капризувати. Я бачила чимало дітей, яким давали до рук розмальовку, щойно розпочиналася друга частина. Так, до кінця служіння вони поводитися тихо, але ж усе, що відбува-

лося в залі, залишалося поза їхньою увагою. Це хибний шлях.

Допомагайте дитині підніматися під час загального співу, спостерігати за грою на фортепіано, схилятися на коліна під час загальної молитви та класти пожертви до церковної скарбнички. Світло, що проникає до зали через оздоблені вітражами вікна, тиха духовна музика та відсутність звичних балачок створює в церкві атмосферу благоговіння, яку діти добре відчують. Якщо у вашій громаді є звичай висловлювати молитовні прохання, поясніть своїй дитині, що саме відбувається. Можливо, колись у неї також виникне бажання сказати про свої потреби. Ваша мета – зробити все можливе, щоб дитина максимально долучилася до богослужіння.

Якщо змалку пояснювати дитині правила поведінки в церкві, уже у віці 4-5 років вона звикне до них.

Якось у суботу напередодні Свята подяки пастор церкви, яку відвідував чотирирічний Джонатан, запропонував присутнім у молитві висловити свою вдячність Богові. Кілька людей із залу підняли руки. Серед них був і Джонатан, однак пастор, не помітивши малюка, пройшов повз нього, передавши мікрофон літній жінці. Хлопчика це дуже засмутило. Служіння закінчилося, однак Джонатан наполягав, що має сказати пасторові щось дуже важливе. Тож бабуса повела його до служителя. Коли пастор підійшов, малюк відразу пробурмотів, що також має за що подякувати Ісусові. Пастор щиро перепросив перед хлопчиком за те, що не помітив його піднятої руки, і Джонатан охоче помолився разом з ним. Відтоді між ними встановилися дружні взаємини.

Сидіння на перших рядах дає дітям змогу все добре роздивитися, відчувши себе учасниками того, що відбувається в церкві. Можна уникнути багатьох проблем, якщо під час другої частини служіння ваша дитина сидітиме поруч із вами, аж доки їй не виповниться 14 років. На уроці Суботньої школи та під час молодіжних зібрань вона, звичайно

Ваша мета – зробити все можливе, щоб дитина максимально долучилася до богослужіння.

ж, перебуватиме в товаристві однокласників, однак друга частина служіння – час, коли родина має бути разом. Звісно, час від часу діти можуть запрошувати своїх друзів сісти поруч із вами або ж пересісти до родини друга. Однак ви маєте бути впевнені, що ваша дитина пере-

буває в оточенні відповідальних дорослих. Дослухайтесь до цієї поради – і ви не раз із вдячністю згадаєте той день, коли прийняли рішення в суботу сидіти разом!

Дошкільні роки – це час підготовки дитини до участі в служінні. Якщо вона вже навчилася читати, то відповідно здатна й слухати проповідь. Не слід дозволяти дітям під час служіння читати журнали, оскільки вони, по-перше, не почують проповіді, а по-друге, не матимуть теми для занять після обіду. Повторюю: зробіть усе від вас залежне, щоб дитина могла долучитися до богослужіння.

У віці 5-6 років можна запропонувати дитині підрахувати, скільки разів під час проповіді пролунало те чи інше слово. Угорі аркуша напишіть одне або кілька слів (яких саме, підкаже вам оголошена служителем тема проповіді). Нехай дитина ставить позначку щоразу, як почує кожне з них. Старші діти вже здатні записувати ключові думки

проповіді та знаходити в Біблії запропоновані вірші. Молодшим може знадобитися ваша допомога. Якщо служитель помітить, що діти також слухають проповідь, наступного разу він зможе підготувати для них кілька цікавинок, щоб мотивувати їх і надалі бути уважними.

Втрачене дитинство

Ми живемо в часи тотального поспіху, де кожен воліє, щоб його бажання були якнайшвидше задоволені. Наші діти – не виняток. Вони квапляться стати дорослими й отримати все якомога раніше (ще до того, як їм виповниться 16): секс, кредитні картки, водійські права, дозвіл на вживання алкогольних напоїв, можливість жити окремо від батьків – ось далеко не повний перелік їхніх забаганок. Як зауважив відомий дитячий психолог Девід Елкінд, ми самі підштовхуємо наших дітей завчасно дорослішати. Саме про це йдеться в його працях «Акселерати» та «Ми стали дорослими. А далі що?». Сучасні діти практично позбавлені дитинства. Думаєте, я перебільшую? Зовсім ні. Інтернет і телебачення стали для них основними джерелами інформації. Заклопотані батьки часто навіть гадки не мають про те, який контент споживає дитина за їхньої відсутності вдома.

У більшості неповних родин діти, особливо старші, стають «довіреними особами» батька чи матері, їхніми порадами. Жодне важливе рішення в сім'ї не приймають без їхньої участі, тоді як дитині може виповнитися лише

Можна уникнути багатьох проблем, якщо під час другої частини служіння ваша дитина сидітиме поруч із вами, аж доки їй не виповниться 14 років.

8! Як результат, діти позбавлені дитинства як такого. Елкінд зазначає, що довіра з боку дорослих лестить малюкам і вони з готовністю вислуховують розповіді матері про нових кавалерів, радячи, що саме їй одягнути на чергове побачення. Однак за свою «псевдодорослість» вони платять високу ціну. У підлітковому віці чимало таких дітей підсвідомо починає відчувати, що їх позбавили чогось дуже важливого, на що має право кожна дитина, – життя, не обтяженого «дорослими» проблемами. Глибоко в душі такої дитини починають зростати злість і образа, зовнішнім проявом яких стає бунт проти батьківської системи цінностей, зокрема й релігійних поглядів.

Дітям потрібно пройти через невинність періоду дитинства, адже саме це є необхідною умовою поступового переходу до дорослого життя. Їм не потрібні «дорослі» клопоти та проблеми, якими ми часто з ними ділимося. Психіка дитини ще не здатна витримати такого тягара. Дитинство швидкоплинне. Не слід квапитися в доросле життя, адже дороги назад немає.

Діти також мають право на період юнацтва – саме так називають перехідний період від дитинства до дорослого життя, під час якого в організмі відбувається низка фізіологічних та психічних змін, що знаменують початок дорослого життя. Раніше дівчата з хвилюванням очікували моменту, коли зможуть носити жіночу білизну, капронові панчохи та взуття на підборах. Сьогодні ж я дедалі частіше бачу семирічних дівчаток, які носять дорослу білизну й ходять на високих підборах, тоді як з фізіологічного погляду ще залишаються дітьми. Маленькі дівчатка, які тільки готуються піти до першого класу, користуються декоратив-

ною косметикою. Що відбувається? Відколи макіяж перестав бути атрибутом суто дорослого життя? Які цінності ми прищеплюємо, роблячи своїй семирічній доньці такі подарунки?

Колись зустрічатися з представниками протилежної статі починали не раніше ніж у підлітковому віці. Нині ж батьки першачків починають розпитувати дітей, чи є в них «хлопець» чи «дівчина». Ще одним маркером переходу до дорослого життя вважали отримання посвідчення водія. У більшості країн його видають лише після досягнення 16-річного віку. Однак я особисто знаю сім'ї, у яких не лише не забороняють підліткам сідати за кермо, а навіть заохочують їх до цього. Головне – обрати трасу з не надто жвавим рухом (подалі від очей поліції). Правила? Та кому вони взагалі потрібні?

На жаль, проблема втраченого дитинства так само актуальна й у церковному середовищі. У наші громади теж проникає синдром передчасного дорослішання. Нещодавно я відвідала громаду, у якій восьмирічна дівчинка обіймала посаду дитячого пресвітера! Я тільки за те, щоб максимально залучати дітей до церковного життя. Переконана, що високодуховна, посвячена Богові дитина може стати духовним лідером для своїх однолітків, але ж наскільки правомірно з нашого боку вважати її пресвітером? Чи не повинні ми називати все своїми іменами?

Я бачила дітей, які в 6 років приймали водне хрещення, стаючи членами церкви, а також дошкільнят віком 3-4 роки, що брали участь у служінні Вечері Господньої. На сьогодні я маю достатньо знань у сфері дитячого розвитку, щоб стверджувати, що в шестирічному віці дитина

ще не здатна осягнути ідею хрещення, так само як малюки віком 3-4 роки й гадки не мають, для чого ми проводимо обряд Вечері. Мова символізму ще не доступна для них, а духовний зміст цих обрядів ґрунтується саме на розумінні їхнього символічного значення.

Нещодавно під час обряду ногоомиття поруч із нами сиділи батько із сином. Хлопчикові на вигляд було 4 роки. Батько щиро намагався пояснити синові те, що зараз робить. Терпляче він розповідав малюкові, яке значення має обряд обмивання ніг. Хлопчик дивився на нього спантеличено. Очевидно, йому було нудно, тому він раз у раз повторював: «Але ж я мив ноги вдома. Хіба вони вже встигли забруднитися?» У цьому віці дитина просто не могла зрозуміти мову біблійного символізму.

Лізі три роки. Одного разу, коли родина збиралася на суботнє богослужіння, мама помітила, як дівчинка поклала до своєї сумочки печиво. «Навіщо це тобі, доню?» – запитала вона. «Ви ж з татом їстимете в церкві, от і я вирішила взяти дещо для себе», – з готовністю відповіла та. Саме такою є логіка малюків: хліб і вино для них – просто їжа.

Дозволяючи зовсім маленьким дітям брати участь у цих церковних обрядах, ми позбавляємо їх чогось украй важливого. Коли дитина стане достатньо зрілою, щоб розуміти символізм, участь у церковних таїнствах уже не буде для неї чимось значущим, адже зовнішні прояви обрядів нагадуватимуть їй «дитячий одяг, з якого вона вже виросла». Свіжість сприйняття, духовне піднесення від участі в першій у житті Вечері Господній уже не повторити. Вони були покладені батьками на вівтар поспіху.

Діти не повинні робити все, що роблять дорослі. Залучаючи до церковного життя, потрібно враховувати вікові особливості сприйняття дитини. Радісне передчуття від можливості долучитися до чогось нового в майбутньому – одна з переваг дитинства. Коли діти вже все спробували, ними може оволодіти нудьга та апатія. Цим сучасні діти частково завдячують нинішній епосі поспіху. Однією з ознак здорового та повноцінного дитинства є потяг до знань, бажання постійно відкривати для себе щось нове. Однак якщо потік інформації занадто стрімкий, задоволення потягу до пізнання настає занадто рано – як наслідок, дитина починає нудьгувати. Не позбавляйте її можливості радісно очікувати підкорення нових для неї вершин, адже це запорука її гармонійного розвитку (як духовного, так і фізичного).

Абстрактне мислення

Більшість дітей набуває здатності мислити абстрактно у віці 11-12 років. Однак це середній показник, тому допустимі відхилення. Інтелектуально обдаровані діти опановують цю навичку вже у віці 8-9 років.

Ось простий спосіб дізнатися, чи здатна ваша дитина мислити абстрактними категоріями. Попросіть її пояснити вам значення кількох із наведених понять (на вибір): любов, віра, терпіння, спасіння, свобода, справедливість, послух. Як бачите, жодне із цих понять не є конкретним, а тому його не можна намалювати, як, наприклад, стілець, будинок чи людину. Якщо ви отримаєте відповідь на абстрактному рівні, можна вважати, що дитина вже здатна розуміти мову символізму. З вуст дитини визначення абстрактних категорій може прозвучати трохи енциклопедично (як у книжках), або ж вона може навести вам кілька синонімів (також абстрактного характеру). Наприклад, абстрактні визначення поняття віри можуть бути такими: «Упевненість чи довіра людині», «Довіра, яка не вимагає жодних доказів», «Здатність довіряти, коли ти не знаєш усіх обставин чи не бачиш людини». Дитина, що досі мислить конкретними категоріями, дасть приблизно таке визначення: «Віра – це довіряти мамі, яка сказала, що заїде за мною після того, як свято закінчиться. Я вірю, що вона дотримає слова». Діти, які опанували навички абстрактного мислення, можуть запропонувати вам і обидва визначення.

Якщо ваша дитина вже навчилася мислити абстрактно, вона може зрозуміти мову біблійного символізму (принаймні її початковий рівень). Однак якщо вона й досі мислить конкретними категоріями, ви повинні пояснювати

кожен символ, згаданий у Святому Письмі, доступними для її розуміння словами, зазвичай проводячи паралелі з буденним життям. Часом дитині важко зрозуміти навіть це, а тому вона ще замала, щоб осягнути ідею, яку ви намагаєтеся до неї донести. Не хвилюйтеся, цей момент ще настане.

Хрещення: у якому віці?

Одвічне запитання, на яке немає однозначної відповіді: у якому віці дитина повинна приймати водне хрещення? Хрещення, звісно ж, передбачає церковне членство, тому ми можемо запитати інакше:

Церковне членство може стати якорем, який допоможе дитині подолати труднощі перехідного віку.

у якому віці дитина готова долучитися до церковної спільноти? Таке формулювання глибше розкриває, що насправді ми маємо на увазі. Сьогодні людина, яка уклала завіт з Богом через водне хрещення, автоматично стає членом Церкви, однак за часів Нового Завіту все було інакше.

Справді, чимало дітей готові прийняти Христа як особистого Спасителя в досить ранньому віці. У такому разі церква може порадити їм зачекати, доки вони стануть старшими. Однак тут криється небезпека: якщо дитині тривалий час відмовляють у хрещенні, вона може розчаруватися, подумавши, що церковна спільнота не бажає прийняти її до своїх лав. Церковне членство може стати якорем, який допоможе дитині подолати труднощі перехідного віку. У період цілковитої невпевненості, коли життєві орієнтири доволі хиткі, вона може знайти спокій у служінні Богові та ближнім.

Водночас щодо прийняття водного хрещення ми не маємо права встановлювати чіткі вікові обмеження, оскільки рівень розвитку дітей-однолітків може істотно відрізнятися. Більшість дітей приймає хрещення в період 10-14 років (пік припадає на 12-річний вік). У цей часовий проміжок мислення дитини стає зрілішим, а отже, вона вже здатна розуміти, у чому полягає ідея хрещення, та зміст основних церковних доктрин. Є випадки, коли діти розуміли ці істини вже у віці 8-9 років, однак це радше виняток з правила.

Грудневий випуск журналу *Ministry* («Служіння») 1972 року пропонує такі критерії готовності кандидата до водного хрещення.

Особа повинна:

1. Розуміти значення хрещення.
2. Підкорити себе Божій волі, прийнявши жертву Христа заради власного спасіння.
3. Розуміти принципи віросповідання.
4. Знати, що саме передбачає церковне членство.
5. Мати плоди Духа у власному житті (за вчинками дитини можна зрозуміти, чи пережила вона досвід навернення).

Думаю, пункт 5 об'єднує в собі два попередні пункти, оскільки церковне членство передбачає те, що Ісус стає Господарем нашого життя, про що свідчать докорінні зміни в ньому.

Звичайно ж, порівняно з дорослим кандидатом на прийняття хрещення дитина віком 10, 12 чи навіть 14 років не здатна настільки ж глибоко усвідомити його зміст (як і сутність церковних доктрин). Однак підлітки, які зростають в родині, де сповідували християнські ціннос-

ті, мають значно глибше уявлення щодо практичного християнства порівняно з новонаверненою дорослою людиною.

Хрещення – важливий крок, а тому потребує ґрунтовної підготовки. Наша Церква має чудові методичні матеріали, покликані допомогти дитині на шляху до укладання завіту з Богом. Відвідування пасторського класу – ще одна можливість глибше зрозуміти церковні доктрини та підготуватися до хрещення. Підтримуйте зв'язок зі своїм пастором. В ідеалі між ним і дитиною мають скластися дружні взаємини, щоб у разі потреби вона могла самотійно звернутися до нього по допомогу.

Ми з чоловіком були приголомшені, коли наш 11-річний син оголосив про своє рішення прийняти водне хрещення наступної суботи. Раніше ми не торкалися цієї теми. «Ми з пастором Фредом усе обговорили, і він не заперечує», – пояснив той. Пастор був другом нашої сім'ї, і в душі ми раділи, що він зміг налагодити з нашим сином довірливі стосунки. За кілька днів служитель приїхав до нас додому, щоб обговорити майбутнє синове хрещення. Знаючи, що він готовий до цього, ми пообіцяли Богові й надалі провадити його на духовному шляху.

Якщо ваша родина не має змоги регулярно відвідувати богослужіння (можливо, ви живете занадто далеко від церкви), у книжковому центрі ви зможете придбати посібник для тих, хто готується до водного хрещення. Заняття в пасторському класі проходять саме за

Відвідування пасторського класу – ще одна можливість глибше зрозуміти церковні доктрини та підготуватися до хрещення.

наведеною в ньому програмою. Вивчаючи з дитиною запропоновані матеріали, ви зможете переконатися, чи знає вона достатньо про Церкву, членом якої прагне стати.

Якщо ваша дитина саме вивчає церковні доктрини, переконайтеся в тому, що вона має змогу отримати відповіді на всі свої запитання. Деякі діти за своєю природою є сором'язливими, тому боятимуться привселюдно поставити запитання в класі. Покажіть свою готовність стати для неї інструктором. Часто, не бажаючи здатися іншим некомпетентними, діти воліють не зізнаватися в тому, що чогось не зрозуміли. Ви можете зарадити цьому, якщо, проводячи урок у класі, коментуватимете складні для розуміння місця: «Коли у вашому віці я вивчав книгу пророка Даниїла, мене завжди цікавило...» Ви щотижня можете вивчати доктрини під час сімейних богослужінь (робіть це принаймні раз на тиждень). Для вашої дитини це чудова нагода повторити раніше засвоєний матеріал. Запропонуйте їй, ставши на місце вчителя, пояснити присутнім значення певної доктрини.

Проведене нами опитування виявило, що лише незначний відсоток дітей у віці 10-14 років мали чітке уявлення про те, що символізує водне хрещення. Одні відповідали, що це народження згори. Інші стверджували, що води хрещення змивають наші гріхи. І лише одиниці змогли провести паралель між хрещенням і смертю та воскресінням Христа. Відповіді багатьох свідчили про те, що вони погано розуміють значення завіту з Богом. Запитайте свою дитину, навіщо приймати водне хрещення. Її відповідь може вас здивувати. Потім запропонуйте їй разом прочитати та проаналізувати вірші Римл. 6:3, 4.

Поясніть, що хрещення передбачає церковне членство, тобто дитина стане частиною великої церковної родини. Що означає бути членом Церкви? Дітям легше пояснити це на прикладі сім'ї. Члени родини піклуються одне про одного, допомагають у всьому, працюють заради спільної мети, прощають одне одного, підтримують фінансово, живуть за правилами сім'ї та зазвичай мають одне прізвище. Приймаючи хрещення, ми засвідчуємо перед Богом та церковною громадою своє бажання приєднатися до церковної сім'ї. Це де в чому нагадує обряд вінчання. У Святому Письмі Церква не випадково названа нареченою Христа.

Поцікавтеся в дитини, як, на її думку, члени церковної громади можуть дбати одне про одного. Заради якої мети Церква звершує служіння? Як ваша дитина може в цьому допомогти? Що потрібно зробити, щоб отримати змогу жертвувати на діло Боже? Які правила є в Церкві? Обговоривши з дитиною ці питання, ви допоможете їй усвідомити, на що вона погоджується, стаючи членом церковної сім'ї.

У віці 5-7 років діти мають досить примарні уявлення щодо церковного членства та відмінностей між різними віросповіданнями. Вони можуть легко сплутати такі поняття, як національність людини та належність до певної деномінації (бути протестантом і бути росіянином чи ірландцем – для них майже тотожні поняття). Більшість і гадки не має, що саме вирізняє Церкву АСД з-поміж інших релігійних конфесій. Найімовірніше, вони не зможуть сказати, чим католик відрізняється від адвентиста. Чимало дітей цього віку навіть не знають назви Церкви, яку вони відвідують.

У віці 7-9 років уявлення дитини щодо вищезазначених питань стають чіткішими. Вона вже може сказати, що, наприклад, собака не може бути членом Церкви, оскільки не здатен брати участь у служінні. Також вона вже розуміє, що не всі діти відвідують Церкву адвентистів сьомого дня. Однак дитина й досі визначає належність людини до тієї чи іншої конфесії

Наполягайте на тому, щоб з дітьми та молоддю у вашій громаді працювали найобдраніші Богом люди.

за зовнішніми ознаками. Наприклад: «Я знаю, що він католик, бо бачив, як він заходив у костел». Якщо запитати дитину, як стати адвентистом, найімовірніше, вона відповість: «Потрібно прийняти хрещення».

У віці 10-12 років у свідомості дітей слово «релігія» вже твердо асоціюється з темою церкви. Тепер бути християнином для них означає не що інше, як присвятити своє життя Богові. Починаючи усвідомлювати власну релігійну ідентичність, діти цього віку в розмові про віру дедалі частіше вживають такі слова, як каятися, молитися тощо. Крім того, вони вже розуміють, що належність до певної релігійної конфесії передбачає відповідний спосіб мислення, поглядів на життя та прагнення дотримуватися певних моральних норм.

Діти дорослішають – і тепер їхнє розуміння ідеї церковного членства відрізняється від уявлень, які вони мали в дошкільному віці. Тому чимало релігійних деномінацій запровадили спеціальне служіння, покликане підтвердити церковне членство дитини, яка була хрещена ще немовлям через кроплення водою. Воно звершується після досягнення дитиною 12-річчя. У Церкві ж АСД дитину автоматично

зараховують до членів громади після звершення обряду водного хрещення у свідомому віці (через повне занурення у воду), якому передуює вивчення основ віросповідання (доктрин). На цьому етапі вона вже розуміє, у що вірить, і її рішення йти за Богом є зваженим.

Навіть у віці 12-14 років діти ще не спроможні цілковито зрозуміти вчення своєї Церкви. Вони лише роблять перші кроки на шляху пізнання Бога. Коли дитина приймає хрещення, батьки також дають Богові обіцянку й надалі провадити її в християнському житті.

«Даючи згоду на хрещення своїх дітей, батьки перед самими собою складають святу обітницю бути для них вірними наставниками, провадячи їх на шляху формування характеру. Вони обіцяють пильнувати, щоб ці овечки Божої отари не паплюжили віру, котру сповідують... Старанно працюйте в союзі з Богом заради їхнього спасіння. Якщо діти помиляються, не сваріть їх. Ніколи не докоряйте їм за те, що вони, охрестившись, продовжують грішити. Пам'ятайте: їм потрібно довго вчитися, щоб зрозуміти свої обов'язки перед Богом...» (Е. Уайт. Виховання дітей. С. 499-501).

Хрещення – це лише початок шляху пізнання Бога та побудови довірчих взаємин з Ним. Тому важливо підтримувати нових членів церковної сім'ї.

Атмосфера в громаді

Наші діти зростають у Церкві, однак ми повинні подбати про те, щоб у них склалося про неї якнайкраще враження. Ми маємо докласти зусиль, щоб Церква стала місцем, куди їм завжди хотілося б іти й де вони відчують себе потрібними.

Духовні навчальні програми мають бути достатньо цікавими й відповідати рівню розвитку дітей (залежно від віку). Суботня школа, Клуби шукачів пригод та слідопитів – це вдалий старт. Наполягайте на тому, щоб з дітьми та молоддю у вашій громаді працювали найобдарованіші Богом люди. Зробіть усе від вас залежне, щоб для занять діти та молодь мали окреме приміщення й необхідний інвентар.

Усі дорослі члени громади (а не лише батьки) повинні з теплотою ставитися до дітей. Вони це безпомилково визначають. Малюки мають відчувати, що в церкві їх люблять і раді бачити. Громаді слід зважати на потреби дитячого відділу та, якщо є змога, виділяти для нього достатнє фінансування. Чимало дорослих християн своїми взаєминами з Богом завдячує саме чуйному вчителеві дитячої

Суботньої школи, керівникові Клубу слідопитів чи старшому товаришу в роки дитинства.

«У підліткові роки я був дуже сором'язливим, а тому почувався вкрай самотнім, — якось розповів мені пастор, який нещодавно почав звершувати служіння в нашій громаді. — Батько мого знайомого помітив, що в мого тата немає на мене часу, тому частково взяв на себе його функції. Він часто брав мене із собою в заміські поїздки й завжди намагався підбадьорити. Я відчував, що йому не байдуже. Своїм рішенням стати служителем я завдячую саме йому. Якби не він, я б залишив Церкву».

*Громада, яку відвідує
ваша родина, має істотний
вплив на духовний
розвиток дитини.*

Кожній церковній громаді так само, як і сім'ї, притаманна своя емоційна атмосфера. Вона залежить від багатьох чинників: від того, який дух панує в церкві (прийняття чи відстороненості), до чого тяжіють її члени (до критицизму чи взаємної підтримки), чи переймаються вони проблемами одне одного, чи вміють прощати й чути своїх братів та сестер, у якому дусі відбуваються богослужіння, яка вістка лунає із церковної кафедри, чи вказує вона грішникові на милосердного та люблячого Бога, а можливо, у громаді любов уже давно поступилася місцем законництву?

Якщо емоційна атмосфера вашої громади отруєна, чи можете ви зробити щось, щоб її поліпшити? Якщо ні, розгляньте питання переведення церковного членства. Знайдіть громаду, у якій ваша родина почуватиметься комфортно, адже від цього залежить духовний стан найдорожчих для вас людей. Доведеться далеко їздити?

Результат того вартий. Ставлення дитини до Церкви, особливо в передпідлітковий період, визначатиметься тим, наскільки цікавими є заняття Суботньої школи, як старші члени громади ставляться до малечі та яка загальна емоційна атмосфера панує в церкві. Пам'ятайте: громада, яку відвідує ваша родина, має істотний вплив на духовний розвиток дитини.

Як допомогти дитині полюбити Церкву?

1. Дотримуйтеся активної позиції батьків-учителів. Духовна освіта дитини насамперед залежить від вас.
 2. Співпрацюйте із церковними лідерами, щоб переконатися, що дитина отримує максимум знань.
 3. Щодня вивчайте з нею урок Суботньої школи.
 4. Навчайте дитину, як поводитися в церкві. Заздалегідь усе сплануйте, будьте терплячими та наполегливими.
 5. Допоможіть їй брати активну участь у служінні.
 6. Під час проповіді сидіть разом усією родиною, допоки ваша дитина не досягне 14-річного віку.
 7. Долучайтеся до проведення уроків у дитячому класі Суботньої школи, занять у Клубі слідопитів. Релігійна освіта дітей має бути якісною, тож візьміть ситуацію до своїх рук.
 8. Заохочуйте у своїй громаді позитивне ставлення до дітей та молоді.
 9. Церковні лідери та пересічні члени церкви мають усвідомити, що духовне виховання молодого покоління – важливе завдання громади, оскільки діти є повноправними членами Божої сім'ї.
-

РОЗДІЛ 18

ЯК НАВЧИТИ ДИТИНУ ПРОТИСТОЯТИ ЗГУБНОМУ ВПЛИВУ СВІТУ?

*«Не благаю, щоб Ти забрав їх від світу,
але щоб зберіг їх від злого» (Івана 17:15).*

Увесь ранок трирічний Марк захоплено спостерігав за тим, що відбувалося біля сусіднього будинку: бригада робітників лопатами знімала верхній шар ґрунту, збивала з дощок опалубку, розрівнювала гра-
вий. Тепер господар матиме зручний під'їзд до гаража та власної оселі. Коли малюк нарешті повернувся додому, мама помітила, що в роті він тримав соломинку. «Що це в тебе, синку?» – запитала вона. «Свічка для рота, – відповів Марк. – Як у робітників, що працюють по сусідству». Зрештою мама все зрозуміла: «Ти маєш на увазі цигарки?»

«Та ні, це свічка для рота», – наполягав хлопчик. Подумки попросивши в Бога мудрості, мама вирішила, що настав час розповісти синові про згубний вплив куріння. Вона спокійно пояснила, що ця шкідлива звичка є причиною серйозних захворювань, а Ісус у Своїй любові до людей воліє бачити нас здоровими. Марк ще довго розпитував її про те, як «свічка для рота» здатна призвести до хвороби й чому не можна курити.

Наступного дня хлопчик прокинувся дуже рано. Він хотів побачити, як робітники заливатимуть до опалубки бетон. Однак не лише заради цього. Він очікував нагоди поговорити із чоловіками. Коли ті зупинилися на перерву, Марк підійшов до одного з них і сказав: «Пане, чому б вам не кинути курити? Це шкідлива звичка, і ви можете захворіти!» «Навіть не знаю, хлопче. Так, я мав би кинути, моя дружина та доньки дуже цього хочуть». «То в чому ж річ?» – наполягав малюк. «Я не маю, що тобі відповісти. Думаю, мені треба все ретельно обміркувати».

У вихідні Марка навідала бабуся, і вони разом пішли в парк, де малюк катався на триколісному велосипеді. Дорогою додому хлопчик помітив зім'яту пачку з-під цигарок, що лежала на узбіччі. Піднявши її, він серйозно сказав: «Бабусю, курити не можна, бо будеш хворіти!» Усміхнувшись, та кивнула на знак згоди, і вони вирушили далі. Марк завзято розповідав їй, як згубно ця звичка впливає на здоров'я. Він добре засвоїв урок і тепер волів поділитися отриманими знаннями з кожним, хто був готовий його вислухати.

Як і Марк, наші діти змушені жити в середовищі, що стає дедалі секулярнішим. Раз у раз світ намагається нав'язати

їм власну спотворену систему цінностей, підкоривши собі їхню волю та сумління. Чи не виникає у вас іноді бажання схопити свою дитину й загорнути в «захисну плівку», щоб убезпечити її від морального бруду, який пропонує сучасне суспільство? Знаючи про цю проблему, Ісус молився: «Не благаю, щоб Ти забрав їх від світу, але щоб зберіг їх від злого» (Івана 17:15). Маю надію, що Він допоможе нам уберегти наших дітей від злого!

Маркові пощастило. Його батьки терпляче й обережно знайомлять його з принципами християнського життя. Вони роблять усе від них залежне, щоб допомогти Богові вберегти їхню дитину. Йому не загрожує небезпека, яку приховує в собі пасивне куріння (принаймні у власній оселі). Його няня, бабусі й дідусі, батьки та друзі не мають цієї шкідливої звички. Усі значущі в його житті люди дотримуються однакових поглядів: «Куріння шкодить здоров'ю».

Малюкові доведеться ще чимало дізнатися про дані Богом принципи здорового способу життя, однак перший крок уже зроблено. Якщо авторитетні дорослі й надалі одностайно провадитимуть його на шляху до гармонійного фізичного й духовного розвитку, хлопчик легко досягне запропоновані Богом принципи й зростатиме із чітким розумінням того, що добре, а що погано.

Діти і ТБ

Ми живемо в епоху інформаційних технологій, тому будьте особливо обачними, інакше засоби масової інформації можуть потай від вас змінити систему цінностей вашої дитини. Можливо, зараз ви знижуєте плечима й, закотивши очі, думаєте: «Облиште, яку небезпеку може приховува-

ти перегляд телепрограм? У мене все під контролем». Ви справді можете переконати себе в цьому, але коли йдеться про дітей, плекати ілюзії особливо небезпечно. Сатана досконало опанував мистецтво фальсифікації. Обережно просуваючи свої ідеї, він крок за кроком поволі змінює нас, тоді як ми навіть не помічаємо цього! Досягнувши мети, він самовдоволено посміхається й шепоче: «Спіймалися!» Діти для нього – легка здобич.

Професійні психологи в роботі з пацієнтами вдаються до добре знаної та ефективної методики, відомої як система-

*Розслаблений мозок
відмовляється критично
оцінювати інформацію.*

тична десенситизація. Вона стає в пригоді, коли потрібно допомогти людині подолати фобію, яка перешкоджає нормальному життю. Зі шкільних років Керол цікавилася біологією. Тепер вона студентка

медичного коледжу й мріє про кар'єру фармацевта. Припустимо, що дівчина зіткнулася із серйозною перешкодою: вона панічно боїться білих лабораторних щурів, без яких неможливо уявити жодну дослідницьку лабораторію. Якщо Керол не вдасться подолати власну фобію, про мрію можна забути. Отож вона звернулася по допомогу до професійного психотерапевта. Насамперед він допоміг дівчині опанувати спеціальну техніку релаксації. Далі під час однієї із зустрічей лікар показав їй картку, на якій було написано слово «щур». У Керол одразу ж з'явилися ознаки панічної атаки. Потім він запропонував їй застосувати опановану раніше техніку релаксації. Продовжуючи дивитися на картку із написом «щур», Керол виконує спеціальні вправи, аж доки напруження не зникає. Далі психотерапевт показує їй зображення білого щура. Поба-

чивши його, Керол знову вдається до практики релаксації, аж доки прояви панічної атаки не зникають. Через деякий час на їхню зустріч психотерапевт приносить живого лабораторного щура. Коли Керол зможе без страху тримати тварину в руках, мету можна вважати досягнутою: вона подолала власну фобію. Те, що раніше викликало в неї відразу та жах, тепер стало якщо не приємним, то принаймні прийнятним.

Простіше кажучи, ефективність цієї техніки обумовлена тим, що людина не може водночас перебувати у двох станах: напруження й розслаблення. Тож друге витісняє перше. Як бачимо, перебуваючи в розслабленому стані, Керол починає терпимо ставитися до дедалі агресивніших подразників (картка з написом – зображення – живий щур). Дівчина здатна подолати свій страх, вона почувається впевнено, оскільки на попередньому рівні досягла відмінних результатів у вмінні контролювати власні емоції.

Як це стосується формування системи цінностей у наших дітей? Безпосередньо! За декілька тисячоліть сатана добре вивчив людину й тепер застосовує цей психологічний прийом у власних інтересах. Людський мозок генерує п'ять типів електричних хвиль. Ми розглянемо три з них: альфа, бета й дельта. Бета-хвилі мозок виробляє, перебуваючи в активному стані, що притаманний розумовій діяльності. Дельта-хвилі характерні для періоду сну, коли тіло розслаблене. Альфа-хвилі генеруються мозком, коли він перебуває в проміжному стані (не спить, але й не думає).

Те, що ми бачимо з екранів телевізорів, – лінійні рухи, які змінюються з частотою кількох кадрів за хвилину, –

перевантажує мозок, унаслідок чого він прагне якнайшвидше перейти в режим альфа-хвильової активності. Розслаблений мозок відмовляється критично оцінювати інформацію. Дослідження виявили, що вже після 30-ої секунди перегляду телепрограм бета-хвилі мозку, характерні для стану активності, поступаються місцем повільним

Чимало мультфільмів для малечі пропагує ідею спілкування з потойбічними силами, а вампіри, перевертні та чаклуни стали персонажами анімацій для наймолодших.

альфа-хвилям. Зазвичай це відбувається під час засинання, коли ми заплющуємо очі. Як результат, уже на першій хвилині дитина перестає критично мислити. Телевізор занурює її в стан, наближений до гіпнотичного трансу, ось чому діти воліють проводити перед блакитними екранами чи не весь свій вільний час. Деякі дорослі можуть

зусиллям волі контролювати режим, у якому працює їхній мозок, однак не більш ніж 10 хвилин.

Тож, як бачимо, левову частку телевізійного контенту наш мозок сприймає в розслабленому стані, а тому ми не здатні давати побаченому критичну оцінку. Саме на це розраховує диявол, щоб застосувати до нас техніку десенситизації. Поволі нам починає подобатися те, що спочатку викликало огиду. Наша система цінностей поступово змінюється, а ми навіть цього не помічаємо! Діти ж особливо вразливі.

Магія та спіритизм атакують мозок дитини фактично з перших років її життя. Це неможливо? Але ж чимало мультфільмів для малечі пропагує ідею спілкування з потойбічними силами, а вампіри, перевертні та чаклуни стали персонажами анімацій для наймолодших.

З телеекранів та в Інтернеті дітям насаджується ідея, що щастя обумовлюється наявністю матеріальних речей, їжа покликана задовольняти спотворені смаки, перемагає той, хто сильніший (отже, насилля перестає бути чимось неприйнятним). Звідти ж діти дізнаються, що інтимні стосунки можливі й до шлюбу, а релігія тільки створює перешкоди, заважаючи жити «на повну». Дослідження, проведене з метою аналізу телевізійного контенту, свідчить, що 96 % сексуальних сцен, які ми бачимо на екрані, стосуються перелюбу, згвалтування, гомосексуалізму та проституції, і лише 4 % – це взаємини між чоловіком і дружиною, та навіть вони представлені в негативному світлі. До

Телебачення привчає дітей до пасивної життєвої позиції: «Мене це не бентежить» (а такими людьми значно легше керувати).

того ж телебачення привчає дітей до пасивної життєвої позиції: «Мене це не бентежить» (а такими людьми значно легше керувати). Негайне задоволення будь-яких бажань представлено як норма. Уживання алкоголю та наркотиків перестає бути табу. Хтось сказав, що Інтернет і телебачення – це вчителі. Питання лише в тому, чого вони навчають наших дітей. Чи такі цінності ви прагнете прищепити їм?

У своїй книзі “Growing up on television” («Дитина і ТВ») Кейт Муді радить батькам, перш ніж дозволити дітям перегляд певної телепрограми, відповісти собі на кілька запитань:

1. Чи розмежовані в ній реальність і вигадка?
2. Який шлях для розв’язання проблем вона пропонує?
3. Яка модель поведінки в ній представлена?

4. Який там музичний супровід? Які спецефекти використані й чи не здатні вони зашкодити дитячій психіці?
5. Що в ній переважає: здорове почуття гумору чи сарказм?
6. У якому світлі вона змальовує навколишній світ: як небезпечне місце, якого варто боятися, чи як диво, яке варто пізнавати?
7. Чи рекламують у ній якісь товари або послуги? Якщо так, то які саме?
8. Подумайте, якою може бути реакція дитини на цю програму. У що вона гратиметься після її перегляду? Який тип поведінки наслідуватиме?
9. Чи не висміюється в ній Бог або ж Його Слово?
10. Чи закликає вона жити в покорі Богові, сповідуючи християнські цінності? Чи ж, навпаки, робить гріх привабливим?
11. Чи міцнішатиме наше прагнення йти за Христом після її перегляду? Які цінності вона пропагує?
12. Чи не даремно буде витрачено час на її перегляд?
13. Чи допоможе ця телепрограма у формуванні рис характеру, притаманних християнинові?

Чимало сімей творчо підійшли до проблеми «діти і телебачення». Одні вирішили взагалі відмовитися від перегляду телевізора та позбулися його, інші ж дозволяють дітям дивитися лише попередньо відібрані ними програми, а хтось просто обмежує час, який дитина може провести перед екраном, тому вона сама обирає, на що його витратити. Найвигадливіші батьки видають дитині своєрідні талони на перегляд телепрограм чи мультфільмів із зазначенням допустимого часу. Якщо наприкінці

тижня в неї залишаються невикористані талони, вона може як винагороду або ж компенсацію обміняти їх на готівку. Ці методи можна застосувати й до користування гаджетами.

Іграшки як взірець для наслідування

Принаймні раз чи двічі на рік я витрачаю кілька годин на те, щоб відвідати найбільші іграшкові крамниці нашого міста та з'ясувати, що саме нам пропонують виробники. Хоч я не ставила за мету зробити точні підрахунки, у мене склалося враження, що принаймні половина побачених мною іграшок пропагує цінності, які йдуть у розріз зі Словом Божим. Полиці, що майже сягають стелі, ущерть забиті монстрами, прибульцями з інших планет, чаклунами та персонажами, які так чи інакше пов'язані з окультизмом чи насиллям. Чимало іграшок пропагує життя, центром якого є розваги та задоволення власного еґо. Зовнішність стає своєрідним ідолом, на вівтар якому кладуть фінанси та час. Чи такі цінності ми прагнемо прищепити своїм дітям?

Діти безпомилково «зчитують» цінності, які уособлює іграшка, сприймаючи її як потенційний взірець для наслідування. Діана Фоуц, науковець з Університету Південної Каліфорнії, вивчала реакцію дітей на трьох різних ляльок, представниць світу дорослих: Місіс Херт, Ше-Ра та Барбі. Усі ці ляльки мали великий попит, тому до них випускали безліч аксесуарів (одяг, меблі тощо). Місіс Херт – домогосподарка, яка разом із чоловіком виховує

Діти безпомилково «зчитують» цінності, які уособлює іграшка, сприймаючи її як потенційний взірець для наслідування.

дітей, Ше-Ра – шибайголова, шукачка пригод, а Барбі – ідеал краси.

Навчити поважати себе та бути впевненими у своїх силах – це неоціненна послуга, яку ми можемо зробити своїм дітям.

У межах дослідження Фоуц пропонувала хлопчикам і дівчаткам віком 4-6 років погратися з усіма ляльками, після чого вирішити, котру з них вони б хотіли бачити в ролі подруги, матері чи наставника. Вибір дітей здебільшого збігався з тим образом, який маркетологи прагнули представити споживачеві: дівчатка говорили, що хочуть бути схожими на Барбі, оскільки в неї досконала фігура (гарніша за їхню),

Ше-Ру зазвичай обирали на роль подружки, адже з нею не занудьгуєш. Доктор Фоуц дійшла висновку: батьки мають усвідомити, що іграшки, які вони купують дітям, стають для них взірцем для наслідування.

У журналі *Woman Alive* («Життя жінки, як воно є») Френ Сендін поділилася власним досвідом. На свій десятий день народження її донька отримала в подарунок ляльку Барбі. Коли гості пішли, Френ разом з донькою розгорнули Святе Письмо й прочитали уривок Прип. 31:10-31. Потім мама запитала: «Як ти думаєш, чи має ця лялька в такому одязі чеснотний вигляд?» Дівчинка, хвилюк подумавши, відповіла: «Я зрозуміла, що саме ти маєш на увазі. Вона більше схожа на танцівницю з нічного клубу».

Френ пояснила дочці, що врода – це дар від Бога, тому немає нічого поганого в тому, щоб доглядати за власним тілом. Однак наш вибір залежить від того, чим наповнене наше серце. Далі жінка сказала, що оскільки Барбі відтепер житиме в їхній родині, її серце, а отже, і вибір зміняться:

вона, як і решта членів сім'ї, волітиме шанувати Ісуса. Потім Френ запропонувала дочці навчити її шити, щоб вони разом змогли переодягти ляльку в пристойне вбрання. Ото була забава! Згодом вони навіть придбали їй кілька аксесуарів, що мали підкреслити її оновлений, християнський спосіб життя.

Якщо ваша дитина отримає в подарунок таку ляльку, можливо, ви підете іншим шляхом. Однак я переконана в тому, що будь-яку ситуацію Бог може обернути на добро й ви отримаєте змогу розповісти дитині про те, що насправді є цінним для Нього.

Здорова самооцінка

Навчити поважати себе та бути впевненими у своїх силах – це неоціненна послуга, яку ми можемо зробити своїм дітям. У дитини зі здоровим почуттям самоповаги більше шансів протистояти спокусам цього світу. Вона матиме мужність сказати «ні», а тому її рішення будуть поміркованими. У неї вистачить сміливості запропонувати друзям позитивну альтернативу, а в разі їхньої незгоди – залишитися вірною власним переконанням.

Самооцінка є невід'ємним елементом самосвідомості особистості, і корегувати її доволі складно. Самооцінка та почуття самоповаги – споріднені поняття. Саме вони визначають взаємини людини з її оточенням, її здатність критично мислити, вимогливість до себе, ставлення до успіхів та невдач. Думаю, щоб ефективно протидіяти впливу з боку світського оточення, нашим дітям украй бракує самоповаги. Словник визначає самоповагу як «адекватне оцінювання особистістю самої себе, продиктоване почуттям власної гідності». Самоповага означає, що ви настільки по-

важаєте себе, що не здатні на вчинок, який принижує вашу гідність. Цей елемент самосвідомості формується поступово в період дитинства та юнацтва.

Різкі зауваження, їдкі глузування, розчаровані погляди батьків чи інших значущих у житті дитини людей поступово формують її самооцінку. Перш ніж маля піде до дит-

Самоповага означає, що ви настільки поважаєте себе, що не здатні на вчинок, який принижує вашу гідність.

садка, воно вже матиме уявлення про себе як особистість. Самооцінка та самоповага не є вродженими почуттями. Вони формуються в дитини під впливом того, якої думки батьки про себе, про неї та про їхню родину загалом. Оскільки з огляду на свій вік маленькі діти

ще не спроможні критично оцінювати слова старших, вони просто приймають їх на віру. Отже, кожною своєю дією, поглядом, словом ми малюємо портрет маленької особистості, ніби художник картину, мазок за мазком.

Щоб допомогти дитині мати позитивну самооцінку, не обов'язково вдаватися до спеціальних тренінгів. Ця риса формуватиметься в неї поступово в міру її розвитку за умови, якщо між нею та батьками встановляться довірчі взаємини. У християн самооцінка ґрунтується на розумінні того, що Бог любить їх. Норман Райт, відомий консультант у сфері сімейних стосунків, запропонував таку формулу християнської самооцінки:

Бог + Я = Цілісна особистість.

Пояснюйте дітям, що Бог, створивши кожну людину неповторною, продовжує любити її, навіть коли вона погано поводить. Ісус помер на хресті задля того, щоб спасти нас і мати змогу забрати до небесних осель, де ми зможемо

провести вічність із Ним та одне з одним. Мало хто з нас до кінця усвідомлює цінність людини в Божих очах. Наскільки змінилося б моє ставлення до себе, якби я зрозуміла, що Ісус ладен був віддати життя заради спасіння лише мене однієї? Божа любов, безперечно, лежить в основі здорової самооцінки християнина.

Стенлі Куперсміт, відомий фахівець у галузі психології, виокремив **чотири складові самооцінки особистості: 1) значущість; 2) компетентність; 3) сила; 4) порядність**. Якщо ви допоможете дитині розвивати в собі кожен із цих якостей, високий ступінь імовірності, що в неї з дитинства сформується здорова самооцінка та відчуття впевненості у власних силах.

Значущість мовою дитини можна пояснити так: «Я потребу, щоб важливі для мене люди любили й підтримували мене». Батьки – найважливіші люди в житті дитини. Чи даруєте ви їй любов? Чи задоволені ви нею? Чи не відчуває вона, що, незважаючи на всі старання з її боку, батькам неможливо догодити? Яке місце вона посідає у вашому житті: першочергове чи другорядне? Чи може вона розраховувати хоча б на крихту вашої уваги щодня? Відчуття самоповаги значною мірою залежить від того, чи відчуває дитина, що батьки її люблять і приймають такою, якою вона є.

Відчуття власної компетентності – необхідний елемент здорової самооцінки. Компетентність у цьому контексті означає здатність дитини вправно виконувати важливі для неї завдання. Трирічного малюка, який уміє самостійно одягатися та взуватися, можна вважати доволі компетентним. Батькам доведеться виявити чимало терпіння, перш ніж чотирирічна донька навчиться вправно їсти великою

ложкою, однак якщо вони годуватимуть її самі, то дитина так і залишиться «некомпетентною». Час, який батько присвятить тому, щоб навчити восьмирічного сина грати в бейсбол, не буде змарнованим. Шліфування власних навичок дозволить дітям почуватися впевненішими серед однолітків. Замість того щоб робити все за дитину, допоможіть їй опанувати необхідні навички.

Силу слід розуміти як здатність впливати на власне життя та життя інших. Дітям необхідно відчувати, що їхня думка важлива для решти членів родини. Якщо дитина вже досить доросла, доленосні рішення, що стосуються життя сім'ї, не слід ухвалювати без її участі. Усвідомлення того, що її погляд беруть до уваги, підвищує самооцінку. А як щодо ваших дітей? Чи мають вони змогу приймати маленькі, але важливі рішення щодо свого буденного життя? Чи можуть вони вільно висловлювати свою думку без страху бути висміяними? Коли діти відчують, що не контролюють власне життя, їм важко протидіяти згубному впливу світу. Який сенс пручатися, якщо від тебе нічого не залежить? Легше просто плисти за течією, іти туди, куди тебе веде більшість. Дівчина-підліток, яку не навчили контролювати власне життя, майже не здатна сказати «ні» хлопцеві, який наполягає на дошлюбних інтимних стосунках (навіть якщо внутрішньо вона до цього не готова).

Порядність означає вміння вчинити так, як тобі підказує совість, а отже, не втрачати поваги до себе. Дитині потрібно чітко пояснити різницю між добром і злом. Чимало дітей не має про це уявлення, оскільки соціум, а часом і стиль життя батьків спотворюють значення цих понять. Коли діти чинять правильно, вони відчують внутрішнє

задоволення. Навчайте їх поважати людей, бути правдивими та чесними щодо себе та інших. Зробіть усе заради того, щоб їхні взаємини з Богом міцнішали. Так ви допоможете дитині навчитися поважати себе (адже буде за що).

Ось ще кілька порад, як посприяти формуванню здорової самооцінки дитини.

Допомагайте дітям ставити перед собою досяжні цілі. Інакше їхня самооцінка може дуже постраждати. Замість того, щоб казати дитині, яка не вміє правильно вимовляти чверть алфавіту: «Я впевнена, що до кінця тижня ти впораєшся!», — скажіть: «Думаю, цього тижня ти зможеш навчитися вимовляти правильно ще принаймні дві літери». Це цілком реалістична мета. Досягнувши її, дитина набуде впевненості у власних силах.

Допомагайте дитині долати помилки та невдачі. На власному прикладі навчіть її знаходити в собі сили рухатися вперед. Іноді вміння посміятися над собою стає в пригоді. Діти страшенно бояться припуститися помилки, а тому рідко наважуються спробувати щось нове. Це може погано позначитися на їхній самооцінці.

Порядність означає вміння вчинити так, як тобі підказує совість, а отже, не втрачати поваги до себе.

Допомагайте дітям розвивати дані їм Богом таланти та здібності. Ви можете розпізнати в дитині талант і заохочувати її вдосконалювати свої природні здібності. Поясніть дитині, що досконалих людей не існує. Якщо вона невпевнено почувається в якійсь сфері, потрібно спробувати знайти себе в іншій. Вона має усвідомлювати сильні та слабкі сторони свого характеру. Це є запорукою подальшого духовного зростання.

Поясніть дитині, що слід робити, щоб мати привабливий вигляд. Це теж допоможе їй бути впевненою в собі.

Немає потреби перечитувати літературу з психології, щоб допомогти дитині сформувати здорову самооцінку. Наріжним каменем у цьому питанні є усвідомлення дитиною того, що Бог любить її. Значущість, компетентність, сила та порядність – ось якості, на розвитку яких слід зосередити увагу. Якщо ви все зробите правильно, самооцінка дитини істотно поліпшиться. І хоч основи здорової самооцінки закладаються саме в дитячі роки, пам'ятайте, що ніколи не пізно змінити того, хто дивиться на вас із дзеркала.

Уміння приймати рішення

Щоб допомогти дитині протистояти впливу світу, навчіть її приймати рішення. Батько збирався до крамниці, щоб дещо купити, і трирічна Шеллі погодилася скласти йому компанію. Кваплячись до дверей, дівчинка помітила, що її брат Міхаель зручно влаштувався на дивані поруч із мамою, вони саме збиралися почитати улюблену книжку Шеллі. Несподівано поїздка до крамниці в очах дівчинки втратила свою привабливість... Шеллі любила їздити з татом по покупки так само, як і читати з мамою книжки... Батько був уже в машині. «Чому я не можу робити дві справи одночасно?» – пожалілася вона мамі.

Часом зробити вибір не так і важко, однак для більшості дошкільнят це непросте завдання. Цього разу мама прийшла Шеллі на допомогу, запевнивши дівчинку в тому, що, коли вони з татом повернуться, прочитає їй улюблене оповідання. Однак зазвичай неможливо отримати й одне, й інше. Допомогти дитині навчитися робити вибір – важ-

лива умова її духовного зростання. Адже ми крок за кроком підводимо її до найважливішого в житті рішення – рішення присвятити своє життя Богові. У світі таке рішення більшість людей вважає старомодним.

Коли десятимісячний Денні відмовляється доїдати кашу, він повідомляє дорослих про свій вибір: досить, він уже не голодний. Батькам малюка важливо навчитися поважати вибір сина, якщо він йому не шкодить. За такого підходу впевненість дитини в собі міцнішає. Звісно, з огляду на свій вік вона не здатна завжди робити правильний вибір, тож мама з татом іноді мають наполягти на своєму. Дитині доведеться навчитися узгоджувати власні бажання з необхідністю послуху батькам. Часом їй простіше довіритися старшим, аніж брати відповідальність за власні рішення.

Дворічна Меліса, як і більшість дітей її віку, проходить через період постійних заперечень. Зважаючи на це, батькам краще просто сказати: «Зараз одягнемо пальто» – і швидко зробити це. Недоречно запитувати дівчинку, чи хоче вона цього, оскільки це не допоможе їй навчитися приймати рішення, бо в такій ситуації вибору в неї немає (виходити на вулицю без пальто взимку не можна).

Запропонуйте дитині зосередити увагу на ситуації, у якій є реальна можливість обирати з-поміж двох несумісних, проте однаково прийнятних варіантів. Саме так ви зможете навчити її приймати рішення. Погляньмо, як це діє на практиці.

Хоч основи здорової самооцінки закладаються саме в дитячі роки, пам'ятайте, що ніколи не пізно змінити того, хто дивиться на вас із дзеркала.

Ранок понеділка. Трирічний Том щойно прокинувся, і тепер йому потрібно одягнутися. Якщо ви запитаете: «Томе, що б ти хотів сьогодні одягти?», – хлопчик може обрати вбрання, у якому ходить на зібрання, адже ви нічим не обмежили його свободу вибору. Розуміючи, що це погана ідея, оскільки святковий одяг можна легко забруднити, ви говорите: «Ні, не можна, адже в цьому ти ходиш до цер-

Допомогти дитині навчитися робити вибір – важлива умова її духовного зростання.

кви!» Де гарантія, що наступна річ, яку обере малюк, відповідатиме вашим очікуванням? Після кількох відмов поспіль дитина, справедливо образившись на вас, вигукне: «Але ж ти сказала, що я можу обирати!» Що не так?

Спочатку вам слід звести уявний паркан, що звузить вибір дитини до кількох прийнятних для вас варіантів. Лише після цього можна запропонувати Томові прийняти рішення. Сформулюйте запитання так: «Любий, яку футболку ти хочеш сьогодні одягти до джинсів: червону чи синю?» Звівши уявний паркан, ви обмежили свободу вибору дитини, однак залишили останнє слово за нею. За цих умов хлопчик має змогу прийняти власне рішення.

Для початку слід обмежити кількість варіантів, з яких дитина може обирати (двох цілком достатньо), щоб максимально спростити для неї це завдання. Далі батьки мають прийняти вибір дитини та дозволити їй відчувати на собі його наслідки. Нехай набуває досвіду. Згодом ви помітите, що вона впевненіше почувається в ситуаціях, коли потрібно обирати.

Уміння приймати правильні рішення та доводити розпочату справу до кінця – надзвичайно важливі навички.

Що слід робити, щоб навчити дитину самостійно приймати рішення?

1. Якомога раніше надайте дитині можливість обирати з-поміж двох несумісних, проте однаково прийнятних для вас варіантів.
2. Подбайте про те, щоб дитина мала змогу попрактикуватися в прийнятті рішень. Поступово ускладнюйте поставлене перед нею завдання.
3. Навчіться приймати вибір дитини, не сваріть її, навіть якщо бачите, що він невдалий.
4. Підтримайте дитину в ситуації, коли вона відчуває наслідки свого вибору.
5. Поступово ускладнюйте вибір: збільште кількість можливих варіантів (однак варіативність і надалі має бути обмеженою). Переконайтеся в тому, що дитина розуміє можливі наслідки.
6. Не втручайтеся в природний хід подій, які є наслідком вибору дитини, якщо він не становить загрози її життю.
7. Навчайте дитину аналізувати кожен з альтернатив і бачити наслідки прийнятих нею рішень у довгостроковій перспективі:
 - а) у молитві просити Бога допомогти прийняти правильне рішення;
 - б) шукати у Святому Письмі принципи, якими слід керуватися під час вибору;
 - в) зважувати всі «за» і «проти»;
 - г) намагатися прорахувати наперед можливі наслідки;
 - г) прислухатися до порад старших: можливо, ця ситуація «класична», а отже, вибір однозначний;

- д) не боятися обирати в ситуації, коли вибір – справа особистих уподобань;
 - е) відповісти собі на запитання: «Чи вплине зроблений мною вибір на життя інших людей? Якщо так, то як саме?»;
 - є) з'ясувати всі наявні варіанти для вибору.
8. Якщо дитина обирає з-поміж кількох однаково прийнятних для вас варіантів, надайте їй повну свободу. Не приймайте рішення за неї.
 9. Покажіть власну віру в те, що дитина здатна прийняти правильне рішення, а в разі помилки – узяти за неї відповідальність.
 10. Допоможіть дитині зрозуміти, що Бог глибоко зацікавлений у її добробуті, тому готовий допомогти їй розібратися та прийняти правильне рішення.

Уміння протистояти тиску однолітків

Щоб допомогти дитині протидіяти згубному впливу з боку соціуму, важливо навчити її протистояти тиску з боку однолітків. Дитина починає відчувати його ще в дошкільні роки. У міру того як вона дорослішає, він посилюється. Дорослі відчують тиск з боку власного оточення не так часто. Тож пік припадає на період юнацтва. Це явище бере початок ще від часів Каїна та Авеля, однак чимало експертів визнає, що за останні два десятиліття воно досягло критичних масштабів. Відома в США жінка-соціолог Шерон Скотт, авторка книги «Вплив колективу: секрети виживання», висловила припущення, що причиною цього є соціальні умови сучасного життя. Кількісні та якісні показники стосунків між дорослими та дітьми катастрофічно зменшилися. Інакше

кажучи, діти й батьки тепер не проводять так багато часу разом, як це було раніше!

Родини стали відособленими, між сусідами рідко встановлюються тісні взаємини. Дорослі діти, які вже мають власні сім'ї, часто живуть далеко від батьків. Кількість неповних сімей, а також сімей, де обоє батьків змушені працювати, стрімко зростає. Тож дорослі катастрофічно мало спілкуються з дітьми, бо надто заклопотані. Через це ті забагато часу проводять у товаристві однолітків. Брак часу для розв'язання як особистих проблем, так і проблем близьких людей – ось що сьогодні бентежить більшість християнських родин. Напружений робочий графік просто не дозволяє нам проводити достатньо часу з родиною.

Брак часу для розв'язання як особистих проблем, так і проблем близьких людей – ось що сьогодні бентежить більшість християнських родин.

Інтернет також є потужним інструментом, за допомогою якого сатана впливає на розум молодого покоління. Цінності підлітків та молоді спотворюються. Стиль життя зірок шоу-бізнесу та кіноіндустрії зазвичай є хибним прикладом для наслідування. Зажерливість, нестриманість, безвідповідальність та позашлюбні сексуальні стосунки пропагують як норму. Діти на підсвідомому рівні відчують невидимий тиск із закликом: «Стань одним з нас!»

Телефони, комп'ютери, планшети, телевізори ще більше розділяють сім'ї. Кожен живе у власному віртуальному світі, має свої інтереси, що часто не збігаються з інтересами решти членів родини. Легкодоступний алкоголь та наркотики досі залишаються оманливою спокусою для молоді.

Щоб допомогти дитині протистояти тиску з боку однолітків, у край важливо мінімізувати вплив на неї вищезазначених соціальних чинників. Отож що може зробити християнська родина? У молитві просіть у Бога мудрості, щоб убезпечити дітей від їхнього впливу. Зробіть усе, щоб ваша дитина більше часу проводила в родинному колі, а не в товаристві своїх однолітків. Шерон Скотт вважає, що саме це здатне послабити тиск на неї з боку оточення.

Керуйтеся принципом: вчасно проінформований – означає озброєний.

Нерідко перший досвід спілкування вашої дитини із зовнішнім світом, цінностям якого вона намагається протистояти, завершується поразкою – вона здається: згубний вплив з боку однолітків занадто сильний. Щоб такого не

сталось, вам необхідно розробити докладний план дій, покликаний захистити дитину.

Змалку потрібно пояснити дитині, що не завжди слід робити те, що їй більшість, оскільки ми – християни. Бог очікує, щоб ми поводитися порядно, тож ми не повинні брати участь у тому, що є поганим у Його очах. Поясніть, що не можна сліпо йти за натовпом, оскільки часто Бог не схвалює того, що робить більшість людей. Кожен з нас особисто відповідатиме перед Ісусом за свої дії.

Грайте на випередження. Розкажіть дитині про небезпеки, які очікують її в молоді роки, задовго до того, як вона досягне підліткового віку. Заздалегідь поясніть, якої саме поведінки ви від неї очікуєте. Криза підліткового віку – не час для повчань. Обговоріть з нею проблему впливу однолітків та можливі згубні наслідки. Завжди будьте від-

критими до діалогу. Заборонених тем не повинно бути: взаємини між дівчатами та хлопцями, як мати стильний і водночас пристойний вигляд, з якого віку можна сідати за кермо, перша закоханість – нехай про все це дитина почує від вас. Керуйтеся принципом: вчасно проінформований – означає озброєний. Разом досліджуйте Святе Письмо, щоб знайти принципи, якими слід керуватися у виборі розваг. Наголошуйте на важливості правильно обирати собі друзів. Навчіть дитину плавати, перш ніж вона ввійде у воду. Навчайте, пояснюйте, повторюйте!

Відчувши на собі тиск із боку однолітків, дитина має лише 30 секунд, щоб звільнитися від згубного впливу. Інакше вона не зможе встояти.

Навчайте дитину розпізнавати, коли не неї тиснуть, і поясніть, як слід поводитися в такій ситуації. У своїй книзі «Вплив колективу: секрети виживання» Шерон Скотт висловлює думку: відчувши на собі тиск із боку однолітків, дитина має лише 30 секунд, щоб звільнитися від згубного впливу. Інакше вона не зможе встояти. 30 секунд на роздуми – це дуже мало, тож у таких ситуаціях дитина повинна мати заздалегідь спланований сценарій дій. Її реакція має бути доведена до автоматизму, а це потребує практики. Найчастіше діти відчують тиск із боку своїх найкращих друзів або ж хлопця чи дівчини, з якими зустрічаються. Сказати «ні» за таких обставин особливо важко, оскільки дитина відчуває страх утратити дружбу або стосунки.

У віці 7-8 років розкажіть дитині про випадки, коли її можуть спонукати зробити те, чого робити не можна. Попросіть її прислухатися до того, що відбувається на ігровому

майданчику, і простежити ситуації, коли одна дитина або група дітей тисне на інших. Що вона сама говорить, коли хоче переконати друга пристати на її пропозицію? Далі поясніть дитині, як слід поводитися в такій ситуації: отримавши неприйнятну пропозицію, чітко сказати «ні», пояснивши свою позицію, розвернутися й піти геть, не вступаючи в дебати. Якщо зволікати з відмовою, інша сторона може сприйняти це як згоду. Дитина має піти з гідністю, після чого знайти собі інше заняття.

Моделюйте для дитини різні ситуації, аж доки її реакція на неприпустимі пропозиції не дійде до автоматизму. Зважайте на особливості своєї дитини: деякі можуть розрядити небезпечну ситуацію, звівши все на жарт, інші ж ризикують осоромитися, спробувавши застосувати таку тактику. Ніхто краще за вас не знає вашої дитини, тому саме ви можете дати їй найкращу пораду. Запропонуйте їй на вибір до п'яти варіантів відповіді й нагадайте, що на роздуми вона матиме лише 30 секунд!

Щоб запобігти виникненню подальших непорозумінь, потрапивши в новий колектив, дитині слід відразу розпові-

Моделюйте для дитини різні ситуації, аж доки її реакція на неприпустимі пропозиції не дійде до автоматизму.

ти про власні переконання. Якщо їй вдасться представити їх у позитивному світлі, можна розраховувати на те, що її нові знайомі навіть якщо й не приймуть її поглядів, то принаймні поважатимуть їх. Поясніть це дитині. Почувши, як один з друзів підмовляє решту скоїти по-

ганий учинок, можна натомість запропонувати товаришам іншу розвагу, яка нікому не зашкодить. Якщо висловити свою пропозицію в привабливому світлі, описавши всі пе-

реваги, імовірно, товариші її підтримають. Завчасно підкажіть дитині кілька цікавих ідей для дозвілля. Стежте за тим, щоб на рахунку її мобільного телефону завжди були кошти. Почувши в слухавці: «Приїдь за мною!» – ви зрозумієте, що її потрібно «рятувати», і не ставитимете зайвих запитань. Заздалегідь домовтеся про це з дитиною.

Зробіть усе, щоб у родинному колі дитина почувалася комфортніше, ніж у товаристві однолітків. Результати численних досліджень переконливо свідчать про те, що «орієнтована на родину» молодь менш схильна до вживання алкоголю та інших заборонених речовин. У неї значно менше шансів потрапити під негативний вплив оточення.

*Зробіть усе, щоб у родинно-
му колі дитина почувалася
комфортніше, ніж
у товаристві однолітків.*

Що міцнішими є родинні зв'язки, то більше в батьків шансів вберегти дитину від цього впливу: поважаючи думку батьків, дитина переймає їхні цінності. Якщо ви визнаєте, що взаємини між членами вашої родини напружені, негайно зверніться по допомогу до сімейного консультанта. Уже сьогодні станьте на шлях змін! Зробіть це заради майбутнього ваших дітей.

Якщо у вашій родині все гаразд, однак ви стали жертвою стереотипу, що діти мають якомога більше часу проводити в товаристві однолітків (і ті вже встигли до цього звикнути), спробуйте нижченаведені поради.

Як зміцнити родинні зв'язки?

1. З'ясуйте, чим живе й цікавиться ваша дитина.
2. Започаткуйте хобі, яке могло б зацікавити всіх членів родини.
3. Завжди будьте на крок попереду: плануйте сімейне дозвілля заздалегідь, щоб зробити його якомога цікавішим для дітей.
4. Нехай діти візьмуть участь в обговоренні й запропонують власні ідеї.
5. Скоротіть час, відведений для спілкування дитини з однолітками. Якомога більше часу проводьте разом.
6. Періодично запрошуйте друзів дитини долучитися до дозвілля вашої родини.
7. Зробіть усе, аби стати для дитини другом. Щонайменше раз на два тижні присвячуйте достатньо часу, щоб побути наодинці з кожною дитиною.
8. Сплануйте свій робочий графік так, щоб мати змогу більше часу приділяти сім'ї.
9. Поважайте думку дитини, її індивідуальність, зважайте на її потреби, адже вона – особистість, хоч і маленька.

10. Зробіть ваш дім найпривабливішим місцем на світі. Підтримуйте лад. Стежте, щоб у домі хоча б час від часу з'являлися улюблені ласощі дитини (необов'язково цукерки, це може бути її улюблена страва). Словом, створіть атмосферу любові та затишку.

Загальні рекомендації

1. **Захистіть розум дитини, доки вона ще зовсім маленька.** Сьогодні потік інформації з Інтернету є справжнім викликом для християнських родин. У молитві просіть у Бога мудрості, щоб ви могли зменшити його секулярний вплив на дитину. Не дозволяйте світському середовищу формувати систему цінностей дитини.
2. **Зробіть усе, щоб прищепити дитині християнські стандарти поведінки.** Для цього вам знадобляться фантазія, а також чимало терпіння, але зусилля того варті. Якщо дітям змалку розповідати, що насправді цінне для Бога, вони отримають міцне підґрунтя для того, щоб згодом навчитися приймати правильні рішення. Вони не боятимуться відстоювати власну думку, навіть якщо вона відрізняється від більшості. Якщо обмежити негативний вплив на розум дитини в період, коли вона найвразливіша, згодом їй буде легше розпізнати зло, навіть якщо воно замасковане. Діти, які зростають в атмосфері гріха, поступово звикають і втрачають до нього відразу. Різниця між добром і злом для них доволі розмита.
3. **Проведіть чітку межу між добром і злом.** Діти не народжуються із «вбудованим» етичним кодексом. Знання про нього вони здобувають у родинному

Саме в дошкільні роки в дитини має сформуватися чітке уявлення про припустимі та неприпустимі норми поведінки.

колі, у церкві, від своїх учителів (якщо вони відвідують християнську школу). У дошкільні роки, коли дитина особливо активно пізнає навколишній світ, батьки мають чітко дати їй зрозуміти, що правильно, а що неправильно. Саме батьки повинні стати головним джерелом цієї інформації. Звичайно ж, усі пояснення дошкільнятам слід давати зрозумілими для них

словами. З віком доречно буде поглибити ці знання. Так ви закладаєте основи для формування в дитини життєвих принципів, які надалі визначатимуть її поведінку.

Саме в дошкільні роки в дитини має сформуватися чітке уявлення про припустимі та неприпустимі норми поведінки. У період навчання в початковій школі вона вчиться застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці й робити вибір на користь добра за будь-яких обставин. Підліткам, у яких відсутні чіткі духовні та етичні принципи, буде вкрай важко протидіяти згубному впливу світу, оскільки в цій війні вони фактично залишаються неозброєними.

4. **Займіть дитину чимось корисним.** Дитина, яка відвідує позашкільні гуртки, співає в хорі, пише статті до шкільної газети та бере участь у соціальних заходах, ініційованих її церковною громадою, знайде собі друзів за інтересами. Зазвичай – серед дітей, які позитивно впливають на своє оточення. Доки вона закінчує молодші класи, допоможіть їй здобути основні знання з предметів середньої школи. Це допоможе їй почува-

тися впевненіше, підвищить її статус в очах однолітків, відкриє двері до наукових шкільних гуртків, де вона зможе знайти собі надійних друзів. Особистість, яка добре проявила себе в якійсь одній сфері, поважають і в інших. Те, чим дитина займається у вільний від навчання час: косить газон, доглядає за сусідськими дітьми, прибирає сміття, – допомагає їй розвивати такі важливі якості, як відповідальність та впевненість у власних силах.

«Тато мені цього не дозволяє» – доволі дієвий стримувальний чинник для дитини.

5. **Навчіть дитину гідно поводитися в будь-яких ситуаціях.** Якщо дитина знає норми поведінки, у неї значно менше шансів потрапити під згубний вплив однолітків. До неї ставляться з повагою й продовжують вважати «своєю», навіть якщо вона не завжди пристає на пропозиції більшості.
6. **Установіть для дитини чіткі норми поведінки.** «Тато мені цього не дозволяє» – доволі дієвий стримувальний чинник для дитини. Проведене соціопитування виявило: на думку респондентів, саме родина має стояти на варті моральних цінностей. Підлітки, які мали зрілі релігійні погляди та позитивно ставилися до Церкви, зростали в сім'ях, які постійно дотримувалися чітких норм поведінки. Діти значно охочіше прислухаються до думки батьків, аніж до того, чого їх навчають у школі або в Церкві. Тож батькам слід багато часу проводити в молитві, ретельно досліджувати Святе Письмо, щоб зрозуміти, чого саме вимагати від дітей, коли йдеться про моральні принципи: яка

поведінка є припустимою, а яка – ні. Просить у Бога мудрості, щоб чітко усвідомлювати межу між дотриманням Закону і законництвом, а також за потреби вміти відстояти власні переконання. У разі відвертого непослуху дитина має відчувати на собі наслідки своєї поведінки.

Чітке «Так сказав Господь» – ось чого потребує дитина, щоб засвоїти моральні принципи, які ви намагаєтеся їй прищепити.

7. Надихайте дитину, указуючи їй на високі моральні принципи життя, якими рясніє Святе Письмо. Чітке «Так сказав Господь» – ось чого потребує дитина, щоб засвоїти моральні принципи, які ви намагаєтеся їй прищепити. Разом досліджуйте Біблію в пошуках порад щодо виходу зі складних ситуацій. Заохочуйте дітей будувати живі взаємини з Богом. Лише з Його допомогою вони зможуть бути переможцями.

Жити в покорі Божій волі – це вибір, який кожна дитина має зробити сама. Ми не здатні змусити її збудувати довірчі стосунки з Христом. Усе, що ми можемо зробити, – це показати їхню привабли-

вість і поволі та обережно скеровувати її в цьому напрямку. «Силою привести дітей до Господа неможливо. Їх можна провадити, але не тягнути силоміць» (Е. Уайт. Християнська родина. С. 248).

Як допомогти дитині протистояти згубному впливу світу?

1. Зробіть усе можливе, щоб уберегти розум дитини від впливу гріха.
 2. Змалку прищеплюйте їй християнські цінності.
 3. Контролюйте інформаційний контент, який вона споживає.
 4. Обираючи іграшки, пам'ятайте про те, що діти сприймають їх як потенційний взірець для наслідування.
 5. Проведіть чітку межу між добром і злом. Пам'ятайте про те, що діти не народжуються із «вбудованим» етичним кодексом.
 6. Допоможіть дитині сформувати здорову позитивну самооцінку та набути впевненості у власних силах.
 7. Допмагайте їй долати помилки та невдачі. Навчіть дитину знаходити в собі сили рухатися вперед.
 8. Навчайте її самостійно приймати рішення.
 9. Зробіть усе, щоб у родинному колі дитина почувалася комфортніше, ніж у товаристві однолітків.
 10. Надихайте дитину, указуючи їй на високі моральні стандарти життя, якими рясніє Святе Письмо.
-

ДОДАТОК

ДИТИНА І ОТЕЦЬ

Перша притча. У своїй долоні я міцно стискав маленьку ручку дитини. Удвох ми мали здолати нелегкий шлях. Я повинен був привести її до Отця. Це завдання здавалося мені занадто складним, я відчував на собі тягар відповідальності, і мене це гнітило. Ми розмовляли з нею про Нього. Я змалював їй суворий вираз Його обличчя, викликаний її непослухом. Стежка пролягала через лісову галявину. Указавши дитині на вікові дерева-велетні, я сказав, що варто Отцеві промовити лише слово – і блискавка вщент знищить їх. Над нами сяяло сонце, і я розповів дитині про велич Отця, Котрий створив це розпечене яскраве світило, на яке навіть дивитися боляче.

Небо вкрилося зоряною ковдрою, коли ми нарешті зустріли Отця. Дитина сховалася за мою спину, їй було страш-

но, вона боялася підняти очі й поглянути в обличчя Отцеві, Котрий так її любив. Добре запам'ятавши все, що я про Нього розповідав, вона не наважилася простягнути Йому руку. Я став цьому на заваді. Проте як таке могло статися? Я ж з усією відповідальністю поставився до даного мені доручення.

Друга притча. У своїй долоні я міцно стискав маленьку ручку дитини. Я мав відвести її до Отця. Мені потрібно було встигнути так багато розповісти їй про Нього, що я занепокоївся. Часу було обмаль, і я не міг дозволити собі витрачати його на пустощі. Наша мандрівка нагадувала забіг легкоатлета, який повинен прийти до фінішу першим: на мить зупинившись, щоб порівняти листя кількох різних дерев, ми поквапилися далі, аби встигнути вивчити будову пташиного гнізда. Дитина хотіла ретельно його оглянути, розпитати мене, однак я потягнув її наздоганяти метелика, який проминув повз нас. У нас не було часу для відпочинку. Я розбудив дитину, потішаючи себе думкою, що вона відпочине потім, а зараз мені ще так багато потрібно їй розповісти. Ми з нею часто говорили про Отця, однак її знайомство з Ним було поверховим. Я поспішав розповісти їй про все на світі. На небі сходили зорі, а я їй досі не давав їй перепочинку, адже зорі – це так цікаво... Та що це раптом... Я чую гуркіт води, ходімо поглянемо, звідки й куди тече цей струмок...

Небо вкотре вкрилося зоряною ковдрою, коли ми нарешті зустріли Отця. Дитина поглянула на Нього, а Він простягнув їй Свою руку, однак маля ніяк на це не відреагувало. Здавалося, воно потребувало чогось іншого. Його щічки палали нездоровим рум'янцем. Виснажена дитина

опустилася додолу й заснула. І знову я став їм на заваді. Проте як таке могло статися? Я ж так багато всього їй розповів...

Третя притча. Узявши малу дитину за руку, я повів її до Отця. Моє серце було сповнене вдячності за те, що ця місія довірена саме мені. Ми йшли поволі. Я намагався не поспішати, щоб малеча не стомилася. Дорогою дитина цікавилася всім довкола, і я відповідав на всі її запитання. Створена Отцем пташка мостила гніздо, і ми спостерігали за цим. Потім вона відклала яйця. Ми уявляли, як вона виховуватиме своїх пташенят. Час від часу ми милувалися квітами, які також створив Отець: які ж ніжні в них пелюстки, яке розмаїття кольорів! Ми часто говорили про Отця, обмінювалися думками про Нього. Він став основною темою наших роздумів. Час від часу ми зупинялися, щоб відпочити. Лежачи в тіні величних дерев, ми дозволяли вітерцю охолодити наші обличчя. Ми мовчки насолоджувалися, споглядаючи створений Отцем світ.

Коли на небі з'явилися зорі, ми зустріли Його. Очі дитини сяяли від радості. Вона поглянула Отцеві у вічі з любов'ю та довірою, після чого охоче взялася за простягнену їй руку. На якусь мить вона забула про мене, однак це мене ані трохи не засмутило. Щастя... Це саме те, що я відчував.

Як допомогти дитині по-справжньому полюбити Ісуса?

Донна Джей Хабеніхт

Директор видавництва **В. Джулай**

Головний редактор **Л. Качмар**

Редагування **Г. Борисовської**

Коректура **І. Джердж, І. Гунько**

Дизайнер обкладинки **Т. Романко**

Комп'ютерна верстка **Т. Романко**

Відповідальна за друк **Т. Грицюк**

Формат 62 x 84/16. Папір газетний. Друк офсетний.

Підписано до друку 30.06.2021 р. Гарнітура Yefimov Serif.

Наклад 2 000 прим.

Свідоцтво: серія ДК № 787 від 28.01.2002 р.

Видавництво «Джерело життя»

04052, м. Київ, вул. Лук'янівська, 9/10-А

тел. (044) 425-69-06, факс 467-50-64, e-mail: dzherelo@ukr.net

bookson.com